INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

INSPIRATION FOR THE MODERN RESEARCHER

2024 №3(1)

intereduglobalstudy.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific-theoretical and methodological journal

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL JOURNAL
IE&GS

2992-9024
ISSN

2024 №3(1) ISSUE 3(1) ISSN 2992-9024

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
2024-yil, 3 (1)-son

BUXORO – 2024

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY
Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

UZB 2024, №3(1)

Muassis: Buxoro davlat pedagogika instituti
Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2023-yil 08 avgust №-111889-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan
Bosh muharrir: Yadgarov Nodir Djalolovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Jamoatchilik kengashi raisi: Ma’murov Bahodir Baxshulloyevich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat pedagogika instituti rektori

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2024 yil 31- yanvardagi 350-son qaroriga asosan pedagogika, psixologiya, san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxati” ga kiritilgan

Jurnal 2023 yilda tashkil etilgan, bir yida 6 marta o‘zbek, rus va ingliz tillarida nashr etiladi

«INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY» ilmiy-metodik jurnalidan ko‘chirib bosish tahririyatning roziligi bilan amalga oshiriladi

Tahririyat manzili:
200100, O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Namozgoh ko‘chasi 24-uy,
E-mail:
pedagogicalperspective2023@gmail. com
Tel:+998(97) 300-34-00
Jurnal sayti:
intereduglobalstudy.com
Maqolada keltirilgan faktlarning to‘g‘riligi uchun muallif mas’uldir

TAHRIR HAY’ATI:

Dr.Ihsan Taktash, professor, Yildirim Boyazit nomidagi Anqara universiteti, Turkiya.

Tanirberganov Medeubek Jumataevich, pedagogika fanlari doktori, professor, Qozog‘iston Pedagogika fanlari Akademiyasining akademigi, M. Auyezov Janubiy Qozog‘iston Universiteti, Qozog‘iston

Baydabekov Auez Kenesbekovich, t.f.d., professor, L.N. Gumilyov nomidagi Yevroosiyo milliy universiteti, Qozog‘iston

Chernikova Svetlana Mixaylovna, pedagogika fanlari doktori, professor, I.S. Turgenev nomidagi Oryol davlat universiteti, Rossiya

Tajixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor, O‘zbekiston

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat universiyeti, O‘zbekiston

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat universiyeti, O‘zbekiston

Jo’rayev Husniddin Oltinboyevich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat universiyeti, O‘zbekiston

Sharif Ramazanovich Baratov, psixologiya fanlari doktori, professor, Buxoro xorojiy tillar va psixologiya instituti, O‘zbekiston

Nazarov Akmal Mardonovich, psixologiya fanlari doktori (Dsc), professor, Buxoro davlat universiyeti, O‘zbekiston

Jabborov Xazrat Xusenovich, psixologiya fanlari doktori (Dsc), dotsent, Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, O‘zbekiston

Saidova Mohinur Jonpo‘latovna, pedagogika fanlari doktori (Dsc), professor, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Qo‘ldoshev Rustambek Avezmurodovich, pedagogika fanlari doktori (Dsc), dotsent, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Ergashov Mansur Yarashovich, Buxoro davlat pedagogika instituti professori, O‘zbekiston

Sayfullayeva Dilafro‘z Axmadovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Umarova Sitora Muxlisovna pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD). Buxoro davlat pedagogika instituti

Ochilov Farxod Egamberdiyevich, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent, Qarshi davlat universiyeti, O‘zbekiston

Shovdirov Sunnat Aslanovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Navoiy davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Mas’ul kotib: **Mamurova Dilfuza Islomovna**, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Texnik muxarrir: **Davronov Ismoil Ergashevich**, dotsent, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY
RU Научно-теоретический и методический журнал 2024, № 3 (1)

Учредитель: Бухарский государственный педагогический институт

Журнал зарегистрирован Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан свидетельством №111889 от 08 августа 2023 года.

Главный редактор: Ядгаров Нодир Джалолович, доктор педагогических наук, профессор
Председатель Общественного совета: Мамуров Баходир Бахшуллоевич, доктор педагогических наук, профессор, ректор Бухарского государственного педагогического института
Журнал включен в список национальных изданий, рекомендованных для публикации основных научных результатов диссертаций кандидатов на соискание ученой степени доктора философии (PhD), доктора наук (DSc). Согласно решению Президиума ВАК РУз от 31 января 2024 г. №350. По направлении педагогики, психологии и искусствоведение

Журнал был основан в 2023 году и выпускается в год 6 раз на узбекском, русском и английском языках
Использование научно-методического журнала «INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY» с согласия редакции
Адрес редакции:
ул. Намозгох 24, г. Бухара, Республика Узбекистан, 200100, E-mail: pedagogicalperspective2023@gmail. com
Tel: +998(97) 300-34-00
Сайт журнала: intereduglobalstudy.com
За достоверность информаций, представленных в статье ответственность, несет автор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Dr.Ихсан Токташ, профессор, Анкаринский университет имени Йылдырыма Беязыта, Турция
Танирбергенов Медеубек Жуматаевич, доктор педагогических наук, профессор, академик Академии педагогических наук Казахстана, Южно-Казахстанский университет им.М. Ауэзова, Казахстан
Байдабеков Ауезу Кенесбекович, д.т.н., пофессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Казахстан
Черникова Светлана Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Орловский государственный университет им. И.С.Тургенева, Россия.
Таджиходжаев Зокирходжа Абдусатторович, доктор технических наук, профессор, Узбекистан
Каххаров Сиддик Каххарович, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан
Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан
Жураев Хусниддин Олтинбаевич, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан
Шариф Рамазанович Баратов, доктор психологических наук, профессор, Бухарский институт иностранных языков и психологии, Узбекистан
Назаров Акмал Мардонович, доктор психологических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан
Жаббаров Хазрат Хусенович, доктор психологических наук, доцент, Ташкентский государственный университет востоковедения, Узбекистан
Саидова Мохинур Жонпулатовна, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан
Кулдошев Рустамбек Авезмуродович, доктор педагогических наук, доцент, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан
Эргашов Мансур Ярашович, профессор, Бухарского государственного педагогического института, Узбекистан
Сайфуллаева Дилафроз Ахмадовна, доктор философии педагогических наук (PhD), Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан
Умарова Ситора Мухлисовна, доктор философии педагогических наук (PhD). Бухарский государственный педагогический институт
Очилов Фарход Эгамбердиевич, кандидат педагогических наук, доцент Каршинский государственный университет, Узбекистан
Шовдиров Суннат Асланович, доктор философии педагогических наук (PhD), доцент, Навоийский государственный педагогический институт, Узбекистан
Ответственный редактор: Мамурова Дилфуза Исломовна, доктор философии педагогических наук (PhD), доцент, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан
Технический редактор: Давронов Исмоил Эргашевич, доцент, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Scientific theoretical and methodical journal

ENG

2024, № 3 (1)

Founder: Bukhara State Pedagogical Institute
The journal was registered by the Agency of Information and Mass Communications under the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan with certificate
No. 111889 dated August 08, 2023

Editor-in-Chief: Yadgarov Nodir Djalolovich, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor
Chairman of the Public Council: Mamurov Bakhodir Bakhshulloevich, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor, Rector of the Bukhara State Pedagogical Institute

The journal is included in the list of national publications recommended for publishing the main scientific results of dissertations of candidates for the degree of Doctor of Philosophy (PhD), Doctor of Science (DSc). According to the decision of the Presidium of the Supreme (Higher) Attestation Commission of the Republic of Uzbekistan dated January 31, 2024 No. 350. In the direction of pedagogy, psychology and art science

The journal was founded in 2023 and is published 6 times a yea in Uzbek, Russian and English.

Use of the scientific and methodological journal «INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY» with the consent of the editorial board
Editorial address**:** st. Namozgokh 24, Bukhara, Republic of Uzbekistan, 200100, Email**:** pedagogicalperspective2023@gmail.com
Tel:+998(97) 300-34-00

Website of the journal: intereduglobalstudy.com
The information presented in the article. are the responsibility of the author for reliability

EDITORIAL TEAM:

Dr. Ihsan Toktash, professor, Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey
Medeubek J. Tanirbergenov, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Academy of Pedagogical Sciences of Kazakhstan, M. Auezov South Kazakhstan University, Kazakhstan
Auyez Baidabekov, Dr.tech.s., professor, L.N. Gumilev Eurasian National University, Kazakhstan.
Svetlana M. Chernikova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor I.S. Turgenev, Oryol State University, Russia
Zokirxo'ja A. Tadjixodjayev, doctor of technical sciences, professor, Uzbekistan.
Siddiq Q. Qahhorov, doctor of pedagogical sciences, professor. Bukhara State University, Uzbekistan
Shirinboy Sh. Olimov, doctor of pedagogical sciences, professor, Bukhara State University, Uzbekistan
Khusniddin O. Juraev, doctor of pedagogical sciences, professor. Bukhara State University, Uzbekistan.
Sharif R. Baratov, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Bukhara Institute of Foreign Languages and Psychology, Uzbekistan
Nazarov M. Akmal, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Bukhara State University, Uzbekistan
Jabbartov Kh. Khazrat, Doctor of Psychological Sciences (Dsc), Associate Professor, Tashkent State University of Oriental Studies, Uzbekistan
Mokhinur J. Saidova, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor, Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan
Rustamdek A. Kuldoshev, doctor of pedagogical sciences (Dsc), Associate Professor, Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan
Mansur Y. Ergashov, professor, Bukhara State Pedagogical Institute, Uzbekistan.
Dilafroz A. Sayfullayeva, Doctor of Philosophy of Pedagogical Sciences (PhD), Bukhara State Pedagogical Institute, Uzbekistan.
Sitora M. Umarova, Doctor of Philosophy of Pedagogical Sciences (PhD), Bukhara State Pedagogical Institute, Uzbekistan.
Farxod E. Ochilov, Doctor of Philosophy of Pedagogical Sciences (PhD), Qarshi State University, Uzbekistan
Sunnat A. Shovdirov, Doctor of Philosophy of Pedagogical Sciences (PhD), Navoi State Pedagogical Instituti, Uzbekistan
Managing editor: Dilfuza I. Mamurova, Doctor of Philosophy of Pedagogical Sciences (PhD), associate Professor. Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan.
Technical editor: Ismoil E. Davronov, Doctor of Philosophy of Pedagogical Sciences (PhD), associate Professor. Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

UZB 2024, № 3(1)

Sh.N.Mamatqulov	Mustaqillik yillarida tasviriy san'at turlarining rivojlanishiga xissa qo`shgan rassomlar	8-19
M.A. Boterov	Mamlakatimizda badiiy kulolchilikning rivojlanish tarixi	20-28
J.X.Qudratov	Naqsh turi va uning xarakteristikasi naqsh elementlari va ularning tuzilishi	29-37
E.Turaqulov	Shaxsning badiiy madaniyati va ma'naviyatini rivojlanishida tasviriy san'atning o'rni	38-47
Sh.Y. Sattarov	Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi ta'lim yo'nalishi talabalarini kreativlik kompetentligini rivojlantirishning didaktik shart-sharoitlari	48-57
E. R. Shavqiyev	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish	58-64
X.H. Shodiyev	Milliy qadriyatlar – yangi O'zbekiston yoshlari tarbiyasining o'zagidir	65-70
X.O. Abdullayeva	Hududlarni ijtimoiy-madaniy rivojlantirishning ilmiy-nazariy muammolari	71-77
Sh.D. Asiljonova	Maktabga tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilariga ingliz tili o'qitishning zamonaviy usullari	78-88
O.A.Ergasheva	Yengil atletika sport to'garaklarida mashg'ulot olib borayotgan talaba qizlar jismoniy tayyorgarligining matematik tahlili	89-95
S.F. Qudratova	Musiqa terapiyasida musiqaning inson ruhiyatiga ta'siri	96-101
A.R. Shukurov, A X.F. Omonova	Perspektiva turlari va ularning amaliyotda qo'llanilishi	102-115
S.A. Raximqulova	Milliy kostyum bezak elementlarini zamonaviy liboslardam tayyorlash usullarini yaratish	116-122
Z.X. Abdunazarova	Tabiiy fanlarni o'qitishda o'quvchilar ekologik tafakkurini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari	123-129
Q.G'. Atamurodova	Boshlang'ich sinfda qayta hikoyalalash va bayonning turlari	130-138
J.E. Eshpo'latova	Muammoli ta'lim texnologiyalari asosida o'quvchilarda kreativ faoliyatni rivojlantirish	139-146
O.T. Ziyoev	Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sog'lom turmush tarzini shakllantirishning ustivor vazifalari	147-154
F.F.Norova	Matematik modellashtirish bosqichlari va uni amaliyotda qo'llash	155-164
L.H. Haydarova	Sharq mutafakkirlari merosi vositasida talabalarda axloqiy va estetik kompetentlikning integratsiyalashuv tizimini takomillashtirish imkoniyatlari	165-174
V.K. Raxmanova	Boshlang'ich sinf rus tili darslarida o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini innovatsion yondashuvlar asosida rivojlantirish usullari	175-183
I.Ch.Mamatqulov	O'rta osiyoda tasviriy san'atning rivojlanish tarixi	184-194

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Научно-теоретический и методический журнал

RU 2024, № 3(1)

Ш.Н. Маматкулов	Художники, внесшие вклад в развитие изобразительного искусства в годы независимости	8-19
М.А. Ботеров	История развития художественного гончарства в нашей стране	20-28
Ж.Х. Кудратов	Тип узора и его характеристики элементы узора и их структура	29-37
А.Э. Туракулов	В развитии художественной культуры и духовности человека место изобразительного искусства	38-47
Ш.Ю. Саттаров	Дидактические условия развития творческой компетентности студентов изобразительного искусства и инженерной графики	48-57
Э.Р. Шавкиев	Обучение детскому изобразительному искусству в дошкольных образовательных организациях	58-64
Х.Х. Шодиев	Национальные ценности – основа нового молодежного образования узбекистана	65-70
Х.О. Абдуллаева	Научно-теоретические проблемы социокуль-турного развития регионов	71-77
Ш.Д. Асилжонова	Современные методы обучения английскому языку педаготов подготовительной к школьной группе	78-88
О.А. Эргашева	Математический анализ физической подготовленности студенток, занимающихся в спортивных кружках по легкой атлетике	89-95
С.Ф. Кудратова	Влияние музыки на разум человека в музыкальной терапии	96-101
А.Р. Шукуров, Х.Ф. Омонова	Типы перспективы и их практическое применение	102-115
С.А. Рахимкулова	Создание методов изготовления современных костюмов элементов национального костюма	116-122
З.Х. Абдуназарова	Особенности формирования экологического мышления студентов при преподавании естественности	123-129
К.Г. Атамуродова	Типы пересказа и повествования в начальной школе	130-138
Ж.Э. Эшпулатова	Развитие творческих навыков у студентов на основе проблемных образовательных технологий	139-146
О.Т. Зиёев	Приоритетные задачи формирования здорового образа жизни в дошкольных образовательных организациях	147-154
Ф.Ф. Норова	Этапы математического моделирования и применение на практике	155-164
Л.Х. Хайдарова	Возможности совершенствования системы интеграции нравственно-эстетической компетентности учащихся через наследие восточных мыслителей	165-174
В.К. Рахманова	Методы развития коммуникативной компетентности учащихся на уроках русского языка начальных классов на основе инновационных подходов	175-183
И. Ч. Маматкулов	История развития изобразительного искусства в центральной азии	184-194

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Scientific theoretical and methodical journal
ENG 2024, № 3(1)

Shurht N. Mamatqulov	Artists who contributed to the development of fine arts during the years of independence	8-19
Mukhammadjan A. Boterov	The history of the development of artistic pottery in our country	20-28
Javli Kh. Kuhratov	Type of pattern and its characteristics elements of pattern and their structure	29-37
Anvar E. Turakulov	The role of fine art in the development of personal artistic culture and spirituality	38-47
Shavkat Y. Sattarov	Didactic conditions for the development of creative competence of students of fine arts and engineering graphics	48-57
Shavqiyev R. Elyor	To children's fine arts in preschool educational organizations teaching	58-64
Xamza H. Shodiyev	National values – are the basis of the new youth education of Uzbekistan	65-70
Khafiza O.Abdullayeva	Scientific and theoretical problems of socio-cultural development of regions	71-77
Shohsanam D. Asiljonova	Modern methods of teaching english language to educators of the school preparatory group	78-88
Ozoda A. Ergasheva	The mathematical analysis of the physical fitness of female athletes involved in athletic sports clubs	89-95
Sevara F. Kudratova	The influence of music on the human mind in music therapy	96-101
Avaz R. Shukurov, Khosiyat F. Omonova	Perspective types and their practical applications	102-115
Sarvinoz A. Rakhimkulova	Creation of methods for making modern costumes of elements of the national costume	116-122
Zebiniso Kh. Abdunazarova	Specific characteristics of forming students' ecological thinking in natural science teaching	123-129
Kunduzoi G.Atamurodova	Types of narrative and narrative in primary classroom	130-138
Jangil E. Eshpolatova	Development of creative skills in students based on problem educational technologies	139-146
Olim T. Ziyoev	Priority tasks of forming a healthy lifestyle in preschool educational organizations	147-154
Fazilat F. Norova	Stages of mathematical modeling and applying it in practice	155-164
Lobar H. Haydarova	The possibilities of improving the integration system of moral and aesthetic competence of students through the legacy of eastern thinkers	165-174
Vazira K. Raxmanova	Methods of developing students' communicative competence in primary school russian language lessons based on innovative approaches	175-183
Ilkhomjon. Ch. Mamatkulov	History of the development of fine arts in central asia	184-194

CC BY NC ND

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

MUSTAQILLIK YILLARIDA TASVIRIY SAN’AT TURLARINING RIVOJLANISHIGA XISSA QO`SHGAN RASSOMLAR

© Sh.N.Mamatqulov[1]✉

[1]Termiz davlat universitetuti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada Mustaqillik yillarida respublikaning qator viloyat, shahar, tumanlarida yoshlarga tasviriy san’atni o‘qitish bo‘yicha litseylar, maxsus internat maktablar ochilib, iste’dodli yoshlarga tasviriy san’atdan chuqurlashtirilgan bilim va malakalar berish keng yo‘lga qo‘yish va Tasviri san'at esa mustaqillik yillarida O'zbekistonda ham o'z rivojlanishini o'tkazgan bo'lib, xususan, ma'naviy va madaniy yangilanishlarni o'z ichiga olgan. Bu davrda xalq o'zbek rassomlari va teatr san'atkorlari qanday qilib yangi, mustaqil izohlar, mavzular va shakllar topganligi haqida malumot olishingiz mumkin.

MAQSAD: mustaqillik yillarida tasviri san'at turlarining rivojlanishiga oid maqsadlar bir qancha bo'lishi mumkin. San'at, milliy qadriyatlarni ta'kidlashda muhim bir vosita sifatida ishlaydi. Mustaqillik yillarida san'at, o'zbekiston va boshqa xalqlarning tarixiy, madaniy va milliy bog'lariga oid motiff va mavzular orqali milliy ruhiyatni ifodalaydi va ta'qib qiladi. San'at, yangi texnologiyalar, materiallar va usullar bilan ishlash orqali rivojlanadi. Bu davrda, hunarmandlar yangi tushunchalar va yondashuvlar bilan eksperiment qilish, traditsion usullarni yangi vaqt talablari va zaruratlariga moslashtirishadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: mustaqillik yillarida tasviri san'at turlarining rivojlanishiga dair materiallar va metodlar, O'zbekiston va boshqa xalqlarning milliy rivojlanish jarayonida katta ahamiyatga ega bo'lib keladi. Bu daurda san'atning o'ziga xos yondashuvlari va rivojlanish yo'nalishlari mavjud bo'lib, ular quyidagilardir Bu materiallar va metodlar, Mustaqillik yillarida tasviri san'at turlarining rivojlanishida katta o'rin egallagan. Ular san'atning rivojlanishida muhitlar bilan birga, innovatsion yondashuvlar va yangi tushunchalarni o'z ichiga olgan

MUHOKAMA VA NATIJALAR: mazkur maqolada mustaqillik yillarida tasviri san'at turlarining rivojlanishi va uyg'unlashishi muhokama va natijalarga olib kelgan. milliy mitalitetning kuchayishi, ijodiyatning rivojlanishi, tarixiy mirasni saqlash, jamiyatga o'rtacha muloqot, global hamkorlik va alaqalarning rivojlanishi, ijodiyat va madaniyatning ta'limi bunatijalar Tasviri san'at, ijodiyat va madaniyatning ta'lim va tarbiyalashida o'z ahamiyatini ko'rsatadi. Maktablar, akademiyalar va san’at maktablarida yoshlarni ijodiy yondashuvlar bilan ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Bu natijada, san'atning ijodiy va madaniy qadr-qimmatini o'rganish va ta'limda o'ziga o'z o'rinini egallash kuchaytradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

XULOSA: mustaqillik yillarida tasviri san'at turlarining rivojlanishi va uyg'unlashishiga oid muhokama va natijalar o'zbekiston san'atining o'zining yuqori sifatini va xilma-xil usullarda o'zaro bog'liqlikni ko'rsatadi. Bu muhokama va natijalar O'zbekiston san'atining qudratli o'rni va unikalliği haqida yana bir bor darak beradi.

Kalit so‘zlar: mustaqillik, tasviriy san'at, maktab, akademiya, me’morlik, rasm chizish, hayoliy obrazlar, naqoshlik, tasviri, mifologik obrazlar.

Iqtibos uchun: Mamatqulov Sh.N. Mustaqillik yillarida tasviriy san’at turlarining rivojlanishiga xissa qo`shgan rassomlar // Inter education & global study. 2024. №3(1). B. 8–19.

ХУДОЖНИКИ, ВНЕСШИЕ ВКЛАД В РАЗВИТИЕ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ

© Ш.Н.Маматкулов[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье в ряде областей, городов и районов республики в годы независимости были открыты лицеи и специальные школы-интернаты для обучения молодежи изобразительному искусству, а также предоставления углубленных знаний и навыков. в изобразительном искусстве была широко развернута работа талантливой молодежи.За годы независимости в Узбекистане также получили развитие изобразительное искусство, в том числе духовное и культурное обновление. В этот период можно узнать о том, как народные узбекские художники и артисты театра находили новые, самостоятельные интерпретации, темы и формы.

ЦЕЛЬ: целей развития изобразительного искусства в годы независимости может быть несколько. Искусство выступает важным инструментом подчеркивания национальных ценностей. В годы независимости искусство выражает и преследует национальный дух через мотивы и темы, связанные с историко-культурными и национальными парками Узбекистана и других народов. Искусство развивается, работая с новыми технологиями, материалами и методами. В этот период ремесленники экспериментировали с новыми концепциями и подходами, адаптируя традиционные методы к требованиям и нуждам нового времени.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в годы независимости материалы и методы развития изобразительного искусства приобрели большое значение в процессе национального развития Узбекистана и других народов. В этот период сложились специфические подходы и направления развития искусства, которые заключаются в следующем: Эти материалы и методы в годы независимости изображения заняли большое место в развитии видов искусства. Они включали инновационные подходы и новые концепции, а также среду в развитии искусства.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в данной статье за годы независимости развитие и интеграция изобразительного искусства привели к обсуждению и получению результатов. Это обсуждение и результаты включают в себя: укрепление национальной идентичности, развитие творчества, сохранение исторического наследия, общение с обществом, развитие глобального сотрудничества и связей, воспитание творчества и культуры. Он играет важную роль в обеспечении творческих подходов молодежи в школах, академиях и художественных школах. В результате творческая и культурная ценность искусства укрепила свое место в обучении и образовании.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: обсуждение и результаты развития и интеграции изобразительного искусства в годы независимости показывают высокое качество искусства Узбекистана и его взаимозависимость в различных аспектах. Эта дискуссия и результаты еще раз дают представление о мощном месте и уникальности искусства Узбекистана.

Ключевые слова: независимость, изобразительное искусство, школа, академия, архитектура, живопись, фэнтезийные образы, живопись, образ, мифологические образы.

Для цитирования: Маматкулов Ш.Н. Художники, внесшие вклад в развитие изобразительного искусства в годы независимости. // Inter education & global study. 2024. №3(1). С.8–19.

ARTISTS WHO CONTRIBUTED TO THE DEVELOPMENT OF FINE ARTS DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE

© Shurht N. Mamatqulov[1]✉
[1]Termez State University, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: In this article, in a number of regions, cities and districts of the republic during the years of independence, lyceums and special boarding schools were opened to train young people in the fine arts, as well as provide in-depth knowledge and skills. The work of talented youth has been widely developed in the fine arts. During the years of independence, fine arts have also developed in Uzbekistan, including spiritual and cultural renewal. During this period, you can learn about how Uzbek folk artists and theater performers found new, independent interpretations, themes and forms.

AIM: there may be several goals for the development of fine arts during the years of independence. Art is an important tool for emphasizing national values. During the years of independence, art expresses and pursues the national spirit through motifs and themes related to the historical, cultural and national parks of Uzbekistan and other nations. Art develops by working with new technologies, materials and methods. During this period,

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

artisans experimented with new concepts and approaches, adapting traditional methods to the demands and needs of new times.

MATERIALS AND METHODS: during the years of independence, materials and methods for the development of fine arts acquired great importance in the process of national development of Uzbekistan and other peoples. During this period, specific approaches and directions for the development of art emerged, which are as follows: These materials and methods in the years of independence of the image occupied an important place in the development of art forms. They included innovative approaches and new concepts, as well as the environment in the development of art.

DISCUSSION AND RESULTS: in this article, over the years of independence, the development and integration of fine arts has led to discussion and results. This discussion and results include: strengthening national identity, developing creativity, preserving historical heritage, communicating with society, developing global cooperation and connections, nurturing creativity and culture. It plays an important role in providing creativity to young people in schools, academies and art schools. As a result, the creative and cultural value of art has strengthened its place in learning and education.

CONCLUSION: the discussion and results of the development and integration of fine arts during the years of independence show the high quality of art in Uzbekistan and its interdependence in various aspects. This discussion and results once again provide insight into the powerful place and uniqueness of art in Uzbekistan.

Key words: independence, fine arts, school, academy, architecture, painting, fantasy images, painting, image, mythological images.

For citation: Shurht N. Mamatqulov, (2024) 'Artists who contributed to the development of fine arts during the years of independence', Inter education & global study, (3(1)), pp. 8–19. (In Uzbek).

Ushbu maqolada O‘zbek san’atining yangi bosqichi mustaqillikka erishgandan keyin boshlandi. Huquq va erkinligini qo‘liga olgan O‘zbekiston o‘zining ijtimoiy-iqtisodiy va ma’naviy rivojlanishning ustuvor yo‘nalishini belgilab, yangi iqtisodiy va ijtimoiy dasturni ishlab chiqdi. Jahon hamjamiyatida mavqeyini belgilab, xalqaro aloqalarni mustahkamladi. O‘zbek madaniyati, ayniqsa, san’atining mustaqillikdan keyingi rivojida O`zbekiston Respublikasi birinchi prezidenti I. Karimov farmoniga binoan 1997-yili O‘zbekiston Badiiy akademiyasining tashkil etilishi madaniy rivojning yangi bosqichini ochib berdi.

Yangi oliy badiiy dargoh Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti, shahar va viloyatlarda ko‘plab san’at m litsey,va maktablari tashkil topdi. Bular esa o‘z navbatida san’at olamiga ko‘plab san’at ixlosmandlari, ijrochilari va iste’molchilarini yuzaga keltirib, badiiy muhit hayotini jonlantirdi. Bu muhit milliy san’at turlarining rivojlanishi uchun keng sharoitlar yaratdi.

Me’morlik mustaqillik yillarida o‘zbek me’morligining hamma turlari — fuqaro me’morligi, ma’muriy-madaniy qurilish, landshaft, bog‘-park san’ati, shaharsozlikda

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

yangilanish sodir bo‘la boshladi. Qurilish va dizayndagi jahonning eng yangi texnologiyalari an’anaviy milliy mumtoz me’moriy san’at tamoyillari bilan uyg‘unlashib, yangi me’moriy g‘oyalar olamga kirib kela boshladi. Mustaqillik yillari shaharsozlikda mavjud bo`lgan va shakllangan loyiha va rejalar qayta ko‘rib chiqildi, ular yangi me’moriy g‘oyalar bilan boyitildi. Respublikaning poytaxti Toshkent, viloyat markaz va maxallalarii loyihalari ko‘rib chiqildi. Bu loyihalarni amalga oshirishda an’anaviy milliy me’morlik san’ati va zamonaviy memorchilik hamda milliy an’analarining jahon me’morlik san’atining so‘nggi yutuqlari bilan uyg‘unligiga e’tibor berildi.

Mustaqillik yillari respublikada katta qurilish ishlari amalga oshirilib faxrlanishga arziydigan inshootlar barpo etildi, jahon andozasiga mos tekis yo‘llar, keng va yorug‘ ravoqli bozorlar, me’morlikning so‘nggi andozalarida bajarilgan mehmonxonalar qad ko‘tardi.

Bu amaliyotda milliy mumtoz san’at an’analari, jahon me’morlik san’atining yutuqlaridan ijodiy foydalanildi. Bu esa shu davr qurilmalarining betakror ko‘rinishini belgiladi. Bu xususiyat ma’muriy va madaniy binolar, ularning badiiy konstruktiv yechimida o‘z ifodasini topdi. Turkiston saroyi, Temuriylar tarixi Davlat muzeyi, Toshkent shahar hokimligi, Sheraton mehmonxonasi, Al-Buxoriy, Al-Farg‘oniy, Xotira va qadrlash, Shahidlar xotirasi va boshqa me’moriy majmualarda shu yangi jarayonlar o‘zini yaqqol ko‘rsatadi, davr ruhi o‘z ifodasini topdi.

2021 yil 31 avgust kuni istiqlolimizning o‘ttiz yilligiga bag‘ishlab bunyod etilgan “Yangi O‘zbekiston” bog‘i va Mustaqillik monumentining tantanali ochilish marosimi bo‘ldi. Tadbirda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev

“Bugun barchamiz, ko‘pmillatli butun xalqimiz jonajon Vatanimiz mustaqilligining o‘ttiz yillik qutlug‘ bayramining quvonchi va shukuhi bilan yashamoqdamiz. Azal-azaldan obod shahar va qishloqlar, bog‘u rog‘lar, betakror madaniy obidalar bunyodkori sifatida shuhrat qozongan mehnatkash va olijanob xalqimiz pandemiya va global iqtisodiy inqiroz ta’siriga qaramasdan, ushbu tarixiy sanani munosib mehnat zafarlari, ulkan yutuq va g‘alabalar bilan kutib olmoqda, - dedi davlatimiz rahbari”.

Park-bog‘ san’ati, landshaft me’morligi ham shu jarayondan chekkada qolmadi. Yangi hayvonot bog‘i, Akva park, Alisher Navoiy nomidagi Milliy bog` shu o'rinda e’tiborga loyiq.

O‘zbek me’morlik san’atida mustaqillik yillarida yaratilgan me’moriy obidalar davr

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

taraqqiyotini, tinchlik, osoyishtalik va xalqning bunyodkorlik ruhini va buyuk kelajak sari intilishini aks ettiruvchi ko‘zgusi - ramzi sifatida idrok etiladi.

Tasviriy san’at. Mustaqillik yillari tasviriy san’atga ham o‘z o’zgartirishlarini kiritdi. Bular san’atda mafkuraviy nazoratni bekor qilinishi natijasida ijod erkinligini qo‘lga kiritgan rassomlarning uslubiy rang-baranglikda ijod qila boshlashlarida ko‘rinadi. Ijod erkinligi san’atda izlanishlar, turli uslub va yo‘nalishlarning rivojlahishiga olib keldi.

Realistik san’at (hayot shakllari asosiga qurilgan san’at) va avangard — modernizm san’atlarining o‘zaro raqobati kuchaydi. San’atning baholash mezoni ham o‘zgarib, ijodkorning shaxs ichki kechirmalari, o‘y va xayollarini, ong ostida yotgan murakkab tuyg‘ularni qanchalik ifodaviy shakl va ramzlarda ko‘rsata olishi bilan belgilana boshladi[1].

Mustaqillik yillari rassomlik san’atining mavzusi kengaydi. Rassomlarning milliy tarixga murojaati natijasida taqiqlangan jabhalari qayta ko‘rib chiqildi. Ular xolisona baholandi. Shu davrdan yangi-yangi mavzular, eng avvalo, milliy tarix bilan bog‘liq voqealar ko‘pchilik rassomlarni o‘ziga jalb etdi. San’atda milliy tarix bilan bog‘liq portret va kompozitsiyalar paydo bo‘ldi.

Tarixiy shaxslar sohibqiron Amir Temur, ulug‘ olim Mirzo Ulug‘bek, milliy qahramon Jaloliddin Manguberdilarning ikonagrafik portretlari uchun tanlovlar e’lon qilindi. Tanlovda Amir Temurning etalon portreti sifatida O‘zbekiston xalq rassomi professor Malik Nabiyevning «Amir Temur portreti» asari qabul qilindi.

Malik Nabiyev tarixiy janrda samarali mehnat qilib kelayotgan rangtasvirchilardan. U 1950-yillarda Abu Rayhon Beruniyning ikonagrafik portreti uchun o‘tkazilgan tanlovda g‘olib bo‘lib, uning asari etalon uchun qabul qilingan edi. Deyarli 50 yildan keyin rassomning yana-yangi tanlovda g‘olib bo‘lishi uning shu soha bilimdoni ekanligini ko‘rsatadi. Bu portret ustida rassom uzoq izlanishlar olib borgan va asari uchun tarixchi Ali Yazdiyning Temur haqidagi tavsifi, Temurning vatani Shahrisabzda mahalliy to`plami kuzatish va o‘rganish hamda antropolog olim Sergey Gerasimovning Temurning bosh suyagi asosida yaratgan haykal portreti asos bo‘lgan.

Portretda rassom Temurga xos shijoat, g‘ayrat, doim atrofga sinchkovlik bilan boquvchi zabardast, qo‘llari katta (Ali Yazdiy uni shunday ta’riflagan), yoshi o‘ta boshlaganiga qaramay tetik bo‘lgan shaxs qiyofasini gavdalantirgan. Sohibqironning ustidagi bezakdor kiyimi, qo’lidagi qilichi uning oliy hukmdorligidan darak beradi.

Ulug‘ olim Mirzo Ulug‘bek portreti uchun o‘tkazilgan tanlov g‘olibi Akmal Ikromjonov, milliy qahramon Jaloliddin Manguberdining To‘ra Kuryazov tomonidan yaratilgan ikonagrafik portretlari ham tarixiy materiallarni chuqur o‘rganish, qiyosiy taqqoslash asosida yuzaga kelgan. Bu portretlarning har biri o‘zining g‘oyaviy plastik yechimiga ega. Lekin ularda mualliflarning tasvirlanuvchi shaxsga bo‘lgan zo‘r e’tibori va faxr tuyg‘ulari yotadi. Bu portretlar keyingi milliy tarixiy-tasviriy asarlar uchun asos qilib olindi.

[1]N. Abdullayev “O`zbekiston san’at tarixi”. O`zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, T-2007y. 202-211 b

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Tasviriy san’atda rangtasvir avvalgi yillardagidek yetakchi o‘rinni egallab, ayni shu san’atda izlanishlar olib borildi. Tarixiy mavzudagi asarlar asosan realistik talqin etilishi bilan xarakterlanadi.

Mustaqillik yillarida xalq qahramonlari Alpomish, Spitamen, Go‘ro‘g‘li siymolari birinchi bor rangtasvir, haykaltaroshlik, grafika san’atida yaratildi. Temur davri malikalari qiyofasi ochildi.

Bu yillarda milliy mavzuga e’tiborning ortishi tarixiy janr rivojiga katta turtki berdi. Temur va temuriylar davriga atab shu yillarda qator janrli kompozitsiyalar paydo bo‘ldi.

Malik Nabiyev, Chingiz Axmarov, Ne’mat Qo‘ziboyev, Qutlug‘ Basharov, Bahodir Jalolov, Javlon Umarbekov, Sa’dulla Abdullayev, Erkaboy Masharipov, Alisher Aliqulov va boshqalar shu mavzuda yirik asarlar yaratishdi.

“Tariximiz, madaniyatimizni o'zimiz uchun va butun dunyo uchun”qayta tiklash mustaqil O'zbekiston milliy san'ati taraqqiyotida muhim ahamiyat kasb etadi”-degan edi O’zbekiston Respublikanining birinchi prezidenti I.A.Karimov.

Har bir zamon o‘z zamondoshlarining qiyofasini ko‘rishni istaydi. Bu tabiiy. Chunki davr kishilarining ruhiy olami, ularning borliqqa, tabiatga bo‘lgan qiziqishlari shu san’atda o‘z ifodasini topadi. Sobir Rahmetov, Muhammad Nuriddinov, Yigitali Tursunnazarov, Chori Bekmirov, O. Bakirov, Bahodir Salomov va boshqa rassomlar ijodida shu san’atning yangi qirralarini ko‘rish mumkin. Rahim Ahmedov, Ne’mat Qo‘ziboyev, Akmal Ikromjonov, Anvar Mirsoatov, Yunusovlarning manzara va natyurmortlari o‘zining his-tuyg‘ularga boy xislatlari bilan yangi davr ruhini ifodalaydi.

Mustaqillik yillari miniatyura san’atininghaqiqiy rivojlanish davri bo‘ldi. Ayniqsa, lokli miniatyura san’ati o’zining kamolotiga erishdi.

Shomahmud Muhammadjonov, G‘ayrat Kamolov, Toir Boltaboyev, Xurshid Nazirov, Alisher Yo‘ldoshev, Bahodir Yo‘ldoshev, Ubaydulla Qosimov kabi miniatyurachilar ijodida shu san’atning ajoyib namunalari yaratildi. Bu san’atda Niyozali Xolmatov akademik unvoniga sazovor bo‘ldi.

Mustaqillik yillaridarealistik san’at yo‘nalishi bilan bir qatorda avangard san’ati yo‘nalishlari o‘ziga yo‘l ochib bordi.

O’z ijodini akademik san’at yo‘nalishida boshlab katta yutuqlarga erishgan Bahodir Jalolov, Vyacheslav Oxunov, Akmal Nuriddinov (Akmal Nur), Jamol Usmonovlar avangard san’atidagi ijodi e’tiborli. Bu san’atkorlar g‘arb akademik san’ati an’analarini chuqur o‘zlashtirgan va o‘z vaqtida shu san’atning nodir namunalarini yaratgan bo‘lsalar, 90-yillardan keyin avangard san’atida e’tiborga loyiq asarlar yaratib munozaralarga tomoshabinni chorladilar.

Ularning ishlarida xayoliy tasavvurlarga burkangan, ramziy assotsiativ shakllar majmuasida sharqona ohangli, falsafiy xayollarga olib ketuvchi murakkab kompozitsiyalar gavdalanadi. Ularning keyingi yillarda yaratgan asarlarida erkin, har qanday pand-nasihat, biror-bir g‘oyani asoslash yoki targ‘ib qilish emas, balki erkin holda shoirona xayollarga

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

berilish, dunyo va tabiat mo‘jizalaridan hayratlanish ko‘proq namoyon etiladi. Rang, shakl, ramzlar esa shu xayollarni materiallashtiradi.

Mustaqillik yillaridamonumental san’at ham o‘zining yangi bosqichini boshladi. Bu davrda barpo etilgan ma’muriy-madaniy binolar san’atkorlar asari bilan bezatildi.

Rassomlar haykaltarosh, o‘ymakor va naqqoshlar me’morlar bilan hamkorlikda san’at sintezining ajoyib namunalarini yaratdilar. Landshaft arxitekturasi, vitraj, koshinkorlik, kulolchilik kandakorlik, badiiy shisha bu san’atda o‘z o‘rnini topdi.

Turkiston saroyi Biznes markaz, Interkontinental, Sheraton va Meridian mehmonxonalar Temuriylar tarixi Davlat muzeyi, Toshkent shahar hokimiyati, Oliy majlis binosi, Samarqand, Buxoro va boshqa shaharlarda qurilgan madaniy binolar yangi davr ruhini o‘zida mujassamlashtirdi.

Mustaqillik yillarida respublikaning qator viloyat, shahar, tumanlarida yoshlarga tasviriy san’atni o‘qitish bo‘yicha litseylar, maxsus internat maktablar ochilib, iste’dodli yoshlarga tasviriy san’atdan chuqurlashtirilgan bilim va malakalar berish keng yo‘lga qo‘yildi. Oliy o‘quv yurtlarida tasviriy san’atni o‘qitish metodikasi, nazariyasi va tarixi bo‘yicha magistratura va aspiranturalar ochilmoqda. U yerda xalqimizning iste’dodli yoshlari bilim olib, jahonga mashhur rassom, san’atshunos, pedagog-olimlar bo‘lib yetishib chiqib, O‘zbekiston tasviriy san’atini jahon san’ati darajasiga olib chiqishdek sharafli va mas’uliyatli vazifani amalga oshirmoqdalar.

Mustaqillik yillari grafika san’ati texnika va texnologiyalar bilan boyidi. Kompyuter texnologiyalari bu san’atga bo‘lgan talabni butunlay o‘zgartirib yubordi.

Poligrafiya ishlari sifat jihatidan yangilandi. Plakat, amaliy grafikada kompyuter o‘zining mustaqil o‘rnini egalladi. Bu yillardan grafikaning qalamtasvir va bosma grafikaning gravyura turlari yetakchi o‘rmni egalladi. Ularda ham realistik va avangard yo‘nalish, ham milliy romantizm xususiyatlari uyg‘unligi izlanish maydoniga kirdi.

Mustaqillik yillari haykaltaroshlik san’ati uslubiy rang-barangligi bilan xarakterlanadi. Dastgoh, monumental, dekorativ va mayda haykaltaroshlikda asarlar yaratildi. Lekin monumental va mayda haykaltaroshlik bu san’atda yetakchi o‘ringa chiqdi. Monumental haykaltaroshlikda tarixiy mavzudagi asarlar realistik uslubda bajarildi. Tarixiy shaxslar, sarkardalar, xalq qahramonlari Amir Temur, Zahiriddin Bobur, Jaloliddin Manguberdi, Farg‘oniy, Alpomish haykallari yaratilib, maydonlarga o‘rnatildi.

Yozuvchi, shoir, rassom, bastakor va boshqa ziyolilar xotirasi uchun me’moriy-memorial haykallar majmualari yaratildi.

Mustaqillikdan keyingi yillar mahobatli haykaltaroshlik uchun sermahsul bo‘ldi, respublika va xorijda ko‘plab yodgorliklar o‘rnatildi. Agar shulami birma-bir ko‘zdan kechiradigan bo‘lsak, shu san’atda ham yangi jarayonlar boshlanganligining shohidi bo‘lamiz.

Jumladan, mustaqillik yillarining dastlabki yillarida buyuk mutafakkir Alisher Navoiy nomi bilan atalgan Milliy bog‘ning baland qismida barpo etilgan me’moriy haykaltaroshlik majmuasi ajralib turadi. Samarqandlik haykaltaroshlar Eynulla Aliyev boshchiligida

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

bajarilgan bu majmua o‘z atrofiga katta maydonni birlashtirib markazga aylangan. Haykal tepalikda atrofi ustunlar bilan o‘ralgan gumbazli ayvon ichida - ko‘shkda o‘rnatilgan. Alisher Navoiy haykali shu ko`shk bilan yaxlit idrok etilgan holda kishini o‘ziga jalb eta boshlaydi va shu asnoda uning mazmuni ochiladi.

Bronzadan yasalgan bu yodgorlikda tomoshabin tomon shaxdam harakatda odimlab kelayotgan shoir aks ettirilgan. Haykal harakatga boy. Bu harakat shoirning orqaga tashlangan qo`l va old tomonda turgan hassada kuchaytirilgan. Haykalga xos bo‘lgan yana bir fazilat bu asarni uzoq va yaqindan ko‘rishga mo‘ljallanganligida. Unga uzoqdan nazar tashlanganda yaxlit harakatdagi siymo ko‘rinsa, yaqinlashgan sari uning o‘rnida shohona libosdagi kiboriy shaxs gavdalanadi. Uning bejirim soqol- mo‘ylablari, yelkadan oshib orqaga tashlangan hilpirab turgan salla matosining jimjimalari diqqatni torta boshlaydi va uzoqlarga tikilgan ma’nodor ko‘zlari uning ichki kechinmalarini ifodalaydi.

Haykal o‘rnatilgan ayvonning ship halqasiga o‘zbek, rus, ingliz tillaridagi Navoiyning do‘stlik va tinchlikni qadrlashga bag fiishlangan to‘rtligi esa mazkur majmua mazmunini yanada boyitadi. Mustaqillik yillari mahobatli haykaltaroshligining yana bir tomoni shundaki, bu yillardan boshlab uzoq vaqt tilga olinmagan yoki taqiqlangan mavzularda birinchi bor keng ko‘lamda haykallar ishlari amalga oshildi.

O‘tmishning buyuk sarkarda va xalq qahramonlari, qatag‘on qurbonlariga atab yodgorliklar yaratildi. Shunday mavzuda ishlangan dastlabki haykal bu buyuk sohibqiron Amir Temurga bag‘ishlandir. 1993-yili poytaxt Toshkentda uning markaziy xiyobonida, Amir Temur tavalludining 560 yilligini nishonlash tantanalari kunlari esa sohibqironning ona yurti Shahrisabzda, davlatining poytaxti Samarqandda ochildi. Har uchala haykal bir-biridan o‘zining kompozitsion yechimi va ruhiy holatining qirralari bilan ajralib turadi.

O‘tirgan holatda ishlangan Samarqanddagi yodgorlikda tinib-tinchimas, huzur-halovatni bilmagan, bezovtalik doimiy hamrohi bo‘lgan sarkarda gavdalansa, vatani Shahrisabzda o‘rnatilgan haykalida yurtidan turib uzoqlarga boqqan sarkarda siymosi paydo bo‘ladi. Toshkent yodgorligi biroz oldin ishlangan bo‘lishiga qaramay uchlikka yakun yasagandek tuyuladi. Unda uzoq janglardan g‘olib qaytgan sarkardani olqishlayotgan xalq oldida ot jilovini tortib to‘xtatib, unga baxt-saodat, tinchlik tilagandek qo‘llarini yuqoriga ko‘targan holda ishlangan.

Haykalning tagkursisiga yozilgan “Kuch- adolatdadir” hikmati kompozitsiya mazmunini chuqurlashtirib, go‘yo buyuk sohibqironning jonli ovozi eshitilayotgandek tuyuladi. Bu haykallar an’anaviy realistik san’atning hikoyanavis yo‘nalishida ishlangan bo‘lib, ulardagi har bir chiziq va shakl, hayotiy maishiy buyum va unsurlar asar mazmunini chuqurlashtirishga qaratilgan. Bu asarlar ham uzoq va yaqin idrokka mo‘ljallangan. Asarning bunday yechimi tomoshabinga tasvirlanuvchi haykalni uzoq vaqt tomosha qilish va asta u bilan muloqot qilish imkoniyatini tug‘diradi.

Biz ta’riflayotgan mazkur haykallar akademik Ilhom Jabborov boshchiligida amalga oshirilgan. Amaliy san’atrivojini O‘zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti I.A.Karimov farmoniva hukumat qarorlari, ularning amaliy san’at va xalq hunarmandchiligining

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

rivojlantirilishiga qaratilgan tadbirlari belgilandi.

«Xalq amaliy san'ati va hunarmandchiligining kelgusidagi rivojini davla tomonidan qo'llab-qo'ltiqlash tadbirlari to'g'risida»gi farmoni, «O'zbekiston xalq ustasi» unvonining ta'sis etilishi bu jarayonda muhim omil bo'ldi. Amaliy-bezak san'ati va hunarmandchilik bozor iqtisodiga moslashib bordi. Uning tur va janrlari bozor iqtisodi bilan bog'liq holda rivojlandi. Shu sohaga oid shaxsiy ustaxona va korxonalar tashkil etildi va etilmoqda, muzeylar ochilmoqda.

Mustaqillik yillarida kulolchilik san'ati ham o'zining yangi davrini boshladi. Uning yetuk vakillari Akbar Rahimov, Sharofiddin Yusupov, Xudoyberdi Haqberdiyev, Sharif Azimov shu yillarda akademik unvoniga sazovor bo'ldilar.

Bu san'atkorlaming har bin o'z uslubiga ega va bir- biridan asarlarni yaratish uchun ashyo tanlash, ularga shakl va bezak berishda ajralib, kulolchilik san'atining bugungi rang-barangligini belgilaydi.

90-yillardan o'ymakorlik san'ati, ayniqsa, uning yog'och o'ymakorligi turlarining haqiqiy rivojlanish davri bo'ldi. Uning maishiy va monumental yo'nalishlarida ko'plab asarlar yaratildi va yaratilmoqda. 90-yillar oxirlaridan esa uning mahobatli turi keng rivoj topdi. Barpo etilgan me'moriy majmualarda, ayniqsa, tarixiy sanalar bilan bog'liq turlarida bu san'at o'zining salmoqli o'rnini egallab davr mazmuni bilan boyidi.

Bu sohada mehnat qilgan xalq ustasi Abdug'ani Abdullayevga O'zbekiston xalq qahramoni unvoni berildi. Shu yillardan boshlab barpo etilgan Samarqandda buyuk mutafakkir Al-Buxoriy, Farg'onada munajjim Ahmad al-Farg'oniy, Toshkentda Xotira va qadrlash, Shahidlar xotirasi maydonlaridagi me'moriy majmualar, ma'muriy, madaniy binolarda shu san'at opining o'rnini oldi.

Yog'och o'ymakorligi san'atning boshqa mahobatli turlari bilan birgalikda shu davrdagi san'at uyg'unligining ajoyib yodgorligiga aylandi. Badiiy kandakorlik, zargarlik, zardo'zlik, gilamdo'zlik, chinni san'ati ham o'zining davr ruhi bilan sug'orilgan asarlarini dunyoga keltirdi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xapqimiz bilan birga quramiz. - Toshkent, O'zbekiston, 2017. - 488 b.
2. Bahodirovna M. Z. IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING AESTHETIC CULTURE OF STUDENTS IN FINE ARTS //Academia Repository. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 300-305.
3. Bakhadirovna M. Z. Methodology for the Development of Students' Comets of Aesthetic Culture and Creativity //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2024. – T. 4. – №. 1. – C. 22-26.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

4. Bahodirovna M. Z. TASVIRIY SAN'AT MASHG'ULOTLARIDA O 'QUVCHILARNING IJODKORLIK KOMETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA TRENINGLARDAN FOYDALANISH //FAN JURNALI TA'LIM VA MADANIYAT. – 2024. – T. 2. – №. 1.
5. Kh K. K. THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE PORTRAIT GENRE IN AESTHETIC EDUCATION OF V-VIII CLASS STUDENTS OF GENERAL SECONDARY SCHOOLS //American Journal of Pedagogical and Educational Research. – 2024. – T. 21.
6. Khasanovich K. K. DRAWING A HUMAN SKULL IN A PEN DRAWING (nose, ears, eyes, lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 9. – №. 11. – C. 121-125.
7. Xolboy X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF "PAINTING" OF FINE ART //Universum: технические науки. – 2021. – №. 11-5 (92). – C. 102-104.
8. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. THE ROLE AND THE PRACTICAL IMPORTANCE OF COMPOSUTION DURING COLOUR DESCRIPTION STUDIES (AS AN EXAMPLE OF DESCRINING HUMAN FEATURE) //Экономика и социум. – 2021. – №. 1-1 (80). – C. 241-244.
9. Bobokulovich R. K. INTRODUCTION TO STUDENTS AND ANALYSIS OF VISUAL MEDIA IN FINE ARTS LESSONS //Academia Repository. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 282-287.
10. Bobokulovich R. K. FINE ART AND ITS PLACE IN HUMAN SOCIETY //Academia Repository. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 288-293.
11. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. TASVIRIY SAN'AT VA UNING MOHIYATI, TUR VA JANRLARI //Oriental Art and Culture. – 2022. – T. 3. – №. 2. – C. 540-546.
12. Suvanovich T. O. METHODS OF ORGANIZATION IN FINE ARTS LESSONS BASED ON MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES //American Journal of Pedagogical and Educational Research. – 2024. – T. 21. – C. 106-110.
13. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies //International Engineering Journal For Research & Development. – 2021. – T. 6. – C. 3-3.
14. Toshpo'Latov F. U. et al. Bolalarni o 'yin texnologiyalari asosida kasb-hunarga qiziqishlarini shakllantirishda rivojlantiruvchi o 'yinlar //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 4. – C. 487-491.
15. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies International Engineering Journal For Research & Development.-2021 //T. – T. 6. – C. 3-3.
16. Urolovich T. F. et al. USE OF PERSPECTIVE POSITION AND METRIC ISSUES IN PRACTICAL DRAWING IN DESCRIPTION OF NUMBER LESSONS //Innovative Society: Problems, Analysis and Development Prospects.-2022.-S. – C. 41-44.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

17. Toshpulatov F. U., Norqochkarov R. E. O., Mahmudova K. N. Q. The relationship of folk application art with the science of drawing //Academic research in educational sciences. – 2021. – T. 2.
18. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal of Integrated Education and Research. – 2023. – T. 2. – №. 4. – C. 14-17.
19. Tursunbayevna S. S. THE SUBJECT" FUNDS OF COLOR AND COMPOSITION" IS ONE OF THE IMPORTANT THINGS OF FINE ART EDUCATION //American Journal of Pedagogical and Educational Research. – 2024. – T. 21. – C. 115-119.
20. Tursunbaevna S. S. METHODOLOGY OF WORKING GYPSUM CUTTING HEAD SAMPLE //International Multidisciplinary Journal for Research & Development. – 2024. – T. 11. – №. 01.
21. Kamilova N. D. A. K. K. FEATURES OF TARGETED DESIGN FOR WOMENS CLOTHING //Confrencea. – 2023. – T. 5. – №. 05. – C. 145-148.
22. Qizi R. S. A., Rakhmatullayeva U. S., Temirov D. X. Creation of methods of making national costume decorative elements //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 12. – №. 5. – C. 1324-1331.
23. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. – 2021. – T. 4. – №. 9. – C. 145-146.
24. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. – 2021. – T. 4. – №. 9. – C. 145-146.
25. Karimov O. M. O. TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ISHLASH JARAYONIDA KOMPOZITSIYANING XUSUSIYATLARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2024. – T. 4. – №. 2. – C. 242-248.
26. Karimov O. M. O. TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ISHLASH JARAYONIDA KOMPOZITSIYANING XUSUSIYATLARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2024. – T. 4. – №. 2. – C. 242-248.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Mamatqulov Shuhrat Nazarovich**, o'qituvchi [**Маматкулов Шухрат Назарович,** преподаватель], [**Shurht N. Mamatqulov,** teacher]; manzil: O'zbekiston, 117036, Surxandaryo, Termiz, 4 mkr 5/2 uy [адрес: Узбекистан, 117036, Сурхандарьинская, Термез, 4 мкр 5/2], [address: Uzbekistan, 117036, Surkhandarya, Termez, 4 mkr 5/2 House];

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

MAMLAKATIMIZDA BADIIY KULOLCHILIKNING RIVOJLANISH TARIXI

© M.A. Boterov[1]✉
[1]Termiz davlat universitetuti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ijtimoiy rivojlanish, va madaniy hayotning bir qismi sifatida badiiy kulolchilikning tarixiy ko'rinishlarini o'rganishadi. Bad'iy kulolchilikning rivojlanishi tarixi odamlarning tarih boyu oziq-ovqatni to'plash va ishlab chiqarish jarayonlaridagi o'zgarishlar va rivojlanishlarni ifodalaydi. Bu rivojlanishlar insonlar hayotining muhim qismlariga ta'sir qilgan va madaniy, iqtisodiy, va ijtimoiy o'zgarishlarga olib kelgan. Bad'iy kulolchilikning rivojlanish tarixini o'rganish uchun asosiy jarayonlar bilan yoritilgan.

MAQSAD: kulolchilikning asosiy maqsadi odamlar uchun spool va chin edishlardan foydalanib qulaylik va osonlik yaratishdir. Bundan avval, kulolchilik faoliyati insonlarga oziq-ovqat, meva, mevalar va diger zarur mahsulotlarni ta'minlashga yordam beradi. Ammo, kulolchilikning maqsadlari yana ko'proq yo'qligi zaruratlariga moslashtirishadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: mustaqillik yillarida tasviri san'at turlarining rivojlanishiga dair materiallar va metodlar, O'zbekiston va boshqa xalqlarning milliy rivojlanish jarayonida katta ahamiyatga ega bo'lib keladi. Bu daurda san'atning o'ziga xos yondashuvlari va rivojlanish yo'nalishlari mavjud bo'lib, ular quyidagilardir Bu materiallar va metodlar, Mustaqillik yillarida tasviri san'at turlarining rivojlanishida katta o'rin egallagan. Ular san'atning rivojlanishida muhitlar bilan birga, innovatsion yondashuvlar va yangi tushunchalarni o'z ichiga olgan

MUHOKAMA VA NATIJALAR: mazkur maqolada kulolchilik faoliyati haqida muhokama va natijalar ko'p tomonlama bo'lib, tarixiy, iqtisodiy, ekologik, va ijtimoiy jihatlarini o'z ichiga oladi. Quyidagi muhokama va natijalar ba'zi yo'nalishlarda ko'rsatilgan. Umuman olganda, kulolchilik faoliyati ko'p yo'nalishlarda o'zgarishlarga olib kelgan va inson hayotini osonroq va qulaylash uchun muhim imkoniyatlarni yaratgan. Lekin, bu jarayonlarning ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy tagalluflarini amalga oshirishda ehtiyotkorlik bilan murojaat qilinishi zarur.

XULOSA: kulolchilikning rivojlanishi inson tarihida katta ahamiyatga ega bo'lgan jarayon edi. Bu jarayon insonlar hayot shakl va sharoitlarida katta o'zgarishlarga olib kelgan va odamlar uchun ko'p imkoniyatlar yaratgan. Quyidagi xulosalar bu jarayonning muhim yo'nalishlarini aks ettiradi. Umuman olganda, kulolchilikning rivojlanishi insonlar uchun

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

qulaylik va osonlik yaratadi, ammo bu jarayonlarning ekologik, ijtimoiy taklflarini amalga oshirishda ehtiyotkorlik bilan murojaat qilinishi zarur.

Kalit so‘zlar: kulolchilik, tasviriy san'at, maktab, tarixiy, iqtisodiy, ekologik, ijtimoiy jihatlarini me’morlik, rasm chizish, hayoliy obrazlar, naqoshlik, tasviri.

Iqtibos uchun: Boterov M.A. Mamlakatimizda badiiy kulolchilikning rivojlanish tarixi // Inter education & global study. 2024.№3(1). B.20–28.

ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ГОНЧАРСТВА В НАШЕЙ СТРАНЕ

© М.А. Ботеров[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: исторические проявления художественной керамики как части наблюдателей, социального развития и культурной жизни. История развития художественной керамики отражает изменения и события в процессах сбора и производства пищи человеком на протяжении всей истории. Эти события затронули важные стороны жизни людей и привели к культурным, экономическим и социальным изменениям. История развития художественной керамики освещается основными процессами.

ЦЕЛЬ: главная цель гончарного дела - создать удобство и простоту для людей, пользующихся кадушкой и фарфором. До этого гончарная деятельность помогала обеспечивать людей пищей, плодами, фруктами и другими необходимыми продуктами. Однако цели гончарного дела в большей степени приспособлены к потребностям отсутствия.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в годы независимости материалы и методы развития изобразительного искусства приобрели большое значение в процессе национального развития Узбекистана и других народов. В этот период сложились определенные подходы и направления развития искусства, которые заключаются в следующем: Эти материалы и методы в годы независимости изображения занимали важное место в развитии видов искусства. Они включали в себя новаторские подходы и новые концепции, а также среду в развитии искусства.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: обсуждение и результаты гончарной деятельности в данной статье многогранны и включают исторические, экономические, экологические и социальные аспекты. Следующее обсуждение и результаты показывают некоторые направления. В целом гончарная деятельность привела к изменениям во многих направлениях и создала важные возможности для того, чтобы сделать жизнь человека проще и комфортнее. Однако необходимо тщательно учитывать экологические, социальные и экономические аспекты этих процессов.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: развитие гончарного дела было процессом, имеющим огромное значение в истории человечества. Этот процесс привел к большим

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

изменениям в формах и условиях человеческой жизни и создал множество возможностей для людей. Приведенные ниже выводы отражают важные направления этого процесса. В целом развитие гончарного дела создает удобства и легкость для людей, но необходимо тщательно учитывать экологические и социальные аспекты этих процессов.

Ключевые слова: гончарное дело, изобразительное искусство, школа, исторические, экономические, экологические, социальные аспекты, архитектура, живопись, фантастические образы, роспись, изображение.

Для цитирования: Ботеров М.А. История развития художественного гончарства в нашей стране. // Inter education & global study.2024. № 3 (1). С. 20–28.

THE HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF ARTISTIC POTTERY IN OUR COUNTRY

© Mukhammadjan A. Boterov[1]✉
[1]Termez State University, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in this article, in a number of regions, cities and districts of the republic during the years of independence, lyceums and special boarding schools were opened to train young people in the fine arts, as well as provide in-depth knowledge and skills. The work of talented youth has been widely developed in the fine arts. During the years of independence, fine arts have also developed in Uzbekistan, including spiritual and cultural renewal. During this period, you can learn about how Uzbek folk artists and theater performers found new, independent interpretations, themes and forms.

AIM: there may be several goals for the development of fine arts during the years of independence. Art is an important tool for emphasizing national values. During the years of independence, art expresses and pursues the national spirit through motifs and themes related to the historical, cultural and national parks of Uzbekistan and other nations. Art develops by working with new technologies, materials and methods. During this period, artisans experimented with new concepts and approaches, adapting traditional methods to the demands and needs of new times.

MATERIALS AND METHODS: during the years of independence, materials and methods for the development of fine arts acquired great importance in the process of national development of Uzbekistan and other peoples. During this period, specific approaches and directions for the development of art emerged, which are as follows: These materials and methods in the years of independence of the image occupied an important place in the development of art forms. They included innovative approaches and new concepts, as well as the environment in the development of art.

DISCUSSION AND RESULTS: in this article, over the years of independence, the development and integration of fine arts has led to discussion and results. This discussion and results include: strengthening national identity, developing creativity, preserving

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

historical heritage, communicating with society, developing global cooperation and connections, nurturing creativity and culture. It plays an important role in providing creativity to young people in schools, academies and art schools. As a result, the creative and cultural value of art has strengthened its place in learning and education.

CONCLUSION: the discussion and results of the development and integration of fine arts during the years of independence show the high quality of art in Uzbekistan and its interdependence in various aspects. This discussion and results once again provide insight into the powerful place and uniqueness of art in Uzbekistan.

Key words: independence, fine arts, school, academy, architecture, painting, fantasy images, painting, image, mythological images.

For citation: Mukhammadjan A. Boterov, (2024) The history of the development of artistic pottery in our country', Inter education & global study, (3(1)), pp. 20–28. (In Uzbek).

Ushbu maqolada men kuzatuvchilar, ijtimoiy rivojlanish, va madaniy hayotning bir qismi sifatida badiiy kulolchilikning tarixiy ko'rinishlarini o'rganishadi. Ma'lumotlarim 2023-yilning oxirigacha bo'lganligi uchun, men eng oxirgi qarorlarga e'tibor berib, bu so'zning O'zbekistonda 20-21 asrlarda rivojlanish tarixini izohlamoqchi edim.

O'zbekistonda badiiy kulolchilik 20-asrning boshlaridan boshlab rivojlanib keldi. Bu davrda, asosan rus, janubiy koreyalik, va japan artistlar o'zlarining san'atlarini o'rgatish va rivojlantirish maqsadida O'zbekistonga kelishdi. 20-asrning ikkinchi yarmidan boshlab esa, o'zbek xalq san'ati va madaniyati xalqaro darajada e'tiborga sazovor bo'ldi.

1-rasm. Zamonaviy amaliy san'at asrlari (kulolchilik)

Mustaqillikning olishi bilan birga O'zbekistonda xalq san'ati va madaniyatining o'zining eng yuqori darajasiga erishdi. Respublika ichidagi va xalqaro mukofotlarda o'zbek badiiy kulolchilikning e'tiborga sazovorligi namoyon bo'ldi. O'zbekistonda boshqariladigan

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

turli festival, jamoat tadbirlari va muzeylar orqali, xalq san'ati o'zini namoyish etishi va rivojlantirilishi maqsadida ko'p vaqt va moliyaviy resurslar ajratildi 1-rasm.

Bugungi kunda, O'zbekistonda badiiy kulolchilik rivojlanishga davom etmoqda. Xalq san'ati ustaxonalarining o'ziga xos stili va innovatsion yondashuvlari bilan, ular o'z san'atlarini yaratish va rivojlantirish jarayonida tajribalarini o'stirib bormoqdalar. Maqbul artistlar o'z ishlari bilan xalqaro miqyosda tan erkaklar bo'lib, ularga xalqaro festival va biennalelarda ishtirok etish imkoniyati berilmoqda.

Badiiy kulolchilikning rivojlanishi tarixi uzoq va ko'plab tajribalar bilan bog'liq bo'lib, mamlakatlar va ularning iqtisodiy sharoitlariga asoslangan. Quyidagi jadvalda kulolchilikning keyingi rivojlanish bosqichi haqida umumiy ma'lumotlar berilgan 1-jadval.

1-jadval

Davr	Rivojlanish haqida ma'lumotlar
Paleolitik	Eski insonlar o'zlarining kulolchilik mahsulotlarini ishlab chiqish bilan shug'ullanishdi. Bu davrda kulolchilik, oddiy qurilishli jihozlardan yoki to'rtburchak shaklida shakllangan qobiqlar yoki ayollar yoki erkaklar uchun bosma jihozlar qabilarga o'tkazilgan yerda mahsulotlarini ishlab chiqarish orqali amalga oshirilgan.
Neolitik	Bu davrda, kulolchilikning rivojlanishi sodir bo'lgan, chunki odamlar tarimni o'rganib, ko'payib borayotgan va ko'chib kelayotgan hayot sharoitlariga mos ravishda ortiqcha mahsulotlarni saqlash va o'ramiz ichki ovqatlarni ishlab chiqarish imkoniyati paydo bo'ldi.
Bronz davr	Bronza asrining kirishi bilan, metallurgiya texnologiyalari rivojlandi va bu jarayon kulolchilikni ham o'zida o'zgartirdi. Metallardan qurilgan jihozlar o'z navbatida hayotni osonroq qilishga yordam berdi va mahsulotlar o'zaro almashtirish imkoniyatlarini kengaytirdi.
Temir davr	Temir asri bo'ylab, temirni ishlab chiqarish bilan bog'liq metallurgiya texnologiyalari yaxshi bo'ldi. Bu davrda, kulolchilikning rivojlanishi tajribalarni va boshqa iqtisodiy va ijtimoiy faktorlarni o'z ichiga olgan.

Shu bilan birga, madaniy va iqtisodiy rivojlanishlar, boyliklarning ko'payishi, tijorat munosabatlari va ijtimoiy o'zgarishlar kulolchilikning rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'ldi.

Kulolchilikning rivojlanishida foydalanilgan materiallar va metodlar tarih boyu deyishib kelgan, ammo ularning rivojlanishi va ishlatilishi kulolchilikning o'sishida katta ahamiyatga ega bo'lgan. Quyidagi materiallar va metodlar kulolchilikning rivojlanishida muhim rollarni o'ynagan:

- tushlik materiallari: Odam tushlari, jild, yaxud ko'rgazma shaklida bo'lgan tushliklar eski kulolchilik davrlaridan boshlab foydalanilgan. Bu tushliklar ko'proq arzon va tez ishlab chiqarilishi sababli kulolchilik faoliyatida katta o'rni egallagan.
- tosh, odamlar tomonidan kulolchilikda qo'llanilgan eng asosiy materiallardan biridir. Odamlar tufni ishlab chiqarish orqali jihozlar, qirralar, qirroqlar, yengilish vositalari, va

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

qurilish materiallari sifatida ishlatib keldilar. toshning shakli va xususiyatlari, kulolchilikning rivojlanishi bilan yaqin bog'liqlikka ega bo'lgan sababdir.

-metal ishlov berish: Metal ishlov berish, kulolchilikning rivojlanishida katta ahamiyatga ega bo'lgan jarayon edi. Bronza asri va demir asri bu jarayonning muhim bosqichlaridir. Bronza qo'llanilishining o'sishiga qarab, metallurgiya va to'plamchilik texnologiyasi rivojlandi va bu kulolchilik faoliyatining kengayishi uchun qo'llanilgan materiallarning miqdori va sifati oshdi.

- tarama: Tarim, odamlar uchun oziq-ovqatni yetishtirish va saqlashni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Bu metod yovvoyi va ko'p tomonlama yaxlitlar yaratishda, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda, va oddiy hayot ko'rish usullarini o'zgartirishda o'z o'rni egalladi.

- sanoat texnologiyasi: Kulolchilikning sanoat texnologiyasi, jihozlar, qurilish materiallari va oziq-ovqatni ishlov berish texnikasi rivojlanishida katta ahamiyatga ega bo'lgan. Yuqoridagi materiallar va metodlar bilan birga, sanoat texnologiyasi odamlar uchun kerakli mahsulotlarni o'zlashtirish va ishlab chiqarishda yordam berdi.

Bu materiallar va metodlar kulolchilikning rivojlanishida muhim rollarni o'ynagan va odamlar hayotini osonroq vaqtinchalik qulaylash uchun engil, tez va sodda usullarni takomillashtirdilar. Kulolchilikning asosiy maqsadi odamlar uchun spool va chin edishlardan foydalanib qulaylik va osonlik yaratishdir. Bundan avval, kulolchilik faoliyati insonlarga oziq-ovqat, meva, mevalar va diger zarur mahsulotlarni ta'minlashga yordam beradi. Ammo, kulolchilikning maqsadlari yana ko'proq yo'qligida kengayadi:

Oziq-ovqat ta'minlash: Kulolchilik, odamlar uchun oziq-ovqat ta'minlashning asosiy manbai bo'lib, tarim mahsulotlari, hayvonot mahsulotlari va boshqa oziq-ovqat vositalarini ishlab chiqarishga imkoniyat yaratadi. Kulolchilik, odamlar uchun ne'matlik hayvonlarni go'shtini, terisi, sutini va boshqa mahsulotlarini saqlashda yordam beradi. Bu mahsulotlar oziq-ovqat va kiyim uchun zarur bo'lib, odamlar uchun moddiy va iqtisodiy foydani yarata oladi. Ekinlarni o'stirish: Tarimning o'sishidagi tajribalar va texnologiyalarning rivojlanishi orqali kulolchilik, ekinlarni o'stirish, qayta ishlov berish va yengilish mahsulotlarni olish imkoniyatlarini yaratadi. Bu esa ovqat va uning iqtisodiy foydasi uchun muhimdir.

Sanoat texnologiyasi rivojlanishi: Kulolchilik, metallurgiya, to'plamchilik, va sanoat texnologiyasi sohasidagi rivojlanishlar bilan bog'liq bo'lib, bu sohalardagi texnikalar va usullar taraqqiy etishiga olib keladi. Bu esa hayotni osonroq vaqtinchalik qulaylash uchun kerakli jihozlar va materiallarni ishlab chiqarishni ta'minlaydi. Iqtisodiy rivojlanish: Kulolchilik faoliyati ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Bu, kasb-hunar sohasining rivojlanishi va insonlarning yaxshi yashash sharoitlarini ta'minlash uchun zarurdir. Yuo'qotish, kulolchilikning maqsadlari ko'p tomonlama bo'lib, inson hayotini osonroq vaqtinchalik qulaylash, oziq-ovqat ta'minlash, sanoatni rivojlantirish, iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash, o'z ichiga oladi.

Kulolchilik faoliyati haqida muhokama va natijalar ko'p tomonlama bo'lib, tarixiy, iqtisodiy, ekologik, va ijtimoiy jihatlarini o'z ichiga oladi. Quyidagi muhokama va natijalar

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

ba'zi yo'nalishlarda ko'rsatilgan. Tarixiy muhokama va natijalar: Kulolchilik, inson tarihida katta ahamiyatga ega bo'lgan bir jarayon edi, chunki bu jarayon insonlar hayot shakl va sharoitlarida o'zgarishlarga olib kelgan. Kulolchilik, odamlar uchun oziq-ovqat ta'minlash, hayvonlarni o'ldirish, sanoat texnologiyasini rivojlantirish, va ko'plab boshqa sohalarda inson hayotini osonroq va qulaylash uchun kerakli imkoniyatlarni yaratgan.

Iqtisodiy muhokama va natijalar: Kulolchilik, iqtisodiy rivojlanishda katta ahamiyatga ega bo'lgan. Tarim mahsulotlari, sanoat mahsulotlari, transport, va savdo-sotiq sohasida taraqqiyotni ta'minlashda kulolchilikning roli katta. Bu esa iqtisodiy o'sishga va insonlar uchun ish imkoniyatlari yaratishga yordam beradi. Ekologik muhokama va natijalar: Kulolchilikning rivojlanishi ekologik tizimlarga ta'sir qiladi. Massiv ekologik almashtirishlar, suv resurslarining israf qilinishi, zaminning ekologik ravishda zarar ko'rishiga sabab bo'lishi mumkin. Bu esa tabiat muhitining saqlanishini o'z ichiga oladi va uning hifziy va iqtisodiy ahamiyatini ko'rsatadi.

Ijtimoiy muhokama va natijalar: Kulolchilikning rivojlanishi insonlar orasidagi ta'lim, uning mehnat sharoitlari, va ijtimoiy ustuvorliklarni ham o'z ichiga olgan. Bu jarayon insonlarning qo'llashgan va ma'naviyatini o'zgartirgan. Kulolchilik, odamlar orasida kasb-hunar ta'limi, ijtimoiy taraqqiyot, va madaniy rivojlanishni o'z ichiga oladi.

Umuman olganda, kulolchilik faoliyati ko'p yo'nalishlarda o'zgarishlarga olib kelgan va inson hayotini osonroq va qulaylash uchun muhim imkoniyatlarni yaratgan. Lekin, bu jarayonlarning ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy tagalluflarini amalga oshirishda ehtiyotkorlik bilan murojaat qilinishi zarur.

Kulolchilikning rivojlanishi inson tarihida katta ahamiyatga ega bo'lgan jarayon edi. Bu jarayon insonlar hayot shakl va sharoitlarida katta o'zgarishlarga olib kelgan va odamlar uchun ko'p imkoniyatlar yaratgan. Quyidagi xulosalar bu jarayonning muhim yo'nalishlarini aks ettiradi. Kulolchilik, odamlar uchun oziq-ovqat saqlash va ta'minlashning asosiy manbai bo'lib, tarim mahsulotlari, hayvonot mahsulotlari va boshqa oziq-ovqat vositalarini ishlab chiqarishda muhim rol o'ynagan. Kulolchilik, iqtisodiy rivojlanishda katta ahamiyatga ega bo'lgan. Bu jarayon odamlar uchun ish imkoniyatlari yaratadi va savdo-sotiq, sanoat, va transport sohasida taraqqiyotni ta'minlaydi. Kulolchilik faoliyati ekologik tizimlarga ta'sir qiladi. Masofaviy ekologik o'zgarishlar, suv resurslarining israf qilinishini oldini olish, zaminning ekologik ravishda zarar ko'rishiga sabab bo'lishi mumkin.

Ijtimoiy va madaniy rivojlanish: Kulolchilik, odamlar orasidagi ta'lim, mehnat sharoitlari, va ijtimoiy ustuvorliklarni ham o'z ichiga olgan. Bu jarayon insonlarning kasb-hunar ta'limi, ijtimoiy taraqqiyot, va madaniy rivojlanishni o'z ichiga oladi. Kulolchilik, metallurgiya, to'plamchilik, va sanoat texnologiyasi sohasidagi rivojlanishlar bilan bog'liq bo'lib, bu sohalardagi texnikalar va usullar taraqqiy etishiga olib keladi. Umuman olganda, kulolchilikning rivojlanishi insonlar uchun qulaylik va osonlik yaratadi, ammo bu jarayonlarning ekologik, ijtimoiy taklflarini amalga oshirishda ehtiyotkorlik bilan murojaat qilinishi zarur.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xapqimiz bilan birga quramiz. - Toshkent, O‘zbekiston, 2017. - 488 b.
2. Bahodirovna M. Z. IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING AESTHETIC CULTURE OF STUDENTS IN FINE ARTS //Academia Repository. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 300-305.
3. Bakhadirovna M. Z. Methodology for the Development of Students' Comets of Aesthetic Culture and Creativity //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2024. – Т. 4. – №. 1. – С. 22-26.
4. Bahodirovna M. Z. TASVIRIY SAN’AT MASHG’ULOTLARIDA O ‘QUVCHILARNING IJODKORLIK KOMETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA TRENINGLARDAN FOYDALANISH //FAN JURNALI TA'LIM VA MADANIYAT. – 2024. – Т. 2. – №. 1.
5. Kh K. K. THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE PORTRAIT GENRE IN AESTHETIC EDUCATION OF V-VIII CLASS STUDENTS OF GENERAL SECONDARY SCHOOLS //American Journal of Pedagogical and Educational Research. – 2024. – Т. 21.
6. Khasanovich K. K. DRAWING A HUMAN SKULL IN A PEN DRAWING (nose, ears, eyes, lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 121-125.
7. Xolboy X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF “PAINTING” OF FINE ART //Universum: технические науки. – 2021. – №. 11-5 (92). – С. 102-104.
8. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. THE ROLE AND THE PRACTICAL IMPORTANCE OF COMPOSUTION DURING COLOUR DESCRIPTION STUDIES (AS AN EXAMPLE OF DESCRINING HUMAN FEATURE) //Экономика и социум. – 2021. – №. 1-1 (80). – С. 241-244.
9. Bobokulovich R. K. INTRODUCTION TO STUDENTS AND ANALYSIS OF VISUAL MEDIA IN FINE ARTS LESSONS //Academia Repository. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 282-287.
10. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies //International Engineering Journal For Research & Development. – 2021. – Т. 6. – С. 3-3.
11. Toshpo’Latov F. U. et al. Bolalarni o ‘yin texnologiyalari asosida kasb-hunarga qiziqishlarini shakllantirishda rivojlantiruvchi o ‘yinlar //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 4. – С. 487-491.
12. Urolovich T. F. et al. USE OF PERSPECTIVE POSITION AND METRIC ISSUES IN PRACTICAL DRAWING IN DESCRIPTION OF NUMBER LESSONS //Innovative Society: Problems, Analysis and Development Prospects.-2022.-S. – С. 41-44.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

13. Toshpulatov F. U., Norqochkarov R. E. O., Mahmudova K. N. Q. The relationship of folk application art with the science of drawing //Academic research in educational sciences. – 2021. – T. 2.
14. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal of Integrated Education and Research. – 2023. – T. 2. – №. 4. – С. 14-17.
15. Tursunbayevna S. S. THE SUBJECT" FUNDS OF COLOR AND COMPOSITION" IS ONE OF THE IMPORTANT THINGS OF FINE ART EDUCATION //American Journal of Pedagogical and Educational Research. – 2024. – T. 21. – С. 115-119.
16. Tursunbaevna S. S. METHODOLOGY OF WORKING GYPSUM CUTTING HEAD SAMPLE //International Multidisciplinary Journal for Research & Development. – 2024. – T. 11. – №. 01.
17. Kamilova N. D. A. K. K. FEATURES OF TARGETED DESIGN FOR WOMENS CLOTHING //Confrencea. – 2023. – T. 5. – №. 05. – С. 145-148.
18. Qizi R. S. A., Rakhmatullayeva U. S., Temirov D. X. Creation of methods of making national costume decorative elements //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 12. – №. 5. – С. 1324-1331.
19. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. – 2021. – T. 4. – №. 9. – С. 145-146.
20. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. – 2021. – T. 4. – №. 9. – С. 145-146.
21. Karimov O. M. O. TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ISHLASH JARAYONIDA KOMPOZITSIYANING XUSUSIYATLARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2024. – T. 4. – №. 2. – С. 242-248.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Boterov Muxammadjon Abduqodirovich**, o'qituvchi [**Ботеров Мухаммаджон Абдукодирович,** учитель], [**Mukhammadjan A. Boterov,** teacher]; manzil: O'zbekiston, 117036, Surxandaryo, Sherobot, Mustaqillik ko'chasi 12 uy [адрес: Узбекистан, 117036, Сурхандарьинская, Шеробот, улица Мустакиллик, дом 12], [address: Uzbekistan, 117036, Surkhandarya, Sherobot, Independence Street 12 houses];

CC BY NC ND

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

NAQSH TURI VA UNING XARAKTERISTIKASI NAQSH ELEMENTLARI VA ULARNING TUZILISHI

© J.X.Qudratov[1]✉

[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada ko‘p tarixiymanbalarvaadabiyotlarda berilgan ma‘lumotlarga ko‘ra naqqoshlik san‘ati judaqadimdanrivojlanib kelgan. Qadimiy bo‘lishi bilan birga yillar davomida o‘ziningqimmativa qadrini yuksaltirib borgan san‘at turi hisoblanadi. Ajdodlarimizningqo‘llarigaqurol olib o‘zlarining turmush ehtiyojlarini qondirish maqsadida yasaganbarchaanjom hamda jihozlari amaliy san‘atning ma‘lum bir turiga borib qo‘shiladi bu naqsh kmpozitsiyasini o'rganish uchun asosiy jarayonlar bilan yoritilgan.

MAQSAD: amaliy va badiiy bezak san’atini o‘rganish yoshlarga atrofdagi jismlarning stillashtirgan holda, badiiy tafakkur, ijodiyqobilyat, ko‘rib eslab qolish, fazoviy tasavvurni shakllantirish, san’at asarlariganisbatan estetik munosabatni, go‘zallikka bo‘lgan muhabbatni rivojlantirish,amaliy va badiiy bezak san’atida kompozitsiya masalalari, naqshturlari, badiiynaqqoshlikda zamonaviy ramzlar, o‘quv va tarbiyaviy jarayonda badiiybezaksan’atining o‘rni, amaliy bezak san’atida kompozitsiya, shriftlar, reklama, e’lon,shior, tabrik matni namunalari, interer va ekstererda badiiybezashbilantanishtirish orqali nazariy jihatdan o‘rgatadi hamda ularning estetikdidlarinio‘stirishga xizmat qiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: bugungi kunda jahonning qaysi rivojlangan mamlakatlarini olmaylikta’limsohasida ayniqsa, maktab yoshidan boshlab san’at haqidabilimlarnirivojlantirishga katta ahamiyat berib kelinmoqda. Mamlakatimizda o‘rtata’limningyana o‘n bir yillik bo‘lishi va unda kasbga yo‘naltirish maqsadidao‘quvmarkazlarining tashkil etilishi, shuningdek akademik litsey, kasb-hunar kollejlari,oliy ta’lim muassasalarida tahsil olayotgan yoshlarning badiiyvaestetiktarbiyasiga katta e’tibor berilmoqda**.**

MUHOKAMA VA NATIJALAR: naqqoshlik san’ati endilikda dekorativ funksiyani bajaribgina qolmay, balkishu bilan birga, kishilarning qoyaviy va falsafiy tushunchalarini ifodalayboshlaydi. O‘rta Osiyo naqqoshlik san’ati qadimdan dunyoga mashhur. O‘tmishdaota-bobolarimiz qurgan muhtasham binolar hozirgi kungacha maftunkor jilvasiniyo‘qotmagan. Yuksak did bilan ishlangan naqshlar hozirgacha bizni hayratgasolibkelmoqda. Naqsh arabcha tasvir, gul degan manoni bildirib, u qush, hayvonoyo‘simlik dunyosi, geometrik va boshqa turli shakllarning ma’lumtartibdatakomillashtirilishidan hosil qilingan bezakdir.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

XULOSA: kompozitsiya tuzishda foydalaniladigan naqsh elementlari va ularning tuzilishining asosiy maqsadi bizyoshlarniqadimiy va maftunkor naqqoshlik sirlaridan boxabar etib, ustoz va shogirdmilliyan'analarini davom etishiga, naqsh kompozitsiyalarini mustaqil ravishdatuzishorqali ularni mos ravishda qo'llay olish qoidalarini o'rgatishga qaratilgan

Kalit so'zlar: kulolchilik, tasviriy san'at, maktab, tarixiy, iqtisodiy, ekologik, ijtimoiy jihatlarini me'morlik, rasm chizish, hayoliy obrazlar, naqoshlik, tasviri.

Iqtibos uchun: Qudratov J.X. Naqsh turi va uning xarakteristikasi naqsh elementlari va ularning tuzilishi // Inter education & global study.2024.№3(1).B.29–37.

ТИП УЗОРА И ЕГО ХАРАКТЕРИСТИКИ ЭЛЕМЕНТЫ УЗОРА И ИХ СТРУКТУРА

© Ж.Х. Кудратов[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: согласно сведениям, приведенным в данной статье многими историками и литературоведами, искусство живописи развивается уже давно. Это древний вид искусства, ценность которого с годами возросла. Все инструменты и приспособления, изготовленные нашими предками для удовлетворения своих повседневных потребностей путем взятия в руки оружия, причисляются к определенному виду прикладного искусства.

ЦЕЛЬ: изучение практического и художественно-декоративного искусства поможет подросткам стилизовать окружающие предметы, развивать художественное мышление, творческие способности, память, пространственное воображение, эстетическое отношение к произведениям искусства, любовь к красоте, практические и композиционные вопросы, узоры, современные символы. в художественном оформлении, месте художественного оформления в учебно-воспитательном процессе, композиции в практическом декоративном искусстве, шрифтах, рекламе, объявлениях, слоганах, образцах поздравительных текстов, интерьере и обучает их теоретически, знакомя с художественным декорированием и служит развитию их эстетический вкус.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: сегодня, независимо от того, какие развитые страны мира, в сфере образования, особенно начиная со школьного возраста, большое значение придается развитию знаний об искусстве. В нашей стране ведется одиннадцатиклассное среднее образование и создание учебных центров по ориентации в профессию, а также художественно-эстетическое воспитание молодежи, обучающейся в академических лицеях, профессиональных колледжах, высших учебных заведениях. уделил большое внимание.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: искусство живописи теперь выполняет не только декоративную функцию, но в то же время начинает выражать религиозные и

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

философские представления людей. Живописное искусство Средней Азии известно миру с древнейших времен. Великолепные здания, построенные нашими предками, не утратили своего очарования и по сей день. Выполненные с высоким вкусом узоры до сих пор поражают нас. Накш по-арабски означает «цветок» и представляет собой украшение, созданное путем систематического улучшения птиц, флоры и фауны, геометрических и различных других форм.

ВЫВОД: основное назначение элементов узора и их структуры, которые используются в композиции, - донести до молодежи секреты древней и очаровательной живописи, продолжить традиции учителей и учеников, обучить правилам живописи. самостоятельно составлять композиции узоров и использовать их по назначению.

Ключевые слова: гончарное дело, изобразительное искусство, школа, исторический, экономический, экологический, социальный аспекты архитектуры, живопись, фантастические образы, живопись, образ.

Для цитирования: Кудратов Ж.Х. Тип узора и его характеристики элементы узора и их структура. // Inter education & global study. 2024.№3(1)). С.29–37.

TYPE OF PATTERN AND ITS CHARACTERISTICS ELEMENTS OF PATTERN AND THEIR STRUCTURE

© Javli Kh. Kuhratov[1]✉
[1]Termez State University, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: according to the information provided in this article by many historians and literary scholars, the art of painting has been developing for a long time. It is an ancient art form that has increased in value over the years. All tools and devices made by our ancestors to satisfy their daily needs by picking up weapons are classified as a certain type of applied art.

AIM: studying practical and artistic and decorative arts will help teenagers stylize surrounding objects, develop artistic thinking, creativity, memory, spatial imagination, aesthetic attitude towards works of art, love of beauty, practical and compositional issues, patterns, modern symbols. in artistic design, the place of artistic decoration in the educational process, composition in practical decorative art, fonts, advertising, announcements, slogans, samples of congratulatory texts, interior design and teaches them theoretically, introducing them to artistic decoration and serves to develop their aesthetic taste.

MATERIALS AND METHODS: today, no matter what developed countries of the world, in the field of education, especially starting from school age, great importance is attached to the development of knowledge about art. Our country provides eleven-grade secondary education and the creation of training centers for career orientation, as well as

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

artistic and aesthetic education of young people studying in academic lyceums, vocational colleges, and higher educational institutions. paid a lot of attention.

DISCUSSION AND RESULTS: the art of painting now performs not only a decorative function, but at the same time begins to express the religious and philosophical ideas of people. The pictorial art of Central Asia has been known to the world since ancient times. The magnificent buildings built by our ancestors have not lost their charm to this day. The patterns made with high taste still amaze us. Naqsh means "flower" in Arabic and is a decoration created by systematically enhancing birds, flora and fauna, geometric and various other shapes.

CONCLUSION: the main purpose of the pattern elements and their structure, which are used in the composition, is to convey to young people the secrets of ancient and charming painting, to continue the traditions of teachers and students, and to teach the rules of painting. independently compose compositions of patterns and use them for their intended purpose.

Key words: pottery, fine arts, school, historical, economic, environmental, social aspects of architecture, painting, fantastic images, painting, image.

For citation: Javli Kh. Kuhratov**,** (2024) 'Type of pattern and its characteristics elements of pattern and their structure', Inter education & global study, (3(1)), pp. 29–37. (In Uzbek).

Ko‘p tarixiy manbalar va adabiyotlarda berilgan ma‘lumotlarga ko‘ra naqqoshlik san‘ati judaqadimdanrivojlanib kelgan. Qadimiy bo‘lishi bilan birga yillar davomida o‘ziningqimmativa qadrini yuksaltirib borgan san‘at turi hisoblanadi. Ajdodlarimizningqo‘llarigaqurol olib o‘zlarining turmush ehtiyojlarini qondirish maqsadida yasaganbarchaanjom hamda jihozlari amaliy san‘atning ma‘lum bir turiga boribqo‘shiladi.Utoshga ishlov berish bo‘lsin, yog‘ochni yo‘nish bo‘lsin umuman aytganda yaratuvchanlik tashabbusi yuzaga kelgan. Buni biz o‘sha amaliysan‘atningboshlang‘ich qadamlari deb qabul qilsak bo‘ladi. O‘zlari bilmaganholdago‘zallikka intilishi hamda uni o‘z mahsulotlarida ifoda etish san‘atdagi ilk qadamlarining nishonasidir. Shu tariqa murakkab hayot bosqichlaridan o‘tib hozirgacha o‘z tarovatini yo‘qotmagan bu san‘at turlari milliy bezak san‘atimizning o‘zagi hisoblanadi. Har qanday amaliy san‘at turiga oidasarlarni tahlil qilganimizda uning tarkibiy qismi naqsh kompozitsiyalardan iborat ekanligini kuzatamiz. Demak naqsh kompozitsiyalarni turlarga mos qilibqo‘llabborish azaldan ustalarimiz ijodining samarasi bo‘lib kelgan.

Badiiy naqqoshlik ranglarning uyg’unligida va o’ziga xos kompozisiyalarda go’zallik yaratish san’atidir. Naqqosh usta o’z ishida ranglarning tabiiy jilosidan va uyg’unligidan, bejirim shakldan, material fakturasidan mohirlik bilan foydalanib yorqin ifodalikka erishadi.

‘‘Kompozitsiya’’ atamasi lotin tilidan olingan bo‘lib, tuzilish, birlashish, bog‘lanish ma‘nolarini anglatadi. Asarning kompozitsion tuzilishi ijodkorg‘oyasini tomoshabinga aniq, tez yetib borishga xizmat qiladi. Bundan tashqari asardagi detallarni bir-biriga nisbatan

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

ma‘lum tartibda joylashtirish, solishtirish degan tushunchalarni ham beradi. Amaliy san‘atda kompozitsiya ishlashritm,simmetriya, asimmetriya komponovka davriy takrorlanish markaz topishbezakyoki tasvirning dinamikligi, tabiiyligi chiroyliligi pardozlarning va ranglarning uyg‘unligi kabi xususiyatlarni o‘z ichiga oladi. Kompozitsiya orqali musavvir yoki naqqosh asardagi mazmunning muayyan tartibdagi chiziq, shakl, rang va boshqa vositalar orqali tomoshabinga ta‘sir kuchini oshiradi. Uning elementlarini o‘zaro bog‘lab joy-joyiga qo‘yadi, fazoviy kenglikni yaratadi. Har bir tasviriy san‘at asari ma‘lum kompozitsiyaga ega bo‘ladi. Hamma vaqt kompozitsiya asar yaratilishida birinchi galda hal etiladigan muhim ish hisoblanadi. Kompozitsiya tuzishning o‘ziga xos qonun-qoidalari, vosita va uslublari mavjud. Tasviriy san‘atdagi kabi amaliy bezak san‘atining har bir turida ham kompozitsiya qoidalariga rioya qilinadi.[2] Ustalarning mohirligi shundaki ular yaratgan kompozitsiyaning mukammalligi va tanlangan ranglarning bir-biriga mos qilib yonma –yon qo‘yilishi, ishlatilayotgan elementlarning to‘g‘ri tanlanganligida ko‘rinadi. Naqsh kompozitsiyalar turli shakllar bilan yuzasiga moslab tuziladi va nomlanadi. Ranglar gammasi tanlanib ularga sifatli ishlov beriladi. Amaliy san‘at asarlaridagi kompozisiyani tuzish usullarini astoydil egallash bo‘lg‘usi naqqosh usta uchun juda muhimdir. Naqqoshlik kompozitsiyasi deyilganda birinchi galda bir butunlikka ega bo‘lgan naqsh elementlarining o‘zaro bog‘lanishi, kompozisiyadagi qo‘llanilgan elementlarning asar g‘oyasiga mosligi, simmetrikligi, naqsh kompozitsiyada yangliklarning bo‘lishi hamda ranglar gammasining o‘zaro mosligi, tomoshabin bobligi kabilar nazarda tutiladi. Naqshga arabcha-tasvir va gul deb ta‘rif berilgan. Ushbu ta‘rifga ko‘ra naqshlar tabiatda uchrovchi o‘simlik parranda, hayvonot dunyosi va turli geometrik shakllarni eng sodda ko‘rinishda takrorlanib keluvchi tasviri ya‘ni bezakdir.

O‘simlik barglarining naqshdagi ifodasi.

O‘zbek xalq amaliy san‘atining barcha turlari, jumladan naqqoshlik, ganch va yog‘och o‘ymakorligi, kandakorlik kabilar uchun naqsh elementlarining chizilishi o‘xshash ko‘rinsada, bajarilishi, texnologiyasi va pardozlash usullari turlichadir. Naqsh elementlarning o‘zaro birikib borishi mutanosib bog‘lanishlar orqali naqshning butun bir yaxlitligini tashkil etadi.

[2]S.Bulatov «O’zbek xalq amaliy san`ati» T- 1998 y.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Naqsh chizishni o‘rganishni dastlab quyidagi elementlarni chizishni mashq qilishdan boshlash lozim. Barglar, gullar,novdalar bog‘lam va sirtmoq, marg‘ula va kurtak, madohil, gajak va jingalak, boftava shkufta kabi naqsh elementlarini chizishni o‘z o‘rnida o‘rganish maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Islimiy — O‘simliksimon shakldagi takrorlanuvchi taqsimlardan tuzilgan asosiy naqsh turi. Naqsh asosini tanob, band, barg , butalar tashkil etadi. I. bir-biriga uzluksiz ulanib, o‘ralib ketadigan chirmoviq simon, o‘simliksimon naqshlarning takrorlanishidan tashkil topadi. Shuning uchun ba’zan ustalar uni o‘rama yoki o‘simliksimon naqsh deb ham ataydilar.

O‘simliksimon (islimiy) naqshlar asosan gul, navda, kurtak, barg, g‘uncha kabi elimentlarning o‘zoro ma’lum tartibda bog‘lanib tuzilishidir. O‘simliksimon naqshlar yakka (bir) vz qo‘sh (ikki) banli nava ko‘rinishlaria ishlanadi. Ularga misol qilib: ruta xoshiya, raftor namoyon, mehrob, trunj, munabbat va hokazo, kabi naqsh namunalarini olish mumkin.

Naqsh asosini tanob, band, barg, butalar tashkil etadi. Islimiy bir-biriga uzluksiz ulanib, o‘ralib ketadigan chirmoviqsimon, o‘simliksimon naqshlarning takrorlanishidan tashkil topadi. Shuning uchun ba’zan ustalar uni o‘rama yoki o‘simliksimon naqsh deb ham ataydilar. Islimiy naqshning xillari ko‘p, u qaysi shakl bilan to‘ldirilsa, naqsh shu shaklning nomi bilan ataladi: I. barg, Islimiy bar-gak, Islimiy bofta, Islimiy gul, Islimiy zanjira, Islimiy madohil, Islimiy mehrob va bu. yuzdan ortiq sodda va murakkab turlari mavjud. Bu naqsh turlari yanada ko‘payib bormoqda. Islimiy naqshlarning hunarmandlik rivojlangan shaharlar nomlari bilan atalgan xillari ham bor: Isfahoni Islimiy, Arabi I., Mashhadi Islimiy va b. Turli davrlarda yashagan xalq ustalari yangi-yangi Islimiy xillarini yaratgan va buyumlar bezagi (ganchkorlik, naqqoshlik, yog‘och o‘ymakorligi, miskarlik, zardo‘zlik, kulolchilik, gilamchilik, kashtado‘zlik va b.) da keng qo‘llagan. Shuningdek, uni yanada jozibali qilish maqsadida naqshlarda qo‘shimcha materiallardan foydalanilgan.[3] Mis, zargarlik, kandakorlik, miskarlikda qimmatbaho toshlar, qahrabo va boshqalar qadalgan. Bu uslub O‘rta Osiyo, Yaqin Sharq, Hindiston, Eron, Turkiya, Afg‘oniston ustalari tomonidan keng foydalanilgan. Islimiy naqshning naqqoshdan katta tajriba va mahorat talab qiladigan murakkab xillari ham bor.

Kompozitda ishlab chiqarilgan naqsh ishlab chiqaruvchi kompozitsion, materialning qurilishda k o'rindiqlari ega bo'lgan komponentlardir. Bu naqshning tanlanishi va tuzilmasi, materialning rivojlanishi va qo'llanish maqsadiga bog'liqdir

Islimiy naqshlar ona tabiat, tabiatning go‘zalligi , noz n’matlar diyori ekanligi to‘lqinsimon islimiy naqsh hayotning notekisligini, oyning o‘n beshi yorug‘ bo‘lsa, o‘n beshi qorong‘u dir. Insonning kuni va tuni, vaqtni o‘tishini ya’ni umr o‘tishini ramziy anglatadi. Shuning uchun inson har bir daqiqasini g‘animat bilishini anglatadi.

Asosan naqshlar o‘simliksimon va geometrik, murakkab deb ataluvchi turlarga bo‘linib ularni ustalar tili bilan aytganda ko‘pincha islimiy, girih va gulli girih (aralash) kabi iboralarda ham uchraydi. O‘simliksimon naqshlar asosan gul novda, kurtak, barg, g‘uncha

[3]Hasanov R. Amaliy bezak san’ati mashg`ulotlari metodikasi. O`quv qo`llanma.-Toshkent, 2001

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

kabi elementlarining o‘zaro ma‘lum tartibda bog‘lanib tuzilishidan iborat. Islimiy naqshlar tabiatdan novda elementlarining bir tomonlama harakatlanib o‘suvchanligini anglatish bois yuguruvchi nomiga ham ega. Jumladan majnuntol, chirmovuq, kabi o‘simlik elementlari aks ettirilgan naqshlarni kuzatar ekanmiz, ko‘z ilg‘amas jimjimali novda yo‘llari tabiatda bir tomonga harakatlanib chizilganligini yaqqol sezamiz. O‘simliksimon naqshlar yakka (bir) va qo‘sh (ikki) bandli novda ko‘rinishlarida ishlanadi.Ularga misol qilib: ruta xoshiya, raftor, namoyon, mehrob, turunj, muhabbat va hakozo kabi naqsh namunalarini olish mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xapqimiz bilan birga quramiz. - Toshkent, O‘zbekiston, 2017. - 488 b.
2. Bahodirovna M. Z. IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING AESTHETIC CULTURE OF STUDENTS IN FINE ARTS //Academia Repository. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 300-305.
3. Bakhadirovna M. Z. Methodology for the Development of Students' Comets of Aesthetic Culture and Creativity //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2024. – Т. 4. – №. 1. – С. 22-26.
4. Bahodirovna M. Z. TASVIRIY SAN’AT MASHG’ULOTLARIDA O ‘QUVCHILARNING IJODKORLIK KOMETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA TRENINGLARDAN FOYDALANISH //FAN JURNALI TA'LIM VA MADANIYAT. – 2024. – Т. 2. – №. 1.
5. Kh K. K. THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE PORTRAIT GENRE IN AESTHETIC EDUCATION OF V-VIII CLASS STUDENTS OF GENERAL SECONDARY SCHOOLS //American Journal of Pedagogical and Educational Research. – 2024. – Т. 21.
6. Khasanovich K. K. DRAWING A HUMAN SKULL IN A PEN DRAWING (nose, ears, eyes, lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 121-125.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

7. Xolboy X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF “PAINTING” OF FINE ART //Universum: технические науки. – 2021. – №. 11-5 (92). – С. 102-104.
8. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. THE ROLE AND THE PRACTICAL IMPORTANCE OF COMPOSUTION DURING COLOUR DESCRIPTION STUDIES (AS AN EXAMPLE OF DESCRINING HUMAN FEATURE) //Экономика и социум. – 2021. – №. 1-1 (80). – С. 241-244.
9. Bobokulovich R. K. INTRODUCTION TO STUDENTS AND ANALYSIS OF VISUAL MEDIA IN FINE ARTS LESSONS //Academia Repository. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 282-287.
10. Bobokulovich R. K. FINE ART AND ITS PLACE IN HUMAN SOCIETY //Academia Repository. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 288-293.
11. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. TASVIRIY SAN’AT VA UNING MOHIYATI, TUR VA JANRLARI //Oriental Art and Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 540-546.
12. Suvanovich T. O. METHODS OF ORGANIZATION IN FINE ARTS LESSONS BASED ON MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES //American Journal of Pedagogical and Educational Research. – 2024. – Т. 21. – С. 106-110.
13. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies //International Engineering Journal For Research & Development. – 2021. – Т. 6. – С. 3-3.
14. Toshpo’Latov F. U. et al. Bolalarni o ‘yin texnologiyalari asosida kasb-hunarga qiziqishlarini shakllantirishda rivojlantiruvchi o ‘yinlar //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 4. – С. 487-491.
15. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies International Engineering Journal For Research & Development.-2021 //Т. – Т. 6. – С. 3-3.
16. Urolovich T. F. et al. USE OF PERSPECTIVE POSITION AND METRIC ISSUES IN PRACTICAL DRAWING IN DESCRIPTION OF NUMBER LESSONS //Innovative Society: Problems, Analysis and Development Prospects.-2022.-S. – С. 41-44.
17. Toshpulatov F. U., Norqochkarov R. E. O., Mahmudova K. N. Q. The relationship of folk application art with the science of drawing //Academic research in educational sciences. – 2021. – Т. 2.
18. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal of Integrated Education and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 14-17.
19. Tursunbayevna S. S. THE SUBJECT" FUNDS OF COLOR AND COMPOSITION" IS ONE OF THE IMPORTANT THINGS OF FINE ART EDUCATION //American Journal of Pedagogical and Educational Research. – 2024. – Т. 21. – С. 115-119.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

20. Tursunbaevna S. S. METHODOLOGY OF WORKING GYPSUM CUTTING HEAD SAMPLE //International Multidisciplinary Journal for Research & Development. – 2024. – Т. 11. – №. 01.
21. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. – 2021. – Т. 4. – №. 9. – С. 145-146.
22. Sattarov S. Y., Turayev X. A. METHODS OF CONSTRUCTING SURFACES ON THE BASIS OF GEOMETRICAL CONDITIONS USING AUTOCAD GRAPHICS SOFTWARE //Education. – 2020. – Т. 1. – №. 8.
23. Туракулов А. Э. и др. ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНТОВ В ДУХЕ ЛЮБВИ К НАЦИОНАЛЬНОМУ НАСЛЕДИЮ НА УРОКАХ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА //INTERNATIONAL INNOVATION RESEARCH. – 2017. – С. 223-225.
24. Kholmurodov S., Abdullayev S. EFFECTIVE USE OF INTERACTIVE ELECTRONIC TEXTBOOKS IN IMPROVING EDUCATIONAL EFFICIENCY //Journal of Agriculture & Horticulture. – 2023. – Т. 3. – №. 11. – С. 18-22.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Qudratov Javli Xolbuzarovich**, o‘qituvchi [**Кудратов Джавли Холбузарович,** учитель], [**Javli Kh. Kuhratov,** teacher]; manzil: O‘zbekiston, 117036, Qashqadaryo, Kitob, Yakabog’ ko‘chasi 2 uy [адрес: Узбекистан, 117036, Кашкадарья, Китоп, улица якабаг, дом 2], [address: Uzbekistan, 117036, Kashkadarya, Kitop, Jakabog Street 2 houses];

CC BY NC ND

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

SHAXSNING BADIIY MADANIYATI VA MA'NAVIYATINI RIVOJLANISHIDA TASVIRIY SAN'ATNING O'RNI

© A.E.Turaqulov[1]✉

[1]Termiz davlat universitetuti, Termiz, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: umumiy o'rta ta'lim maktablarida tasviriy san'at mashg'ulotlarini tashkil etishning mazmunli va samarali metodlari shu maqsadda tasviriy san'at va muhandislik grafikasi ta'lim va tarbiyaviy ish ta'lim yo'nalishida «Tasviriy san'at o'qitish metodikasi» fani o'qitiladi. Bu fanning asosiy maqsadi talabalarni boshlangich sinflardagi «Tasviriy san'at» darslarini o'qitishga tayyorlash, tabiatdagi hamda tasviriy san'at asarlaridagi go'zallikni ko'ra bilish va idrok etish, badiiy did, ko'rish xotirasi, rangni sezish, fazoviy tasavvur, kuzatuvchanlik va badiiy ijodiy qobiliyatiami o'stirishdan iborat.

MAQSAD: ta'lim muassasalarida umumta'lim maktablarida o'quvchilarga tasviriy san'at fanini yanada chuqurroq o'rgatish va ranglardan qanday foydalanish metodlarini o'rgatish.

MATERIALLAR VA METODLAR: umumiy o'rta ta'lim maktablarining qalamtasvir, rangtasvir va kompozitsiya mashg'ulotlari jarayoni hisoblanadi Tasviriy san'at o'qitish metodikasi mashg'ulotlarida fanning nazariyasi va o'qitish usullari, shuningdek, tasviriy san'at asoslari hamda uning tarixi masalalariga alohida e'tibor berilgan. «Tasviriy san'at o'qitish metodikasi» kitobi ketma-ketlik bosqichlari asosida tasvirlar chizish, mustaqil ravishda tasviriy va amaliy mavzularga kompozitsiyalar ishlash, loy va plastilindan har xil narsalar haykalchalarini yasash, rang xususiyatlari bilan yaqindan tanishtirish, tasviriy san'at tarixi asoslarini o'rganish hamda umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida tasviriy san'at o'qitish metodikasiga oid materiallami o'z ichiga oladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: umumiy o'rta ta'lim maktabarida maqsadga muvofiq tashkil etilgan tasviriy san'at mashg'ulotlari talabalarda quyidagi bilim va ko'nikmalarni Shakllantirishi mumkin;

- ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish;
- qalamtasvir, rangtasvir va kompozitsiyadan nazariy va amaliy bilimlarini yuksaltirish va bilganlarini o'quvchi yoshlarga yetkaza olish qobiliyatini o'stirish;
- tasviriy va amaliy san'atga bo'lgan mehr-muhabbat tuyg'usini uyg'otish;
- badiiy ijodga yo'naltirish.

XULOSA: maktab o'qituvchilariga metodik qo'lllanmalar ishlab chiqish va ulardan samarali foydalanish metodlarini ko'rsatib berishdan iborat. Bo'lajak tasviriy san'at

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

o‘qituvchilarini tasviriy san’at bo‘yicha nazariy va amaliy bilimlarini Shakllantirish hamda o‘z kasbining malakali mutaxassisi bo‘lib yetishishlariga erishishga o‘stirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: idrok etish, badiiy did, ko'rish xotirasi, rangni sezish, fazoviy tasavvur, kuzatuvchanlik, naqoshlik, tasviri.

Iqtibos uchun: Turaqulov A.E. Shaxsning badiiy madaniyati va ma’naviyatini rivojlanishida tasviriy san’atning o‘rni // Inter education & global study. 2024. № 3(1). B. 38–47.

В РАЗВИТИИ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ И ДУХОВНОСТИ ЧЕЛОВЕКА МЕСТО ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

© А.Э.Туракулов[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье представлены содержательные и эффективные методы организации занятий изобразительным искусством в общеобразовательных школах с этой целью в области изобразительного искусства и инженерной графики образования и преподается методика воспитательной работы «Образование изобразительного искусства». Основная цель данного предмета – подготовить учащихся к преподаванию занятий «Изобразительное искусство» в начальных классах, видеть и воспринимать красоту в природе и произведениях изобразительного искусства, художественный вкус, зрительную память, цветовосприятие, пространственное воображение., наблюдательность и художественное воображение. креативность.

ЦЕЛЬ: обучить учащихся общеобразовательных учреждений образовательных

МАТЕРИАЛ И МЕТОДЫ: это процесс рисования, живописи и композиции на занятиях общеобразовательной средней школы. Особое внимание уделяется теории и методике преподавания наук, а также основам изобразительного искусства и его истории. Уделяется внимание. Книга «Методика преподавания изобразительного искусства» учит рисовать изображения на основе последовательных этапов, самостоятельно создавать композиции на изобразительную и практическую тематику, изготавливать фигурки различных предметов из глины и пластилина, знакомиться с особенностями цвета, изучать основы истории изобразительного искусства.«Обучение» и включает материал по методике преподавания изобразительного искусства в начальных классах общеобразовательных школ.

учреждений науке изобразительного искусства и научить их пользоваться цветами.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: занятия изобразительным искусством, организованные в библиотеке общего среднего образования, позволяют сформировать у учащихся следующие знания и умения;

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

- развитие творческих способностей;
- совершенствовать теоретические и практические знания по рисунку, живописи и композиции и развивать умение донести до юных школьников свои знания;
- пробудить чувство любви к изобразительному и практическому искусству;
- ориентация на художественное творчество.

ВЫВОД: показать учителям школ, как разрабатывать методические пособия и эффективно их использовать. Он служит развитию у будущих учителей изобразительного искусства теоретических и практических знаний в области изобразительного искусства и становлению квалифицированными специалистами своей профессии.

Ключевые слова: восприятие, художественный вкус, зрительная память, цветовосприятие, пространственное воображение, наблюдательность, живопись, образ.

Для цитирования: Туракулов А.Э. В. Развитии художественной культуры и духовности человека место изобразительного искусства. // Inter education & global study. 2024. № 3(1). С. 38–47.

THE ROLE OF FINE ART IN THE DEVELOPMENT OF PERSONAL ARTISTIC CULTURE AND SPIRITUALITY

© Anvar E. Turakulov [1]✉
[1]Termez State University, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in this article, meaningful and effective methods of organizing visual art classes in general secondary schools are presented for this purpose in the field of visual art and engineering graphics education and educational work "Education of visual art" methodology" is taught. The main purpose of this subject is to prepare students for teaching "Fine Art" classes in elementary grades, to see and perceive beauty in nature and works of fine art, artistic taste, visual memory, color perception, spatial imagination. , observation and artistic creativity.

AIM: to teach students in general education in educational institutions the science of fine arts and to teach them how to use colors.

MATERIALS AND METHODS: it is the process of drawing, painting and composition classes of general secondary schools. Special attention is paid to the theory and teaching methods of science, as well as the basics of fine art and its history. 'attention is given. The book "Methodology of Fine Art Teaching" teaches you how to draw images based on sequential stages, independently create compositions on visual and practical subjects, make figurines of various objects from clay and plasticine, familiarize yourself with the characteristics of color, learn the basics of the history of visual arts. "learning" and includes material on teaching methods of fine arts in primary classes of general education schools.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

DISCUSSION AND RESULTS: visual arts classes organized in a general secondary education library can form the following knowledge and skills in students;

- development of creative abilities;
- to improve theoretical and practical knowledge of drawing, painting and composition and to develop the ability to convey what they know to young students;
- to awaken a feeling of love for visual and practical art;
- orientation to artistic creativity.

CONCLUSION: it is to show school teachers how to develop methodical manuals and use them effectively. It serves to develop the future teachers of fine arts to develop their theoretical and practical knowledge of fine arts and to become qualified specialists of their profession.

Key words: perception, artistic taste, visual memory, color perception, spatial imagination, observation, painting, image.

For citation: Anvar E. Turakulov (2024) 'The role of fine art in the development of personal artistic culture and spirituality', Inter education & global study, (3(1)), pp. 38–47 (In Uzbek).

Tasviriy san'at o'quv predmetining maqsadi va vazifalari haqida to'xtalganda yana shuni qayd qilish lozimki, u maktabda o'qitiladigan deyarli barcha o'quv predmetlari bilan bog'lanadi va ular yuzasidan materiallarni o'zlashtirishga samarali ta'sir korsatadi. Ayniqsa u o'qish, adabiyot, geografiya, tabiatshunoslik, biologiya, tarix, matematika, mehnat darslarida alohida ahamiyat kasb etadi. Tasviriy san'at, hattoki, jismoniy tarbiya, kimyo, musiqa darslari uchun ham foydalidir. Shuni ham qayd qilish lozimki, tasviriy san'at estetik tarbiyani amalga oshirishga qaratilgan bo'lsada u axloqiy, mehnat, ekologik, jismoniy tarbiya darslari samaradorligini oshirishga ham xizmat qiladi. Maktabda tasviriy san'at estetik tarbiyani amalga oshirishga yonaltirilgan asosiy o'quv predmeti hisoblanib, u quyidagi yonalishlarda amalga oshiriladi: O'quvchilarning tabiat, sanat va hayotdagi go'zalliklarni idrok etishga o'rgatish: O'quvchilarning estetik didini tarbiyalash, go'zallikni baholay olish qobiliyati, haqiqiy go'zallikni xunuk voqea va narsalardan farqlay bilishga o'rgatish; Shaxsning tasviriy-ijodiy faoliyatida o'zini ko'rsata bilishga, hatti-harakatini qo'llabquvvatlash va hayotga go'zallik kiritish malakalarini o'stirish: Bolalarning badiiy fikr doirasini kengaytirish va boshqalar.

Tasviriy sanat oquv predmetining muhim vazifalaridan biri u bolalarda kuzatuvchanlikni o'stirish, borliqni ko'ra bilish, qolaversa shu orqali xotirani rivijlantirish hisoblanadi. Ma'lumki, odamzod tevarak-atrofdan olayotgan axborotlarning deyarli 90% dan ortig'ini ko'z orqali oladi, qolgan 10% ni quloq, burun, og'iz v.b. a'zolar orqali o'zlashtiradi. Bundan ko'rinib turibdiki, kishilar faoliyatida ko'z va xotirani rivojlantirish nihoyatda katta ahamiyat kasb etadi. Bu sifatlar bolalar tomonidan borliqni idrok etish mashg'ulotlarida, shuningdek, naturadan tasvirlash, san'atshunoslik asoslari mashg'ulotlarida alohida ahamiyatlidir. Bunday darslarda o'quvchilar narsalar va hodisalarning tuzilishi, shakli , rangi,

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

o’lchovlari, fazoviy joylashishi, harakat go’zalligini kuzatadilar hamda ularni o’z xotiralarida saqlab qolishga harakat qiladilar.

Kuzatuvchanlikni mohiyati shundaki, bunda bolalar narsa va hodisalar haqida keng va chuqur tasavvurga ega bo’ladilar. Masalan, kuzatuvchanligi rivojlanmagan kishilar gulni kuzatar ekanlar, unga nisbatan yuzaki yondoshadilar,ya’ni gul bandi, guli, yaproqlari, gul rangiga o’z e’tiborlarini qaratadilar.

Kuzatuvchanligi rivojlangan kishilar esa gullarning gul bandi, guli, yap-roqlari va boshqalarning o’lchovlari, o’lchov nisbatlari, har bir qismning rangi, yaproq va gulbarglarning joylashuvini bir ko’rishdayoq eslab qoladilar.

Bolalarning kuzatuvchanligi va sinchkovligi, o’z o’rnida narsalar haqidagi ma’lumotlarni xotirada yaxshi saqlanib qolishga ta’sir ko’rsatadi. Shuning uchun ham xotirani ayniqsa, ko’z xotirasini rivojlantirishda tasviriy san’at o’quv predmetining qanchalik ahamiyatli ekanligi oydinlashadi.

Tasviriy san’at darslarining eng muhim vazifalaridan biri tasviriy, amaliy va me’morchilik san’atlari asarlarini o’qishga o’rgatishdir. Tasviriy san’at asarlari ertak, hikoya, doston, roman kabi ma’lum bir mazmunni aks ettiradi. Biroq uni kitob o’qigandek oqib bo’lmaydi. Tasviriy san’at asarlarini o’ziga xos tili bor.

Ularni bilgan kishilargina o’qiy oladilar. Xususan rassomlar, chiziqlar, ranglar, o’lchovlar, kompazitsiya, proportsiya, ritm, simmetriya shakl kabi ifodalilik vositalari yordamida asar mazmunini ochib beradilar.

Tasviriy san’at o’quv predmeti yoshlarning estetik tarbiyasida ahamiyatli bolibgina qolmay balki, axloqiy tarbiyada ham salmoqli o’rinni egallaydi. Ayniqsa, tasviriy san’at darslari yoshlarda milliy istiqlol mafkurasini shakllantirishda, vatanparvarlik va baynalbinnal tarbiyada, do’stlik va o’zaro yordam g’oyalarini tashkil toptirishda katta kuchga ega. Maktab tasviriy san’at dasturiga nazar solar ekanmiz unda Vatanimizning buyuk o’tmishi, vatandoshlarimizning mustaqillik uchun olib borgan kurashlari, O’zbekistonning nafosatga to’la tabiati, xalqlar do’stligi g’oyalarini ifoda etuvchi tasviriy san’at asarlari bilan tolib toshganligining shohidi bo’lamiz.

Masalan ona tuproq uchun kurash olib borgan, Amir Temur, Jaloliddin Man-guberdi, Spitamen, Muqnna kabi buyuk vatandoshlarimiz hayoti va obrazlarini, O’zbekistonning rango-rang go’zal manzaralarini, o’zbek xalqining Respublikamizda yashayotgan boshqa millat vakillari bilan tinch-totuv mehnat qilayotganligini tasvirlovchi tasviriy san’at asarlari mavjud.1-rasm

Ularni o’rganish jarayonida bolalar san`atning qonun va qoidalari bilan tanishadilar, yuqorida qayd qilingan mazmunda rasmlar ishlaydilar. San’atkor o‘z asarida voqea, hodisa, holatning ma’lum bir zumdagi ko‘rinishini ifodalab, u tasvir orqali rivojini, mohiyatini ochib berishga intiladi, kishilaming ma’naviy qiyofasi, psixologik holati va boshqa fikrlarni ilgari suradi va tasavvur qiladi.

Rassom biror shaxsni rasmini ishlar ekan, u hech vaqt uni faqat o‘ziga o‘xshatishga ishtilish bilan chegaralanmaydi. Rassom shu ishlayotgan tasvir orqali awalo o'zining fikr va

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

tuyg'ularini tomoshabinga yetkazishga harakat qiladi. Ishlamoqchi boolgan tasvirida avalom bor g‘oyasiga mos mavzu, syujet tanlaydi, voqea kompozitsiyasini quradi, shu yo‘lda izlanadi, dastlab hayotni o‘rganib, naturani kuzatib, eskizlar chizadi, etyudlar yaratadi.

Rassomlik san’atida predmetlaming shakli, hajmi, rangi, ulaming o‘zaro muvozanatini to‘g‘ri ko‘rsatishda rasmni aniq va to‘g‘ri ishlashning juda muhim ahamiyati bor. San’atkor o‘z asarida real borliqda uchraydigan, balki inson fantaziyasi mahsuloti bo‘lgan voqea va predmetlar ham aks ettirilishi, hayotda mavjud bo‘lgan hodisalarning ayrim jihatlari o‘zgartilib,bo‘rttirib ko‘rsatishi ham mumkin.

1-rasm. Ona tuproq uchun kurash olib brogan buyuk vatandoshlarimiz

Bundan ko‘rinib turibdiki, tasviriy san’at asarlari - insondagi ajoyib fazilat - borliqni bilish, uni o‘rganish va sirlarini ochishga bo‘lgan ehtiyojlarni qondirishga ta’sir ko‘rsatadi. Tasviriy san’at inson ongiga tezda ta’sir etib, unda ezgu hislar uyg‘otadigan, kishini ruhlantirib, ma’naviy olamini boyitadigan san’at turiaridan biridir. Shu bilan birga, tasviriy san’at inson shaxsining shakllanishiga va kamolatiga yordam beradigan tarbiyachi hamdir. Pedagogika instituti va universitetlarining pedagogika va boshlang‘ich ta’lim metodikasi fakultetlarida ta’lim oluvchi talabalar tasviriy san’atdan maxsus bilim va malakalarga ega bolishi o‘quvchilarni badiiy-ijodiy qobiliyatlarini, badiiy didni, rang sezishni, fazoviy tasavvurini, buyuk rassomlar asarlarini go‘zalliklarini ko‘ra bilishga va ulami hissiy idrok etishga olib keladi. Tasviriy san’at o‘qitish metodikasi bo‘yicha toia bilimlarga ega boiish, ayniqsa, O‘zbekistonda va chet ellarda fanning o‘qitish tarixi, o‘quv fanning maqsad va vazifalari, ta’limning mazmuni, shakllar, usullari haqida chuqur bilimlarga ega bo‘lish tasviriy san’at o‘qituvchi faoliyatida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Ma’lumki, bugungi o‘quvchi kelajakda ishchi, xizmatchi, dizayn konstrktor, muhandis, shifokor, o‘qituvchi, yurist yoki harbiy mutaxassis yoki biron bir sohani yaratuvchisi bo‘ladilar.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Ulami har biri uchun rasm chizish, undan foydalanish lozim bo‘ladi. Hatto uy bezashi ham rasmni ko‘ra olishi, tushunishi, bu zamonning eng zarur faoliyatidir.

Tarix shohidkim, jahonga mashhur geograflar, tarixchi, adabiyotchi, shoir, yozuvchilar, konstruktor va boshqa soha allomalari rasm chizishni juda yaxshi bilganlar. Shunga ko‘ra Beruniy, Ibn Sino, Ulug‘bek, Gyote, Gyugo, Anderson, Pushkin, Tagor, Mikluxo-Maklay, Mendeleev, B.Zokirov kabi turli soha ijodkorlari rasm chizish bilan jiddiy shug‘ullanib kelganlar. Xullas, har bir sohani ijodkori uchun rasm chizishni bilish unga katta ijodiy imkoniyat va ozuqa beradi.

Agar har bir o‘qituvchi rasm chizishni bilganda edi, ular dars berishda yuksak samaralarga erishardi, dars mashg'ulotlarini o'zlashtirish ham o‘quvchi uchun juda oson va yengil bo’lardi, hatto o‘zlashtirmovchi o‘quvchini boiishi ancha qiyin boiardi. Shularga ko‘ra bugungi maktab o‘quvchilariga badiiy bilim va malaka berishga katta e’tibor berilmoqda. Rasm chizishni o'rganish uchun alohida iqtidor, iste’dod kerakmi?! Agar astoydil istasa, har kim, qobiliyatidan qat’i nazar savodli chizishga o'rgana oladi.

Chizishni o‘rganish, savodli yozish yoki maktab matematika kursini o‘zlashtirishga qaraganda murakkab emas. Faqat intilish va asosiysi - yaxshi iroda, rasm istalgan kasb, istalgan mashg‘ulot egasiga zarurligini tushunish kerak.

Chizishni bilgan san’atning barcha turlarini tushunadi, unga avval odatiy ko‘ringanlarning barchasida go‘zallikni ko‘ra biladi: uning fikrlash doirasi keng, ma’naviy dunyosi boy, u qiziqarli va shodon hayot kechiradi.

Buyuk olim, adib va san’at arboblariga (Lomonosov, Lermontov, Shevchenko, Siolkovskiy, Timiryazev) tasviriy vositalami egallaganliklari muhim kashfiyotlarda, durdona badiiy asarlar yaratishda ko‘maklashgan. San’at barcha kasb egalariga do‘st va hamkor bo'la oladi. Rassomlarning ko‘zi o‘tkirligi, idrok va reaksiya tezligi yaxshi ma’lum:

- rassom N. Jukov bilyardda doim g'olib bolishi bilan faxrlangan;
- ertakchi rassom Viktor Vasnetsov gorodkini yuqori mahorat bilan o'ynashi ko'pchilikni lol qoldirgan;
- manzarachi I.Levitan miltiqdan Vilgelm Telldek otgan - «o‘qni o‘qqa» joylagan;
- XVI asr italyan zargar va haykaltaroshi Benvenuto Chellini artilleriyachi sifatida janglarda qatnashgan. «Mening rasm chizishim va ajoyib mashg‘ulotlarim yozadi u, - va musiqa chalish go‘zalligi, barchasi shu qurollarda «chalishimda» ketdi». Darhaqiqat, ko‘z o‘tkirligi talab etiladigan o‘rinlarda rassomlar oson g‘olib boiishadi. Mikelandjelo aytganidek, san’at ulaming ko‘zlarida sirkul va chizg’ichni bir paytning o‘zida joylashtirishga o'rgatgan.

Rasm chizish nafaqat ko‘rish idroki tezligini, balki yaxshi ko‘rish xotirasini ham shakllantiradi. Razvedkasi logann Vays (Sasha Belov) maxfiy hujjatlaming ko‘plab sahifalarini bir ko‘rishda eslab qolgani ko‘pchilikka ma’lum. Mo‘jizami. Yo‘q mo‘jiza emas, mashq qilishi.

Rassomlar hamisha ko‘rish xotirasi kuchliligi bilan shuhrat qozonib kelgan. I.Levitan o‘rtoqlarini lol qoldirgan. Qish tunida bir guruh rassomlar o‘rmonga sayrga otlanishadi. Ular ertaklardagidek go‘zal manzaraga guvoh bo‘lishadi - moviy, oy shu’lasi yoritib turgan qorda

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

kul rang-pushti jemovlar va ular uzra qorga o‘rangan qarag‘aylar. Hamma manzaradan bahra olib, uy-uyiga tarqaydi. Oradan bir necha kun o‘tib, rassomlardan biri Levitan ustaxonasida kartinani ko'radi: xuddi o'sha tungi manzara - moviy qordagi kul rang-pushti jemovli manzara. Levitan uni, razvedkachi Vays maxfiy hujjatlami eslab qolgani kabi eslab qolgan va xotiradan chizgan.

Rassom Ayvazovskiy shunday ko‘rish xotirasiga ega ediki, dengiz ko‘rinishlarini o‘z ustaxonasiga qamalib olib tasawuri bo‘yicha chizardi. Hikoya qilishlaricha, u Peterburgdagi bir kvartiradan ketayotib, devorda kiyim ilgich ostiga o‘z po‘stinini shunday chizib qo‘yganki, uy egasi ijarachi po‘stinini unutib qoldiribdi, degan xayolga borgan. Faqat yaqinroq kelganidagina, po'stin chizib qo‘yilganini fahmlagan. Shunday qilib, barchaning san’at va go'zallik olamini bilishi ta’limning barcha sohalarida jadal rivojlanishga olib keladi.

Boshlangich sinf o‘qituvchilarini tayyorlashda tasviriy san’at O‘qitish metodikasi asosiy predmetlardan biri hisoblanadi va o‘z oldiga quyidagi vazifalarni qo‘yadi:

1.Talabalarga tasvirlash asoslarini o‘rgatish, ya’ni badiiy ijodning psixologik asoslari bilan bog‘liq bo‘lgan jarayonlar - qiziqish, diqqat, idrok va sezish, xotira va tasavvumi yaxshi bilishi bolalar badiiy ijodini faollashtirishda foydalanishga o‘rgatish. shu bilan birga mashg‘ulotlarni hayot bilan bog‘lab o‘tishga o‘rgatish.

2.Talabalaming badiiy ijodiy qobiliyatlarini o‘stirish, ularning badiiy didini tarbiyalash, borliqdagi va san’atdagi go‘zalliklarni ko‘ra bilishga o‘rgatish.

3. Bo‘lajak o‘qituvchilarni tasviriy san’at darslarini olib borishga tayyoriash.

4. Sharq mumtoz san’ati, hozirgi zamon o‘zbek tasviriy san’ati, sharq xalqlari va xorijiy mamlakatlar san’atlaii haqida qisqacha ma’lumot berish.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xapqimiz bilan birga quramiz. - Toshkent, O‘zbekiston, 2017. - 488 b.
2. Bahodirovna M. Z. IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING AESTHETIC CULTURE OF STUDENTS IN FINE ARTS //Academia Repository. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 300-305.
3. Bakhadirovna M. Z. Methodology for the Development of Students' Comets of Aesthetic Culture and Creativity //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2024. – T. 4. – №. 1. – C. 22-26.
4. Bahodirovna M. Z. TASVIRIY SAN’AT MASHG’ULOTLARIDA O ‘QUVCHILARNING IJODKORLIK KOMETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA TRENINGLARDAN FOYDALANISH //FAN JURNALI TA'LIM VA MADANIYAT. – 2024. – T. 2. – №. 1.
5. Kh K. K. THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE PORTRAIT GENRE IN AESTHETIC EDUCATION OF V-VIII CLASS STUDENTS OF GENERAL SECONDARY SCHOOLS //American Journal of Pedagogical and Educational Research. – 2024. – T. 21.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

6. Khasanovich K. K. DRAWING A HUMAN SKULL IN A PEN DRAWING (nose, ears, eyes, lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 121-125.
7. Xolboy X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF “PAINTING” OF FINE ART //Universum: технические науки. – 2021. – №. 11-5 (92). – С. 102-104.
8. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. THE ROLE AND THE PRACTICAL IMPORTANCE OF COMPOSUTION DURING COLOUR DESCRIPTION STUDIES (AS AN EXAMPLE OF DESCRINING HUMAN FEATURE) //Экономика и социум. – 2021. – №. 1-1 (80). – С. 241-244.
9. Bobokulovich R. K. INTRODUCTION TO STUDENTS AND ANALYSIS OF VISUAL MEDIA IN FINE ARTS LESSONS //Academia Repository. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 282-287.
10. Bobokulovich R. K. FINE ART AND ITS PLACE IN HUMAN SOCIETY //Academia Repository. – 2024. – Т. 5. – №. 2. – С. 288-293.
11. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. TASVIRIY SAN’AT VA UNING MOHIYATI, TUR VA JANRLARI //Oriental Art and Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 540-546.
12. Suvanovich T. O. METHODS OF ORGANIZATION IN FINE ARTS LESSONS BASED ON MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES //American Journal of Pedagogical and Educational Research. – 2024. – Т. 21. – С. 106-110.
13. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies //International Engineering Journal For Research & Development. – 2021. – Т. 6. – С. 3-3.
14. Toshpo’Latov F. U. et al. Bolalarni o ‘yin texnologiyalari asosida kasb-hunarga qiziqishlarini shakllantirishda rivojlantiruvchi o ‘yinlar //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 4. – С. 487-491.
15. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies International Engineering Journal For Research & Development.-2021 //Т. – Т. 6. – С. 3-3.
16. Urolovich T. F. et al. USE OF PERSPECTIVE POSITION AND METRIC ISSUES IN PRACTICAL DRAWING IN DESCRIPTION OF NUMBER LESSONS //Innovative Society: Problems, Analysis and Development Prospects.-2022.-S. – С. 41-44.
17. Toshpulatov F. U., Norqochkarov R. E. O., Mahmudova K. N. Q. The relationship of folk application art with the science of drawing //Academic research in educational sciences. – 2021. – Т. 2.
18. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal of Integrated Education and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 14-17.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

19. Tursunbayevna S. S. THE SUBJECT" FUNDS OF COLOR AND COMPOSITION" IS ONE OF THE IMPORTANT THINGS OF FINE ART EDUCATION //American Journal of Pedagogical and Educational Research. – 2024. – T. 21. – C. 115-119.
20. Tursunbaevna S. S. METHODOLOGY OF WORKING GYPSUM CUTTING HEAD SAMPLE //International Multidisciplinary Journal for Research & Development. – 2024. – T. 11. – №. 01.
21. Kamilova N. D. A. K. K. FEATURES OF TARGETED DESIGN FOR WOMENS CLOTHING //Confrencea. – 2023. – T. 5. – №. 05. – C. 145-148.
22. Qizi R. S. A., Rakhmatullayeva U. S., Temirov D. X. Creation of methods of making national costume decorative elements //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 12. – №. 5. – C. 1324-1331.
23. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. – 2021. – T. 4. – №. 9. – C. 145-146.
24. Toshbekov O. A. et al. Mechanical and Chemical Processing of Wool Fiber TECHNOLOGY //International Journal on Integrated Education. – 2021. – T. 4. – №. 9. – C. 145-146.
25. Karimov O. M. O. TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ISHLASH JARAYONIDA KOMPOZITSIYANING XUSUSIYATLARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2024. – T. 4. – №. 2. – C. 242-248.
26. Karimov O. M. O. TASVIRIY SAN'AT ASARLARINI ISHLASH JARAYONIDA KOMPOZITSIYANING XUSUSIYATLARI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2024. – T. 4. – №. 2. – C. 242-248.
27. Abdiqadirovich B. M. APPLIED DECORATIVE ART OF THE INDEPENDENT UZBEKAN PEOPLE //Academia Repository. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 294-299.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Turakulov Anvar Ergashovich**, PhD., Dotsent [**Туракулов Анвар Эргашович,** PhD, доцент], [**Anvar E. Turakulov,** PhD, Associate Professor]; manzil: O'zbekiston, 117036, Surxandaryo, Termiz, Saxovat 18 uy [адрес: Узбекистан, 117036, Сурхандарьинская, Термез, Сахват 18 дом], [address: Uzbekistan, 117036, Surkhandarya, Termez, Sakhovat 18 houses];

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

TASVIRIY SAN'AT VA MUHANDISLIK GRAFIKASI TA'LIM YO'NALISHI TALABALARINI KREATIVLIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK SHART-SHAROITLARI

© Sh.Y. Sattarov[1]✉
[1]Termiz davlat universitetuti, Termiz, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ko'plab fanlar qatori tasviriy san'at va muhandislik grafikasi ta'lim yunalishi fanlari chizmachilik fani ham jamiyat taraqqiyoti, insonlarning ehtiyojini qondirishga xizmat qiladigan, matematika, qurilish, texnika va boshqa sohalar bilan aloqador bo'lgan zaruriy fanlardan biridir. Matematika aql gimnastikasi bo'lsa, Chizmachilik insonning fazoviy tasavvurini o'stiradigan fan hisoblanadi.

Chizmachilikni o'qitishda ham ham ilg'or pedagogik texnologiyalar va interaktiv metodlardan o'rinli foydalanish bugungi kunning dolzarb masalasidir.qobiliyatiami o'stirishdan iborat. Chunki chizmachilik talabaning fazoviy tasavvurini o'stirishda, uning mustaqil fikrlash qobilayati va loyihalashga oid ko'nikmani egallashiga katta xizmat qiladi.

MAQSAD: tasviriy san'at va muhandislik grafikasi ta'lim yo'nalishi ta'labalarida interfaol o'qitish metodlari va texnologiyalar asosida o'quvchilarning kreativlik qobilyatlarni takomillashtirish metodikasini ishlab chiqish. Chizmachilik fanini o'qitishda interfaol o'qitish metodlari va texnologiyalardan foydalanib dars o'tish uchun metodik tavsiyalar berib, talabalarning bilim, ko'nikma va malakalrini, kreativlik qobilyatlarni takomillashtirish.

MATERIALLAR VA METODLAR: agar yuqorida nazarda tutilgan maqsad va vazifalar bajarilsa quydagi natijalarga erishish mumkin.

• muammoning nazariy va amaliyotdagi holatini o'rganish va uning tahlili;

• interfaol o'qitish metodlarini chizmachilik mashg'ulotlariga joriy etishning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash;

• tasviriy san'at va muhandislik grafikasi ta'lim yo'nalishi talabalarida mashg'ulotlarida talabalar grafik savodxonligini shakllantirishda interfaol o'qitish metodlaridan foydalanishning metodikasini ishlab chiqish;

• joriy etilgan metod va texnologiyalar vositasida mashg'ulotlarda talabalar grafik savodxonligini shakllantirishga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqish.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: chizmachilik fanini o'qitishda o'quvchilarning kreativlik fanlarini ta'minlash masalasiga oid muhokama va dasturlar, o'quvchilarning o'zlarini rivojlantirish, innovatsiyalarni rag' harakat va chizmachilik bo'yicha fikr yuritishlarini belgilashga yo'l qo'ymoqda. Ular o'z fikrlarini ifodalash, maslahatlashish va joriy muammolarga yechimlar orqali o'rganish jarayonlarida ishtirok etish bilan tanishadi. Bu

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

muhokama va sharh ko'rinishda bo'lishi mumkin va o'quvchilarning motivatsiyasi va qiziqtirii oshadi.

XULOSA: o‘quvchilar egallashi kerak bo‘lgan grafik bilim, ko‘nikma va malakalarini hosil qilish va sifat samoradorligini oshirishda boshqa fanlar qatorida «Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi» yo‘nalishida o‘qitilayotgan «Chizmachilik» fanidan interfaol o‘qitish metodlari va texnologiyalar asosida o‘quvchilarning kreativlik qobilyatlarni takomillashtirish oid metodik ishlanmalar tavsiyalarning o‘rni va ahamiyati yuqori.

Kalit so‘zlar: idrok etish, chizmachilik, kreativlik, did, ko'rish xotirasi, interfaol, fazoviy tasavvur, kuzatuvchanlik, metod, texnologi.

Iqtibos uchun: Sattarov Sh.Y. Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi ta’lim yo’nalishi talabalarini kreativlik kompetentligini rivojlantirishning didaktik shart-sharoitlari // Inter education & global study. 2024. № 3(1).B. 48–57.

ДИДАКТИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА И ИНЖЕНЕРНОЙ ГРАФИКИ

© Ш.Ю. Саттаров[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье среди многих предметов изобразительного искусства и инженерной графики предмет рисования является одним из необходимых предметов, которые служат развитию общества, удовлетворяют потребности людей и связаны с математикой, строительством, технологией и другими предметами. поля. Если математика – это умственная гимнастика, то рисование – наука, развивающая пространственное воображение человека.

Правильное использование передовых педагогических технологий и интерактивных методов в обучении рисованию является сегодня актуальной проблемой. Потому что рисование играет большую роль в развитии пространственного воображения школьника, его способности к самостоятельному мышлению и дизайнерских навыков.

ЦЕЛЬ: разработать методику совершенствования творческих способностей учащихся на основе интерактивных методов и технологий обучения в области изобразительного искусства и инженерной графики. Предоставление методических рекомендаций для занятий по использованию интерактивных методов и технологий обучения при обучении рисованию, совершенствованию знаний, умений и навыков учащихся, творческих способностей.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: при реализации указанных выше целей и задач можно достичь следующих результатов.

• изучение теоретической и практической ситуации проблемы и ее анализ;

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

• определить особенности внедрения интерактивных методов обучения на занятиях рисованием;

• разработка методики использования интерактивных методов обучения при формировании графической грамотности учащихся на занятиях студентов изобразительного искусства и инженерной графики;

• разработка рекомендаций, направленных на формирование графической грамотности учащихся на занятиях посредством внедряемых методов и технологий.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: дискуссии и программы по вопросу обеспечения творческих способностей учащихся при обучении рисованию позволяют учащимся развиваться, мотивировать к инновациям и определять, как они думают о рисовании. Они знакомятся с участием в процессах обучения посредством выражения идей, консультаций и решения текущих проблем. Это обсуждение и комментарии могут быть видимыми, а мотивация и интерес учащихся возрастут.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: в целях развития графических знаний, навыков и умений, которые должны приобретать студенты, и повышения их качественной эффективности, среди других предметов, существуют методические разработки и рекомендации по совершенствованию творческих способностей учащихся на основе интерактивных методов и технологий обучения по предмету. «Рисование» преподается по направлению «Изобразительное искусство и инженерная графика». Высокое место и значимость.

Ключевые слова: восприятие, рисунок, творчество, вкус, зрительная память, интерактив, пространственное воображение, наблюдение, метод, технолог.

Для цитирования: Саттаров Ш.Ю. Дидактические условия развития творческой компетентности студентов изобразительного искусства и инженерной графики. // Inter education & global study. 2024. № 3(1). С. 48–57.

DIDACTIC CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE COMPETENCE OF STUDENTS OF FINE ARTS AND ENGINEERING GRAPHICS

© Shavkat Y. Sattarov[1]✉
[1]Termez State University, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in this article, among many subjects of fine arts and engineering graphics, the subject of drawing is one of the necessary subjects that serve the development of society, satisfy the needs of people and are related to mathematics, construction, technology and other subjects. fields. If mathematics is mental gymnastics, then drawing is a science that develops a person's spatial imagination.

The correct use of advanced pedagogical technologies and interactive methods in teaching drawing is a pressing problem today. Because drawing plays a big role in the

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

development of a student's spatial imagination, his ability for independent thinking and design skills.

AIM: to develop a methodology for improving students' creative abilities based on interactive teaching methods and technologies in the field of fine arts and engineering graphics. Providing methodological recommendations for classes on the use of interactive teaching methods and technologies when teaching drawing, improving students' knowledge, skills, and creative abilities.

MATERIALS AND METHODS: by implementing the above goals and objectives, the following results can be achieved.

• study of the theoretical and practical situation of the problem and its analysis;

• determine the features of introducing interactive teaching methods in drawing classes;

• development of methods for using interactive teaching methods in the formation of graphic literacy of students in the classes of fine arts and engineering graphics students;

• development of recommendations aimed at developing graphic literacy of students in the classroom through introduced methods and technologies.

DISCUSSION AND RESULTS: discussions and programs on fostering student creativity while learning to draw allow students to develop, be motivated to innovate, and shape the way they think about drawing. They are introduced to participation in learning processes through the expression of ideas, consultation and solving current problems. This discussion and comments can be made visible and students' motivation and interest will increase.

CONCLUSION: in order to develop graphic knowledge, skills and abilities that students should acquire, and increase their quality efficiency, among other subjects, there are methodological developments and recommendations for improving the creative abilities of students based on interactive methods and teaching technologies in the subject. "Drawing" is taught in the direction of "Fine Arts and Engineering Graphics". High place and significance.

Key words: perception, drawing, creativity, taste, visual memory, interactive, spatial imagination, observation, method, technologist.

For citation: Shavkat Y. Sattarov, (2024) 'Didactic conditions for the development of creative competence of students of fine arts and engineering graphics', Inter education & global study, (3(1)), pp. 48–57. (In Uzbek).

"Ta'lim muassasalarining resurs, kadrlar va axborot bazalari yanada mustahkamlanadi, o'quv-tarbiya jarayoni yangi o'quv-uslubiy majmualar, ilg'or pedagogik texnologiyalar bilan to'liq ta'minlanadi" 6 deb ko'rsatildi. Shundan kelib chiqib, oliy ta'lim tizimida interaktiv metodlar, ilg'or pedagogik va axborot kommunikatsion texnologiyalar keng qo'llanilib kelinmoqda.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Pedagogik texnologiya - bu o‘qituvchi (tarbiyachi)ning o‘quvchi (talaba)larga o‘qitish vositalari yordamida muayyan sharoitlarda ta’sir ko‘rsatishi va bu faoliyat mahsuli sifatida ularda oldindan belgilangan shaxs sifatlarini intensiv shakllantirish jarayonidir. Pedagogik texnologiya – o‘quv jarayonini texnologiyalashtirishni butunligicha aniqlovchi tizimli kategoriya.

Modernizatsiya (ing. “modern” – zamonaviy, ilg‘or, yangilangan) –obyektning yangi talablar va me’yorlar, texnik ko‘rsatmalar, sifat ko‘rsatkichlariga mos ravishda yangilanishi demakdir

Ilm-fan, texnika, ishlab chiqarish va texnologiyaning jadal rivojlanishi jamiyat hayotining barcha sohalarida taraqqiyotining yangi istiqbollarini ochib berdi. Insoniyatning davlat va jamiyat qurilishiga doir asriy tajribalari ijtimoiy munosabatlarni yangicha yondashuvlar asosida tartibga solish borasidagi ilg‘or yondashuvlarning qaror toptirilishiga olib keldi. Mazkur yondashuvlarning mohiyati so‘nggi yillarda umumiy tarzda “modernizatsiyalash” tushunchasi yordamida ifodalanib kelinmoqda.

Zamonaviy sharoitda ta’lim tizimini modernizatsiyalashning ustuvor yo‘nalishlari quyidagilar[4]

Modernizatsiya bilan birga innovatsiya tushunchalari ham ishlatiladi. Lug‘aviy jihatdan “innovatsiya” tushunchasi ingliz tilidan tarjima qilinganda “yangilik kiritish” degan ma’noni anglatadi. “Innovatsiya” tushunchasi mazmunan aniq holatni ifodalaydi.[5]

Innovatsion ta’lim (ingl. “innovation” – yangilik kiritish-ixtiro) – Ta’lim oluvchida yangi g‘oya, me’yor, qoidalarni yaratish, o‘zga shaxslar tomonidan yaratilgan ilg‘or g‘oyalar, me’yor, qoidalarni tabiiy qabul qilishga oid sifatlar, malakalarni shakllantirish imkoniyatini yaratadigan

-elektron axborot ta’lim resurslarini yaratish;
-o‘qitishning mavjud va yangi texnologik shakllarini o‘zaro muvofiqlashtiris
-talabalar tomonidan o‘quv va mutaxassislik fanlari asoslarining mustaqi o‘zlashtirishi uchun qulay pedagogik va texnologik shart-sharoitlarni vujudga keltirish.

[4] N.A.Muslimov.M.H.Usmonboyeva. “Innovasion ta’lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik” moduli bo‘yicha o‘quv-metodik majmua. Nizomiy nomidagi TDPU huzuridagi Pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi T., 2016 y,25 b

[5] N.A.Muslimov.M.H.Usmonboyeva. “Innovasion ta’lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik” moduli bo‘yicha o‘quv-metodik majmua. Nizomiy nomidagi ToshDPU huzuridagi Pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi T., 2016 y,25 b

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Innovatsion ta’lim jarayonida qo‘llaniladigan texnologiyalar innovatsion ta’lim texnologiyalari yoki ta’lim innovatsiyalari deb nomlanadi.

Ta’lim innovatsiyalari – ta’lim sohasi yoki o‘quv jarayonida mavjud muammoni yangicha yondashuv asosida echish maqsadida qo‘llanilib, avvalgidan ancha samarali natijani kafolatlay oladigan shakl, metod va texnologiyalar. Dars mashg‘ulotlari innovatsion texnologiyalar, interaktiv o‘qitish usullaridan, o‘yinli texnologiyalardan keng va samarali foydalangan holda amalga oshirilsa, talabalarda faol va mantiqiy fikrlash qobiliyati, aqliy qobiliyati rivojlanadi.

Interaktiv o‘qitish usullarida talabalar o‘quv jarayonining markaziy figurasi bo‘lib, bunda o‘quv jarayoni talabalar extiyojidan kelib chiqqan holda amalga oshiriladi. O‘qitish usullarini o‘zaro bog‘lab mashg‘ulot tashkil etilsa talabalar tomonidan uni o‘zlashtirish samarali bo‘ladi.

Ta’limni kichik guruhlar asosida tashkil etish «ta’lim beruvchi- ta’lim oluvchi» dialogidan voz kechishni va “ta’lim beruvchi- guruh- ta’lim oluvchi” ko‘rinishidagi uch tomonlama o‘zaro munosabatga o‘tishni nazarda tutadi. O‘quv guruhi tarkibi buyicha harakatchan kichik guruhlarga bo‘linadi va ularning har-biri o‘zicha o‘quv materialini o‘zlashtiradi. O‘qituvchi bilan o‘quvchilar o‘rtasida mustahkam aloqa o‘rnatiladi, shaxsiy va bir vaqtning o‘zida jamoaviy ruhiy holat kuchayadi.

Umuman olganda kichik guruhlarda ishlash talabalarni yana ham faolroq bo‘lishga, guruh uchun mas’uliyatni his qilishga o‘rgatadi, kommunikativ qobiliyatlarini rivojlanishiga yordam beradi. Chizmachilik fanini o‘qitish jarayonida talabalarni ijodiy fikrlashga, o‘zgaruvchan vaziyatlarga o‘rgatish, erkin raqobat asosida faoliyatni tashkil etish, hamda ularning amaliy mashg‘ulotlarda axborot texnologiyalari, elektron darsliklar, versiyalar va multimedialardan foydalana olishi muhimdir.

Chizmachilik fanini o‘qitish samaradorligini oshirishning eng maqbul yo‘li –bu mashg‘ulotlarni innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalari hamda interaktiv metodlar yordamida tashkil etishdir. Interaktiv ta’lim (inglizcha- “interact”, rusch- “interaktiv”; “inter” – o‘zaro,“akt” – harakat qilmoq) – talabalarning bilim, ko‘nikma, malaka va muayyan axloqiy sifatlarni o‘zlashtirish yo‘lidagi o‘zaro harakatini tashkil etishga asoslanuvchi ta’lim.

Interaktiv ta’lim jarayoni ishtirokchilarining bilim, ko‘nikma, malaka hamda muayyan axloqiy sifatlarni o‘zlashtirish yo‘lida birgalikda, o‘zaro hamkorlikka asoslangan harakatni tashkil etish layoqatiga egaliklaridir. Mohiyatiga ko‘ra interfaollik talabalarning bilim, ko‘nikma, malaka va muayyan axloqiy sifatlarni o‘zlashtirish yo‘lida birgalikda, o‘zaro hamkorlikka asoslangan harakatni tashkil etish laèqatiga egaliklarini anglatadi.

Bugungi kunda respublika ta’lim muassasalarida interfaol ta’limni tashkil etishda quyidagi eng ommaviy texnologiyalardan foydalanilmoqda[6]

[6] N.A. Muslimov, M.H.Usmonboyeva. “Innovasion ta’lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik” moduli bo‘yicha o‘quv-metodik majmua. Nizomiy nomidagi ToshDPU huzuridagi Pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi T., 2016 y,25 b

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

1. Interaktiv metodlar: “Keys-stadi”, “Blits-so‘rov”, “Modellashtirish”, “Ijodiy ish”, “Munosabat”, “Reja”, “Suhbat” va boshqalar.

2. Strategiyalar: “Aqliy hujum”, “Bumerang”, “Galereya”, “Zig-zag”, “Zinama-zina”, “Muzyorar”, “Rotatsiya”, “T-jadval”, “Yumaloqlangan qor” va hokazolar.

3. Grafik organayzerlar: “Baliq skeleti”, “B-B-B”, “Konseptual jadval”, “Venn diagrammasi”, “Insert”, “Klasster”, “Nima uchun?”, “Qanday?” va boshqalar.

An’anaviy ta’limdagi bir tomonlamalik oliy ta’lim tizimidagi faqat ma’ruza mashg‘ulotlarida emas, seminar darslarida ham ustuvorlik qiladi. Unga ko‘ra, “etkazib beruvchi” rolida endi o‘qituvchi emas, balki talaba (talaba) namoyon bo‘ladi.

Chizmachilik fanini o‘qitishda o‘quvchilarning kreativlik qobilyatlarini takomillashtirish.

Detallarni biriktirish har xil usullar bilan amalga oshiriladi. Biriktirish usuliga ko‘ra ajraladigan yoki ajralmaydigan birikmalar bo’ladi. Jismlarni bir-biridan ajratishda ular sindirilmasa, buklanmasa, yorilmasa, ya’ni bir-biriga shikast yetmasa, bunday birikma ajratiladigan birikma deyiladi, aks holda ajralmaydigan birikma bo‘ladi. Ajraladigan birikma detallari bir-biriga nisbatan harakatlanadigan yoki harakatlanmaydigan bo’lishi mumkin. Shunga qarab birikma qo’zg’ladigan va qo‘zg‘almas deyiladi.

Hayotda ko‘p uchrab turadigan rezbali /boltli, shpilkali, fitingli/ shponkali va shlitsali birikmalar ajraladigan birikmalar turiga kiradi.

Parchinlash, payvandlash, kavsharlash va yelimlash yo‘li bilan hosil qilingan birikmalar ajralmaydigan birikmalarga kiradi.

Shajarali klaster

O‘yinning maqsadi: O‘quvchilarning o‘rgangan bilmlarini amalda qo‘llay olishlarini sinab ko‘rish va bilim salohiyatini oshirishga yordam beradi.

O‘yinning shatri: Tutashmalarni turlari haqida chuqrroq o‘rganishga yordam beradi. Klasterlash jarayonida o‘quvchining fikriga e‘tiroz berilmaydi.

1. Aqlingizga nima kelsa shuni yozing.
2. Imlo hatolariga e‘tibor bermang.
3. Ajratilgan vaqt tugaguncha yozishni to‘xtatmang.
4. Agar fikr kelmay qolsa, chizmasini chizib o‘tiring.

Yuqoridagi fikrlarga asoslangan xolda tutashmalar mavzusini o’qitishda interfaol metodlardan foydalanish.

Qani, kim tez chiza oladi

- Detalning yaqqol tasvirlarida tutashmalar chizib ko‘rsatilgan hamda yonida tutashma qoidalariga asosan tutashma turlari ko‘rsatilgan. Bu o‘yin tutashmalarini berilgan vaqt ichida ko‘chirib chizishga mo‘ljallangan.

(Detalning yaqqol tasvir chizilmaydi. U talabalarga nazariyani amaliyotdagi tadbiqi uchun ko‘rsatilgan).

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Maqsad. Talabalarda qo‘lning har xil harakat qilish mahoratini oshirish, ko‘zning chamalash qobiliyatini takomillashtirish, fazoviy fikrlash, tutashmalarni chizish, bilim va ko‘nikmalarini o‘stirish.

- Jihozlash. Har bir o‘yinchiga ytadigan, lekin uncha murakkab bo‘lmagan, detallarning ko‘rinishlari tasvirlangan kartochkalar. Uzoroqdan yaxshi ko‘rinadigan detal ko‘rinishlari va tutashmalar qonun qoidalari tasvirlangan chizma.

Borishi. Talabalarni uch guruga bo‘linadi va tutashma ko‘rinishlari chizilgan kartochkalar tarqatiladi va ularni qisa vaqt ichida chizish topshiriladi.

Talabalar tutashmalarning ko‘chirishga qiynalsa, ularga yordam berish maqsadida tutashmalar qonun qoidalari tasvirlangan chizma ilib qo‘yiladi.

O'quvchilarning kreativlik qobiliyatlarini takomillashtirish uchun quyidagi usullar foydali bo'lishi mumkin:

1. Erkinlik berish: O'quvchilarga ularning fikrlarini ifoda qilish, yangi yechimlarni qidirish va o'zlarini boshqarishga erkinlik berilishi kerak. Ular o'zlarining o'ylarini ifodalash, yangiliklarni topish va o'rganishda oz vaqtida ishlashlari uchun ko'rsatilgan erkinliklardan foydalanishlari muhimdir.

2. Mashg'ulotlar va amaliyotlar: Kreativlikni o'rgatishda, amaliy mashg'ulotlar va o'quvchilarni qatnashishga o'zgartirish amaliyotlar juda muhimdir. Bu mashg'ulotlar o'quvchilarning o'zlarini boshqalar bilan baham ko'rish va yangi yechimlarni topishlariga imkon beradi.

3. Boshqaruv va yaratish muhitini: O'quvchilarni yaratish va fikrlashga rag'batlantirish uchun maslahatlar, maqbul muhitlar va yorliqlar taqdim etish kerak. Bunday muhitlar o'quvchilarning kreativliklarini rivojlantirish va ularga ishonch hosil qilishlariga yordam beradi.

4. Kreativlikni qo'llab-quvvatlash: O'quvchilarni ularning fikrlarini qabul qilish, ularni rag'batlantirish va ularni kreativliklarini oshirish uchun qo'llab-quvvatlash muhimdir. Ular o'zlarining yangi yechimlarni mustaqil ravishda qo'llab-quvvatlash uchun o'qutuvchilar tomonidan yorliqlashlari kerak.

5. Murabbiylik va mentorlik: O'quvchilarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirishda murabbiylik va mentorlikning ro'li juda muhimdir. O'quvchilar o'z fikrlarini o'rganganlarini ifodalash, ularni qo'llab-quvvatlash va ularning kreativliklarini rivojlantirishda ularga yordam berish lozim.

6. Aniq maqsadlar va maqsadlar qo'yish: O'quvchilarga kreativlik bilan bog'liq mashg'ulotlarda aniq maqsadlar va maqsadlar qo'yish juda muhimdir. Ular o'zlarining nima haqida o'ylashlarini, qanday yechimlarni qidirishlarini va qanday natijalarga erishishlarini tushuntiradigan maqsadlar belgilashlari kerak.

O'quvchilarga ularning ishlari to'g'risida ma’lumot berish va ularning fikrlarini qabul qilish juda muhimdir. Bu ularning o'zlarini o'rganganlarini mustaqil ravishda baholashlariga yordam beradi va ularni kreativliklarini rivojlantirish uchun kerakli yo'nalishlarga yo'l qo'ymoqda.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Bu usullar o'quvchilarning kreativlik qobiliyatlarini takomillashtirishda yordam beradi va ularning o'zlarini boshqarish, fikrlash va innovatsiyaga rag'batlantirishlariga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xapqimiz bilan birga quramiz. - Toshkent, O‘zbekiston, 2017. - 488 b.
2. Bahodirovna M. Z. IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING AESTHETIC CULTURE OF STUDENTS IN FINE ARTS //Academia Repository. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 300-305.
3. Bakhadirovna M. Z. Methodology for the Development of Students' Comets of Aesthetic Culture and Creativity //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2024. – T. 4. – №. 1. – C. 22-26.
4. Bahodirovna M. Z. TASVIRIY SAN’AT MASHG’ULOTLARIDA O ‘QUVCHILARNING IJODKORLIK KOMETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA TRENINGLARDAN FOYDALANISH //FAN JURNALI TA'LIM VA MADANIYAT. – 2024. – T. 2. – №. 1.
5. Kh K. K. THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE PORTRAIT GENRE IN AESTHETIC EDUCATION OF V-VIII CLASS STUDENTS OF GENERAL SECONDARY SCHOOLS //American Journal of Pedagogical and Educational Research. – 2024. – T. 21.
6. Khasanovich K. K. DRAWING A HUMAN SKULL IN A PEN DRAWING (nose, ears, eyes, lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 9. – №. 11. – C. 121-125.
7. Xolboy X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF “PAINTING” OF FINE ART //Universum: технические науки. – 2021. – №. 11-5 (92). – C. 102-104.
8. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. THE ROLE AND THE PRACTICAL IMPORTANCE OF COMPOSUTION DURING COLOUR DESCRIPTION STUDIES (AS AN EXAMPLE OF DESCRINING HUMAN FEATURE) //Экономика и социум. – 2021. – №. 1-1 (80). – C. 241-244.
9. Bobokulovich R. K. INTRODUCTION TO STUDENTS AND ANALYSIS OF VISUAL MEDIA IN FINE ARTS LESSONS //Academia Repository. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 282-287.
10. Bobokulovich R. K. FINE ART AND ITS PLACE IN HUMAN SOCIETY //Academia Repository. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 288-293.
11. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. TASVIRIY SAN’AT VA UNING MOHIYATI, TUR VA JANRLARI //Oriental Art and Culture. – 2022. – T. 3. – №. 2. – C. 540-546.
12. Suvanovich T. O. METHODS OF ORGANIZATION IN FINE ARTS LESSONS BASED ON MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES //American Journal of Pedagogical and Educational Research. – 2024. – T. 21. – C. 106-110.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

13. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies //International Engineering Journal For Research & Development. – 2021. – T. 6. – C. 3-3.
14. Toshpo'Latov F. U. et al. Bolalarni o 'yin texnologiyalari asosida kasb-hunarga qiziqishlarini shakllantirishda rivojlantiruvchi o 'yinlar //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 4. – C. 487-491.
15. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies International Engineering Journal For Research & Development.-2021 //T. – T. 6. – C. 3-3.
16. Urolovich T. F. et al. USE OF PERSPECTIVE POSITION AND METRIC ISSUES IN PRACTICAL DRAWING IN DESCRIPTION OF NUMBER LESSONS //Innovative Society: Problems, Analysis and Development Prospects.-2022.-S. – C. 41-44.
17. Toshpulatov F. U., Norqochkarov R. E. O., Mahmudova K. N. Q. The relationship of folk application art with the science of drawing //Academic research in educational sciences. – 2021. – T. 2.
18. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal of Integrated Education and Research. – 2023. – T. 2. – №. 4. – C. 14-17.
19. Tursunbayevna S. S. THE SUBJECT" FUNDS OF COLOR AND COMPOSITION" IS ONE OF THE IMPORTANT THINGS OF FINE ART EDUCATION //American Journal of Pedagogical and Educational Research. – 2024. – T. 21. – C. 115-119.
20. Tursunbaevna S. S. METHODOLOGY OF WORKING GYPSUM CUTTING HEAD SAMPLE //International Multidisciplinary Journal for Research & Development. – 2024. – T. 11. – №. 01.
21. Kamilova N. D. A. K. K. FEATURES OF TARGETED DESIGN FOR WOMENS CLOTHING //Confrencea. – 2023. – T. 5. – №. 05. – C. 145-148.
22. Qizi R. S. A., Rakhmatullayeva U. S., Temirov D. X. Creation of methods of making national costume decorative elements //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 12. – №. 5. – C. 1324-1331.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Sattarov Shavkat Yuldashovich**, o'qituvchi [**Саттаров Шавкат Юлдашевич,** учитель], [**Shavkat Y. Sattarov,** teacher]; manzil: Узбекистан, 117036, Сурхандарьинская, Жаркурганская, Кумкилак, дом 23 [адрес: Узбекистан, 117036, Сурхандарьинская, Термез, Сахват 18 дом], [address: Uzbekistan, 117036, Surkhandarya, Jarqurgan, sandblast 23 houses];

CC BY NC ND

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNI TASVIRIY FAOLIYATGA O‘RGATISH

© E.R. Shavqiyev[1]✉
[1]O‘zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti, Samarqand, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: O‘zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishishi maktabgacha ta’lim tashkilotlarining oldiga-yangi demokratik davlatning fuqarolarini shakllantirishdek muhim vazifani qo‘ydi. Bu esa hozirgi vaqtda maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tasviriy faoliyat turlari, ularning mazmuni, tasviriy faoliyat jarayonida bolalarda aqliy, axloqiy, estetik tarbiya turlarini rivojlantirish, irodaning sifatlari-boshlagan ishini oxiriga yetkazish, oldiga maqsad qo‘yib, o‘shani bajarishga tomon intilish, qiyinchiliklarni yengish, o‘rtoqlariga yordamlashish kabi xususiyatlar haqida tushuncha, ko‘rsatib berilgan. Shuningdek, ushbu maqolada maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarni tasviriy san’atga o‘rgatish haqida batafsil aytib o‘tilgan.

MAQSAD: maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tasviriy faoliyat turlarini, ularning mazmuni, tasviriy faoliyat jarayonida bolalarda aqliy, fazoviy tasavvurni, axloqiy, estetik tarbiya turlarini rivojlantirish va yaratuvchanlikni oshirish.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot olib borilayotgan faoliyat va texnologiyalarni bolalarda qay darajada o‘zlashtira olish va ularni bu faoliyatni o’zlashtirishdagi qulayliklar va qiyinchiliklarni o‘rganishdan keyingi ta’sir qilishini tahlil qilish uchun 5 ta ilmiy maqoladan iborat korpus yaratildi barchasi Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tasviriy faoliyatdan foydalanishning afzalliklari bo‘yicha maqolalardir. Yig‘ilgan maqolalar 2019-2023 yillar oralig‘ida xalqaro va milliy akademik jurnallarda chop etilgan. Bu maqolalar tahlil qilindi va qiyosiy tahlil olindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: to‘plangan materiallar o‘rganilish natijasida tasviriy faoliyat maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama tarbiyalashda katta ahamiyatga ega ekanligi afzalliklari bo‘yicha tahlil qilingan ilmiy maqolalar bolalarga tasviriy faoliyatni o‘rgatishda kelib chiqadigan muammolarga qaratilgan maqolalarga qaraganda ko‘proq jalb qilish kontingentiga tayanadi. Ikkala o‘rganish natijalari bo‘yicha mualliflar bolalarga tasviriy faoliyatni o‘rgatish jarayonida umumiy bilim va tajribalarga tayangan holda yosh bola bilan muloqot qiladi ammo tasviriy faoliyatini an’anaviy ravishda o‘qitishga qaraganda ushbu maqolada qo‘llangan metodlardan qo‘llash tarbiyachi e’tiborni faol ravishda yo‘naltiradi va sharhlar orqali ularga bevosita murojaat qiladi zamonaviy pedagogik texnologiyalarni

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

qo‘llagan holda bolalarga tasavvurni kengaytirish, tasviriy faoliyatni va yaratuvchanlikni oshirish oson va qulaydir.

XULOSA: tadqiqot natijalari muhim pedagogik ahamiyatga ega ilmiy maqolalar mualliflari tomonidan juda ko‘p murojat qilingan bo‘lib, aksariyatida tasviriy faoliyat maktabgacha yoshdagi bolalarga o‘rgatish juda qulay, har tomonlama tarbiyalashda katta ahamiyatga ega ekanligi. Maktabgacha yosh davridagi bolalarga tasviriy faoliyatni tushuntirishdagi qulayliklar tasavvur qilish, chizish va yasashni o‘rgatish jarayonida muhim ahamiyati ko‘rsatilgan bu esa o‘z o‘rnida global bilimlarni rivojlantirish va ularni to‘g‘ri yo‘naltirishga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: ta’lim-tarbiya, tasavvur, tayyorlov guruhi, tasviriy faoliyat, yartuvchanlik, badiiy ijod, rasm chizish, estetik sezgi, san’at asarlari.

Iqtibos uchun: E. R. Shavqiyev. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarni tasviriy faoliyatga o‘rgatish // Inter education & global study. 2024. № 3(1). B. 58–64.

ОБУЧЕНИЕ ДЕТСКОМУ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ ИСКУССТВУ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

© Э.Р. Шавкиев[1]✉
[1]Узбеко-Финский педагогический институт, Самарканд, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: достижение независимости Республики Узбекистан поставило перед дошкольными образовательными организациями важную задачу - формирование граждан нового демократического государства. В настоящее время в дошкольных образовательных организациях объясняются виды художественной деятельности, их содержание, развитие в процессе художественной деятельности у детей интеллектуального, нравственного, эстетического воспитания, качества воли - доведение начатой работы до конца, стремление к выполнению поставленной цели, преодоление трудностей, помощь товарищам. Также в статье подробно рассказывается об обучении детей изобразительному искусству в дошкольных образовательных учреждениях.

ЦЕЛЬ: в дошкольных образовательных организациях рассмотрены виды изобразительной деятельности, ее содержание, развитие психического, пространственного воображения детей, нравственное, эстетическое воспитание и творчество в процессе изобразительной деятельности.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: с целью анализа того, в какой степени дети могут освоить изучаемые виды деятельности и технологии, а также их влияние на усвоение удобств и трудностей в освоении этих видов деятельности, создан корпус из 5 научных статей. Сборники статей были опубликованы в международных и национальных академических журналах в период 2019-2023 гг. Эти статьи были проанализированы и получен сравнительный анализ.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в результате изучения собранных материалов, проведенного по предпочтениям, что изобразительная деятельность имеет большое значение в всестороннем воспитании детей дошкольного возраста, научные статьи, посвященные проблемам, возникающим при обучении детей изобразительной деятельности, опираются на более высокий контингент вовлечения. По результатам обоих исследований авторы опираются на общие знания и опыт в процессе обучения детей изобразительной деятельности, общаются с маленькими детьми, но в отличие от традиционного обучения изобразительной деятельности, применение методов, описанных в этой статье, позволяет активно направлять внимание воспитателя и обращается к ним непосредственно с помощью комментариев.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования неоднократно цитировались авторами научных статей, имеющих важное педагогическое значение, в большинстве своем они указывали на то, что изобразительная деятельность является очень удобной для обучения детей дошкольного возраста, имеет большое значение в всестороннем воспитании. Удобство объяснения художественной деятельности детям дошкольного возраста является важным элементом в процессе обучения воображению, рисованию и созданию, что в свою очередь помогает развивать и направлять глобальные знания.

Ключевые слова: воспитание, воображение, подготовительная группа, изобразительная деятельность, творчество, художественное творчество, живопись, эстетическое чувство, произведения искусства.

Для цитирования: Шавкиев Э.Р. Обучение детскому изобразительному искусству в дошкольных образовательных организациях. // Inter education & global study. 2024. № 3(1). С.58–64.

TO CHILDREN'S FINE ARTS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS TEACHING

© Shavqiyev R. Elyor[1]✉
[1]Uzbek-Finnish pedagogical institute, Samarkand

Annotation

INTRODUCTION: the achievement of independence of the Republic of Uzbekistan placed before preschool educational organizations an important task - to form citizens of a new democratic state. This is currently the types of visual activities in pre-school educational organizations, their content, the development of mental, moral, aesthetic education in children in the process of visual activities, the qualities of the will - to complete the work that has been started, to set a goal in front of it, and strive to achieve it, understanding of such characteristics as overcoming difficulties and helping one's friends is shown. Also, in this

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

article, it is mentioned in detail about teaching children to visual arts in pre-school educational organizations.

AIM: development of types of pictorial activities, their content, mental, spatial imagination, moral, aesthetic education and creativity in children in the process of pictorial activities in pre-school educational organizations.

MATERIALS AND METHODS: a corpus of 5 scientific articles was created in order to analyze the extent to which children can master the activities and technologies under study and their influence after learning the conveniences and difficulties in mastering these activities. are articles on the benefits. The collected articles were published in international and national academic journals between 2019-2023. These articles were analyzed and a comparative analysis was obtained.

DISCUSSION AND RESULTS: as a result of the study of the collected materials, scientific articles analyzed on the merits of the fact that visual activity is of great importance in the comprehensive education of preschool children rely on the contingent of attraction more than the articles focused on the problems that arise in teaching visual activity to children. According to the results of both studies, the authors communicate with a young child, relying on common knowledge and experiences in the process of teaching visual activity to children, but the use of the methods used in this article compared to the traditional teaching of visual activity is more difficult for the educator. actively directs attention and addresses them directly through comments, using modern pedagogical technologies, it is easy and convenient to expand children's imagination, increase visual activity and creativity.

CONCLUSION: the results of the research have been widely cited by the authors of scientific articles of important pedagogical value, and in most of them, visual activity is very convenient to teach to preschool children, and it is of great importance in all-round education. Ease of explaining visual activities to children of preschool age is shown to be of great importance in the process of teaching imagination, drawing and making, which in turn helps to develop global knowledge and direct them correctly.

Key words: education, imagination, preparatory group, visual activity, creativity, artistic creativity, painting, aesthetic sense, works of art.

For citation: Shavqiyev R. Elyor. (2024) ‘To children’s fine arts in preschool educational organizations teaching’, Inter education & global study, (3(1)), pp. 58–64. (in Uzbek).

Respublikamizda maktabgacha ta’lim tizimini qaytadan qurish borasida olib borilayotgan tub ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy islohotlar, amalga oshirilayotgan keng qamrovli ishlar ertangi kunimiz, qolaversa, kelajagimiz egalari bo‘lmish yoshlarga ko‘rsatilayotgan g‘amxo‘rlikning yorqin ifodasidir. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ-4312-son qarorining ikkinchi paragrafida Maktabgacha yoshdagi bolalarni intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy jihatdan har tomonlama rivojlantirish uchun sharoitlar yaratish masalasiga alohida e’tibor qaratilgan.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Ushbu konsepsiyasida Maktabgacha yoshdagi bolalarni intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy jihatdan har tomonlama rivojlantirish uchun sharoitlarni yaratish maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil qilishning mavjud tartibini qayta ko'rib chiqishni hamda maktabgacha ta'lim xizmatlarini ko'rsatishning zamonaviy usullarini joriy etishni talab qiladi.

So'ngi yillarda respublikamizda ta'lim tarbiya sohasida amalga oshirilgan islohotlar va bu borada yaratilayotgan imkoniyatlar nihoyatda kengayib bugungi kunda davlatimiz siyosatining muhim ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanib bormoqda. Jumladan uzluksiz ta'limning dastlabki bo'g'ini hisoblangan maktabgacha ta'lim sohasining ayni paytdagi rivojlanishi buning yorqin isbotidir.

Bunda bolalarda vatanga muhabbat hissini, oilaga, o'z xalqining milliy, tarixiy, madaniy qadriyatlariga hurmat, atrof-muhitga nisbatan ehtiyotkorona munosabatni shakllantirishga alohida e'tibor qaratilishi lozim.

Tasviriy faoliyat bo'yicha maktabgacha ta'lim tashkiloti dasturi bolalarda tevarak atrofga nisbatan qiziqishni uyg'otish estetik munosabatni tarbiyalash, ijodiy qobiliyat va tasvirlashni rivojlantirishni ko'zda tutadi. Tasviriy faoliyat bolalarga estetik tarbiya berishning asosiy vositasi hisoblanadi. Har bir predmetning katta-kichikligini, rangini, shaklini, fazoda joylashishini ajratish bu estetik sezgining bo'laklari hisoblanadi. Bolalarda estetik sezgining rivojlanishi – rangi, ritmi, proporsiyani chuqurroq sezish bilan bog'liqdir .

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tasviriy faoliyat vositasida bolalarning estetik qobiliyatlarini shakllantirishda tarbiyachining o'rni beqiyos. U chuqur bilim va yuqori malakaga ega bo'lishi, buning uchun muntazam ravishda o'z ustida ishlashi, ilmiy-nazariy saviyasini tinimsiz ko'tarishi, ilg'or tajribalarga tayanishi kerak. Maktabgacha ta'lim tashkilotida tasviriy faoliyat mashg'ulotlarini rejalashtirish va hisobga olish zarur. Tasviriy san'at bo'yicha ishni ma'lum bir vaqtga rejalashtirishda, shu davrda faoliyatning boshqa turlari bo'yicha amalga oshiriladigan ta'lim-tarbiyaviy ishlarni ham nazarda tutmoq lozim. Tasviriy san'at bo'yicha mashg'ulotlarni rejalashtirishda, albatta tasviriy san'at mashg'ulotlari o'rtasida o'zaro bog'liqlikni ham hisobga olmoq zarurdir. Tasviriy faoliyatning har bir turi o'ziga xos vazifalarni hal etadi, ammo qanday bo'lsada, ularni bir yo'nalish, maqsad bo'yicha (tevarak-atrof, hayotning xilma-xil, o'ziga xos ko'rinishlardagi tasviri) birlashadilar. Tasviriy san'at bo'yicha ishni rejalashtirishda tarbiyachi, albatta har bir turdagi mashg'ulotlar soniga qat'iy rioya qilishi lozim. Tasviriy san'at bo'yicha mashg'ulotlarni rejalashtirish, yuqoridagilardan tashqari, mashg'ulot qanday materiallar bilan o'tkazilsa, maqsadga muvofiq bo'lishini ham tarbiyachi nazarda tutmog'i lozim. Tasviriy faoliyat mashg'ulotlari – bu rasm chizish, loy, applikatsiya, qurish-yasash mashg'ulotlaridir. Bu mashg'ulotlar maktabgacha ta'lim tashkilotining barcha guruhlarida aniq bir vaqtda, kun tartibi asosida uyushtiriladi. Hamma faoliyatlar uch qismga bo'linadi:–mashg'ulotning boshlanishi–topshiriqni tushuntirish; – mashg'ulotning borishi–topshiriqni bolalar tomonidan bajarilishi; – mashg'ulotning yakuni–bolalar bilan bajarilgan topshiriqni tahlil qilish. Maktabgacha ta'lim tashkiloti rasm faoliyatini san'at markazlarida rejalashtiriladi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Tasviriy san’atning o‘ziga xos murakkabliklarini tushunib, uning nozik qirralarini maktabgacha yoshdagi bolalarga ulashish mahoratiga ega bo‘la oladigan tarbiyachilarni etishtirib chiqarish vazifasi turibdi. Maktabgacha ta’lim muassasalarida tasviriy faoliyat vositasida bolalarning estetik qobiliyatlarini shakllantirishda tarbiyachining o‘rni beqiyos. U chuqur bilim va yuqori malakaga ega bo‘lishi, buning uchun muntazzam ravishda o‘z ustida ishlashi, o‘zining ilmiy nazariy saviyasini tinimsiz ko‘tarishi, ilg‘or tajribalarga tayanishi kerak. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida rasm chizishga o‘rgatish 3 yoshdan boshlanadi. Bu davrda bolalarni tasviriy faoliyatga tayyorlash davri hisoblanadi. Bu davrda bolalar qalamni ushlash va qog‘oz ustida yuritishga o‘rganadi. Lekin bu prosessda rivojlanmaydi, bola qalamni to‘g‘ri ushlashni bilmaydi, tarbiyachi asta sekin to‘g‘ri ushlashga odatlantiradi, bolani bajarayotganligini emas balki, qalamning harakatini uning uchi bilan qog‘oz betiga taqillatishi qiziqtiradi. Qalam bilan to‘g‘ri turli xil shtrixlar, nuqtalar chizadi, qog‘oz betida turli harakatlar qiladi, keyin sodda chiziqlar asta sekin murakkablashadi.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tasviriy faoliyat mashg‘ulotlarda bolalar asosan amaliy ish bajaradilar, san’at asarlarini bilan rasmga qarab hikoya qilish, maktabda esa tasviriy san’atning turlari rang tasvir, grafik, xaykaltaroshlik va dekorativ san’at asarlari bilan yanada chuqurroq tanishadilar. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tasviriy faoliyat mashg‘ulotlari xilma-xildir: rasm chizish, loy, applikatsiya, qurishyasash mashg‘ulotlari xisoblanadi. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida keltirilgan faoliyatlarning hammasiga katta ahamiyat beriladi. Boshlang‘ich sinflarda ta’lim-tarbiya masalalarining muvaffaqiyatli xal etilishi, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida olib boriladigan tasvirlash faoliyatlari bilan uzviy ravishda olib boriladi.

Bolalar guruhdagi olib boriladigan tasviriy faoliyatlarda, qalam hamda mo‘yqalamdan erkin foydalanishga o‘z xarakterini va qo‘l kuchini idora etishga o‘rganadilar. Bu esa, malakani egallash, bolalarda qo‘lini yengil, erkin bir tekisdagi xarakat qilish xususiyatlarini rivojlantiradi. Bolalar turli shakl, kattalik, proportsiyadagi predmetlarni chizish jarayonida predmetning ish xususiyatiga qarab yo‘nalishni saqlash zarurligiga, predmetning kattaligiga mos ravishda xarakatlanishga o‘rganadilar. Maktabgacha ta’lim muassasalarida olib boriladigan tasviriy faoliyat mashg‘ulotlarida materialdan tartibli foydalanishga, ularni toza saqlashga, faqat zarur materiallardan hamda ularni ishlatish yo‘llarini rejalashtirishga o‘rganadilar. Bu faoliyatlar bolalarda diqqatni va ko‘rish xotirasini rivojlantiradi. Shunday qilib, tasviriy faoliyatlarda bolalardagi badiiy did va ijodiy qobiliyatlar o‘sadi va bu orqali maktabda o‘qishga tayyorlanib boriladi. Chunki bolalar predmetlar bilan uzviy bog‘lanadilar, ularning oziga xos sifatlari, shakli, rangi, katta kichikligi bilan tanishadilar, ularni farqini, o‘xshashligini aniqlaydilar, bu esa, bolalarni sensor tarbiyalashga, ko‘rgazmali, obrazli fikr yuritishga imkon beradi.

Xulosa qilib aytganda tasviriy faoliyat maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama tarbiyalashda katta ahamiyatga egadir. Rasm chizish, loydan buyumlar yasash va applikatsiya - bu tasviriy faoliyat turlari bo‘lib, ularning asosiy vazifasi-tevarak atrofni obrazli aks ettirish hisoblanadi. Tasviriy faoliyat jarayonida bolalarda irodaning sifatlari-boshlagan

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

ishini oxiriga yetkazish, oldiga maqsad qo‘yib, o‘shani bajarishga intilish, qiyinchiliklarni yengish, o‘rtoqlariga yordamlashish kabi xususiyatlar tarbiyalanadi. Shunday qilib, tasviriy faoliyat mashg‘ulotlarida bolalardagi badiiy did va ijodiy qobiliyatlar o‘sadi va bu orqali maktabda o‘qishga tayyorlanib boriladi. Chunki bolalar predmetlar bilan uzviy bog‘lanadilar, ularning o‘ziga xos sifatlari, shakli, rangi, katta kichikligi bilan tanishadilar, ularni farqini, o‘xshashligini aniqlaydilar, bu esa, bolalarni sensor tarbiyalashga, ko‘rgazmali, obrazli fikr yuritishga imkon beradi. Tasviriy faoliyat bolalarni axloqiy tarbiyalaydi. Shuningdek, bola tasviriy faoliyat jarayonida psixologik jihatdan ham tayyorlanib boradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Prezident Shavkat Mirziyoyevning O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 25 yilligiga bag’ishlangan tantanali marosimdagi ma’ruzasi
2. Mirziyoyev Sh.M. Maktabgacha ta’lim tizimini yanada rag‘batlantirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. 05.04.2018 y. PQ-3651.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Ta‘lim to‘g‘risida” gi Qonuni O‘RQ-637-сон 23.09.2020. 8-moddasi
4. “Maktabgacha ta’limni 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi” Xalq so‘zi gazetasi 30.09.2020
5. Ishmuxamedov R.J., Yuldashev M. Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar.T.: “Nihol” nashriyoti, 2013, 2016.
6. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalalar rivojlanishiga qo’yiladigan davlat talablari. Toshkent 2018 yil (Maktabgacha ta‟lim vazirligi)
7. Mamirova Z.U., Niyozova G.B. “Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarni tasviriy faoliyat mashg‘ulotlarida ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish” Science and Education” Scientific Journal January 2021 / Volume 2 Issue 1

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Shavqiyev Elyor Raxmonberdiyevich**, PhD, dotsent [**Шавкиев Элер Рахмонбердиевич**, PhD, доцент], [**Shavkiev R. Elyor** PhD, Associate Professor]; manzil: O‘zbekiston, 117036, Samarqand, Mavorounnaxr ko’chasi 40/49 uy [адрес: Узбекистан, 117036, Самарканд, улица Мавороуннахр дом 40/49], [address: 40/49 Mavorounnaxr street, 117036 Samarkand, Uzbekustan]; ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7250-4588; e-mail: elyorshavqiyev@gmail.com

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

MILLIY QADRIYATLAR – YANGI O‘ZBEKISTON YOSHLARI TARBIYASINING O‘ZAGIDIR

© X.H. Shodiyev[1]✉
[1]O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada milliy qadriyatlarning yoshlar ta’lim-tarbiyasidagi ahamiyati haqida so‘z yuritiladi. Shu bilan birga milliy qadriyat tushunchasining mohiyati haqida ham qisqacha ilmiy-tahliliy ma’lumotlar berilgan. Milliy qadriyatlarimiz – Yangi O‘zbekiston yoshlari tarbiyasining asosi ekanligiga alohida urg‘u berilgan.

MAQSAD: Yangi O‘zbekiston yoshlarini milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash va milliy qadriyatlarimiz targ‘ibotini oshirish.

MATERİALLAR VA METODLAR: tadqiqot olib borilayotgan mavzuni o‘zlashtirish va tahlil qilish uchun soha olimlarining 10 ta ilmiy maqoladan iborat korpus yaratildi. Yig‘ilgan maqolalar 2015-2023-yillar oralig‘ida xalqaro va milliy akademik jurnallarda chop etilgan. Bu maqolalar tahlil qilindi va qiyosiy tahlil olindi.

MUHOKAMA VA NATİJALAR: so‘nggi yillarda mamlakatimizda madaniyat, san’at, adabiyot sohalarini yanada rivojlantirish, dunyo tajribalari asosida zamonaviy madaniyat va san’at sohasiga oid maskanlar ishini takomillashtirish, madaniyat va san’at sohasi xodimlarini har tomonlama qo‘llab-quvvatlash borasida hukumatimiz tomonidan qator ijobiy ishlar amalga oshirildi. Yangi O‘zbekistonda olib borilayotgan shiddatli va zalvorli islohotlarning pirovard maqsadi umuminsoniy qadriyatlarni davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlari sifatida shakllantirishdan iboratdir.

XULOSA: xususan, milliy qadriyatlarni anglash va qadr toptirish, yoshlar tarbiyasida milliy qadriyatlarimizni o‘zida mujassam aylagan g‘oyalarni ilgari surgan holda ta’lim-tarbiya berish dolzarb vazifaga aylangan desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Nega deganda, milliy qadriyatlar – Yangi O‘zbekiston yoshlarining ta’lim va tarbiyasidagi tub uzagidir.

Kalit so‘zlar: yoshlar tarbiyasi, milliy qadriyat, islohotlar, jarayon, ta’lim va tarbiya.

Iqtibos uchun: Shodiyev X.H. Milliy qadriyatlar – Yangi O‘zbekiston yoshlari tarbiyasining o‘zagidir // Inter education & global study. 2024. № 3(1). B. 65-70.

НАЦИОНАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ – ОСНОВА НОВОГО МОЛОДЕЖНОГО ОБРАЗОВАНИЯ УЗБЕКИСТАНА

© Х.Х.Шодиев[1]✉
[1]Государственный институт искусств и культуры Узбекистана, Ташкент, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье говорится о важности национальных ценностей в воспитании молодежи. При этом даются краткие научно-аналитические сведения о сущности понятия национальной ценности. Особый акцент был сделан на том, что наши национальные ценности являются основой воспитания молодежи Нового Узбекистана.

ЦЕЛЬ: воспитывать молодежь нового Узбекистана на основе национальных ценностей и активизировать продвижение наших национальных ценностей.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: для освоения и анализа исследуемой темы учеными данной отрасли создан корпус из 10 научных статей. Сборники статей были опубликованы в международных и национальных академических журналах в период с 2015 по 2023 год. Эти статьи были проанализированы и получен сравнительный анализ.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в последние годы в целях дальнейшего развития сфер культуры, искусства и литературы в нашей стране, совершенствования работы современных центров культуры и искусства на основе мирового опыта, а также оказания всесторонней поддержки культуре и искусству. Наше правительство сделало ряд позитивных вещей. Конечной целью интенсивных и трудных реформ, проводимых в новом Узбекистане, является формирование общечеловеческих ценностей как основных направлений государственной политики.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: в частности, не будет преувеличением сказать, что понимание и оценка национальных ценностей, а также обучение молодежи путем продвижения идей, воплощающих наши национальные ценности, являются актуальной задачей. Ведь национальные ценности являются основой образования и воспитания молодежи Нового Узбекистана.

Ключевые слова: образование молодежи, национальная ценность, реформы, процесс, образование и обучение.

Для цитирования: Шодиев Х.Х. Национальные ценности – основа нового молодежного образования Узбекистана. // Inter education & global study. 2024.№ 3(1). С.65-70.

NATIONAL VALUES – ARE THE BASIS OF THE NEW YOUTH EDUCATION OF UZBEKISTAN

© Xamza.H. Shodiyev[1]✉
[1]Uzbekistan State Institute of Arts and Culture, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article talks about the importance of national values in youth education. At the same time, brief scientific and analytical information about the essence of

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

the concept of national value is given. Special emphasis was placed on the fact that our national values are the basis of the education of the youth of New Uzbekistan.

AIM: To educate the youth of new Uzbekistan on the basis of national values and increase the promotion of our national values.

MATERIALS AND METHODS: a corpus of 10 scientific articles was created by scientists in the field to master and analyze the topic under investigation. The collected articles were published in international and national academic journals between 2015 and 2023. These articles were analyzed and a comparative analysis was obtained.

DISCUSSION AND RESULTS: in recent years, in order to further develop the fields of culture, art, and literature in our country, to improve the work of modern culture and art centers based on world experiences, and to provide comprehensive support to culture and art workers. A number of positive things have been done by our government. The ultimate goal of the intense and arduous reforms being carried out in the new Uzbekistan is the formation of universal values as the main directions of state policy.

CONCLUSION: In particular, it is no exaggeration to say that it is an urgent task to understand and value national values, and to educate young people by promoting the ideas that embody our national values. Why, national values are the foundation of education and upbringing of the youth of New Uzbekistan.

Key words: youth education, national value, reforms, process, education and training.

For citation: Xamza.H. Shodiyev. (2024) 'National values – are the basis of the new youth education of uzbekistan', Inter education & global study, (3(1)), pp.65–70. (In Uzbek).

Milliy qadriyatlarni shakllantiradigan asosiy mezonlar millatning tarixi, urf-odati, an'anasi, hayotiy qadriyatlari bilan birga ma'naviy merosi, madaniy boyliklari va ko'hna tarixiy yodgorliklaridir[1:644]. Milliy qadriyatlar turmush tarzimiz, ma'naviy qiyofamiz, an'analarimiz va o'zligimizni anglashga yordam beradi va bu borada xalqni-xalq, millatni – millat sifatida birlashtiradi. Zero, o'z qadriyatlarini va qadrini bilgan xalq olomonga aylanmaydi; buyuk ishlarga qodir ekanini his qiladi, istiqlolni omon saqlaydi, farzandlarining kamoloti uchun qayg'uradi va kurashadi. Aynan shuning uchun ham milliy qadriyatlar jamiyatni yangilashga xizmat qiluvchi muhim ma'naviy omil hisoblanadi[2:113].

Shu o'rinda Yangi O'zbekistonning tayanchi va Uchinchi renessans poydevori bo'lgan yoshlarni milliy qadriyatlar orqali tarbiyalashimiz jamiyat taraqqiyotini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi Dunyoda globallashuv jarayonlarining jadallashuvi, ijtimoiy-huquqiy ziddiyatlarning kuchayib borayotganligi bois 2 milliardan ortiq yoshlarning ongi va dunyoqarashini o'zgartirishga qaratilgan kurash avj olmoqda.

Respublikamiz aholisining 60 foizdan ortig'i yoshlar ekanligidan kelib chiqib, yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirish va ularning manfaatlarini har tomonlama huquqiy himoya qilishga alohida e'tibor berilib, qator maqsadli chora-tadbirlar g'oyadan amaliy natijaga aylanayotganligiga guvoh bo'lyapmiz. Yoshlarning dunyoqarashini

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

shakllantirishda bu masala nihoyatda muhim va ustuvor hisoblanadi. Yangi O‘zbekistonda yoshlar tarbiyasida milliy qadriyatlarning unsurlari zaruriy tarbiya omilga aylanmoqda. Biz pedagoglardan esa, bir katta kuch bo‘lib, yurt ravnaqi uchun har tomnlama yordam berish kun tartibidagi vazifaga aylangan. Bu jarayon xaqida Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev: “Vatan va xalq taqdiriga nisbatan tahdidlar kuchaygan vaziyatda aynan millat fidoyilari – uyg‘oq qalbli ziyolilar, shoir va adiblar, san’at namoyandalari, ma’naviyat va ma’rifat sohasi xodimlari jasorat bilan maydonga chiqqanlar. Mamlakatimiz o‘z taraqqiyotining yangi, yuksak bosqichiga kirayotgan hozirgi paytda bizga jadid bobolarimiz kabi g‘arb ilm-fan yutuqlari bilan birga, milliy qadriyatlar ruhida tarbiya topgan yetuk kadrlar suv bilan havodek zarur”, – deya ta’kidlagan edi. Haqiqatan ham yoshlarning ongiga etno tarbiyamizning o‘zagi bo‘lgan milliy qadriyatlarimizni singdirsak muhim natijalarga erishiladi. Shu o‘rinda qadriyatning ham mohiyatiga mufassaliroq to‘xtalib o‘tsak.

Qadriyat “inson va jamiyat ma’naviyatining tarkibiy qismi, olamdagi voqealar, hodisalar, jarayonlar, holatlar, sifatlar, talab va tartiblarning qadrini ifodalash uchun ishlatiladigan tushuncha”dir [3:97]. Qadriyatlar umumbashariy, milliy, shaxsiy bo‘lishi mumkin. Umumbashariy qadriyatlar olam, tabiat va jamiyatning eng muhim jihatlari, qonuniyatlari, aloqadorligini ifodalaydi. Ular hech qachon qadrsizlanmaydi – abadiy. Milliy qadriyat muayyan millat, xalqning hayoti, turmush tarzi, tili, madaniyati, ma’naviyati, urf-odat va an’analari, tarixi, bugungi va kelajagi bilan bog‘liq. Shaxsiy qadriyat deganda esa inson, uning faoliyati, turmush tarzi, e’tiqodi, umr ma’nosi, odobi, ichki go‘zalligi kabi tushunchalarini qamraydi. Zero, har qanday qadriyat barkamol avlod tarbiyasida muhim omildir [4:79]. “Qadriyat inson va jamiyat ma’naviyatining tarkibiy qismi, olamdagi voqealar, hodisalar, jarayonlar, holatlar, sifatlar, talab va tartiblarning qadrini ifodalash uchun ishlatiladigan tushuncha”. “Qadriyat – voqelikdagi muayyan hodisalarning umuminsoniy, ijtimoiy-axloqiy, madaniy-ma’naviy ahamiyatini ko‘rsatish uchun qo‘llanadigan tushuncha”, – degan ta’riflar berilgan. Bu esa, o‘z navbatida, qadriyatlarning ahamiyatini ko‘rsatmoqda. Milliy qadriyatlar – millat uchun ahamiyatga ega bo‘lgan etnik jihat va xususiyatlar bilan bog‘liq xoslik shaklidir. Dunyoda o‘ziga xos qadriyatlari bo‘lmagan millat yo‘q. Milliy qadriyatlar millatning tarixi, yashash tarzi, ma’naviyati, madaniyati bilan uzviy bog‘liq holda namoyon bo‘ladi [5:5].

Shu nuqtayi nazardan olib qaralganda Yangi O‘zbekiston yoshlari tarbiyasida milliy qadriyatlarning ma’rifat nuri bilan tarbiya topgan yetuk avlod tarbiyalash barcha sohalarning, bugungi islohotlarimizning asosiy maqsadi hisoblanadi. Xalqimiz tarixlar silsilasida o‘zining irodaliligi, barqarorligi, bir butunliligi bilan katta bosqinlar, mustabidchilik, zulm iskanjasidan mardonavor o‘z imon-e’tiqodiga suyanib omon chiqib kela oldi. Bu jasur, matonatli xalq o‘z metin irodasini, bardoshini avlodlarga yuksak milliy qadriyatlari, me’moriy obidalari, urf-odatlari qatorida meros qoldirib kelgan[6:186]. G‘ulomxon G‘ofurov milliy an’analarga bag‘ishlangan maqolalaridan birida milliy qadriyatlarning quyidagi ko‘rinishlarini tilga olgan: 1) tabiiy qadriyatlar; 2) iqtisodiy qadriyatlar; 3) ijtimoiy-siyosiy qadriyatlar; 4) ma’naviy qadriyatlar; 5) axloqiy qadriyatlar. Jumladan, “Ota-bobolarimiz ilm o‘rgatish bilan birga

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

farzandlarimizga avloddan-avlodga o‘tib kelayotgan milliy-ma’naviy, axloqiy qadriyatlarni singdirganlar[7:6].

Milliy va umuminsoniy qadriyatlar bir-biri bilan bevosita bog‘liq. Ularning har ikkalasi bir-biriga ta’sir etadi, biri ikkinchisini to‘ldiradi, mazmunan boyitadi. Umuminsoniy qadriyatlar milliy qadriyatlardan mazmun jihatdan chuqur va keng bo‘lib, uni o‘z ichiga oladi. Umuminsoniy qadriyatlar barcha millatlar, elatlar va xalqlarning maqsad va intilishlarining yaxlitligi va umumiyligini ifodalaydi. Milliy qadriyatlarning mazmun va mohiyatini bilish, ularga e’tiqod qo‘yish yosh avlodda insonparvarlik va vatanparvarlik tuyg‘ularini shakllantiradi[8:50]. Yangi O‘zbekistonda yoshlarni milliy qadriyatlar bilan doimo o‘zviy bog‘lagan holda tarbiyalash masalasi barchamizni birdek o‘ylantiradi. Tarbiyaning dastlabki tayanchi bu milliy qadriyatlarimiz bo‘lmog‘i kerak. Qadriyatlar har doim insonlarni mehr-oqibatga, o‘zaro hamjihatlikka chorlovchi, asrlardan asrlarga o‘tib xalq turmush tarzining ajralmas qismiga aylangan moddiy jarayonlarning sara namunalaridir.

Bizga ma’lumki, har bir halqning o‘ziga xos qadriyatlar silsilasi mavjud bo‘lib, u xalqning ko‘zgusi hisoblanadi. Shuning asosida millatning turmush tarzida, madaniyati va ma’naviyatida, ongu shuurida, o‘zaro muloqotida aks etib, o‘z ifodasini topadi. Qadriyatlar har bir xalqning qon-qonigacha singib, insoniyat uchun muhim ahamiyat kasb etadi va shu tariqa millat, elat va ijtimoiy guruhlarning manfaatlari va maqsadlariga xizmat qiluvchi, ular tomonidan qadrlanadigan tabiat va jamiyat ne’matlari hodisalar va tarbiya o‘zagidir.

Shu bilan birga, milliy qadriyatlarni yoshlar tarbiyasiga singdirishda madaniyat va san’at sohasining ham o‘rni nihoyatda beqiyos hisoblanadi. Milliy qadriyatlarimizni ilmiy jixatdan chuqur o‘rganish, yoshlarni xalqimiz yaratgan ma’naviy xazinalarimizdan bahramand etishda ijodning rolini yanada oshirish muhim o‘rin tutadi. Barcha madaniyat va san’at muassasalari, ijodkor xodimlar bu jarayonda qo‘ldan kelguncha o‘z faolligini ko‘rsatmoqda. Prezidentimiz tomonidan ham soha xodimlariga yuksak ishonch bildirilgani bu ishda yanada faol bo‘lishga da’vat etadi. “Bu borada millat timsollariga aylangan ziyolilarning – madaniyat va san’at sohasining fidoyilari alohida o‘rin tutadilar. Eng muhimi, ziyolilar ongi va ruhidagi yaratuvchanlik salohiyatini jonlantirib, uni millat kamolotiga xizmat qildirishi darkor”[9:4]. Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev ta’kidlaganidek: “Biz mamlakatimizda ma’naviy tarbiya tizimining yangi strategiyasini yaratib, xalqimiz, ayniqsa, yoshlar o‘rtasida ma’naviy-ma’rifiy ishlarni sifat va mazmun jihatidan yangi bosqichga ko‘tarishimiz kerak. Bu orqali nafaqat bugunimiz, istiqboldagi Yangi O‘zbekiston **taraqqiyoti ham farovon bo‘ladi.**

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Ruziyeva R. Urf-odat va an’analar – milliy qadriyatlarni shakllantiradigan mezon sifatida.// elektron jur. Scientific progress № 2. 2021. (644-648).
2. Inamov Q. Qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. №4. 2021. www.oriens.uz (111-116)

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

3. Qarang: Umarova N. Yoshlarni milliy qadriyatlarga sadoqat ruhida tarbiyalash – davr talabi// konf. Nomoddiy madaniy meros va etnomadaniy qadriyatlar. – Toshkent. Navro‘z. 2014. – 190. (97-100 bb)
4. Jo‘raqulov F., Qosimov N. O‘zbekistonda davlat boshqaruvi rivojlanishining tarixiy va zamonaviy asoslari. – Toshkent. Turon zamin ziyo, 2016. – 100 B.
5. Farmonova, M. Qadriyatlar–ma’naviy kamolot asosi. – Toshkent: “Tasvir nashriyot uyi”, 2019, 36 b.
6. Qoraboyev U., Soatov G‘. O‘zbekiston madaniyati. – Toshkent: Tafakkur bo‘stoni, 2011. – B. 196.
7. Farmonova, M. Qadriyatlar–ma’naviy kamolot asosi. – Toshkent: “Tasvir nashriyot uyi”, 2019, 36 b.
8. Abdullayeva Sh.A., Axatova D.A., Sobirov B.B., Saitov S.S. Pedagogika. – Toshkent. 2014. O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Fan nashriyoti. – 506 b. (49-50-betlar)
9. Qoraboyev U. Madaniyat masalalari. – Toshkent. O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti, 2009. – B. 286.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Shodiyev Xamza Holiqulovich**, dotsent **Шодиев Хамза Холикулович**, доцент], [**Xamza.H.Shodiyev**, acting associate professor]; manzil: O‘zbekiston, 100164 Toshkent sh. Mirzo Ulug’bek tumani, Yalang’och dahasi 127 “A” uy. [адрес: Узбекистан, 100164, Ташкент, Мирзо Улугбекский район. 127 “A”], [address: Uzbekistan, 100164 Tashkent sh. House "A" 127, Mirzo Ulug'bek district];

CC BY NC ND

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

HUDUDLARNI IJTIMOIY-MADANIY RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY MUAMMOLARI

© X.O. Abdullayeva[1]✉

[1]O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat institut, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada Yangi O‘zbekistonda hududlarni ijtimoiy - madaniy rivojlantirishning iqtisodiy, ma’naviy, ma’rifiy va lokal muammolari tadqiq etiladi. Unda hududiy rivojlanishning o‘ziga xos lokal jihatlari muhokama qilinadi.

MAQSAD: o‘qish, mutolaa qilish va o‘quvchilarni vatanparvarlik, mehnatsevarlik ruhida tarbiyalashni shakllantirish.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot olib borilayotgan fan va texnologiyalarni talabalarda qay darajada o‘zlashtira olish va ularni bu fanni o‘zlashtirishdagi qulayliklar va qiyinchiliklarni o‘rganishdan keyingi ta’sir qilishini tahlil qilish uchun 5 ta ilmiy maqoladan iborat korpus yaratildi. Yig‘ilgan maqolalar 2020-2023 yillar oralig‘ida xalqaro va milliy akademik jurnallarda chop etilgan. Bu maqolalar tahlil qilindi va qiyosiy tahlil olindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: hududlarning ijtimoiy-madaniy rivojlanishi ana shu ikki subyekt, ya’ni davlat va hudud hamkorligining mahsuli bo‘lishi mumkin. Bu o‘rinda, yuqoridagi fikr-mulohazalarimizga xulosa sifatida quyidagilarni tavsiya etishimiz mumkin: birinchisi, har bir hududni ijtimoiy-madaniy rivojlantirish konsepsiyasini va davlat dasturini ishlab chiqish zarur. Ikkinchisi, har bir hududning ijtimoiy-iqtisodiy imkoniyatlari uchinchisi, hududning aholi qatlami, uning ma’naviy qiziqishlari, mobillik darajasi, madaniyat va san’atga munosabatlari, ayniqsa etnomadaniy tajribalari o‘rganilishi kerak.

XULOSA: hududlarning turli ichki va tashqi omillar ta’sirida shakllangan lokal jihatlari bor. Hududiy lokallik bilan umummilliylik o‘rtasida ma’lum bir farqlar mavjud. Bu til, lahja, turmush tarzi, fikrlash, qadriyatlarda ko‘zga tashlanadi. Bu ham aslida etnomadaniyatdagi rang-baranglikdir. Hududlarni ijtimoiy-madaniy rivojlantirish lokal belgilarni mutloqlashtirishi mumkin emas, ammo lokal xususiyatlarini qo‘llab-quvvatlash etnomadaniyatlar o‘rtasidagi plyuralistik, ko‘p funksional aloqalarni saqlab qolish uchun zarur.

Kalit so‘zlar: madaniyat, ijtimoiy-madaniy, lokal, hududiy, iqtisodiy, ma’naviy, etnomadaniy, madaniyat muassasalari

Iqtibos uchun: Abdullayeva X.O. Hududlarni ijtimoiy-madaniy rivojlantirishning ilmiy-nazariy muammolari // Inter education & global study. 2024. № 3(1). B. 71–77.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИОКУЛЬТУРНОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ

© Х.О.Абдуллаева[1]✉
[1]Государственного института искусств и культуры Узбекистана, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье исследуются экономические, духовные, просветительные и локальные основы социокультурного развития регионов. В ней обсуждаются вопросы локальной особенности социокультурного развития регионов.

ЦЕЛЬ: учиться, читать и воспитывать учащихся в духе патриотизма и трудолюбия.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: с целью анализа того, в какой степени студенты могут освоить изучаемую науку и технику, а также влияние легкости и сложности освоения этой науки после обучения, создан корпус из 5 научных статей.Сборник статей 2020-2023 гг., опубликованный в международных и национальных изданиях. академические журналы между годами. Эти статьи были проанализированы и получен сравнительный анализ.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: социокультурное развитие регионов может быть продуктом сотрудничества этих двух субъектов, то есть государства и региона. Здесь, в качестве заключения к нашим вышеизложенным комментариям, мы можем порекомендовать следующее:

во-первых, необходимо разработать концепцию социокультурного развития каждого региона и государственную программу.

второе – социально-экономический потенциал каждого региона

в-третьих, необходимо изучить население региона, его духовные интересы, уровень мобильности, отношение к культуре и искусству, особенно этнокультурный опыт.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: территории имеют локальные аспекты, сформировавшиеся под воздействием различных внутренних и внешних факторов. Между регионализмом и национализмом существуют определенные различия. Это проявляется в языке, диалекте, образе жизни, мышлении и ценностях. На самом деле это разнообразие в этнокультуре. Социокультурное развитие регионов не может сделать локальные признаки абсолютными, но поддержка местных особенностей необходима для поддержания плюралистических, полифункциональных отношений между этнокультурами.

Ключевые слова: культура, социокультурные, местные, территориальные, экономические, духовные, этнокультурные, учреждения культуры.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Для цитирования: Абдуллаева Х.О. Научно-теоретические проблемы социокультурного развития регионов. // Inter education & global study. 2024. № 3(1). С. 71–77.

SCIENTIFIC AND THEORETICAL PROBLEMS OF SOCIO-CULTURAL DEVELOPMENT OF REGIONS

© Khafiza O.Abdullayeva[1]✉
[1]State Institute of Arts and Culture of Uzbekistan, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article examines the economic, spiritual, educational and local foundations of the socio-cultural development of the regions. It discusses issues of local peculiarities of socio-cultural development of regions.

AIM: study, read and educate students in the spirit of patriotism and hard work.

MATERIALS AND METHODS: in order to analyze the extent to which students can master the science and technology they are studying, as well as the influence of the ease and complexity of mastering this science after training, a corpus of 5 scientific articles was created. A collection of articles 2020-2023, published in international and national publications. academic journals between years. These articles were analyzed and a comparative analysis was obtained.

DISCUSSION AND RESULTS: the sociocultural development of regions can be a product of cooperation between these two entities, that is, the state and the region. Here, as a conclusion to our above comments, we can recommend the following: firstly, it is necessary to develop a concept for the sociocultural development of each region and a state program, second – the socio-economic potential of each region thirdly, it is necessary to study the population of the region, its spiritual interests, level of mobility, attitude towards culture and art, especially ethnocultural experience.

CONCLUSION: territories have local aspects, formed under the influence of various internal and external factors. There are certain differences between regionalism and nationalism. This manifests itself in language, dialect, lifestyle, thinking and values. In fact, this is diversity in ethnoculture. The sociocultural development of regions cannot make local characteristics absolute, but support for local characteristics is necessary to maintain pluralistic, multifunctional relations between ethnocultures.

Key words: culture, sociocultural, local, territorial, economic, spiritual, ethnocultural, cultural institutions.

For citation: Khafiza O. Abdullayeva (2024) 'Scientific and theoretical problems of socio-cultural development of regions', Inter education & global study, (3(1)), pp. 71–77. (In Uzbek).

Mustaqillik yillarida o'zbek xalqining totalitar tuzum davrida unutilgan madaniyatini tiklash va rivojlantirish milliy demokratik taraqqiyotning asosiy tamoyillaridan biriga aylandi. Milliy madaniyatni unutishga qaratilgan totalitar davrdagi siyosat pirovard natijada

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

inkor etildi, har bir respublika, hudud, til, etnomadaniy tajriba yashashga qodir fenomen sifatida ijtimoiy-madaniy taraqqiyot omiliga aylandi. Agar mustaqillik yillaridagi paradigmal o‘zgarishlarga nazar tashlasak, unda: bir tomondan, tor, sinfiy yondashuvdan voz kechish;

ikkinchi tomondan, milliy va umuminsoniy qadriyatlar negizida o‘zbek xalq madaniyati, tili, dini, etnoan’analarini rivojlantirish;

uchinchi tomondan, ijtimoiy ong va milliy turmush tarzini modernizatsiyalashga oid intilish ustuvor vazifalarga aylanganini ko‘ramiz(1;2; 3) Shunday bo‘lsa-da, respublikamiz hududlarini rivojlantirish, lokal madaniy jihatlarini o‘rganish, bu yo‘nalishda tadqiqotlar o‘tkazishga yetarli e’tibor berilmadi. Natijada markazni ijtimoiy-madaniy rivojlantirish asosiy maqsad bo‘lib qolaverdi.

2016-yilning oxiridan boshlab, ayniqsa Prezidentimiz SH.M. Mirziyoyev tashabbusi bilan 2017-yil boshida qabul qilingan Haraktlar strategiyasida hududlarni iqtisodiy va ijtimoiy-madaniy rivojlantirishga ustuvor vazifa sifatida yondashishga qadam tashlandi. Bu shunchaki yondashuv emas, balki davlatimizning strategik vazifasi, milliy demokratik taraqqiyotning kafolati edi.

“2022–2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi”da esa hududlarni iqtisodiy va ijtimoiy-madaniy rivojlantirishning yangi tartibi o‘rnatildi, ya’ni har yili tuman va shahar muammolariga oid taraqqiyot dasturlari ishlab chiqiladigan, hududlarni kompleks rivojlantirish loyihalari aholi o‘rtasida keng muhokama qilinadigan, aholi va yoshlar, xotin-qizlar bandligini ta’minlash, kambag‘allikni kamaytirish bo‘yicha “yo‘l xarita”lari ishlab chiqiladigan bo‘ldi (4). Shuningdek, Prezidentimizning hududlarni iqtisodiy va ijtimoiy-madaniy rivojlantirishga oid konseptual g‘oyalari “Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalari faoliyatini tashkil etish hamda yoshlarning tadbirkorlikka oid tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”(2021-yil 21-aprel), “Tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish, ishbilarmonlik muhitini yanada yaxshilash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”(2021-yil 21-aprel), “Qoraqolpog‘iston Respublikamizda tadbirkorlik, innovatsion texnologiyalar va infratuzilmalarni jadal sur’atlarda rivojlantirish orqali aholi farovonligini oshirishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”(2022-yil 31-avgust) kabi ikki yuzdan ziyod Qaror va Farmonlarida o‘z aksini topgan.

Hududlarni iqtisodiy va ijtimoiy-madaniy rivojlantirishga deterministik ta’sir etuvchi siyosiy, huquqiy, ma’naviy-axloqiy, sotsioantropologik, tabiiy-jug‘rofiy, etnologik omillar ko‘p. Ularning har biri ilmiy tadqiqot obyekti bo‘lishi mumkin. Bu ijtimoiy taraqqiyotning ham, madaniyatning ham universal voqelik ekani bilan bog‘liqdir.

Hudud avvalo tabiiy-jug‘rofiy makondir. Uning ijtimoiy -madaniy rivojlanishini yer osti boyliklari, suv, havo, ekologik muhit, iqlim, tog‘ yonbag‘irlari, qir, dala imkoniyatlaridan foydalanishsiz tasavvur etib bo‘lmaydi. Bu o‘rinda tabiiy-jug‘rofiy omilning yetakchi o‘rinda turishini sezamiz. Hatto etnologlarning fikricha, inson xarakteri, faoliyati va turmush tarzi, mimikasi ham u yashayotgan tabiiy-jug‘rofiy omilning ta’sirini ifoda etadi (5, S.232-237). Shunday ekan, hududlarni ijtimoiy-madaniy rivojlantirish avvalo tabiiy-jug‘rofiy omillarning deterministik ta’siri orqali tahlil qilinishi darkor.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Ijtimoiy-madaniy rivojlanish antropologik omillar, ya'ni inson va uning ma'naviy, keng ma'nodagi ekzistensial ehtiyojlari bilan bog'liqdir. "Ekzistensial ehtiyoj" tushunchasini ilmiy iste'molga taniqli psixolog A. Maslou kiritgan. Uning fikricha, inson faoliyatida va say-harakatlarida tug'ma yoki ikkilamchi ehtiyojlaridan kelib chiqadi. Tug'ma ehtiyojlarga kishilarning ko'payish, nafas olish, ovqatlanish, jismoniy harakat, fiziologik zaruriyati kabilar kiradi. Tur sifatida ko'payishiga, jinsiy istaklarini qondirishga, ovqatlanishga bo'lgan tug'ma ehtiyojlari insonning ijtimoiy shaxs, madaniy boyliklar yaratuvchi subyekt sifatida yashashiga katta ta'sir etadi (6,S.38-43). Hatto Z. Freyd, K. Yung, G. Markuze, S. Dali kabi ijodkorlar ushbu tug'ma ehtiyojni birinchi o'ringa qo'yishadi. Bizning fikrimizcha, tabiiy ehtiyoj, instinkt inson hayotiga, istaklari va harakatlariga qanchalik kuchli ta'sir etmasin, ular insonning ekzistensial, ya'ni tashqari muhit, ijtimoiy hayot va madaniy boyliklar yaratish ehtiyojlarining deterministik ta'sirini inkor qilolmaydi.

A.Maslou fikricha, tashqi ta'sirlar tufayli shakllanadigan ekzistensional ehtiyojlar kishining yashayotgan muhiti, oilasi, etnoan'analari, aksiologik tasavvurlari, madaniy boylik yaratishga intilishlari kabilarni o'z ichiga oladi. Aynan ekzistensial ehtiyojlar shaxsni ijtimoiy-madaniy makon va madaniy boyliklar bilan bog'lab turadi, undagi yovvoyi instinktlarni xaosni, boshboshdoqlik va destruktivlikni keltirib chiqarishiga yo'l qo'ymaydi. Bu o'rinda hududni ijtimoiy-madaniy rivojlantirish bilan shaxsning ekzistensial ehtiyoji dialektik uyg'un kelishi lozimligini anglaymiz.

Hududlarni ijtimoiy-madaniy rivojlanishi, ayniqsa inson qadr-qimmatiga, huquq va erkinliklarini ta'minlashga e'tibor oshgan hozirgi paytda, inson omiliga, insondagi ma'naviy potensialdan foydalanishga bevosita bog'liqdir. Hatto aytishimiz zarurki, hududni ijtimoiy-madaniy rivojlantirish shu hududda yashovchi shaxsning, insonning ma'naviy-madaniy, kreativ faolligiga bog'liqdir. Hudud ijtimoiy-jug'rofiy makon sifatida keng, ayrim olgan shaxs uning qismidir. Ammo hududning butunligi shaxsning qismligiga tajovvuz qilmaydi, butun (hudud) va qism (shaxs) uyg'un kelganidagina ijtimoiy taraqqiyot ta'minlanadi. Hududlarning ijtimoiy-madaniy rivojlanishi keng ma'nodagi ijtimoiy taraqqiyot kafolatidir.

Hududlarni iqtisodiy va ijtimoiy-madaniy rivojlantirishda davlat va uning dasturlari muhim ahamiyatga ega. Davlat qabul qiladigan umum milliy xarakterga ega dasturlar va huquqiy-normativ hujjatlar hududlarni umum milliy taraqqiyotga bog'laydi, hududni qishloq, mahalla va fuqaro ekzistensial ehtiyojlari bilan uyg'unlashtiradi. Agar O'zbekistonda milliy madaniyatni rivojlantirish va O'zbekistonni innovatsion rivojlantirish konsepsiyalariga nazar tashlasak, ularda umummilliy xarakterga ega strategik vazifalar ustun turishini ko'ramiz. Ularda hududlarni rivojlantirishdan ko'ra umummilliy, umumdavlat ahamiyatiga ega vazifalar belgilab berilgan. Ammo bu xususiyat, vazifalar hududlarning rivojlanishiga zid emas. Masalan, milliy madaniyatni rivojlantirish konsepsiyasida xalq amaliy san'ati, baxshichilik kabi ijod turlarini qo'llab-quvvatlashga oid chora-tadbirlar ko'rsatilgan (7). Umummilliy xarakterga ega ushbu ijod turlari hududlarga nafaqat turli shakliy ko'rinishlarda shuningdek, turli miqyosda, darajada keladi. Farg'ona vodiysida keng rivojlangan yog'och o'ymakorligi Qoraqolpog'iston yoki Surxondaryo- Qashqadaryo vohasida keng tarqalgan etnohududiy

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

an’ana sifatida uchramaydi. Ulardagi xalq og‘zaki ijodiga, ayniqsa baxshichilikka boshqa hududlardagi ijodkorlar havas qiladi. Bunday rang-baranglik etnomadaniyatlarga xos xususiyatdir. Hududlarni ijtimoiy -madaniy rivojlantirish avvalo ushbu rang-baranglikka tayanadi.

Hududlarning turli ichki va tashqi omillar ta’sirida shakllangan lokal jihatlari bor. Hududiy lokallik bilan umummilliylik o‘rtasida ma’lum bir farqlar mavjud. Bu til, lahja, turmush tarzi, fikrlash, qadriyatlarda ko‘zga tashlanadi. Bu ham aslida etnomadaniyatdagi rang-baranglikdir. Hududlarni ijtimoiy-madaniy rivojlantirish lokal belgilarni mutloqlashtirishi mumkin emas, ammo lokal xususiyatlarini qo‘llab-quvvatlash etnomadaniyatlar o‘rtasidagi plyuralistik, ko‘p funksional aloqalarni saqlab qolish uchun zarur.

Prezidentimiz SH.M.Mirziyoyev hududlarga xizmat safarlari uyushtirishni o‘z faoliyatining asosiy yo‘nalishiga aylantirgan. U har safarida hududlarni kompleks rivojlantirishga e’tibor qaratadi, mahalliy resurslardan keng, faol foydalanishga chorlaydi. Birgina 2022-2023-yilda Prezidentimiz hududlarga 60 ga yaqin xizmat safarlari uyushtirgan. Ularning har birida aholini,, ayniqsa yoshlarni tadbirkorlikka jalb etish, hudud muammolarini yechishda faol qatnashishi masalasi ustida to‘xtaladi. Bu bejiz emas.

Real voqelik ko‘rsatadiki, yoshlarni ish, kasb, ilm olish, hudud muammolarini hal etishga jalb etmaslik ijtimoiy-madaniy rivojlanishga salbiy ta’sir ko‘rsatadi, layoqatli, ishchan va talabchan yoshlarning chet ellarga chiqib ketishiga sabab bo‘ladi. Masalan, 2023-yilning yanvar-sentabr oylarida respublikamizdan 14 666 nafar kishi chet ellarga ko‘chib ketgan. Bu ko‘rsatkich 2022-yildagidan 5 barobar ko‘pdir (8).

Hududlarni iqtisodiy va ijtimoiy-madaniy rivojlantirishda davlat va uning dasturlari muhim ahamiyatga ega. Davlatning ijtimoiy -siyosiy funksiyalari va imkoniyatlari unga keng islohotlar o‘tkazish, hududlar infratuzilmasini shakllantirish, kadrlar tayyorlash va madaniyat muassasalarining moddiy texnik bazasini mustahkamlash imkonini beradi. Umummilliy xarakterga ega dasturlarni ishlab chiqish va undagi vazifalarni real voqelikka aylantirishni faqat davlat uddasidan chiqishi mumkin. Bu nodavlat tashkilotlari, ayniqsa tadbirkorlik subyektlari, siyosiy, badiiy-ijodiy, ma’rifiy uyushmalar, o‘zini o‘zi boshqarish organlari va fuqarolik jamiyati institutlarining ijtimoiy-madaniy hayotdagi rolini kamaytirmaydi. Mazkur omillar hududlar ijtimoiy-madaniy hayotini zavqli, qiziqarli, mahalliy aholi ehtiyojlariga muvofiq qiladi. Demak, hududlarni ijtimoiy-madaniy rivojlantirish davlat institutining qo‘llab -quvvatlashini joylardagi ijodiy, intellektual va ma’rifiy-ma’naviy kuchlar tashabbusi bilan to‘ldirishni taqozo etadi. Hududlarning ijtimoiy-madaniy rivojlanishi ana shu ikki subyekt, ya’ni davlat va hudud hamkorligining mahsuli bo‘lishi mumkin. Bu o‘rinda, yuqoridagi fikr-mulohazalarimizga xulosa sifatida quyidagilarni tavsiya etishimiz mumkin: birinchisi, har bir hududni ijtimoiy-madaniy rivojlantirish konsepsiyasini va davlat dasturini ishlab chiqish zarur. Buning uchun avvalo hududlarni belgilab olish talab qilinadi. Ular Qaroqolpog‘iston hududi, Xorazm hududi, Navoiy-Buxoro- Samarqand hududi, Surxondaryo-Qashqadaryo hududi, Farg‘ona -Andijon-Namangan hududi, Jizzax-Sirdaryo hududi, Toshkent hududi bo‘lishi mumkin. Yoki ayrim olingan viloyat bir hudud sifatida olinishi mumkin;

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

ikkinchisi, har bir hududning ijtimoiy-iqtisodiy imkoniyatlari, tabiiy va mehnat resurslari hamda infratuzilmalari xaritasi yaratilishi lozim; uchinchisi, hududning aholi qatlami, uning ma'naviy qiziqishlari, mobillik darajasi, madaniyat va san'atga munosabatlari, ayniqsa etnomadaniy tajribalari o'rganilishi kerak. Buni joylardagi ilmiy, intellektual kuchlardan sotsiologik guruhlar tashkil etish orqali hal etish mumkin; to'rtinchisi, hududlarning ijtimoiy-madaniy imkoniyatlari (madaniyat va san'at muassasalari soni, joylashishi, moddiy-texnik bazasi, kadrlar bilan ta'minlangani, ta'lim-tarbiya va sport muassasalari, ochiq dam olish zonalari, suv havzalari va boshqalar) aniqlanishi darkor. Bu vazifa joylardagi madaniyat, sport va ta'lim-tarbiya muassasalari vakillaridan tuziladigan jamoatchilik kengashi yordami bilan hal etiladi; beshinchisi, har bir hududni ijtimoiy-madaniy rivojlantirish nafaqat etnolokal xususiyatlariga, shuningdek, umummilliy va umuminsoniy qadriyatlarga ham tayanishi shart. Joylardagi intellektual va ijtimoiy-madaniy kuchlarning tashabbuslari, faolligi ushbu paradigmaga yo'naltirilishi zarur.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Abdullayev M. Madaniyatshunoslik asoslari. O'quv qo'llanma. – Farg'ona: FDU, 1994.
2. Boboyev H., Hamroyev T., Alimasov V. Madaniyatshunoslik. O'quv qo'llanma.-Toshkent: Yangi asr avlodi, 2001.
3. Norqulov S. Fuqarolik jamiyati va ijtimoiy ongda transformatsiya jarayonlari. -Toshkent: Navro'z, 2015.
4. O'zbekiston Respublikami Prezidentining Farmoni. "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonni taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"// "Yangi O'zbekiston", 2022,1-fevral.
5. Nalchadjyan A. EtnopsixologiY. -Sankt-Peterburg: Piter, 2002.
6. Maslou A. Dalniye predeli chelovecheskoy psixiki. -SPb.: Yevraziya, 1997.
7. O'zbekiston Respublikasida milliy madaniyatni rivojlantirish konsepsiyasi. -Toshkent: RMMIMM, 2019.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Abdullayeva Xafiza Olimxo'jayevna**, katta o'qituvchi [**Абдуллаева Хафиза Олимходжаевна**, старший преподаватель], [**Khafiza O. Abdullayeva**, senior teacher]; manzil: O'zbekiston, 200100, Toshkent, Yunusobod tumani Oqtepa mahallasi Sohibkor ko'chasi 1uy 31 xona; [адрес: Узбекистан, 200100, Ташкент, Юнусабадский район, микрорайон Октепа, улица Сохибкор, 1 дом, 31 квартира]; [address: Uzbekistan, 200100, Tashkent city, Yunusabad district, Oktepa neighborhood, Sohibkor street, 1 house, 31 apartments.]; ORCID: https://orcid.org/0000-000-7250-4588; hafiza0550@mail.ru

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

MAKTABGA TAYYORLOV GURUHI TARBIYALANUVCHILARIGA INGLIZ TILI O‘QITISHNING ZAMONAVIY USULLARI

© Sh.D. Asiljonova[1]✉

[1]Maktabgacha ta’lim muassasalari rahbar va mutaxassislarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada bugungi kunda maktabgacha ta'lim sohasida olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlar tahlili, olib borilgan tadqiqotlar yo`nalishlari, maktabgacha yoshdagi bolalarning yosh xususiyatlari, maktabgacha ta'limda ingliz tilini o'qitish uchun zarur bo'lgan metodlardan o`yin metodi, shuningdek, maktabgacha ta`limda ingliz tili o`qitishda qaysi o`yinlardan foydalanish haqidagi fikrlar yoritilgan. Bulardan tashqari, ushbu maqolada maktabga tayyorlov guruhlarida qo`llash mumkin bo`lgan ba`zi o`yinlar yoritib berilgan.

MAQSAD: maktabga tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilariga ingliz tili o‘qitish metodikasini takomillashtirish mazmuni haqida nazariy ma`lumotlar berish.

MATERIALLAR VA METODLAR: maktabgacha ta`lim muassasalarida ingliz tili o`qitishda maktabga tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilari bilan ishlash, ingliz tili mashg`ulotlarida e`tibor berish lozim bo`lgan jihatlar, mashg`ulotlarda ta`lim jarayonini tashkl etishda o`yin texnologiyalaridan foydalanish, shuningdek, o`yinlardan namunalar keltirib o`tilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: bugungi kunda maktabgacha yoshdagi bolalarga xorijiy tilini o`rgatish muhim ahamiyatga ega masalalardan biri hisoblanadi. Ushbu yo`nalishda bir qancha ilmiy tadqiqot ishlari olib borilgan bo`lib, ushbu ilmiy ishlardan namunalar maqolada yoritib berilgan. Shuningdek, ushbu maqola mavzusi yuzasidan ingliz tili yo`nalishi talabalari uchun Xorijiy tillarni ta`limiy o`yinlar orqali o`rgatish metodikasi fanidan, “Methodology of teaching foreign languages with educational games” darsligi chop etilgan. Ushbu darslikda yosh hususiyatlaridan kelib chiqqan holda maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tili o`qitish metodlari yoritilgan hamda bir qancha o`yinlar foydalanish uchun taqdim etilgan.

XULOSA: o`yin texnologiyalari maktabgacha ta'lim muassasalarida samarali usul hisoblanadi. Bolalarning ushbu yoshdagi psixologik, fiziologik hamda emotsional jihatlarini hisobga oladigan bo`lsak, ushbu davrda asosiy faoliyat turi o`yin faoliyatidir, mashg`ulotlarda foydalaniladigan o`yin turlari bolaning yoshi, qiziqishlari va albatta, ta'lim dasturlari asosida tanlanadi. Bolalar uchun eng foydali o`yinlar - ta'limiy o'yinlar, rolli o'yinlar, didaktik o'yinlar hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

o‘rgatishda o‘yinlardan unumli foydalanish ularning kelgusida ingliz tilida samarali faoliyat olib borishini ta’minlaydi.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta'lim tashkilotlari, yosh xususiyatlari, tilni o'zlashtirish, didaktik o'yinlar, ta`limiy o'yinlar, rolli o'yinlar.

Iqtibos uchun: Asiljonova Sh.D. Maktabga tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilariga ingliz tili o‘qitishning zamonaviy usullari // Inter education & global study. 2024. № 3(1). B. 78–88.

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ ПЕДАГОТОВ ПОДГОТОВИТЕЛЬНОЙ К ШКОЛЬНОЙ ГРУППЕ

© Ш.Д. Асилжонова[1]✉
[1] Институт переподготовки и повышения квалификации руководителей и специалистов дошкольных образовательных учреждений, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье проведен анализ научных исследований, проводимых в области дошкольного образования сегодня, направления проводимых исследований, возрастные особенности дошкольников, методы, необходимые для обучения английскому языку в дошкольном образовании, игровой метод, а также освещены мнения о том, какие игры использовать при обучении английскому языку в дошкольном образовании. Кроме того, в данной статье освещены некоторые игры, которые можно использовать в подготовительных группах к школе.

ЦЕЛЬ: предоставить учащимся подготовительной группы к школе теоретическую информацию о содержании совершенствования методики преподавания английского языка.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: работа с учащимися подготовительной группы к обучению английскому языку в дошкольных образовательных учреждениях, аспекты, на которые следует обратить внимание на занятиях по английскому языку, использование игровых технологий в организации учебного процесса на занятиях, а также примеры из игр.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: сегодня обучение иностранному языку детей дошкольного возраста является одним из важнейших вопросов. В этом направлении проведен ряд научных исследований, примеры этих научных работ приведены в статье. Также по теме данной статьи издан учебник «Методика преподавания иностранных языков с помощью развивающих игр» для студентов специальности «Английский язык». В этом учебнике с учетом возрастных особенностей выделены методы обучения английскому языку детей дошкольного возраста и представлен к использованию ряд игр.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: игровые технологии являются эффективным методом в дошкольных образовательных учреждениях. Если принять во внимание психологические, физиологические и эмоциональные аспекты жизни детей в этом

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

возрасте, то основным видом деятельности в этот период является игровая деятельность, виды игр, используемые в обучении, подбираются исходя из возраста ребенка, интересов и, конечно же, образовательные программы. Наиболее полезными для детей являются развивающие игры, ролевые игры, дидактические игры. Эффективное использование игр при обучении английскому языку детей дошкольного возраста гарантирует, что они смогут эффективно использовать английский язык в будущем.

Ключевые слова: дошкольные образовательные организации, возрастная характеристика, языковое освоение, дидактические игры, развивающие игры, ролевые игры.

Для цитирования: Асилжонова Ш.Д. Современные методы обучения английскому языку педаготов подготовительной к школьной группе. // Inter education & global study. 2024. № 3(1). С. 78–88.

MODERN METHODS OF TEACHING ENGLISH LANGUAGE TO EDUCATORS OF THE SCHOOL PREPARATORY GROUP

© Shohsanam D. Asiljonova[1]✉
[1]Institute of Retraining and Advanced Training of Managers and Specialists of Preschool Education Institutions, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in this article, the analysis of the scientific research conducted in the field of preschool education today, the directions of the conducted research, the age characteristics of preschool children, the methods necessary for teaching English in preschool education, the game method, as well as opinions about which games to use in English language teaching in preschool education are highlighted. In addition, this article highlights some games that can be used in preparatory groups for school.

AIM: to provide students of the preparatory group for school with theoretical information about the content of improving the English language teaching methodology.

Materials and methods: working with the students of the preparatory group for teaching English in preschool educational institutions, aspects that should be paid attention to in English classes, using game technologies in organizing the educational process in classes, as well as examples from games.

DISCUSSION AND RESULTS: today, teaching foreign language to preschool children is one of the most important issues. A number of scientific research works have been carried out in this direction, and examples of these scientific works are highlighted in the article. Also, on the topic of this article, the textbook "Methodology of teaching foreign languages with educational games" has been published for students of the English language major. In this textbook, based on age characteristics, the methods of teaching English to preschool children are highlighted and a number of games are presented for use.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

CONCLUSION: game technologies are an effective method in preschool educational institutions. If we take into account the psychological, physiological and emotional aspects of children at this age, the main type of activity in this period is game activity, the types of games used in training are selected based on the child's age, interests and, of course, educational programs. The most useful games for children are educational games, role-playing games, didactic games. Effective use of games in teaching English to preschool children ensures that they will be able to use English effectively in the future.In this article, the age characteristics of preschool children, the analysis of scientific researches conducted in the field of preschool education today, the methods necessary for teaching English in preschool education are highlighted.

Key words: preschool education organizations, Age characteristic, language acquisitions, didactic games, educational games, role-playing games.

For citation: Shohsanam D. Asiljonova. (2024) 'Modern methods of teaching english language to educators of the school preparatory group', Inter education & global study, (3(1)), pp. 78–88. (In Uzbek).

O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 16 dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'RQ 595-son Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 9 sentyabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3261-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 maydagi "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4312-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 391-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 22 dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida"gi 802-son qarorlari ijrosini ta`minlash yuzasidan yurtimizda maktabgacha ta`lim sohasini rivojlantirish yuzasidan bir qator ishlar olib borilyapti.

Xususan, dunyoda jadal rivojlanayotgan integratsiya jarayonlari chet tillarini o'rganishga bo'lgan ehtiyojning ortishiga sabab bo'lmoqda. Xususan, maktabgacha ta'lim sohasida ham bu jarayon jadal rivojlanib, maktabgacha ta'lim muassasalarida ingliz tili darslari muntazam olib borilmoqda. Tarbiyalanuvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda ingliz tili darslari olib borilmoqda. Albatta, bu borada ko'plab ilmiy ishlar tayyorlanib, maktabgacha ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitish metodikasi takomillashtirilmoqda.

O`rganilayotgan xorijiy tilni yaxshi bilishga olib keladigan muhim omillardan biri yangi til o'rganishni erta boshlashdir va bu keyinchalik maktabda o'qitiladigan xorijiy til bo'lishi shart emas. Xorijiy tilni erta yoshlardan o`rganish, bir tomondan, insonning fonologik qobiliyatini, boshqa tomondan, kommunikativ qobiliyatini sezilarli darajada kengaytiradi. faqat ona tilida

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

uzoq vaqt muloqot qilgan kishi xorijiy tilda qanday muloqot qilishni tushunmaydi, muloqotning ba'zi universal jihatlarini yetarli darajada umumlashtira olmaydi: bunday kishi uchun uchun gapirish faqat o'z ona tilida gapirishni anglatadi.

Chet tilini ma`lum bir davrda yetarlicha yaxshi bilmasligining sababi uni o'rganishning kech boshlanishidir, chunki ilgari chet tili odatda maktabning 5-sinfidan boshlab o'rgatilgan.

Bugungi kunga kelib ko`pgina olimlarning fikriga ko'ra, xorijiy til o`rgatish ta'limining erta boshlanishi xorijiy tilni o`zining ona tili kabi bilishni ta'minlaydi.

Bolalikda o'rganilgan chet tili bolaning til o`rganish qobiliyatini ochib beradi: bola ongida o`zining ona tili va xorijiy til faktlari taqqoslanadi, shunga ko'ra tarbiyalanuvchining tafakkuri ko`p qirrali bo`lib shakllanadi. Bolalar tomonidan o`rganilayotgan tillarning farqlari, tillarning birida kuzatilmaydigan hodisa boshqasida mavjudligi, ularning o`rtasidagi o`xshashlik va tafovvutlar o`zlashtiriladi. Shuningdek boshqa yangi til o`rganish jarayonida shu mamlakatning turmush va tafakkur madaniyati bilan tanishish orqali bag‘rikenglikni o`rganiladi.

Ikki tilda muloqot qilish, o`rganilayotgan tillarda ham savollarga javob berish, suxbatdosh bilan turli mavzularda dialoglar olib borish, kerakli vaqtda kerakli so`zlarni topib ayta olish, lug`at manbaasiga ega bo`lish va bu so`zlarni qo`llash ko`nikmalarini hosil qiladi. Bu konvertatsiya qobiliyatlari rivojlanishiga sabab bo`lib, yuqoridagi xorijiy tilni erta o`rganish bola ongini rivojlantiradi degan fikrni asoslaydi.

Xorijiy tilni o'zlashtirish kommunikativ o'yin bo'lib, unda muloqotning eng muhim va qiyin elementlari mashq qilinadi. Xorijiy tilni erta o'rganish bolani yangi sharoitlarda muloqotga kirishishdan qo'rqmaydigan, muloqotining yangi qoidalarini qabul qilishga tayyor va boshqa tilda gapiradigan odamlarga baynalminallik tamoyili asosida munosabatda bo`ladigan qilib tarbiyalashga imkon beradi. Ona tili bilan birgalikda xorijiy tilni o`rganishga zamin yaratadigan oilada o`sgan bolalarda til o`rganishga ishtiyoq va imkonyatlar baland bo`ladi. Til borasida kognitiv rivojlanish yuqorilaydi. Xorijiy tilni bilish - boshqa madaniyatni bilishni ifodalaydi.

Bolalarga ikkinchi tilni o`rgatishni erta boshlamaslik, ularda yuqorida sanab o`tilgan ko`nikmalarni rivojlanishida oqsashlik yuzaga kelishiga sabab bo`ladi. Har qanday tilda o'z fikrlarini ifoda eta olmaslik - bolani muloqot sifatiga, bayonotlar mazmuniga, lug'at va grammatikani rivojlantirishga mas'ul bo'lgan kattalarning yetarlicha e'tibor bermasligi natijasi bo`lishi mumkin. Til rivojlanishidagi eng muhim davr - bu maktabgacha yoshdagi bolalik davridir. Ushbu sohadagi bo'shliqlar insonning butun keyingi hayotiga salbiy ta'sir ko'rsatish ehtimoli mavjud. Maktabgacha yoshdagi va kichik yoshdagi tarbiyalanuvchilarning rivojlanishi ularning maktab ko'nikmalarini rivojlantirish tezligi bilan emas, balki u qayta foydalana oladigan hayotiy materialning mavjudligi, ya'ni turli xil tajribalar, hislar, sinovlar, qiyinchiliklarni yenga olishi bilan o'lchanadi. Shuningdek, jismoniy, intellektual, badiiy va hunarmandchilik faoliyatining turli usullarida o'zini sinab ko'rishga harakat qiladi. Boshqacha qilib aytganda, agar bolaning kamida bitta tilda intellektual va lingvistik rivojlanishi yetarlicha yuqori bo'lsa (ikkinchi tilda mavjud, ba`zida kamroq bo`lishi mumkin), u holda umumiy til

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

qobiliyatlari darajasi kerakli darajada yuqori saqlanadi; agar har o`zining ona tilida aniq muammolar va kamchiliklar mavjud bo'lsa, keyingi tilni o'rta darajada o'rganish mumkin.

Nutqni rivojlantirishning muvaffaqiyatiga ta'sir qiluvchi qiziqarli omil bu ma`lum bir tilda (birinchi ona tilida) yaxshi rivojlangan nutqning bir nechta variantlarining kombinatsiyasilashuvidir. Masalan, ma`lum bir bolaning buvisi bir shevada gapirsa, bobo boshqa shevada gaplashsa, bolaning ota-onasi esa adabiy tilda gapirib, tilning boshqa shevalarini muloqot jarayoniga aralashtirmasa ,ta`til vaqtlarida bola buvi va bobosi shevada gapiradigan qishloqda bo'lib, o`qish vaqtlarida adabiy muhit nutqda hukmronlik qiladigan shaharda yashasa, ushbu holatda bolada muloqotning turli variantlari orasidagi farqlarni solishtira olishi tufayli lingvistik instinkt va turli til hodisalarini taqqoslash qobiliyati paydo bo'ladi.

Shu o`rinda bir savol tug`iladi. Bolaga ikkinchi tilni qachon o`rgatish maqsadga muvofiq bo`ladi? Rasmiy ravishda, turli mamlakatlarda maktab ta'limida ikkinchi til turli yoshda kiritiladi. Masalan, Evropada eng qadimgi odamlar ikkinchi tilni Lyuksemburgda va Norvegiyada 6 yoshdan boshlab o'rganishni boshlaydilar. Finlyandiya va Shvetsiyada maktab turiga qarab 7-9 va 7-10 yoshlardan, Belgiyada esa 8-12 yoshdan boshlab ikkinchi til o`rgatishga kirishilgan. Xorijiy tillar Italiya, Avstriya, Lixtenshteyn va Ispaniya maktablarida 8 yoshdan, Gretsiyada 9 yoshdan, Daniya, Germaniya, Gollandiya, Portugaliyada 10 yoshdan boshlab joriy etiladi. Fransiya, Buyuk Britaniya va Islandiyada esa bu 11 yoshdan boshlab joriy etilgan.

Ikkinchi tilni o'zlashtirishning muhim davri 8-11 yosh deb hisoblanadi, ushbu yoshlardan keyin chet tilining fonetik tizimini yaxshi o'zlashtirish ehtimoli kamayadi, shuningdek chet el madaniyatini idrok etishda tezkorlik pasayadi. Tadqiqotlarda berigan ma`lumotlar asosida aytish mumkinki, 15 yoshgacha ikkinchi tilni yaxshi darajada o'zlashtirish mumkin. Agar inson balog'at yoshi davrida boshqa til muhitida yashasa, u ham ma'lum darajada boshqalar bilan muloqotda o'z-o'zidan ikkinchi tilni oson va yengil o'zlashtiradi. Biroq bu jarayonda u tilning asosiy jarayonlari, grammatikasi, tuzilishi kabilarga katta e`tibor qaratadi.

So‘nggi yillarda maktabgacha ta`lim tashkilotlarida chet tilini o‘rgatish juda ommalashgan bo‘lib, bunday bolalar bog`chalari soni kundan kuni ko‘payib bormoqda. Ushbu o`rinda aytib o`tishimiz joizki ikkinchi til-xorijiy tilni maktabgacha ta`lim tashkilotlarining o`quv rejasiga kiritish O`zbekistonda ham keng joriy etilgan va bugungi kunda mamlakatimizdagi barcha maktabgacha ta`lim muassasalarida ikkinchi til- xorijiy til o`rgatilmoqda.

Aynan ushbu jarayonlar blalar va kattalarning ikkinchi tilni o`zlashtirishida mavjud bo`lgan tafovvutlar yuzaga keladi. Bunda kattalar til o`zlashtirishda qobiliyatsizligidan hijolat tortishi, avvaldan bor bo`lgan bilimlar tizimi va yangi o`rganilayotgan bilimlar o`rtasidagi nomutanosibliklar sababli tilda erkin gaplashish muammolari tug`ilsa, yosh davrlarda bunday muammolar kam uchraysi, buning sababi sifatida xato va kamchiliklarga e`tibor bermaslik, ikkinchi tilni qiziqish yoki rag`bat sifatida o`rganilishidir.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Odatda, ikkinchi tilni o'rgangan kattalar tegishli idiomalarda emas (bu tilni bilishning yuqori darajasining ko'rsatkichi), balki muzlatilgan formulalarda gapiradi. Garchi kattalar yangi o`rganilayotgan tilni tezroq va kengroq o'zlashtirib, tilni o`rganish jarayonini tartibga sola olsalar ham, ular kamdan-kam hollarda tilni tabiiy darajada o`zlashtira oladilar. Bundan tashqari, kattalardagi tilni o'zlashtirish tezligi asta-sekin sekinlashadi, bolalarda esa bu jarayon oshib boradi.

Ikkinchi tilning o'zlashtirilishining barcha bosqichlarida uning xususiyatlari kattalar va bolalarda o'xshashdir (agrammatiklik, morfemalar va so'zlarni ulash usullari, talaffuz xatolari va texnikasi). Bolalar kattalarnikiga qaraganda tezroq o'rgangan ma`lumotlarini unutishadi, biroq erta o'rganishgan bilimlar to`liq tarzda unitilmasligiga oid dalillar mavjuddir. iz qoldirmasdan yo'qolmasligi haqida dalillar mavjud.

Sh.B.Raximova o`z tadqiqotlarida maktabgacha ta`lim yo`nalishi talabalarining ingliz tilini o`zlashtirish sifatini boshqarish masalalarini yoritgan holda, maktabgacha yo`nalish talabalariga ingliz tilini o`qitishda talabalarning kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirish, shuningdek, maktabgacha ta`lim yo`nalishlari bitiruvchilariga qo`shimcha kvalifikatsiya berishga qaratilgan variativ o`quv me`yoriy hujjatlar loyixalari ishlab chiqilgan. Ushbu ilmiy ishda ko`zda tutilgan g`oyalardan biri shundan iborat ediki, Sh. Raximova tomonidan maktabgacha ta`lim yo`nalishida tahsil olayotgan talabalarga ikkinchi kvalifikatsiya sifatida maktabgacha ta`limda ingliz tili o`qituvchisi mutaxasisligini berishning variativ dasturi ishlab chiqish taklifi berilgan [3].

G.Sh. Tajibayev tomonidan yozilgan “Boshlang`ich sinf o`quvchilariga chet til o`qitishda kommunikativ yondashuv” nomli dissertatsiyada boshlang`ich sinflarda olib boriladigan xorijiy tillar (ingliz tili) ni o`rganish va o`rgatish ilmiy (didaktik, pedagogik, metodologik hamda psixolingvistik) asoslari takomillashtirilgan. Shuningdek, ushbu ilmiy ishda tillararo interferensiyaning oldini olishga mo`ljallangan mashq va til materialini o`zlashtirishga ko`maklashish modeli asosida kommunikatsiya va interaksiya usullari, ingliz tilini A1 darajada kommunikativ yondashuv asosida o`qitish metodikasi lingvistikaning “mutanosiblik” va “tillararo” nazariyalari hamda psixologiyaning “ kognitiv konstruktivizm” va “ijtimoiy konstruktivizm” nazariyalari takomillashtirilgan, ingliz-o`zbek tillarida nutq rivojlanishi filo va ontogenez bo`yicha o`xshash xuxusiyatlari aniqlashtirilgan[4].

B.X. Isaqulova didaktik o`yinlar vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o`rgatish metodikasini takomillashtirish bo`yicha o`z nazariyalarini ilgari surgan, uning fikriga ko`ra so`nggi paytlarda maktabgacha ta`limda o`yin 6-7 yoshli bolalar uchun tabiiy o`rganish shakli bo`lib, bolalar hayotiy tajribasining bir qismi hisoblanadi. Muallif o`yinlar o`ynash orqali bilim berganda tarbiyachi bolalarning kelajakdagi manfaatlarini hisobga olgan holda, hozirgi kundagilarni qondiradi deb hisoblaydi. Ushbu ilmiy ishda muallif tomonidan maktabgacha ta`lim tashkilotlarida ingliz tili mashg`ulotlarida foydalaniladigan didaktik o`yinlar klassifikatsiyasining mualliflik tasnifi, fonetik, leksik va grammatik o`yinlarga lingvistik jihatdan yo`naltirish va idientiv uyg`unlashtirishga ustuvorlik berish asosida takomillashtirilgan. Shuningdek, maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o`rgatishning

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

pedagogik shart – sharoitlari didaktik o`yinni o`tkazish metodikasi orqali samaradorlikni ta`minlashga asoslangan ingliz tili dasturiga ustuvorlik berish va tayyorgarlik, o`yinni o`tkazish hamda o`yin natijalarini nazorat qilish bosqichlarini uyg`unlashtirish asosida takomillashtirilgan [5].

Akbarova Shahnoza Hikmatullayevnaning “Maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tili leksikasini o`rgatish metodikasi” nomli ilmiy ishi o`rganilganda maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tili leksikasini o`rgatishda bir qancha yangi metodlar yoritilganligini kuzattish. Ushbu ishda muallif tomonidan maktabgacha yoshdagi bolalarning chet tilini oson o`zlashtirishida imprinting, senzitiv, motivatsion va immitatsion xususiyatlari psixolingvistik yondashuv bo`yicha isbotlanganligini, umumiy muhim kompetensiyalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarga ona tili leksik zaxirasiga tayangan holda, mavzuviylik, vizuallik va ko`p ishlatilishi bo`yicha tanlangan ingliz tili faol leksik minimum taklif etilgan, shuningdek, maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tili faol va nofaol leksikasini o`rgatishning metodik ta`minoti she`r, qo`shiq va ertaklar vositasida hamda harakatli, didaktik,rolli, imitatsion o`yin texnologiyasi integratsiyasi asosida takomillashtirilgan.

Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligi olimlarining fikr-mulohazalari o‘rganilganda, ularda maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o‘rgatish bo‘yicha juda ko`p yangi uslub va ko‘rsatmalar mavjudligiga guvoh bo‘lindi. O.V Koryakovtseva maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o`rgatish metodikasi ustida tadqiqot olib boradi. U o`z ishlarida erta yoshlarda bolalarga xorijiy tilni o`rgatishning psixo-pedagogik va lingvo-didaktik shartlarini aniqlagan, shuning bilan birga, 2-3 yoshli bolalarga ingliz tilini o`rgatish bo`yicha empirik sinovdan o`tkazilgan metodikani ishlab chiqqanligini ko`rishmiz mumkin. E`tiborli jihati shundan iboratki, O.V. Koryakovtseva xorijiy tillarni o`rgatish yuzasidan juda kichik yosh doirasida o`z tadqiqotlarini olib brogan [6].

L.K. Lichiporenko tomonidan olib borilgan tadqiqotlar esa maktabgacha ta`limda tashkilotlaridagi katta guruh tarbiyalanuvchilariga ingliz tilini o`rgatish yuzasidan olib borilgan bo`lib, tadqiqotlarda katta guruh tarbiyalanuvchilariga ingliz tili o`rgatishning pedagogik qo`llab quvvatlash tamoyillari ochib berilgan. Shuningdek muallifning ishlarida, ingliz tilini o`qitish hissiy va qadriyatlarga asoslangan munosabatlar to`plami sifatida tushunilgan hamda ushbu qarashlar asosida ingliz tili o`rgatish pedagogik tamoyillari ishlab chiqilib amaliyotga joriy etilgan.

A.V. Belorukova tomonidan bajarilgan ishlar o`rganilganda, muallif tomonidan maktabgacha yoshdagi katta guruh bolalarini chet tildagi matnlarni tushunish va takrorlab o`rganish borasida ilmiy faoliyat olib borilganligi kuzatildi. Muallif tomonidan ma ktabgacha yoshdagi bolalar xorijiy tildagi matnlarni, ayniqsa, audio matn ko`rinishidagi matnlarni tushunishda qiyinchiliklarga uchrayotganligi aniqlangan hamda ushbu muammoga yechim bo`luvchi metodlar taklif qilingan. Ilmiy ishning amaliy ahamiyati sifatida maktabgacha yoshdagi katta guruh bolalari tomonidan chet tilidagi audio matnini tushunish va ongli ravishda takrorlashni rivojlantirish usuli ishlab chiqilgan.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Yuqoridagi barcha ilmiy ishlar o‘rganilganda, maktabgacha ta’lim muassasalarida ingliz tilini o‘qitishda o‘yin texnologiyasi hamda interfaol usullardan foydalanish samarali yondashuv ekanligi ma’lum bo‘ldi. Shularni inobatga olgan holda, maktabgacha ta'lim muassasalarida ingliz tili darslarini o'tkazishda foydalanishning en samarali usullari ishlab chiqildi.

6-7 yoshli bolalarning yosh xususiyatlari: idrokning keskinligi, aniqligi, tasavvurining jonliligi, xotirasining mustahkamligi, tafakkurining ravshanligi boshqa yoshdagi bolalardan qiziquvchanligi va ishonchliligi bilan boshqa yoshdagi bolalardan ajralib turadi. Maktab ta'limiga tayyorlanayotgan bolada e'tibor nisbatan uzoq muddatli va shartli ravishda barqaror hisoblanadi. 6-7 yoshli bolaning so‘z boyligi o‘z fikrini ayta oladigan darajada oshadi. 6-7 yoshli normal rivojlanayotgan bola o`z ona tilida 2000-6000 taga yaqin so'z ishlatadi. Boshlang’ich maktab yoshidagi bolalar nutqi asosan ot, fe’l, sifat, son va bog’lovchilardan iborat. Bu yoshdagi bolalar nutqida qaysi so'zlarni qo'llash va qaysi so'zlarni ishlatmaslik kerakligini ajrata oladi. 6-7 yoshli bola murakkab grammatik tizimda gaplar tuza oladi. Bola nutqni intensiv ravishda egallaydi va nutqni o'zlashtirish muayyan faoliyatga aylanadi.

Aksariyat bolalar chet tilini o'rganishning boshlanishini xotirjam va qiziqish bilan qabul qiladilar, ba'zilari esa bo'lajak kursga ishtiyoq bilan qarashadi (ayniqsa, katta yoshda, ota-onalar chet tillarini bilish inson hayotida qanchalik muhimligini allaqachon tushuntirishga muvaffaq bo'lishgan), ozchilik sinfda nima bo'layotganini va ulardan nima talab qilinishini umuman tushunmaydi. Qiziqish paydo bo'lishi va yo'qolmasligi uchun o'qituvchi doimo qo'llaniladigan texnikaning yangiligi haqida g'amxo'rlik qilishi, vaqti-vaqti bilan sevimlilarini takrorlashi, mashg'ulotlarni bir vaqtning o'zida zavq bilan, jiddiy va qiziqarli o'tkazishi kerak. Siz quruq va g'amgin bo'lolmaysiz, materialni oddiy yodlashni talab qilasiz. Seans barcha ishtirokchilar uchun mazmunli tajribaga aylanishi uchun biror narsa qilish kerak. Barcha bolalar barcha turdagi o'yinlardan bir xil zavq olishmaydi, shuning uchun ular guruh tomonidan barcha materiallarni maksimal darajada o'zlashtirishga erishish uchun aylantirilishi kerak.

Ba'zi o'yinlar maqsadli til mamlakatlarida juda keng tarqalgan. Masalan, ingliz tilini o`rgatish uchun foydalanadigan ba`zi o'yinlarda ular bilan bog'liq iboralar qo'llaniladi:

‘‘Simon says” - asosiy o'yinchi “Simon says Close your eyes” - “Simon ko'zlaringizni yuming” dedi kabi buyruqni bersa qolgan bolalar ushbu buyruqni bajarishlari, agar “Close your eyes” buyrug`I o`zi berilsa qatnashuvchilar ushbu buyruqni bajarmasligi lozim. Agar qatnashuvchilar ko`rsatkichlarga rioya qilmasa yutkazadi vao`yindan chiqadi. Ushbu o`yindagi “Simon says” iborasi muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

“Snakes and ladders” - ushbu “narvonlar va ilonlar” o`yini maktabgacha yoshdagi bolalar tomonidan o'ynaladigan oddiy, oson o`yinhisoblanib, mahsus tuzilgan ko`rgazmali o`yin tarzida o`ynaladi va bu o`yin nafaqat ingliz tilini produktiv o`rgatishga shuningdek, bolalarni jismoniy faollashtirishga ham xizmat qiladi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Bolalar bog'chasi o'quvchilariga ingliz tilini o'rgatish uchun o'yin texnologiyasidan foydalanish juda qulay usul hisoblanadi. Sababi, maktabgacha ta`lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarning asosiy faoliyati o'yin faoliyatidir. Ular o'yin faoliyatini bajarish orqali o`z diqqatlarini nazorat qila oladilar.

Shunday ekan, bu davrda tarbiyalanuvchilar bilan o'yinlar orqali mashg'ulotlar o'tkazish kutilgan natijani beradi. Quyida maktabgacha yoshdagi bolalar uchun darslarda foydalanish uchun mo`ljallangan ma`lum bir o'yin turlarini ko'rishingiz mumkin.

Kamalakda nechta rang bor? “Kamalakda nechta rang bor?” ushbu o`yinli mashg`ulot uchun bolalarga kamalak tasviri tushirilgan ishchi qog`oz kerak bo`ladi. Kamalakning tasmalari bo`yalmagan tarzda beriladi va bolalarga ingliz tilida kamalak ranglari aytilib ketma ketlikda raqamlab ko`rsatiladi. Bolajonlar ushbu ranglar ketma ketligidan foydalangan holda qo`llaridagi bosh kamalak tasvirini bo`yaydilar. Chiroyli tasvir paydo bo`lgach bolalar ranglarni mustaqil raqamlab aytishi lozim bo`ladi: 1.red, 2. orange, 3. yellow, 4. green, 5. blue, 6. indigo and 7. purple. Ushbu mashg'ulot mayda motorika ko'nikmalari rivojlanishiga, ranglarni eslab qolish barobarida xotira va diqqat oshishiga, shuning bilan birga 1-10 gacha raqamlarni hisoblashni o'rganishga yordam berib, katta hamda maktabga tayyorlov guruh bolalari uchun mos keladi [12].

Alifboni quramiz! Nomi bilan e`tiborimizi tortuvchi “Alifboni quramiz” o`yini uchun bizga alifbo harflari aks etgan A4 formatda ko`rgazmali qurollar zarur bo`ladi. Bolalar ushbu qiziqarli ko`rgazmalardan alifboning A-Z gacha bo'lgan katta harflarni kuzatib, o`rganadilar. Maktabgacha yoshdagi bolalar va bolalar bog'chalari uchun mo`ljallangan ushbu ish varag'i tarbiyalanuvchilarga juda katta foyda beradi, chunki ular erta savodxonlik ko`nikmalarini, jumladan alifboni o`qish va harflarni yozishni o`rganishda poydevor yaratadilar [11].

“Hayvon nomlari” Ingliz tilini o'rganish uchun eng yaxshi o'yinlardan biri, “Hayvon nomlari” bolalarga hayvonlarning nomlari va ularning yozilishini o'rganishga yordam beradi. Bolalar tegishli hayvonningrsasmini tanlab oladi va ma`lum belgilangan vaqt tugashidan oldin harflarni kerakli joyga keltirib, hayvonlarning nomini yozishlari kerak [11].

Ushbu o'yinni bola bilandoim o`ynash mumkin va bunda nafaqat hayvonlardan balki bolalarga qiziqarli bo`lgan boshqa mavzuga oid so`zlardan foydalanib ham o`ynash mumkin bo`ladi. Ushbu o`yin ham bolaga o`qish va yozishni o`tganishda katta yordam berib, diqqat va xotirani shakllantirishga yordam beradi.

Yuqoridagilardan kelib chiqadiki, o`yin texnologiyalari maktabgacha ta'lim muassasalarida samarali usul hisoblanadi. Bolalarning ushbu yoshdagi psixologik, fiziologik hamda emotsional jihatlarini hisobga oladigan bo`lsak, ushbu davrda asosiy faoliyat turi o`yin faoliyatidir, mashg`ulotlarda foydalaniladigan o`yin turlari bolaning yoshi, qiziqishlari va albatta, ta'lim dasturlari asosida tanlanadi. Bolalar uchun eng foydali o`yinlar - ta'limiy o'yinlar, rolli o'yinlar, didaktik o'yinlar hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o‘rgatishda o‘yinlardan unumli foydalanish ularning kelgusida ingliz tilida samarali faoliyat olib borishini ta’minlaydi. Bu ularning bugungi kundagi o'yin faoliyatiga bo'lgan

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

talabini ham qondirishga xizmat qiladi. Aynan shuning uchun bolalarga xorijiy tilni o`rgatishda muntazam ravishda turli o`yinlarni o`tkazib borish lozimdir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrdagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 802-son qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasining maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi (2-nashr), 2022-yil
3. Sh.B. Raximova, “Maktagacha ta`lim yo`nalishi talabalarining ingliz tilini o`zlashtirish sifatini boshqarish”, avtoreferat, Toshkent- 2023
4. Tajibayev Gayratjon Shovdorovich tomonidan yozilgan “Boshlang`ich sinf o`quvchilariga chet til o`qitishda kommunikativ yondashuv”, dissertatsiya, T.: 2019
5. Isaqulova Baxtigul Xo`jamovna “Didaktik o`yinlar vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o`rgatish metodikasini takomillashtirish”, avtoreferat. Toshkent-2023
6. O.V Koryakovtseva “Metodika obucheniya angliyskomu yaziku detey preddoshkolnogo vozrasta”, avtoreferat, Moskva-2010
7. Shohsanam Doniyorovna Asiljonova (2023). METHODOLOGIES FOR TEACHING ENGLISH IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION. Academic research in educational sciences, 4 (5), 632-639.
8. Shohsanam, A. (2024). PRODUCTIVE ACTIVATION OF THE SCHOOL PREPARATION GROUP`S STUDENTS THROUGH GAMES IN ENGLISH. IJTIMOIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 4(2), 161–165.
9. S Asiljonova. Methodological advancements in the English instruction of preschoolers, - Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali, 2023
10. Anjela Alimardon Qizi Kuganova, & Shohsanam Doniyorovna Asiljonova (2022). FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR VA TARJIMA. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2 (3), 72-77.
11. https://www.education.com/worksheet/article/trace-write-missing letters
12. https://www.education.com/worksheet/article/count-and-color-activity-2
13. https://www.education.com/worksheet/article/missing-numbers-1-100

MUALLIF HAQIDA MA`LUMOT [ИНФОРМАЦИА ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Asiljonova Shohsanam Doniyor qizi,** PhD,doktorant [**Асилжонова Шохсанам,** PhD докторант], [**Asiljonova Shohsanam,** PhD, doctorate student]; Manzil: Toshkent viloyati, Yu.Chirchiq, Sultonravot, Paxtakor 8;[адрес: Ташкентская область, Ю.Чирчик, Султанравот, Пахтакор 8]; [address: Tashkent region, Yu.Chirchik, Sultanravot, Pakhtakor 8]; ORCID:https://orcid.org/0009-0006-5080-4228, shohsanamasiljonova 7@gmail.com

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

YENGIL ATLETIKA SPORT TO'GARAKLARIDA MASHG'ULOT OLIB BORAYOTGAN TALABA QIZLAR JISMONIY TAYYORGARLIGINING MATEMATIK TAHLILI

© O.A.Ergasheva[1]✉
[1]Farg'ona davlat universiteti, Farg'ona, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada yengil atletika sport to'garaklarida muntazam ravishda mashg'ulot olib borayotgan talaba qizlarning fiziologik va jismoniy holati o'rganilgandan so'ng ularning jismoniy tayyorgarlik jarayonlari hamda jismoniy sifat darajalarining shakilllanib borishi, jismoniy tayyorgarlik tizimlari, jismoniy sifat ko'rsatkichlarining o'sishi kuch jismoniy sifatining dinamikasi misolida jismoniy yuklamadan oldin va keyin matematik tahlil qilinadi.

MAQSAD: talaba qizlarning dars mashg'ulotlaridan tashqari holatda yengil atletika sport to'garaklari bilan mashg'ulot olib borish jarayonlarida ulardagi jismoniy ko'rsatkich holatlarini aniqlash va shu asosda mashg'ulot yuklamasini ishlab chiqish.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot olib borilayotgan fan va texnologiyalarni talabalarda qay darajada o'zlashtira olish va ularning mashqlarni o'zlashtirishdagi holatlar va qiyinchiliklarni o'rganishdan keyingi ta'sir qilishini tahlil qilish uchun 5 ta ilmiy maqoladan iborat korpus yaratildi.. Yig'ilgan maqolalar 2021-2023 yillar oralig'ida xalqaro va milliy akademik jurnallarda chop etilgan. Bu maqolalar tahlil qilindi va qiyosiy tahlil olindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: yengil atletika sport to'garaklarida mashg'ulot olib borayotgan talaba qizlar jismoniy tayyorgarligining matematik tahlili, yengil atletika mashg'ulot jarayonlari vaqtida umumjismoniy sifat darajalarini oshirish va shu asosda mashg'ulot yuklamasini qo'llashda qo'l kelishi mumkin.

Bu o'rinda, yuqoridagi fikr-mulohazalarimizga xulosa sifatida quyidagilarni tavsiya etishimiz mumkin:

birinchisi, talaba qizlarning dars mashg'ulotlaridan tashqari holatda yengil atletika sport to'garaklari orqali mashg'ulot olib borish jarayonlaridan oldin, mashg'ulot jarayonida va mashg'ulotlardan so'ng ulardagi jismoniy va fiziologik ko'rsatkich holatlarini aniqlash zarur.

ikkinchisi qizlar organizmida ro'y beradigan tabiiy fiziologik holatlarni hisobga olgan holda individual mashg'ulot yuklamasini ishlab chiqish o'rganilishi kerak.

uchinchisi, ishlab chiqilgan individual mashg'ulot yuklamasini qo'llaganimizdan so'ng qizlar organizmi jismoniy sifat ko'rsatkichlari samaradorligining asosga ega ekanligini aniqlash kerak.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

XULOSA: jismoniy yuklamadan oldingi va keyingi davrlarda qayd etilgan o‘lchovli ma’lumotlar o‘rtasida farqlanishlar haqqoniyligi styudentning t - kriteriyasi bo‘yicha aniqlandi. Hisoblangan empirik t (5.22) qiymat, qiyoslashtiriladigan jadval t=0,05 qiymatidan katta bo’lganligi, bolalarning o’quv yili boshida va oxirida qayd etilgan uzunlikka sakrash natijalari ortasida r < 0,05 (5% li ahamiyat darajasida) ishonchli farq mavjudligini ko’rsatadi. O’quv yili davomida talaba qizlarni jismoniy rivojlantirishning pedagogik jarayon samaradorligini yetarlicha asosga ega ekanligi aniqlandi.

Kalit so‘zlar: Xotin-qizlar sporti, yengil atletika sport to’garaklari, jismoniy tayyorgarlik, jismoniy sifat ko’rsatkichi, fiziologik holat, fiziologik ko’rsatkich, jismoniy rivojlanish, individual mashg’ulot yuklamasi, matematik-statistik tahlil.

Iqtibos uchun: Ergasheva O.A. Yengil atletika sport to’garaklarida mashg’ulot olib borayotgan talaba qizlar jismoniy tayyorgarligining matematik tahlili // Inter education & global study. 2024. № 3(1). B. 89–95.

МАТЕМАТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ СТУДЕНТОК, ЗАНИМАЮЩИХСЯ В СПОРТИВНЫХ КРУЖКАХ ПО ЛЕГКОЙ АТЛЕТИКЕ

© О.А. Эргашева[1]✉
[1]Ферганский государственный университет, Фергана, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье после изучения физиологического и физического состояния студенток, регулярно занимающихся в легкоатлетических спортивных секциях, процессов их физической подготовки и развития уровней физического качества, систем физической подготовки, а также роста показателей физического качества на примере динамику физического качества силы до и после физической нагрузки, проводится математический анализ.

ЦЕЛЬ: определить условия физической работоспособности студенток в процессах занятий с легкоатлетическими спортивными секциями вне занятий и на основе этого разработать тренировочную нагрузку.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: с целью анализа того, насколько студенты могут освоить изучаемую науку и технику и их влияние на учебные ситуации и трудности после изучения упражнений, создан корпус из 5 научных статей.Сборник статей 2021-2023 гг., опубликованный в международных и национальных академических журналах. . Эти статьи были проанализированы и получен сравнительный анализ.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: математический анализ физической подготовленности студенток, занимающихся в легкоатлетических секциях, может быть полезен для повышения уровня общего качества тела в ходе легкоатлетических тренировок и применения на этой основе тренировочной нагрузки.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Здесь, в качестве заключения к нашим вышеизложенным комментариям, мы можем порекомендовать следующее:

Прежде всего, необходимо определить условия физической и физиологической работоспособности студенток до, во время и после занятий в легкоатлетических спортивных секциях.

второй – изучить разработку индивидуальной тренировочной нагрузки с учетом естественных физиологических условий, возникающих в организме девушек.

в-третьих, после применения разработанной индивидуальной тренировочной нагрузки необходимо определить, имеет ли под собой основу эффективность показателей физического качества тела девушек.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: достоверность различий между данными измерений, зафиксированными в периоды до и после физической нагрузки, определяли по t-критерию Стьюдента. Рассчитанное эмпирическое значение t (5,22) превышает значение сравнительной таблицы t=0,05, что свидетельствует о достоверном различии r <0,05 (уровень значимости 5 %) между результатами детей в прыжках в длину, зафиксированными в начале и в начале обучения. шоу конца учебного года. В течение учебного года установлено, что эффективность педагогического процесса физического развития студенток имеет достаточную основу.

Ключевые слова: женский спорт, легкоатлетические спортивные секции, физическая подготовка, показатель физического качества, физиологическое состояние, физиологический показатель, физическое развитие, индивидуальная тренировочная нагрузка, математико-статистический анализ.

Для цитирования: Эргашева О.А. Математический анализ физической подготовленности студенток, занимающихся в спортивных кружках по легкой атлетике. // Inter education & global study. 2024. № 3(1). С. 89–95.

THE MATHEMATICAL ANALYSIS OF THE PHYSICAL FITNESS OF FEMALE ATHLETES INVOLVED IN ATHLETIC SPORTS CLUBS

© Ozoda A. Ergasheva[1]✉
[1]Ferghana State University, Ferghana, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in this article, after studying the physiological and physical condition of female students who regularly train in athletics sports clubs, their physical training processes and the development of physical quality levels, physical training systems, and the growth of physical quality indicators as an example of the dynamics of the physical quality of strength, before and after physical loading, mathematical analysis is performed.

AIM: to determine the conditions of physical performance of female students in the processes of training with athletics sports clubs outside of classes and to develop a training load based on this.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

MATERIALS AND METHODS: a corpus of 5 scientific articles was created in order to analyze the extent to which students can master the science and technology under study and their impact on learning situations and difficulties after learning the exercises. Collected articles 2021-2023 published in international and national academic journals. These articles were analyzed and a comparative analysis was obtained.

DISCUSSION AND RESULTS: mathematical analysis of the physical fitness of female students training in athletics clubs can be useful in increasing the levels of general body quality during athletics training and applying the training load on this basis.

Here, as a conclusion to our above comments, we can recommend the following:

First of all, it is necessary to determine the conditions of physical and physiological performance of female students before, during and after training through athletics sports clubs. The second is to study the development of an individual training load, taking into account the natural physiological conditions that occur in the body of girls.

thirdly, after applying the developed individual training load, it is necessary to determine whether the effectiveness of the physical quality indicators of the girls' body has a basis.

CONCLUSION: the authenticity of the differences between the measured data recorded in the periods before and after the physical load was determined by the student's t-criterion. The calculated empirical t (5.22) value is greater than the value of the comparative table t=0.05, that there is a reliable difference r < 0.05 (5% significance level) between the long jump results of children recorded at the beginning and at the end of the school year shows. During the academic year, it was found that the effectiveness of the pedagogical process of physical development of female students has a sufficient basis.

Key words: women's sports, athletics sports clubs, physical training, physical quality indicator, physiological condition, physiological indicator, physical development, individual training load, mathematical and statistical analysis.

For citation: Ozoda A. Ergasheva (2024) 'The mathematical analysis of the physical fitness of female athletes involved in athletic sports clubs', Inter education & global study, (3(1)), pp. 89–95. (In Uzbek).

Jamiyatimizda xotin-qizlarning salomatligini yaxshilash, amaliy-kasbiy tayyorgarligini davlat ta'lim standartlariga muvofiq rivojlantirish uchun jismoniy mashqlar hajmini optimal darajada belgilamay turib qo'yilgan maqsadga erishib bo'lmaydi. Xotin-qizlar organizmiga xos jismoniy yuklama hamda rejalashtiriladigan yuklama hajmi va shiddat me'yorlarining tayyorgarlik darajasiga, yoshiga mos optimallashtirish jismoniy tarbiya qonuniyatlarini belgilovchi bosh mezon bo'lib xizmat qiladi. Tadqiqot davomida talaba qizlar organizmining fiziologik va jismoniy holatlarini baholagan holda ularga o'quv yili davomida jismoniy sifatlar rivojlanishiga turtki bo'ladigan mashqlar ishlab chiqildi va talaba qizlar yordamida amalda sinaldi. Talaba qizlardan jismoniy sifat darajalari va tayyorgarlik ko'rsatkichlarini aniqlash

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

maqsadida nazorat sinov me'yorlari olindi. Unga ko'ra dastlab kuch jismoniy sifat darajalarini aniqlash uchun turgan joydan uzunlikka sakrash amaliyot sinovi olindi.

Jismoniy tarbiya sohasida o'tkaziladigan barcha tekshiruvlar pedagogika yo'nalishida amaliy ahamiyatli va mohiyatan turlicha bo'lgan o'lchovlar bilan bog'liq bo'lib, faqat arifmetik amallar vositasida qanchalik haqqoniy natijalar olinganligini bilish mumkin.

Tadqiqotlar natijalari statistik ishlab chiqildi. Unda guruhlarning ko'rsatkichlari hisoblandi, statistik farazlar tekshirildi. Tadqiqotda x-o'rtacha uslublardan shuningdek ishonchlilikning t-mezonidan foydalangan holda talaba-qizlar jismoniy rivojlanishining dinamikasi va o'zgarish ko'rsatkichlari dinamikasining ishonchliligini baholash amalga oshirildi.

Jismoniy tayyorgarlik samaradorligini aniqlash maqsadida qiyosiy tajriba o'tkazildi va tajriba guruhi tarkibida 14 nafar talaba qizlar ishtirok etdi.

Zamonaviy standartlar ham, pedagoglar uchun nazorat sinovlarni bajarishning barcha vaziyatlariga mos etalon me'yorlarini tavsiya etaolmaydi. Jismoniy tarbiya ta'limini individuallashtirishning ratsional yechimi bu o'quv yili davomida o'lchov natijalarining o'zgarishini qiyoslashda, o'zaro bog'liq tanlanmalarning o'rtacha farq ishonchligini baholash usulidan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Oliy ta'lim muassasasi talaba qizlari misolida joyida turib uzunlikka sakrash natijalarining o'rtacha farqlanish ishonchligini hisoblash

№	Talaba qizlarning ism familiyasi	O'quv yili boshidagi ko'rsatkichlar x_1	O'quv yili oxiridagi ko'rsatkichlar x_2	Farq d = $x_2 - x_1$	O'rtachadan og'ish d – $\bar{d}$	Og'ish kvadratlari $(d - \bar{d})^2$
		1	2	3	4	5
1	Abdubannoyeva Z	146	185	39	8	65.1
2	Alijonova R	155	185	30	-0.92	0.86
3	Abdullayeva M	131	190	59	28	788
4	Muhammadiyeva S	149	195	46	15	227.1
5	Odiljonova M	146	220	74	43	1855
6	G'anijonova H	164	160	-4	-34.9	1220
7	Abdug'apporova G	163	155	-8	-38.9	1515.4
8	Adhamova F	162	190	28	-2.9	8.5
9	Abduhamidova M	130	175	45	14	198
10	Jo'rayeva G	137	175	38	7	50
11	Ilhomjonova N	157	170	13	-17.9	321.4
12	To'lqinova M	139	165	26	-4.9	24.2
13	Ashurova I	170	193	23	-7.9	62.8
14	Malikova F	150	174	24	-6.9	48
				$\sum d$ =433		$\sum(d - \bar{d})^2$ =6384.4

Ishonchlilikning **t**-mezonidan foydalangan holda, bola jismoniy rivojlanishining dinamikasi va o'zgarish ko'rsatkichlari dinamikasini baholash ishonchliligini hisoblash tartibi, quyidagicha:

1. Maxsus jadvalning birinchi va ikkinchi ustunlari to'ldiriladi. Oliy ta'lim muassasasi talaba-qizlarining o'quv yili boshida (x_1) va o'quv yili oxirida (x_2) qayd etilgan turgan joyda

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

uzunlikka sakrash ko'rsatkichlari aniqlandi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, 6 nafar talaba (Odiljonova M (d=74), Abdullayeva M (d=59), Abdubannoyeva Z (d=39) , Abduhamidova M (d=45), Muhammadiyeva S (d=46), Jo'rayeva G (d=38))larda o'quv yili boshidagi va o'quv yili oxiridagi ko'rsatkichlar orasidagi farq (d =$x_2 - x_1$) sezilarli darajada yuqori natijani qayd etdi. 2 nafar talaba (G'anijonova H (d=-4), Abdug'apporova G (d=-8)) larda o'quv yili boshidagi ko'rsatkichlar 164 sm va 163 sm.ni tashkil qiligan bo'lsa o'quv yili oxiriga kelib 160 sm va 155 sm.ni tashkil qilmoqda. Ya'ni faqat shu talabalarimizning o'quv yili oxiridagi natijalari o'quv yili boshidagiga nisbatan past ko'rsatkichni qayd etmoqda (jadvalga qarang).

2. Birinchi va ikkinchi qatorlar o'rtasidagi farq ko'rsatkichi uchinchi ustunda hisoblanadi: $\sum d$ =433

3. Farqning o'rtacha qiymati hisoblanadi:

$$\bar{d} = \frac{\Sigma d}{\dot{n}} \bar{d} = \frac{433}{14} = 30.9$$

4. Farqning o'rtacha qiymatidan og'ish hisoblanadi d –$\bar{d}$.

5. Hisoblangan og'ish qiymatlarini kvadratga oshiriladi (5-ustun).

6. Formula yordamida standart og'ish hisoblanadi:

$$\sigma_d = \sum \sqrt{\frac{\sum \left(d - \bar{d}\right)^2}{n-1}} = \sqrt{\frac{6384.4}{14-1}} = 22.2$$

7. Formula yordamida o'rtacha xatolik m_d hisoblanadi:

$$m_d = \frac{\sigma_d}{\sqrt{n-1}} m_d = \frac{22.2}{\sqrt{14-1}} = 6.16$$

8. t qiymati hsoblanadi:

$$t = \frac{\bar{d}}{m_1} = \frac{30.9}{6.16} = 5.01$$

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 2-martdagi Sog`lom turmush tarzini keng tadbiq etish va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to`g`risidagi PF-5953-sonli farmoni. Lex.uz.
2. Abdullayev A., Xonkeldiyev Sh. Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: O'zDJTI, 2005.-300 b.
3. Ашмарин Б.А. Теория и методика исследований в физическом воспитании: Учебное пособия М.: 1978. – 223 с.
4. Волков Л.В. Методические разработки по педагогическому контролю в физической подготовке школников.-Киев,: МП Укр. 1979. 30 с.5. To'ychiboyev M.U. Sport biokimyosi.-Toshkent: Tafakkur-bo'stoni, 2012.-198 b.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

5. Семёнова Г.И., Городничева Н.Я. Развитие физических качеств: Учебно-методическое пособие. – Тоболъск: ТПТИ им. Д.И. Менделеева, 2002. – 44 с.
6. Смирнов Ю.И., Полевшиков М.М. Спортивная метрология: Учеб. для студ. педвузов. – М.: Академия, 2000. – 232 с.
7. Эргашева, О. А. К. (2022). Роль физического воспитания как учебной дисциплины. Вестник науки и образования, (10-2 (130)), 58-61.
8. Ergasheva, O.A. (2023). Oliy ta'lim muassasasi talabalari bilan o 'tkaziladigan yengil atletika bo 'yicha to 'garak mashg 'ulotlarining mazmuni. Educational Research in Universal Sciences, 2(14), 155-158
9. Ergasheva, O.A. (2021). Psychological characteristics of movements of primary schoolchildren. ISJ Theoretical & Applied Science, 11 (103), 956-959
10. Kadirov R.H. Jismoniy tarbiya va sport faoliyatini ilmiy tadqiq qilish:o'quv qo'llanma - Toshkent : "Sadriddin Salim Buxoriy" Durdona nashriyoti, 2018. - 206 b.
11. Kadirov R.H. Jismoniy tarbiya diagnostikasi va korreksiyasi: darslik - Buxoro: "Sadriddin Salim Buxoriy" Durdona nashriyoti, 2020. - 184 b.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Ergasheva Ozoda Asqar qizi**, o'qituvchi [**Эргашева Озода Аскаровна**, преподаватель], [**Ozoda A. Ergasheva**, teacher]; manzil: O'zbekiston, Farg'ona, Farg'ona shahar, Iftixor mahallasi Mustaqillik ko'chasi 50A - uy 42 xona; [адрес: Узбекистан, Фергана, город Фергана, микрорайон Ифтихор, улица Мустакиллик 50А - дом 42 квартиры]; [address: Uzbekistan, Fergana, Fergana city, Iftikhor neighborhood, Mustaqillik street 50A - house 42 apartments.]; ORCID: https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0004-5330-2843

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

MUSIQA TERAPIYASIDA MUSIQANING INSON RUHIYATIGA TA’SIRI

© S.F. Qudratova[1]✉
[1]Buxoro davlat pedagogika instituti, Buxoro, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada musiqa terapiyasida musiqaning inson ruhihatiga hamda kompozitorlarning klassik musiqasi orqali inson kamolotiga, balkida jonsiz narsalarga ham o’z ta’sirini ko’rasatishi haqida fikrlar yuritilgan. Sharq olimlarining olib borgan tadqiqotlar natijalari haqida turli mulohaza va fikrlar keltirilgan.

MAQSAD: musiqa terapiyasi - ko'pchilik insonlarning o'zlaridagi psixologik zo'riqishni bartaraf etishda, tinchlanish va fikrlarini jamlashda, hissiy holatlarini yaxshilashda qo'llaniladigan tabiiy usuldir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot olib borilayotgan fan va texnologiyalarni talabalarda qay darajada o‘zlashtira olish va ularni bu fanni o‘zlashtirishdagi qulayliklar va qiyinchiliklarni o‘rganishdan keyingi ta’sir qilishini tahlil qilish uchun 5 ta ilmiy maqoladan iborat korpus yaratildi. Yig‘ilgan maqolalar 2022-2024 yillar oralig‘ida xalqaro va milliy akademik jurnallarda chop etilgan. Bu maqolalar tahlil qilindi va qiyosiy tahlil olindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: musiqaning inson ruhiyatiga ta'siri ilmiy tadqiqotlar va ilmiy dalillar orqali izohlangan. Qadimgi va O'rta asrlarda musiqaning ta'sir darajasi qanchalik o'rganilgani tahlil etilgan va bugungi kunda musiqiy psixoterapiyaning ta'lim tizimidagi roli maxsus terapiya faoliyat orqali aniqlangan.

XULOSA: musiqa va inson psixologiyasi bir-biri bilan uzviy bog’liqdir. musiqa inson ongiga ijobiy ta’sir etib uni turli xil stresslardan, kasalliklardan halos etadi va inson hayotida muhim o’rin egallaydi.

Kalit so‘zlar: musiqiy terapiya, musiqa, ruhiyat, klassik musiqa, san’at, musiqa psixologiyasi.

Iqtibos uchun: Qudratova S.F. Musiqa terapiyasida musiqaning inson ruhiyatiga ta’siri // Inter education & global study. 2024. № 3(1). B. 96–101.

ВЛИЯНИЕ МУЗЫКИ НА РАЗУМ ЧЕЛОВЕКА В МУЗЫКАЛЬНОЙ ТЕРАПИИ

© С.Ф. Кудратова[1]✉
[1]Бухарский государственный педагогический институт, Бухара, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье рассматривается влияние музыки на дух человека в музыкотерапии и совершенствовании человека через классическую музыку

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

композиторов, а также на неодушевленные предметы. Существуют различные комментарии и мнения о результатах исследований, проведенных восточными учеными.

ЦЕЛЬ: музыкальная терапия – это естественный метод, используемый многими людьми для снятия психологического стресса, успокоения и сосредоточения мыслей, а также улучшения эмоционального состояния.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: с целью анализа того, в какой степени студенты могут освоить изучаемую науку, а также влияние легкости и сложности освоения этой науки после обучения, создан корпус из 5 научных статей. Сборник статей 2022-2024 гг., опубликованный в международных и национальных изданиях. академические журналы между годами. Эти статьи были проанализированы и получен сравнительный анализ.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: влияние музыки на психику человека было объяснено с помощью научных исследований и научных данных. Проанализирована степень изучения музыки в древности и средневековье, а также определена роль музыкальной психотерапии в системе образования сегодня посредством специальных терапевтических мероприятий.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: музыка и психология человека неразрывно связаны. Музыка положительно влияет на психику человека, избавляет его от различных стрессов и болезней, занимает важное место в жизни человека.

Ключевые слова: музыкальная терапия, музыка, психология, классическая музыка, искусство, музыкальная психология.

Для цитирования: Кудратова С.Ф. Влияние музыки на разум человека в музыкальной терапии. // Inter education & global study. 2024.№3(1). С.96–101.

THE INFLUENCE OF MUSIC ON THE HUMAN MIND IN MUSIC THERAPY

© Sevara F.Kudratova[1]✉
[1]Bukhara State Pedagogical Institute, Bukhara, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article examines the influence of music on the human spirit in music therapy and human improvement through classical music of composers, as well as on inanimate objects. There are various comments and opinions about the results of research conducted by Eastern scientists. The article is revealed through photographs.

AIM: music therapy is a natural method used by many people to relieve psychological stress, calm the mind and focus, and improve emotional well-being.

MATERIALS AND METHODS: in order to analyze the extent to which students can master the science and technology they are studying, as well as the influence of the ease and complexity of mastering this science after training, a corpus of 5 scientific articles was created. A collection of articles 2022-2024, published in international and national

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

publications. academic journals between years. These articles were analyzed and a comparative analysis was obtained.

DISCUSSION AND RESULTS: the influence of music on the human psyche has been explained through scientific research and scientific evidence. The degree of study of music in antiquity and the Middle Ages is analyzed, and the role of music psychotherapy in the education system today through special therapeutic activities is determined.

CONCLUSION: music and human psychology are inextricably linked. Music has a positive effect on the human psyche, relieves him of various stresses and illnesses, and occupies an important place in a person's life.

Key words: music therapy, music, psychology, classical music, art, music psychology.

For citation: Sevara F. Kudratova (2024) 'The influence of music on the human mind in music therapy', Inter education & global study, (3(1)), pp.96–101. (In Uzbek).

Musiqiy terapiya- bu terapevtik vosita sifatida musiqadan foydalaniladigan psixoterapevtik usul."Musiqa terapiya" atamasi yunon-lotin tilidan kelib chiqqan va tarjimada "Musiqa bilan davolash" degan ma'noni anglatadi. „Musiqa terapiya" tushunchasining ko'plab ta'riflari mavjud. Olimlarning katta qismi musiqa terapiyasini psixoterapiyaning yordamchi vositasi, bemorlarni murakkab terapevtik usullardan foydalanishga maxsus tayyorlash vositasi deb bilishadi.

Musiqaning inson ruhiy va jismoniy holatiga sezilarli ta'sirini tasdiqlagan birinchi odamlardan biri yunon olimi va faylasuf Pifagor edi. Yamblichning "Pifagor hayoti to'g'risida" asaridan ko'rinib turibdiki, agar kimdir chiroyli ritmlar va qo'shiqlarni tinglasa, unda bunday odam musiqiy ta'limni ohang va ritmlardan foydalangan holda, inson axloqi va ehtiroslari davolanadi va aqliy kuchlarning dastlabki uyg'unligi o'rnatiladi. Hindistonda musiqiy terapiya usullari keng qo'llanilgan. Bu raga nazariyasiga mos keladi (har bir raga ma'lum bir kayfiyatga mos keladi, odamning holatidagi o'zgarishlarga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin, shuning uchun depressiya va boshqa kasalliklarni davolash mumkin (hind shifokorlarining fikriga ko'ra). Musiqa terapiyasi Xitoyda ham ma'lum bo'lgan.

Islomiy Sharq tibbiyotining donishmandi Avitsena (Abu Ali ibn Sino, 983 — 1036) "Tib qonunlari" da musiqaning terapevtik vosita sifatida ta'siri haqida yozgan.

Bir nechta ilmiy izlanishlarga ko'ra: Motsartning "D major" sonatasini tinglash bemorlarda epilepsiya xurujlari sonini kamaytirishga yordam bergan. Buni „Motsart effekti" deb ham atashdi. Biroq, ushbu tadqiqot natijalarining ishonchliligi unga qo'yilgan cheklovlar va keyingi tadqiqotlarda natijalarni takrorlay olmaslikka sabab bo'ldi. Ba'zi shifokorlar musiqa mushaklarning bo'shashiga yordam beradi, ayniqsa tez yurish va yugurish paytida va semirib ketgan odamlarning yaxshi jismoniy holatini saqlab qolish uchun qo'shimcha reabilitatsiya terapiyasi sifatida ishlatilishi mumkin deya maslahat berishadi. Bundan tashqari, musiqa kayfiyat va hissiyotlarga rag'batlantiruvchi ta'sir ko'rsatadi, bu esa sport ruhini saqlashga imkon beradi va shu bilan fitnes yutuqlariga uzoq muddatli ta'sir ko'rsatadi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Muayyan turdagi musiqa tinglash yurak urishini sekinlashtirishi va qon bosimini pasaytirishi mumkin. Tadqiqotchilar musiqa va sukunatning turli xil kombinatsiyalarini sinab ko‘rishdi va ritmik va sokin kuylar qon oqimi va yurakka eng yaxshi ta’sir ko‘rsatishini aniqladilar. Amaliyotchi musiqa terapevt-psixologlarning ta’kidlashicha, to‘g‘ri tanlangan kuylar, musiqiy asarlar, improvizatsiyalar xotira va ongsizlik bilan ishlash uchun qulay vositadir. Musiqa fikrlash va xotira jarayonlarini yaxshilaydi. Tovushlar assotsiativ tuzilmalarga o‘zaro ta’sir qiladi, haqiqiy xotiralar va tajribalarni yuzaga, ongga tortib oladi.

San’at bilan davolashda bir necha turdosh yo‘nalishlar mavjud: musiqiy psixologiya; musiqaning hissiy ta’siri; aqs harakati terapiyasi; art terapiyasi; ram terapiyasi; qo’g’irchoq terapiyasi; ertak terapiyasi; logotip ritmi.

Musiqa insonga tez ta’sir etuvchi emottsional hissiyotini aktiv rivojlantiruvchi vositadir. Inson musiqa orqali ona allasi bilan tanishib umrbod musiqadan zavq topadi va madad oladi. Musiqa inson ruxiyatini ajralmas qismi bo’lib, madaniyatli sof qalb egasi, go‘zallikni his eta oladigan o‘z kasbiga, Ona Vatanga mehr qo‘ygan bo‘lishi kerak. Shu bois o‘quvchilarda inson ma’naviyatining tarkibiy qismi bo‘lgan musiqa madaniyatini tarbiyalash musiqa tarbiyasining bosh maqsadi bo‘lib turadi. Bu oliy maqsadni amalga oshirish uchun musiqa o‘qituvchisining oldiga qo‘yilgan vazifalari bir talay. Musiqadagi maqsad va vazifalarni amalga oshirish o‘qituvchining professional va axloqiy qiyofasiga bog‘liq. Har qanday san’atkor ham maktabda musiqa darsini olib bora olmaydi. Buning uchun musiqa o‘qituvchisi o‘z kasbiga va bolalarga mehr qo‘ygan yuksak madaniyatli, keng qarashga ega bo‘lgan shaxs bo‘lmog‘I lozim.

Musiqa... U insonning ruhini kulidan tiriltirishga, unga aql bovar qilmaydigan his-tuyg'ularni va his-tuyg'ularni boshdan kechirishga qodir. San’at mualliflar o‘z fikrlarini insonga yetkazishga, uni go‘zallikka ko‘niktirishga harakat qiladigan vositadir. Muallif musiqaning hayotimizga ehtiyoji haqida gapirar ekan, “Yuksak musiqani his qilishni o‘rganish kerak bo‘lganidek, go‘zalni ham o‘rganish, qadrlash kerak” degan fikrga e’tibor qaratadi. Yuriy Bondarev tinglovchilarga tasavvur qilib bo‘lmaydigan darajada ta’sir qiladigan Motsartning “Rekviyem”ini misol qilib keltiradi, “odamlar buyuk bastakorning hayoti tugagan epizodda ochiqchasiga ko‘z yoshlarini to‘kishdi”. Shunday qilib, muallif musiqa inson qalbining nozik torlariga tegishi, uni g'ayrioddiy tuyg'ularni boshdan kechirishi mumkinligini ko'rsatadi. Bondarevning ta'kidlashicha, musiqa insonga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin, chunki bu uning hayotidagi eng go'zal narsadir. Musiqa insonni o'zgartirishi mumkin. Bu o'rganish kerak bo'lgan narsa. Darhaqiqat, muallifning fikriga qo'shilmaslik mumkin emas. Ishonamanki, musiqa bizga quvonch va qayg'u, g'amginlik va hayajon, baxt va boshqa ko'plab his-tuyg'ularni uyg'otadi. Demak, I.A. Goncharovning “Oblomov” asarida bosh qahramonning musiqaga munosabati yorqin tasvirlangan. Olga Ilinskayaga tashrif buyurgan Oblomov birinchi bo'lib uning pianino chalishni eshitdi. Muallif bizga musiqa insonning ichki dunyosiga, uning his-tuyg'ulariga qanday ta'sir qilishi mumkinligini ko'rsatadi. Ajoyib o'yinni tinglab, qahramon ko'z yoshlarini zo'rg'a ushlab turdi, unda kuch, yashash va harakat qilish istagi paydo bo'ldi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Albatta, musiqa shaxsni shakllantirishning, uning ijobiy fazilatlarining yo'nalishlarini o'z-o'zidan belgilab bermaydi. Tarbiyaviy ta'sirning eng muhim tomonlari musiqiy asarning g'oyaviy mazmuniga bog'liqdir. Ana shu bilan musiqiy-estetik tarbiyaning vazifalari belgilanadi. Mashhur polyak kompozitori K.Shimanovskiy o'zining «Jamiyatda musiqaning tarbiyaviy ahamiyati» nomli maqolasida, musiqaning tabiiy kuchi haqida gapirar ekan, - uning ikki qarama-qarshi yo'nalishda - yaratish va bo'zish uchun ishlatish mumkinligini — «kerakli ishga yo'naltirgan holda, tez oqar daryoning suvlaridan foydalanib, foydali va unumli ishlar uchun, ya'ni tegirmonni aylantirish uchun ishlatgandek, musiqa kuchidan ham unumli foydalanish kerak», - deb aytgan.

Shu o'rinda Asafevning « musiqa – bu ham san'at, ham fan, ham til, ham o'yin» – degan so'zlarini eslash maqsadga muvofiqdir.

Jismoniy va ruhiy salomatlikka ham musiqaning ijobiy ta'sirini ilmiy tomonlama o'rgangan ilk mutaxassislardan biri faylasuf Pifagor bo'lsa, Sharqda esa tibbiyotning yetuk mutafakkir Abu Ali Ibn Sino o'zining "Tib qonunlar "asarida ushbu san'at turini davolovchi vosita sifatida qayt etib, "Kitab ash –shifa" ya'ni "Davolash kitobi" nomli qomusiy asarida to'liq bir bo'limni musiqa va puls o'rtasidagi o'zaro aloqalarga bag'ishlaydi.

Musiqa terapiyasi nafaqat inson kamolotiga ta'siri, balkida jonsiz narsalarga ham o'z ta'sirini ko'rsatadi. Rus olimlari olib borgan tadqiqotlariga ko'ra "Musiqaning suvga ta'siri" ustida izlanishlar olib borishgan. Natijalar shuni ma'lum qilganki…..

1- rasm

2-rasm

3-rasm

4-rasm

To'rt stakan suvni chetel kompozitorlari V.A. Motsart, L.V. Betxoven, I.S. Bax va rok musiqasi bilan birga muzlatishgan va har bir muzlangan stakan dan muz zarrachalarini mikroskopda kuzatishgan. Birinchi stakanda Bax "Ariya na strune sol" (1-rasm) Ikkinchi

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

stakanda Motsart “Simfoniya N40” (2-rasm) Uchinchi stkanda Betxoven “Simfoniya N6” (3-rasm) To’rtinchi stakan da esa “qattiq rok” (4-rasm)
Rasmlardan ko’rinib turibdiki, chet el kompozitorlarining klassik musiqasini tinglab muzlangan zarralarda maftunkor naqsh gul aks ettirilgan. To’rtinchi stakan muz parchasida hech qanday ma’no mantiq yoqligi namoyon bo’lgan.

Xulosa qilib aytganda, musiqa o’zi 7 tovushdan iborat bo’lsa ham, borliqdaki jamiki xoh u jonli bo’lsin, xoh jonsiz uning ta’siri ilohiydir. Musiqiy terapiya bilan bog’liq eng qadimiy masal qadimgi Ahdda keltiriladi – Dovud arfa chalib, Sauln dpressiyadan davolaydi. Aristotel ham musiqani nafaqat davolash, balki ruhni tozalash vositasi deb hisoblagan. Qadimgi arab shifokorlari esa musiqa inson ruhidan o’tib, uning tanasini davolashi mumkinligini ta’kidlagan va buni amaliyotda sinab, ijobiy tomonlama o’zgarishlar guvohi bo’lgan. Musiq va inson psixologiyasi bir-biri bilan uzviy bog’liqdir. Musiqa inson ongiga ijobiy ta’sir etib uni turli xil stresslardan, kasalliklardan halos etadi va inson hayotida muhim o’rin egallaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Qodirov R.G’. Musiqa psixologiyasi. “Musiqa” nashriyot Toshkent 2005.
2. Nurullayev B.G. MUSIQA O‘QITUVCHILARINING ILMIY SALOHIYATINI YUKSALTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY (2023, №3) ISSN 2992-9024
3. Nurullayev Y.F. MUSIQA BOLALAR TARBIYASI VOSITASI. INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY (2023, №5) ISSN 2992-9024
4. Rustamov F.T., Nurullayev F.G. O‘ZBEK FOLKLOR QO‘SHIQLARINING BOLALAR TA’LIM-TARBIYASIDA TUTGAN O‘RNI VA TARBIYAVIY AHAMIYATI. INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY (2023, №3) ISSN 2992-9024
5. Nurullayev F.G. МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ БУХАРСКИХ НАРОДНЫХ ПЕСЕН В МУЗЫКАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ\\
6. INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY (2023, №3) ISSN 2992-9024
7. 6. Emilova E.A.,Nurullayev F.G. “O‘ZBEK MUSIQASI TARIXI” FANINI O‘QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR. INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY (2023, №3) ISSN 2992-9024

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Qudratova Sevara Farxodovna**, 1-bosqich magistranti [**Кудратова Севара Фарходовна**, магистрант 1 ступени],[**Sevara F.Kudratova**, 1st level master's student], manzil: Buxoro viloyat, Buxoro tuman , GalaOsiyo shahar, Do’stlik MFY, Ibn Sino ko’cha 13-uy, [Бухарская область, Бухарский район, город Гала Асиё, Дустлик, улица Ибн Сина 13], [Bukhara region, Bukhara district, GalaAsiyo city, Dostlik, Ibn Sina street 13]

CC BY NC ND

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

PERSPEKTIVA TURLARI VA ULARNING AMALIYOTDA QO‘LLANILISHI

© A.R. Shukurov[1]✉, A X.F. Omonova[2]✉
[1]Buxoro davlat pedagogika instituti, Buxoro, O‘zbekiston
[2]Buxoro davlat pedagogika instituti, Buxoro, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada talabalarning perspektiva fanini sifatli o‘zlashtirishini ta’minlash uchun perspektivaning ishlatilish joyi va qanday sirt ustida bajarilishiga ko‘ra turlari farqlab, yoritib berilgan.

MAQSAD: perspektiva turlarini farqlay olgan holda, ulardan amaliy foydalana olish, perspektiva fanini oson o‘zlashtirish va tasavvurni kengaytirish.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot olib borilayotgan fanni o‘quvchilar qay darajada o‘zlashtira olishlari va ularni bu fanni o‘zlashtirishdagi qulayliklar va qiyinchiliklarni o‘rganish uchun 10 ta ilmiy maqoladan iborat korpus yaratildi. (5 tasi perspektiva fanining rivojlanish bosqichlari, o‘rganilish darajasi va qolgan 5 tasi perspektiva turlari bo‘yicha maqolalar). Yig‘ilgan maqolalar 2010-2023 yillar oralig‘ida xalqaro va milliy akademik jurnallarda chop etilgan. Bu maqolalar tahlil qilindi va qiyosiy tahlil olindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: yig‘ilgan materiallar o‘rganilish natijasida ishtirok etish belgilaridan foydalanishga ta’sirini aniqlandi. Perspektiva fanining tasviriy san’at fani bilan bir qatorda o‘rgatishning afzalliklari bo‘yicha tahlil qilingan ilmiy maqolalar tasvirlar yasashda yo‘l qo‘yiladigan kamchiliklariga qaratilgan maqolalarga qaraganda ko‘proq jalb qilish kontingentiga tayanadi. Ikkala o‘rganish natijalari bo‘yicha mualliflar o‘quvchiga murojaat qilish va umumiy bilimlarga murojaat qilish orqali o‘quvchi bilan muloqot qiladi, ammo tasviriy san’atni an’anaviy ravishda o‘qitishga qaraganda perspektiva fani bilan bog‘lab yozilgan maqolalar o‘quvchi e’tiborini faol ravishda yo‘naltiradi va sharhlar orqali ularga bevosita murojaat qiladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llagan holda perspektiv qonuniyatlar bilan o‘quvchiga tasviriy va amaliy san’at fanlari haqida bilim berish ularda ko‘proq tassavvurni kengayishi va bilimni to‘laqonli egallashga ko‘maklashgan. Asosiy farq o‘quvchiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri murojaatlarda bo‘lib, ular shaxsiy sharhlar va savollarda amalga oshiriladi.

XULOSA: perspektiva va uning turlari uzoq tarixdan hozirgi kungacha rivojlanib keldi va bundan keyin ham rivojlanib boradi. Ob’ektlarni tekislikda perspektiv qonuniyatlar asosida tasvirlashning ishlab chiqilgan quyida keltirilgan usullari ularning xususiyatlarini, afzalliklari va kamchiliklaridan kelib chiqqan holda, ulardan birini tanlash imkonini beradi, bu bizga qog‘oz varag‘ida, devor, shift tekisligida borliqni, muallif o‘z asarida aks ettirmoqchi bo‘lgan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

his-tuyg‘ularini va g‘oyalarini yanada yorqinroq va realistik yetkazish imkonini beradi. Bugungi kunda multimedia texnologiyalari tobora kengroq qo‘llanilmoqda. Ular inson faoliyatining deyarli barcha sohalarini qamrab olgan. Ammo ushbu maqolada muhokama qilinganidek, haqqoniy tasvirlar hatto kompyuter ekranida bo‘lsa ham, geometriya va perspektiva qonunlariga muvofiq qurilgan, atrofdagi dunyoni to‘g‘ri ko‘rsatish uchun asosdir.

Kalit so‘zlar: perspektiva, kuzatish perspektivasi, analitik perspektiva, havoyi perspektiva, geometrik perspektiva, chiziqli perspektiva, mexanik perspektiva, arxitekturali perspektiva, kinoperspektiva, aeroperspektiva.

Iqtibos uchun: Shukurov A.R., Omonova X.F. Perspektiva turlari va ularning amaliyotda qo‘llanilishi // Inter education & global study. 2024. № 3(1). B. 102–115.

ТИПЫ ПЕРСПЕКТИВЫ И ИХ ПРАКТИЧЕСКОЕ ПРИМЕНЕНИЕ

© А.Р. Шукуров[1]✉, Х.Ф. Омонова[2]✉
[1]Бухарский государственный педагогический институт, Бухара, Узбекистан
[2]Бухарский государственный педагогический институт, Бухара, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье подчеркивается применение и осуществление различных типов перспективы для улучшения мастерства студентов в черчении перспективы, а также методы их применения в различных контекстах.

ЦЕЛЬ: облегчить практическое использование типов перспективы для обогащения понимания и приобретения навыков в черчении перспективы.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: был составлен корпус, включающий 10 научных статей (5 о развитии стадий и уровней обучения черчению перспективы и оставшиеся 5 о различных типах перспективы), для изучения уровней мастерства студентов и исследования удобств и проблем в освоении этого предмета. Собранные статьи были опубликованы в международных и национальных научных журналах с 2010 по 2023 год. Они прошли анализ и сравнительное исследование.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: было отмечено влияние показателей участия из собранных материалов. Сравнительный анализ выявил больший интерес к статьям, фокусирующимся на преимуществах преподавания черчения перспективы наряду с изобразительным искусством, по сравнению с теми, которые рассматривают ограничения в создании визуальных изображений. Авторы обратились к студентам за обратной связью и вступили в обсуждения общих знаний. Однако статьи, непосредственно связанные с преподаванием черчения перспективы, привлекли более активное внимание студентов и непосредственные запросы через комментарии и вопросы. Применение современных педагогических технологий в сочетании с принципами черчения перспективы способствовало расширению воображения студентов и улучшению усвоения комплексных знаний. Основное различие

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

заключается в прямом взаимодействии со студентами, где активно преследуются личные интерпретации и запросы.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: перспектива и ее различные типы развивались и продолжают развиваться на протяжении всей истории. Различные методы, изложенные для представления объектов на основе принципов перспективы, предоставляют понимание их характеристик, преимуществ и ограничений, позволяя выбрать подходящие методы. Эти методы позволяют художникам более ярко и реалистично передавать свои эмоции и идеи на бумаге, холсте или цифровых экранах. В современную эпоху мультимедийных технологий такие методы широко используются и охватывают почти все области человеческой деятельности. Однако, как отмечено в данной статье, аутентичные изображения, даже на компьютерных экранах, полагаются на принципы геометрии и перспективы для точного отображения окружающего мира.

Ключевые слова: перспектива, линейная перспектива, аналитическая перспектива, воздушная перспектива, геометрическая перспектива, линейная перспектива, механическая перспектива, архитектурная перспектива, кинематографическая перспектива, воздушная перспектива.

Для цитирования: Шукуров А.Р., Омонова Х.Ф. Типы перспективы и их практическое применение. // Inter education & global study. 2024. № 3(1). С. 102–115.

PERSPECTIVE TYPES AND THEIR PRACTICAL APPLICATIONS

© Avaz R. Shukurov[1]✉, Khosiyat F. Omonova[2]✉
[1]Bukhara State Pedagogical Institute, Bukhara, Uzbekistan
[2]Bukhara State Pedagogical Institute, Bukhara, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in this article, in order to ensure students' qualitative mastery of the science of perspective, the types of perspective are distinguished and illuminated according to the place of use and on what surface it is performed.

AIM: to facilitate practical utilization of perspective types for enriching understanding and skill acquisition in perspective drawing.

MATERIALS AND METHODS: a corpus comprising 10 scholarly articles (5 on the developmental stages and learning levels of perspective drawing and the remaining 5 on various types of perspective) was compiled to explore students' proficiency levels and investigate the conveniences and challenges in mastering this subject. The gathered articles were published in international and national academic journals between 2010 and 2023. They underwent analysis and comparative scrutiny.

DISCUSSION AND RESULTS: the influence of engagement indicators from the compiled materials was observed. Comparative analysis revealed a greater appeal towards

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

articles focusing on the advantages of teaching perspective drawing alongside visual arts compared to those addressing limitations in creating visual depictions. Authors reached out to students for feedback and engaged in discussions on general knowledge. However, articles directly related to teaching perspective drawing garnered more active student attention and direct inquiries through comments and questions. Employing modern pedagogical technologies, coupled with teaching perspective drawing principles, contributed to broadening students' imagination and enhancing comprehensive knowledge acquisition. The primary distinction lies in direct student engagements, where personal interpretations and inquiries are actively pursued.

CONCLUSION: perspective and its various types have evolved and continued to progress throughout history. Different methods outlined for representing objects based on perspective principles provide insights into their characteristics, advantages, and limitations, enabling the selection of suitable methods. These methods allow artists to convey their emotions and ideas more vividly and realistically on paper, canvas, or digital screens. In today's multimedia age, such methods are widely employed, encompassing nearly all fields of human activity. However, as discussed in this article, authentic depictions, even on computer screens, rely on the principles of geometry and perspective to accurately represent the surrounding world.

Key words: perspective, linear perspective, analytical perspective, aerial perspective, geometric perspective, linear perspective, mechanical perspective, architectural perspective, cinematic perspective, aerial perspective.

For citation: Avaz R. Shukurov, Khosiyat F. Omonova. (2024) 'Perspective types and their practical applications' field-related learning competencies in training fine arts', Inter education & global study, (3(1)), pp. 102–115. (In Uzbek).

Tevarak-atrofimizda joylashgan narsalar ko'zimizga asl holidan boshqacharoq ko'rinadi, chunki bizning ko'zimiz binokulyar ko'radi va miyyamiz bu tasvirlarni qayta ishlab, bizga monokulyar tasvirni taqdim etadi. Borliqni tasvirlashda matematik aniqlik va geometrik yasashlarni o'zi yetarli emasligi perspektiva fanining shakllanishiga sabab bo'ldi. Masalan, turli ko'za va chelaklarning aylana qismalari umumiy vaziyatda ellips yoki to'g'ri chiziq holatida, o'zaro parallel bo'lgan temir yo'l relslari esa bizdan uzoqlashgan sari bir nuqtada uchrashgandek bo'lib ko'rinadi. Balandliklari bir xil bo'lgan simyog'ochlarning uzoqda joylashganlari boshidagilarga nisbatan kichik o'lchamda ko'rinadi. Bunday hodisalar biror qonuniyatga asoslanishini "Perspektiva" fani to'laqonli yoritib beradi. Uch o'lchovli borliqdagi narsalarning ko'zimizga o'z shakliga nisbatan biroz o'zgarib ko'rinishi, rassomlarning yaratgan realistik asarlaridagi chuqurlik fazosining ochib berilishi sabablari bir necha asrlardan beri o'rganilib kelingan va perspektivaga asos solingan.

Perspektiva fransuzcha so'z bo'lib, la perspektive – uzoqqa qarash yunonchasiga esa perspictor - oyna orqali to'g'ri va aniq ko'rayapman degan ma'noni bildiradi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

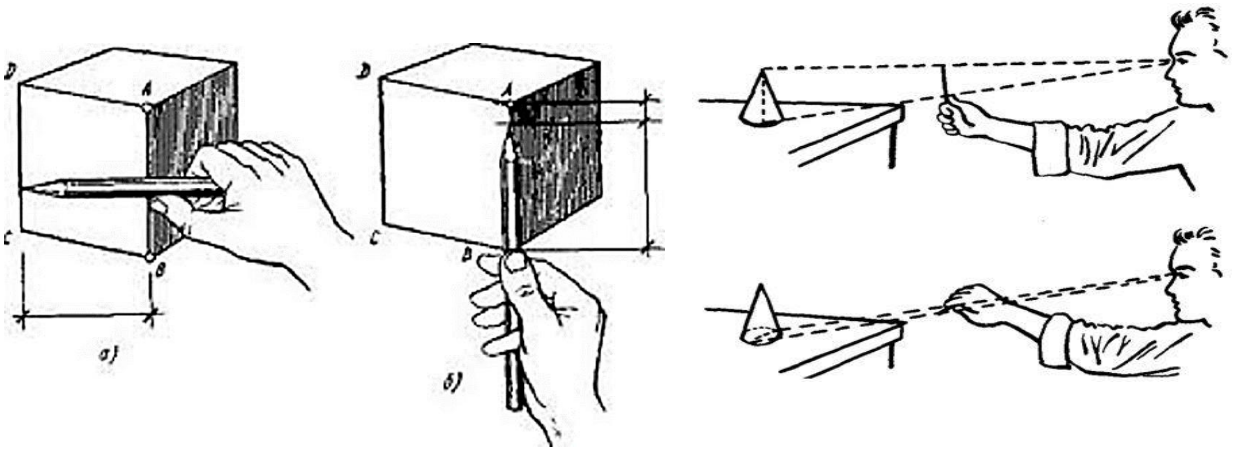
Aksariyat hollarda rassomlar perspektivani uch o‘lchovli borliqni realistik tasvirlash uchun ishlatishadi, ammo perspektiva reallikni aks ettirishdan ko‘proq narsaga qodir. Siz perspektiva orqali noreal, uch o‘lchovli borliqda mavjud bo‘lish ehtimoli bo‘lmagan narsalarni hayotiy va ishonchli qilib tasvirlashingiz mumkin.

Perspektiva – tasviriy san’atda real tasvir yasash uchun muhim kalitdir, chunki yaratilgan har qanday realistik rassomlik asari perspektiva qonuniyatlari asosida bajariladi yoki bajarilishi shart. Shundagina bu asarning hayotiyligi ta’minlanadi. Perspektiva fani realistik rasm yaratish uchun ilmiy manbaa vazifasini o‘taydi va narsalarni ko‘z o‘ngimizda qanday ko‘rsak, shunday tasvirlashga yordam beradi.

Perspektiva rassomlar amaliyotida rasm tuzilishini to‘g‘ri bajarish, arxitekturada qurilayotgan binoning kompozitsiyasini loyiha bosqichida tekshirib, unga tuzatishlar kiritish, aerofotogeodeziyada yuqoridan olingan suratlar orqali obyekt o‘lchamlarini aniqlash, kriminalistikada avvaldan harakatda bo‘lib to‘qnashgan mexanizmlarning harakatini tiklash uchun, shuningdek, optika va boshqa sohalarda ishlatiladi.

Perspektiva ishlatilish joyi va qanday sirt ustida bajarilishiga qarab quyidagi turlarga bo‘linadi:

1.Kuzatish perspektivasi. Bunda obyekt qanday ko‘rinsa, xuddi shunday tasvirlash qoidalari o‘rganiladi. Rassomchilik san’atida kuzatish perspektivasi ishlatiladi, bunda voqelikni maxsus asboblarsiz, ko`z qanday ko`rsa shunday qilib, qo‘lda chamalab chizishga asoslanadi. Eliodor Larneskiy kuzatish perspektivasi bo‘yicha dastlabki ma’lumotlarni ko‘rsatib bergan. Yevklid esa kuzatish perspektivasi qonunlari, turli sirtlardan tashkil topgan ko‘zgulardan qaytuvchi nurlar nazariyasini yaratgan va ularni umumlashtirib, ,,Optika“ deb ataluvchi kitobini yozgan.

1-rasm. Kuzatish perspektivasi

2. Havoiy perspektiva. Bunda narsaning tasviri uning yoritilish kuchiga qarab tasvirlanadi. Fazoning chuqurligi va kengligi yorug‘lik orqali ifodalanadi. Kun davomida ob’ektlarning ko‘rinishiga ta’sir qiluvchi asosiy komponent yorug‘likning tarqalishidir. Yorug‘lik tarqalishi havo molekulalari, shuningdek, atmosferadagi suv bug‘i va tutun kabi kattaroq zarrachalar ta’siri orqali sodir bo‘ladi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

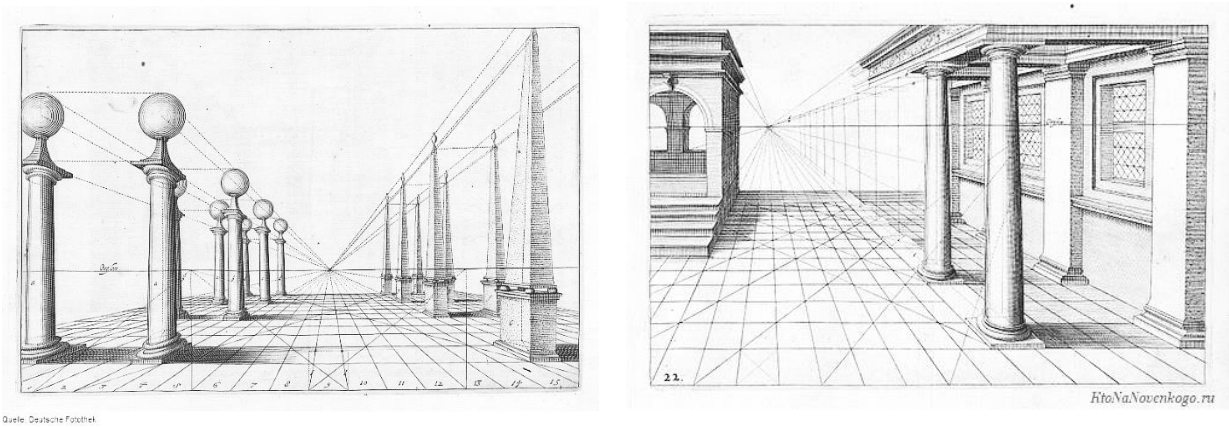
Havo perspektivasi akademik va realistik, ba’zan esa monumental rangtasvirda qo‘llaniladi; havoyi perspektiva ob’ektlar va ularni turli darajada yoritishdan foydalangan holda rasmda kenglik, makon chuqurligi illyuziyasini yaratishga yordam beradi.

2-rasm. Havo perspektiva

3. Analitik perspektiva. Bunda narsaning tasviri grafik-analitik, ya’ni nuqtalar o‘rnini hisoblash orqali bajariladi. Ma’lumki, ikkinchi tartibli sirtlar va egriliklarning perspektivasi va aksonometriyasini yasashda turli grafik usullar mavjud. Shulardan biri bo‘lgan analitik usulni nafaqat 2-tartibli egri chiziqlarning perspektivasi yoki aksonometriyasini yasashda, balki karkasi 2-tartibli egri chiziqlardan iborat bo‘lgan sirtlarning yaqqol tasvirlarini yasashda ham qo‘llash mumkin. Bu holda berilgan sirtning tekisliklar bilan kesishishidan hosil bo‘lgan 2-tartibli egri chiziqlar karkaslarining har birining yaqqol tasviri yasalib, ularning yaqqol tasvirlari karkaslari hosil qilinadi. Bu yaqqol tasvirlar karkaslar to‘plami sirtning yaqqol tasvirni hosil qiladi.

Perspektivada analitik usul me’morchilik ishlarida, loyihalashda va karkasi 2-tartibli egri chiziqlardan tashkil topgan obolochkalarning yaqqol tasvirlarini yasashda hamda ularning o‘z va tushgan soyasini qurishda qo‘llanishi mumkin.

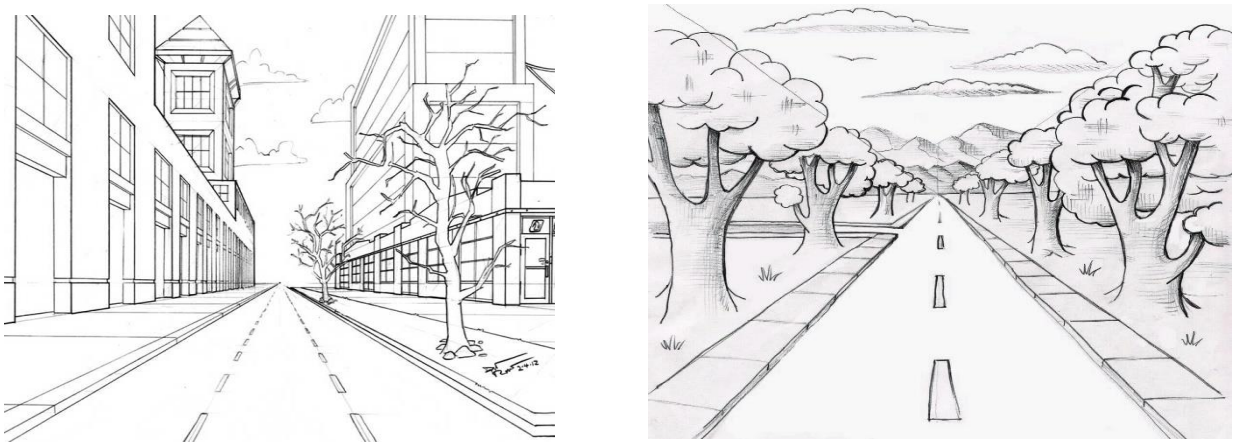
3-rasm. Analitik perspektiva

4. Geometrik perspektiva. Geometrik perspektiva perspektiv tasvir yasashning asosi bo‘lib, u tasvir yasaladigan sirt turiga ko‘ra quyidagi turlarga bo‘linadi:

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

4.1. Chiziqli perspektiva. Bunda narsaning tasviri gorizontal tekislikka nisbatan vertikal va ba’zan og‘ma bo‘lgan tekisliklarda yasaladi. Chiziqli perspektiva - uch o‘lchovli ob’ektlarni ikki o‘lchovli formatda tasvirlashning geometrik usuli. Chiziqli perspektiva monokulyar ko‘rishni modellashtirish orqali chuqurlik va o‘lchov illyuziyalarini yaratadi. Chiziqli perspektiva monokulyar ko‘rish orqali chuqurlikni qanday idrok etishimizni umumlashtiradigan uchta asosiy tamoyilga asoslanadi: kichrayish, yaqinlashish va qisqarish. Ular birgalikda chiziqli istiqbolni tashkil etuvchi hodisani yaratadilar. Qachonki uzoqdagi shakllar borgan sari kichikroq ko‘rinsa, biz buni kichrayish deb ataymiz, chekinayotgan shakllar bir-biriga yaqinlashganda, bu konvergentsiya deb ataladi, va uzoqlashayotgan sahnalar qisqargandek ko‘rinsa, bu qisqarish deb ataladi

4-rasm. Chiziqli perspektiva

4.2. Panoramali perspektiva. Bunda narsaning tasviri silindr sirtining ichki tomonida yasalib, qarash nuqtasi sirt o‘qida olinadi. Ko‘ruvchi (tomoshabin) atrofida joylashgan halqaning ichki yuzasida joylashgan tasvirning barcha elementlarini ko‘rsatadi. Shunday qilib, boshni o‘ngga - chapga va 180 darajaga aylantirganda, tasvir kosmosda vizual buzilishsiz rivojlanishda davom etadi. Panoramik istiqbol monumental panoramali rasmda va kinoda tomoshabinning voqealar markazida mavjudligi hissini kuchaytirish uchun ishlatiladi.

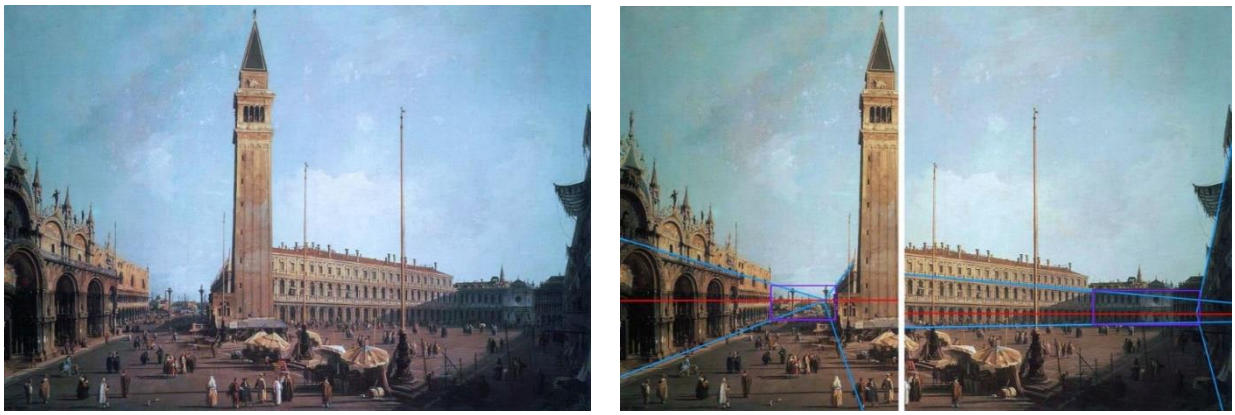

5-rasm. Panoramali perspektiva

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

4.3. Perseptiv perspektiva. Bu bitta ishda aksonometriya (oldingi ob'ektlar) va chiziqli perspektiva (o'rta plan) kombinatsiyasi. Gap shundaki, ba'zi hollarda an'anaviy chiziqli perspektiva, masalan, katta keng maydonni ko'rsatish yoki kengroq diapazonda ko'rish burchagini ochish vazifasini bajara olmaydi. Muvaffaqiyatsiz qisqartirish va tasvirning chekkalarida shakllarning buzilishiga yo'l qo'ymaslik uchun rassomlar perspektivaning turli xil turlari va yondashuvlarining kombinatsiyasiga murojaat qilishadi. Ko'pincha ufq chizig'i ham inson ko'ziga haqiqatni tabiiy idrok ettirish ta'sirini kuchaytirish uchun rasmning turli qismlarida turli balandlikda chiziladi Bu murakkab arxitektura va ko'p darajali landshaftlarni tasvirlashda ayniqsa muhimdir.

6-rasm. Perseptiv perspektiva

4.4. Sharsimon perspektiva. Bunda narsaning tasviri sfera yoki ellipsoid sirtining ichki tomonida yasaladi. Bu baliq ko'zi tasviri. Bunday tasvir bilan perspektiva, go'yo to'pning markazida joylashgan va tomoshabin tomonidan kuzatilgan barcha ob'ektlar ushbu to'p (yoki shar) yuzasiga taqsimlanadi. Bundan tashqari, narsalar qanchalik uzoqda joylashgan bo'lsa, u shunchalik kavisli bo'ladi. Sferik istiqbol ko'pincha surrealistlar va simvolistlarning rasmlarida, qisman an'anaviy rangtasvirda (allegorik sharlar tasvirlari, kristall yoki metall sharlar, qavariq oynalar) zamonaviy illyustratsiya va fotografiyada uchraydi. Tasvirni yaratishda sferik nuqtai nazardan foydalanish rasmga kosmik miqyosni qo'shadi.

7-rasm. Sharsimon perspektiva

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

4.5. Qubbali (gumbazli) perspektiva. Qisman sharsimonga o‘xshaydi, lekin ob’ektlarning barqarorligini buzmaydi, ob’ekt tekisligini o‘zgarmagan holda saqlaydi. Gumbazlar va shiftlarni bo‘yash uchun ishlatiladi, bu tomoshabindan tashqariga taqsimlangan bo‘shliq hissini kuchaytiradi.

8-rasm. Gumbazli perspektiva

4.6.Relyefli perspektiva. Bunda narsaning tasviri fazoning bir qismida bajarilib, undan tekislikda bo‘rttirilgan fazoviy tasvirlar yasashda va uncha chuqur bo‘lmagan sahnalarda chuqurlik fazosini oshirishda foydalaniladi. Relyefli perspektiva qonunlaridan asosan haykaltaroshlar foydalanadi.

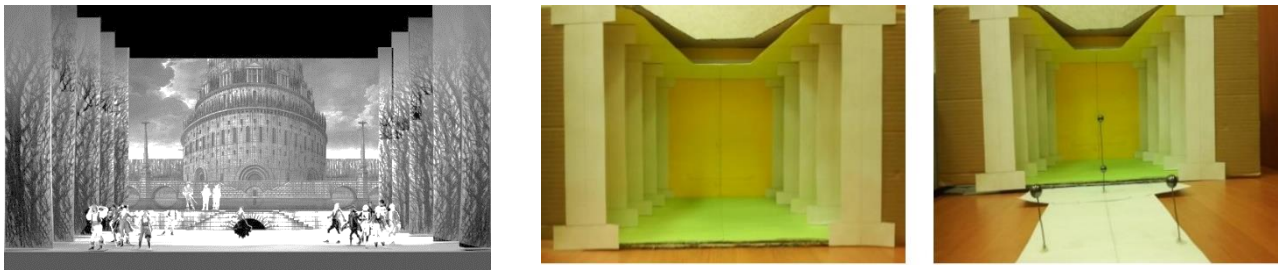

9-rasm. Relyefli perspektiva

4.7. Teatral perspektiva. Bunda tasvir bir nechta sirtlarda yasalib, teatrlarda sahna bezash ishlarida qo‘llaniladi. Bu perspektiva relyefli perspektiva prinsplariga asoslangan bo‘lib, hajmli tasvirlar bir necha tekisliklar bilan almashtiriladi. Bu perspektiva dekoratsiyalar yasashning nazariy asosi bo‘lib hisoblanadi. Bunda perspektiv tasvir ketma-ket joylashtirilgan bir necha parallel tekislik (kulisa)larda yasaladi. Shunga ko‘ra sahna juda keng va ko‘p manzarali ko‘rinadi. Sahna orti ma’lum bir oraliqda bir-biriga nisbatan parallel yoki burchak ostida joylashtirilib, orqa dekoratsiya bilan qo‘shilib ketadi.

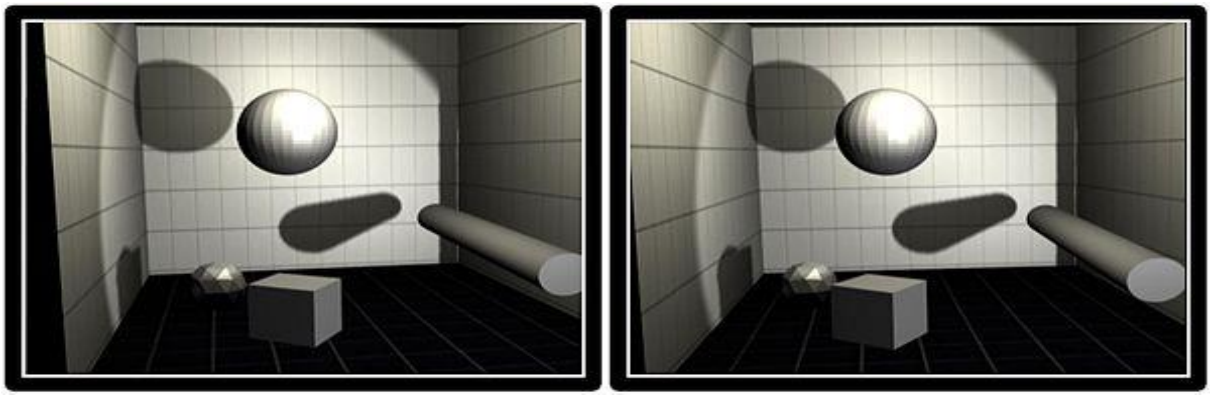
CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

10-rasm. Teatral perspektiva

4.8. Stereoskopik perspektiva. Bunda narsaning ikki ko‘rinishi, ya’ni chap va o‘ng ko‘z uchun alohida-alohida perspektiv tasvirlari — ikki nuqtadan turli ranglarda bajariladi hamda ular ma’lum burchak ostida ustma-ust qo‘yiladi. Tasvir, xususan, chap ko‘z uchun qizil, o‘ng ko‘z uchun ko‘k rangli chiziqlar bilan chiziladi va ular anaglif (bo‘rttirilgan) tasvirlar deyiladi. Anagliflar maxsus yasalgan qizil va ko‘k rangli stereoko‘zoynaklar orqali kuzatilsa, narsalar ko‘z oldimizda hajmli bo‘lib ko‘rinadi.

11-rasm. Stereoskopik perspektiva.

4.9. Plafonli perspektiva. Bunda narsaning tasviri gorizontal tekislikda yasalib, asosan bino shiftlariga ishlanadi.

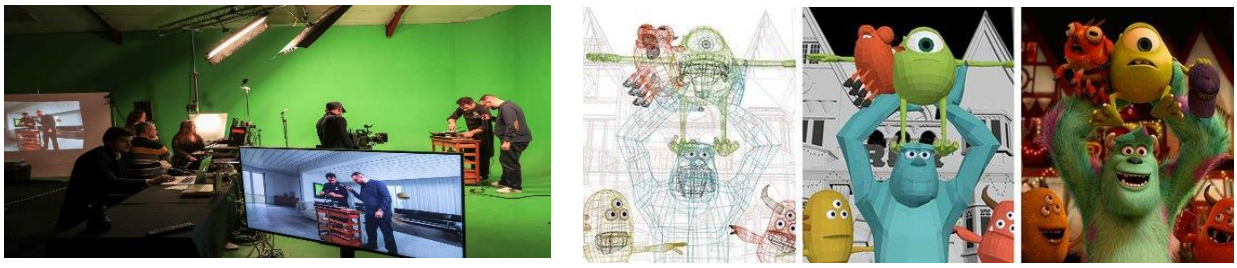

12-rasm. Plafonli perspektiva.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

5. Kinoperspektiva. Bu grafik usulda foto–kino suratlari va kinofilmlar bo‘yicha harakatlanuvchi obyektning tezligi va tezlanishi haqidagi ma’lumotlarni o‘rgatuvchi alohida fan.

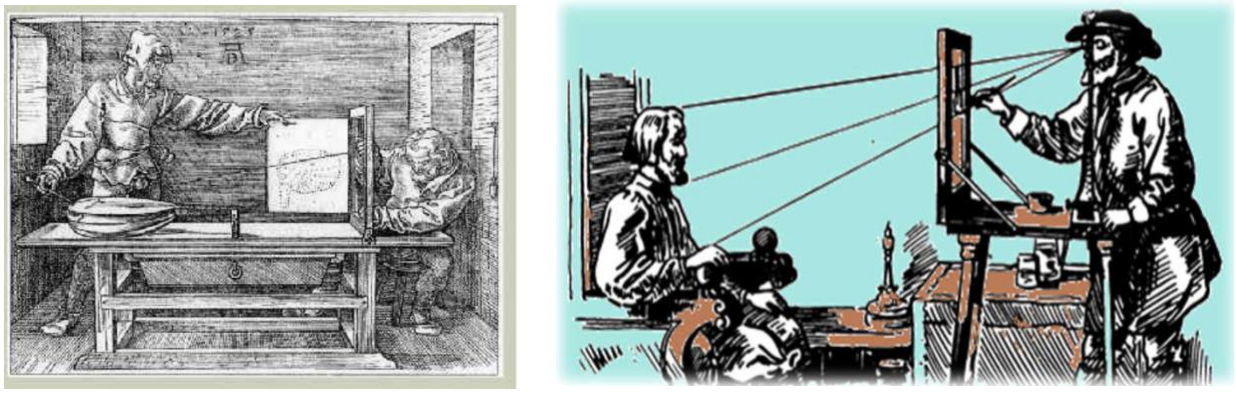
13-rasm. Kinoperspektiva

6. Aeroperspektiva**.** Bu perspektiva samolyotdan turib yerdagi obyektlarning tasvirini yasashda yoki aerofoto usul bilan surat olishda qo‘llaniladi.

14-rasm. Aeroperspektiva

7. Mexanik perspektiva. Murakkab geometrik yasashlarni chetlab o‘tib, maxsus asboblar yordamida tasvirlarni qurish uchun ishlatiladi.

15-rasm. Mexanik perspektiva

8. Arxitekturali perspektiva**.** Binolarni konstruksiyalash jarayonida eng yaxshi rejalashtirish effectini olish uchun ko‘cha, maydonlar, bog‘lar va soyalarni chizishda qo‘llaniladi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Xususan, ushbu chizish texnikasini o‘zlashtirish dizayner sifatida grafik mahoratingizni oshirishi mumkin, bu sizning loyihalaringizni yanada aniqroq taqdim etish va tomoshabinlarni jalb qilish imkonini beradi. Ushbu uslub landshaftlar, interyerlar va mebellar kabi me’moriy chizmalar va dizayn loyihalariga taalluqlidir. Bu loyihachi yoki dizaynerga bino yoki makon qurilgandan keyin qanday ko‘rinishini real tasvirlash imkonini beradi. Perspektivali vizualizatsiya tomoshabinga butun loyihani aniqroq vizual tushunish imkonini beradi. Arxitektura va landshaft istiqbolli tasvirlarini qo‘lda chizish texnikasi yoki loyihalarning real vizualizatsiyasini yaratish uchun 3D modellashtirish va renderlash dasturlari yordamida yaratish mumkin.

16-rasm. Arxitekturali perspektiva

9.Teskari perspektiva**-** (qarama-qarshi perspektiva, ag‘darilgan perspektiva, o‘zgacha perspektiva yoki Vizantiya perspektivasi deb ham ataladi) perspektivaning shunday turiki, bunda obyektlar cheksizlikdagi perspektiv nuqta va kartina tekisligi orasida joylashadi. Chiziqli perspektivadagi uzoqdagi narsalar kichikroq, yaqindagi narsalar kattaroq qilib tasvirlanish qonuniyatidan farqli o‘laroq teskari perspektivada obyektlar ko‘rish maydonidan qancha uzoqlashgan sari kattalashtirib, aksincha qanchalik yaqin bo‘lsa shuncha kichik qilib tasvirlanadi. Chiziqli perspektiva uch o‘lchovli borliqdagi parallel chiziqlar gorizont chizig‘iga yaqinlashgan sari orasidagi masofa qisqarib boradi, teskari perspektivada esa aksincha uzoqlashadi. Texnik jihatdan, yo‘qolish nuqtalar rasmning "oldida" ekanligi haqidagi tasavvur bilan rasmdan tashqarida joylashgan bo‘ladi. Vizantiya perspektivasi nomi Vizantiya va Rus pravoslav ikonalarida ushbu perspektivadan foydalanishidan kelib chiqqan. Bundan tashqari u Uyg‘onish davrigacha bo‘lgan ko‘plab

CC BY NC ND

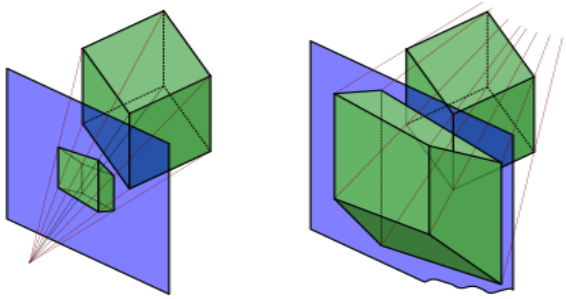
ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

madaniyatlar san’atida ham uchraydi va ba’zan kubizm va zamonaviy san’atning boshqa yo‘nalishlarida ishlatilgan.

17-rasm. Teskari perspektiva

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. M.H. Макарова, Перспектива, M., “Просвещение”, 1989.
2. R.Xorunov, Chizma geometriya kursi, “O‘qituvchi”,T.,1997.
3. А.Г. Яблонский, Начертательная геометрия (Перспектива), Москва., Издательство “ Просвещение”, 1966.
4. Sh. Murodov va b. “Chizma geometriya kursi”,Toshkent,“O‘qituvchi”,1988.
5. J.Y.Yodgorov, A. Narzullayev va b. Chizmachilik,Toshkent, “O‘qituvchi”, 1992.
6. A.N.Valiyev, Markaziy proyeksiyalashda pozitsion va metrik masalalar yechish, “TDPU rizografi”, 2006.
7. A.N.Valiyev, Perspektiva, Toshkent “Voris-nashriyot”,2009.
8. I. Rahmonov., Perspektiva., Toshkent, “O‘qituvchi”, 1993.
9. P.O.Odilov, Perspektiva, Toshkent, “TDPU rizografi”,2000 yil.
10. Климухин А.Г. Начертательная геометрия. М., «Строй издат», 1973.
11. Internet saytlari:
www.info-baz.narod.ru
www.ziyo.net
www.twirpx.com

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

www.ing-grafika.ru/1/nachertatelnaya-geometriya.html

MUALLIFLAR HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Shukurov Avaz Ro'ziboyevich,** dotsent **[Шукуров Аваз Розибоевич,** доцент], [**Avaz R. Shukurov,** associate professor]; manzil: O'zbekiston, Buxoro, Piridasgir ko'chasi, 20 [адрес: Узбекистан, город Бухара, улица Пиридасгир, 20.], [address: Uzbekistan, Bukhara, Piridasgir Street, 20.]; ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7250-4588; avazshukurov1986@gmail.com

✉**Omonova Xosiyat Farhodovna,** magistrant [**Омонова Хосиат Фарходовна,** магистр], [**Khosiyat F. Omonova,** graduate student]; manzil: O'zbekiston, Buxoro shahar, Amir Temur ko'chasi, 50 [адрес: Узбекистан, город Бухара, улица Амира Темура, 50.], [address: Uzbekistan, Bukhara, Amir Temur Street, 50.]; ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7250-4588; omonovaxosiyat0@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

MILLIY KOSTYUM BEZAK ELEMENTLARINI ZAMONAVIY LIBOSLARDAM TAYYORLASH USULLARINI YARATISH

© S.A. Raximqulova[1]✉
[1]Termiz Davlat Universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: Surxondaryo O’zbekistonning janubida joylashgan bo’lib u o’zining boy qadimiy merosiga ega. Surxon kashtalari o’zining katta naqishlari va issiq ranglari bilan boshqa viloyatlardan ajralib turadi. Bundan tashqari liboslarining rang-barangligi, munchoqlardan to’qilgan taqinchoqlarini boshqa viloyatlarda uchratmisiz.

MAQSAD: bu manbalarni o’rganib taxlil qilgan holda surxondaryo milli taqinchoqlarini, o’rganildi va ularlini qaytadan shakillantirishga harakat qilingan. Yangich to’qish sxemasi orqali gulband, dardig’azna, xafamat va boshqa taqinchoqlarni tuzildi. Bunday sxema orqali nimcha munchoqlardan tuzuldi.

MATERİALLAR VA METODLAR: boshqa xalq kiyimlari singari o’zbek xalq an’anaviy kiyimlari uzoq tarixiy jarayonlar davomida ijtimoiy- iqtisodiy rivojlanish hamda urf-odat, marosim, an’analar tasirida, davrlar o’tishi bilan davomida o’ziga xos xususiyatda shakllanib, rivojlanib kelgan. Elshunos olim O.A. Suhareva tabiri bilan aytganda: “Kiyimning yuzaga kelishi va turlarining ko’payishida kisxilarning yashash tarzi, mehnati va iqlim sharoitidan tashqari ularning madaniy rivojlanishi, estetik didlarining o’sishi ham asosiy omillardandir”[1].

Surxondaryo ayollarining milliy taqinchoqlarini sxemasini ishlab chiqish, uslublashtirish, milliy qadriyatimizning namunalarini saqlab qolish va madaniy rivojlanishiga yordam berishdir.

MUHOKAMA VA NATİJALAR: Surxondaryo ayollarining taqinchoqlari sxemasini ishlab chiqishda ularning to’qilishiga e’tibor qaratdim. Taqinchoqlar har bir turi o’zgacha mano kasb qilib qolmay, ular to’qilishi, rang, shakli, naqshlarida murakkabligi bilan ham ajralib turadi. Bu taqinchoqlar to’qilishi murakkab bo’lishi bilan birga ularni qayta tiklash qiyin bo’lgan. Bu taqinchoqlar bir ipda to’qilgan. Asossiy qismi bilan sochiqchalari ham birga to’qilgan. Ular ning biri uziladigan bo’lsa, ikkinchisiga ham tasir qilgan.

XULOSA: Surxondaryo milliy zargarlik buyumlarini o’rganib tahlil qilish va shulari asosida yangi uslublashtirilgan namunalarini yaratish. Olib borilgan tadqiqotlar natijasida berilgan fikrlar, xulosalar asosida milliy zargarlik buyumlarini saqlanib qolishi, hamda bu taqinchoqlarni oson va qulay tuzishga imkon yaratish mumkin. Yaratil bezaklarni zamonaviy liboslarda qo’llashdan iborat.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Kalit so‘zlar: Gulband, Dardig’azna, munchoq, sxema, boboxur, Xapamat, Umaya, Taqinchoq, Kauri.

Iqtibos uchun: Raximqulova S.A. Milliy kostyum bezak elementlarini zamonaviy liboslardam tayyorlash usullarini yaratish // Inter education & global study. 2024. № 3(1). B.116–122.

СОЗДАНИЕ МЕТОДОВ ИЗГОТОВЛЕНИЯ СОВРЕМЕННЫХ КОСТЮМОВ ЭЛЕМЕНТОВ НАЦИОНАЛЬНОГО КОСТЮМА

© С.А. Рахимкулова[1]✉
[1]Термезский государственный университет,Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: Сурхандарьинская область расположена на юге Узбекистана и имеет богатое древнее наследие. Сурханские вышивки отличаются от других регионов крупным узором и теплыми цветами. Кроме того, видели ли вы цвета их одежды и украшений из бисера в других регионах.

ЦЕЛЬ: путем изучения и анализа этих источников изучены национальные украшения Сурхандарьи и предпринята попытка их воссоздания. По новой схеме плетения созданы цветочные ленты, дардигазна, хабамат и другие орнаменты. По такой схеме сформировалось несколько бусин.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: Узбекская народная традиционная одежда, как и другая народная одежда, формировалась и развивалась по-своему в ходе длительных исторических процессов под влиянием социально-экономического развития и сложившихся обычаев, обрядов и традиций. По словам выдающегося ученого О. А. Сухаревой: «Помимо образа жизни, труда и климатических условий людей, их культурное развитие и рост эстетического вкуса являются основными факторами возникновения и увеличения видов одежды» [1].Это разработать схему национальных украшений женщин Сурхандарьи, стилизовать ее, сохранить образцы нашей национальной ценности и помочь культурному развитию.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Я обратила внимание на схему плетения сурхандарьинских женских украшений. Каждый вид украшений не только имеет свое значение, но и отличается сложностью плетения, цветом, формой и узорами. Эти украшения было сложно плести, и их сложно было реставрировать. Эти украшения сплетены в одну нить. Основная часть и полотенца вяжутся вместе. Если один из них прерывается, это влияет и на другой.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: изучить и проанализировать национальные украшения Сурхандарьи и создать на их основе новые стилистические образцы. На основе мнений и выводов, данных в результате проведенных исследований, можно сохранить национальные украшения, сделать их легкими и удобными. Он заключается в использовании креативных украшений в современной одежде.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Ключевые слова: Гульбанд, Дардигазна, бусина, схема, бабохур, Хапамат, Умая, Тагинчок, Каури.

Для цитирования: Рахимкулова С.А. Создание методов изготовления современных костюмов элементов национального костюма. // Inter education & global study. 2024. № 3(1). С. 116–122.

CREATION OF METHODS FOR MAKING MODERN COSTUMES OF ELEMENTS OF THE NATIONAL COSTUME

© Sarvinoz A. Rakhimkulova[1]✉
[1]Termez State University, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: Surkhandarya is located in the south of Uzbekistan and has a rich ancient heritage. Surkhan embroideries are distinguished from other regions by their large patterns and warm colors. In addition, have you seen the colors of their clothes and jewelry made of beads in other regions.

AIM: by studying and analyzing these sources, the national decorations of Surkhandarya were studied and an attempt was made to recreate them. Floral ribbons, dardigazna, habamat and other ornaments were created using a new weaving pattern. Several beads were formed using this pattern.

MATERIALS AND METHODS: Uzbek folk traditional clothes, like other folk clothes, have been formed and developed in their own way during long historical processes under the influence of social and economic development and customs, rituals and traditions. came In the words of eminent scientist O.A. Suhareva: "Besides lifestyle, work and climatic conditions of people, their cultural development and growth of aesthetic taste are the main factors in the emergence and increase of types of clothing" [1]. It is to develop a scheme of national jewelry of women of Surkhandarya, to style it, to preserve examples of our national value and to help cultural development.

DISCUSSION AND RESULTS: i paid attention to the weaving pattern of Surkhandarya women's jewelry. Each type of jewelry not only has its own meaning, but also differs in the complexity of weaving, color, shape and patterns. These decorations were difficult to weave and difficult to restore. These decorations are woven into one thread. The main part and towels are knitted together. If one of them is interrupted, the other is also affected.

CONCLUSION: in conclusion, study and analyze the national decorations of Surkhandarya and create new stylistic patterns based on them. Based on the opinions and conclusions given as a result of the research, it is possible to preserve national jewelry and make it light and convenient. It involves the use of creative embellishments in modern clothing.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Key words: gulband, dardigazna, bead, diagram, babokhur, khapamat, umaya, taginchok, kauri.

For citation: Sarvinoz A. Rakhimkulova. (2024) ‘Creation of methods for making modern costumes of elements of the national costume, Inter education & global study, (3(1)), pp. 116–122. (In Uzbek).

Ushbu maqolada O’zbekistonda milliy etnik davlatchilikning taraqqiyoti va etnografik manbalarni o’rganish masalasi tarixchilar, arxeologlar, elshunos olimlar tomonidan turli darajada o’rganilib kelingan. Mazkur mavzuga aloqador bo’lgan tarixiy-arxeologik, elshunoslikka oid bo’lgan qadimiy manbalar, ilmiy to’plamlar, badiiy-adabiy fikrlarga oid adabiyotlar, ilmiy maqolalar, risolalar, nomzodlik va doktorlik dissertatsiyalar yozilgan. Surxondaryo tarixi, uning madaniyati, qadriyatlari hamda boy kashtachilik an'analari, taqinchoqlarinin xilma-xilligi o’rganilgan. Surxondaryolik ayollar tomonidan ko’krak va bo’yinbog' bezaklarining ko’plab turlarini tayyorlash uchun foydalaniladigan munchoq san’ati ayollarning eng sevimli vaqtlaridan biridir. Ular yovuz kuchlardan, yomon ko’zdan himoya qilishgan va nasl berish uchun sog’ligini himoya qilishgan muqaddas kuchga ega bo’lgan noyob zargarlik buyumlari qatoriga “hapamat” va “gulband” kiradi - ular o’zlari orasidan turli-tuman rangdagi munchoqchalar har xil shaklida to’qilgan.

Bu manbalarni o’rganib taxlil qilgan holda surxondaryo milli taqinchoqlarini, o’rganildi va ularlini qaytadan shakillantirishga harakat qilingan. Yangich to’qish sxemasi orqali gulband, dardig’azna, xafamat va boshqa taqinchoqlarni tuzildi. Bunday sxema orqali nimcha munchoqlardan tuzuldi.

Surxondaryo O’zbekistonning janubida joylashgan bo’lib u o’zining boy qadimiy merosiga ega. Surxon kashtalari o’zining katta naqishlari va issiq ranglari bilan boshqa viloyatlardan ajralib turadi. Bundan tashqari liboslarining rang-barangligi, munchoqlardan to’qilgan taqinchoqlarini boshqa viloyatlarda uchratmisiz.

Milliy taqinchoqlarining o’z tarixiga ega masalan: Xapamatlarning barcha turlari asosan uchburchak shaklida bo’lgan, ularning himoya funksiyasi go’yo Umay ma’budasi nomi bilan bog'liq. Qadimgi turklarning qarashlariga ko’ra, homiy ruhlar panteonida bu ma’buda alohida o’rin egallagan. U dunyoviy mavjudotni – tug’ilishni, nikohni va o’limni aks ettirdi, bolalar va ularning onalariga homiylik qildi, u unumdorlik ma’budasi edi. Umayning ramzi uchburchak, oy, taroq, qaychi va o’qdir. Yer belgilaridan biri - Rombus, shuningdek, unumdorlik ramzi hisoblangan.

Kauri chig’anoqlari (lat. - Cepraea moneta) hapamatda, muqaddas funksiyani bajarib, qadimgi davrlarga borib taqaladi. Qo’ng’irot qobiqlarning nomi “Janna Bosh” deb nomlanishi va ilonning boshi bilan o’xshashliklariga ko’ra, kaurining sehrli kuchi o’tmishda O’rta Osiyoning deyarli barcha xalqlari orasida mavjud bo’lgan ilonga sig’inish bilan bog’liq deb taxmin qilish mumkin. Surxondaryoning qo’ng’irotlari hali ham yovuz ko’z va qorong’u kuchlardan asrash sifatida bolalar kiyimining orqasida ilon kashta qilmoqdalar. Ayol zargarlik buyumlarining yana bir turi – “gulband”, ba'zida bir-biriga bog’langan past munchoqlardan iborat edi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Adabiyotlar tahlili: Voha qadim - qadimda milliy qadriyatlari an'anaviy kiyimlar har bir millat moddiy ma'naviyatining ajralmas bo'lagi sanaladi, chunki kiyimlar xalqning milliy urf-odatlari, diniy e'tiqodi, estetik didi kabi jihatlarni o'zida namoyon qiladi. Voxa aholisining milliy kiyimlari va zeb – ziynat buyumlari uzoq tarixiy o'tmish mobaynida shakllanib, tashkil topib kelgan.

Surxondaryo xotin – qizlari kiyimlariga qo'shimcha biser va kumushdan iborat bo'lgan bezaklar ham ishlatilib kelingan. Ayollar o'zlari uchun va bolalariga har xil ko'krak va bo'yin taqinchoqlari tayyorlashgan. Masalan, bu yerda trapesiyaga o'xshash osilgan biser, xar xil kvadrat, romb, gulsimon shakllardan iborat bo'lib, juda chiroy berib turgan, biserdan tayyorlangan taqinchoqlar uy hunarmandchilikligiga kiradi [1;89,90 b.].

Vohanning har bir tuman va elatlarida kiyimlari, zargarlik buyumlari kashtachilik san'ati tubdan farq qilgan. O'zining milliy liboslari va qadriyatlariga ega bo'lgan.

Bu borada olima Binafsha Nodir shunday tariflaganlar: Masalan: Qo'ng'irotlarning zargarlik buyumlari ham, o'ziga hos bo'lib, ular huddi libos singari xalqning o'ziga xos etnik xususiyatlarni ma'lum darajada aks ettiradi. Taqinchoqlar, asosan, kumush, mayda aqiq, marjon kabi toshlardan ishlangan. Ilgari badavlat xonadon ayollarining taqinchoqlari tilladan ham tayyorlangan [2; 38b.].

Malumki, Surxon ayollari taqinchoqlarni to'qish, kashta tikish ular uchun kundalik mashhulotlaridan biri hisoblangan. Nafaqat kashta bilan matolarga chiroy berilgan, balki gilam to'qishga ham bir necha hil usullardan foydalangan. Do'ppi, belbog', jiyaklarni badiiy bezashda shoi iplar bilan "bosma" va "yorma" to'qishlar kabi naqshlardan foydalanganlar.

S.N. Tursunov fikricha zargarlik – badiiy hunarmandlik soxasi – oltin, kumush, mis va qalay kabi rangli metallardan zeb – ziynat buyumlari (taqinchoqlar, bezak buyumlari yasash kabi). Zargar bezak buyumlari tayyorlashda quyish "bolg'alab yasash" (zarb berish), "xallash o'yib" (oltin va kumush suvi yuritish) yoki "bo'rtirib naqsh yasash", "bosma", "zigirak", "savot kori", "kalipaki", "shabaka" kabi usulllardan keng foydalaniladi [3; 221b.].

Surxondaryo kostyumi o'ranilganda taqinchog'i yoritilganligi uchun biz bu ilmi shimizda shuni yoritishga va to'qish sxemasini yaratishga xarakat qilindi.

Tadqiqot metodologiyasi: Boshqa xalq kiyimlari singari o'zbek xalq an'anaviy kiyimlari uzoq tarixiy jarayonlar davomida ijtimoiy- iqtisodiy rivojlanish hamda urf- odat, marosim, an'analar tasirida, davrlar o'tishi bilan davomida o'ziga xos xususiyatda shakllanib, rivojlanib kelgan. Elshunos olim O.A. Suhareva tabiri bilan aytganda. "Kiyimning yuzaga kelishi va turlarining ko'payishida kisxilarning yashash tarzi, mehnati va iqlim sharoitidan tashqari ularning madaniy rivojlanishi, estetik didlarining o'sishi ham asosiy omillardandir"[1].

Surxondaryo ayollarining milliy taqinchoqlarini sxemasini ishlab chiqish, uslublashtirish, milliy qadriyatimizning namunalarini saqlab qolish va madaniy rivojlanishiga yordam berishdir.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

1- rasm. Surxondaryo ayollarining bo‘yin taqinchoqlari –Gulband.XIX- XX asr.

Tahlillar va natijalar: Surxondaryo ayollarining taqinchoqlari sxemasini ishlab chiqishda ularning to’qilishiga e’tibor qaratdim. Taqinchoqlar har bir turi o’zgacha mano kasb qilib qolmay, ular to’qilishi, rang, shakli, naqshlarida murakkabligi bilan ham ajralib turadi. Bu taqinchoqlar to’qilishi murakkab bo’lishi bilan birga ularni qayta tiklash qiyin bo’lgan. Bu taqinchoqlar bir ipda to’qilgan. Asossiy qismi bilan sochiqchalari ham birga to’qilgan. Ular ning biri uziladigan bo’lsa, ikkinchisiga ham tasir qilgan. Qayta tuzish qiyin bo’lgan, shuning uchun ko’p taqib yurisholmagan.Taqinchoqlarni mayda munchoqdan tuzishgan. Mayda munchoqning teshigi maydaligi uchun ular to’qishda oddiy ipdan foydalanishgan. Shuning uchun bu taqinchoqlar tez uzuladigan bo’lgan. Men bu muammoni o’rganib, tahlil qilib chiqib, ushbu muammolarni hal qilishga harakat qildim. Bunda men taqinchoqlarni to’qishda katta munchoqardan foydalandim. Katta Munchoqlarning ip o’tadigon joyi ham katta bo’lganligi sababli pishiq chidamli konob iplardan foydalandim to’qishda. Keyingi muammo ularni shakillarga ajratib alohida to’qidim. Bunda asosiy qismi va sochiqlarini alohida to’qib oldim va natijada vaqtdan ham yutdik. Chunki asosiy qismidagi ranglar ketma –ketligiga ularning shaklining murakkabligiga asosiy diqqatimni qaratdim. Asosiy qismini to’qib bo’lib, ularga sochiqlar qilib to’qib chiqdim. Bunda to’qish ancha osson bo’ldi. Endilikda sitilib ketsa ham qayta tuzish mumkin va asosiy qismi bilan sochig’iga tasir qilmaydi.

XIX asrda asrda ayollarning bo’yinga va ko’krak taqinchoqlari xilma –xil bo’lgan. Bu taqinchoqlar naqshi va to’qilish uslubi bilan bir –biridan farq qilgan. Masalan:

1. Tomoqqa taqadigan taqinchoqlar
2. Ko’rak ustida taqiladigan taqinchoqlar.

Tomoqqa taqiladigan taqinchoqlar “Tomoqlov” deb atalgan. Ko’krakkacha uzunlikda bo’lgan taqinchoqlarga: Xafamak, Gulbant, Dardig’azna deb yuritilgan.
Har bir taqinchoq turiga va rangiga qarab har xil turda to’qilgan.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Masalan: Xafamat taqinchog'i to'qilishi o'rtasidan boshlanib ikki yonga qaratib tugatilingan. To'qish davomida taqinchoqni uchidan to bo'yin qismidan to'qilib ketgan. Gulband turlari har xil bo'lib, 1 talik, 2 talik, 3 talik rombik shakllik bo'ladi.

Xulosa qilib, Surxondaryo milliy zargarlik buyumlarini o'rganib tahlil qilish va shulari asosida yangi uslublashtirilgan namunalarini yaratish. Olib borilgan tadqiqotlar natijasida berilgan fikrlar, xulosalar asosida milliy zargarlik buyumlarini saqlanib qolishi, hamda bu taqinchoqlarni oson va qulay tuzishga imkon yaratish mumkin. Yaratil bezaklarni zamonaviy liboslarda qo'llashdan iborat.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Surxondaryo etnografiyasi. S.N. Tursunov, T.P. Pardayev
2. Sodiqova Nafisa. O'zbek milliy kiyimlari. XIX –XX asrlar T.: Sharq 2003 y.150–b
3. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi (2000-2005) y.
4. Эльмира Гюлью. Садынебесные и сады земниые. Москва-2013.
5. Binafsha Nodir. An'anaviy xotin – qizlar libosi. Moziydan Sado jurnali. Toshkent - 2013.
6. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies //International Engineering Journal For Research & Development. – 2021. – T. 6. – C. 3-3.
7. Этнографические очерки материальной культура узбеков. (конец. XIX-начала XX вв.)-Т., 1981.
8. Турсунов С.Н., ПардаевТ.Р. Ўзбекистон тарихи ва маданияти – Сурхондарѐ этнографияси. -Тошкент., 2006.
9. S.A.Raximqulova, U.S.Rahmatullayeva, S.A.Arayeva SYMBOLIC MEANINGS AND METHODS OF EMBROIDERY International journal of social science & interdis ciplinary research. ISSN: 2277-3630Impact factor 429 vol. 11 NO. 06 (2022) june.
10. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies International Engineering Journal For Research & Development -2021 //T. – T. 6. – C. 3-3.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Raximqulova Sarvinoz Abdurashid qizi**, katta o'qituvchisi [**Рахимкулова Сарвиноз Абдурашидовна,** старший преподаватель], [**Sarvinoz A. Rakhimkulova,** senior teacher]; manzil: O'zbekiston, 117036, Surxandaryo, Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi 43-uy [адрес: Узбекистан, 117036, Город Термез, ул. Barkamol avlod 43], [address: Uzbekistan, 117036, Surkhandarya, Termez city, Barkamol avlod at street, 43]; E-mail: sarvinozraximqulova1990@mail.com

CC BY NC ND

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

TABIIY FANLARNI O‘QITISHDA O‘QUVCHILAR EKOLOGIK TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

© Z.X. Abdunazarova[1]✉
[1]Termiz Davlat Universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik tafakkurni shakllantirishda O‘rta Osiyo mutafakkirlari merosidan foydalanish, bilimlarni o‘zlashtirishning ahamiyati, tabiiy fanlarni o‘qitishda o‘quvchilarda ekologik mazmunidagi bilimlarni takomillashtirish, muammoli vaziyatlarni yaratish, shuningdek, umumta’lim maktabi o‘quv rejalari va dasturlariga tabiat-jamiyat o‘rtasidagi aloqalarni uyg‘unlashtirish,atrof-muhitga jiddiy munosabatlarni fanlararo aloqadorlikda o‘rnatish masalalari, o‘quvchilarning ekologik tafakkuri, ularning dunyoqarashi, hatti-harakati, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik tafakkurni shakllantirishda O‘rta Osiyo mutafakkirlari merosidan foydalanish jarayoni, o‘qitishda atrof-muhit muhofazasi, o‘qitish metodlari, vositalari, boshlang’ich sinf o‘quvchilarida ekologiyaga oid ijobiy munosabatlari va qarashlari va tabiat o‘rtasidagi munosabatlar haqidagi ilmiy manbalarni singdirish jihatlari keltirilgan.

MAQSAD: tabiiy fanlar orqali o'quvchilar ekologik muhitni saqlash va himoya qilish uchun birgalikda ishlashga va jamoatchilikni kuchaytirishga olib keladi. Ular tabiiy muhitlarini himoya qilish va saqlashda faoliyat yuritish orqali jamiyat bilan hamkorlik qilishlari kerakligini tushunishlari uchun shu bo'lishi mumkin.

MATERİALLAR VA METODLAR: boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida tabiiy fanlarga oid bilim, ko‘nikma, malaka va kompetensiyalarni egallashi lozim. Ushbu malakalar ekologik tafakkur bilan chambarchas bog‘liq. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari tabiatni bilishlari, ekologik bilim, ekologik tafakkur, inson faoliyati va tabiat o‘rtasidagi munosabatlar haqidagi ilmiy manbalar boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga tabiiy o‘quv fanlari negizida beriladi. Shuningdek, inson yashashi uchun havo, suv, quyosh qanday kerak bo‘lsa, o‘simlik va hayvonlar ham shunday kerakligi, ular o‘rtasidagi tabiiy bog‘liqliklar ochib berilgan

MUHOKAMA VA NATİJALAR: ekologik tafakkurini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlarini muhokama va natijalar ko'rib chiqishga yordam berishimiz mumkin. O'quvchilar o'z fikrlarini ifodalash va munosabatlarni rivojlantirish: Ekologik tafakkur o'quvchilarga o'z fikrlarini ifodalash va diger insonlar bilan munosabatlarni rivojlantirish imkoniyatini beradi. Bu tajribalar orqali ular uning o'zini va boshqalar bilan muloqotda ishtirok etishni o'rganishadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

XULOSA. O‘rta Osiyo mutafakkirlarining ekologiyaga oid meroslarini o‘rganish jarayonida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida tabiatni avaylab asrash, tabiiy resurslarni kelajak avlodlarga etkazish zarurligi haqidagi tushunchalar shakllanadi.

Kalit so‘zlar: tabiiy resurs, boshlang‘ich sinf, tabiiy fanlar, ekologik muhit, tugaydigan va tugamaydigan resurs, ta’lim, ehtiyoj, shakl, metod, vosita, ekologik madaniyat, foydalanish, meros, manba, o‘qitish, Tabiat, munosabat, tushuntirish.

Iqtibos uchun: Abdunazarova Z.X. Tabiiy fanlarni o‘qitishda o‘quvchilar ekologik tafakkurini shakllantirishning o‘ziga xos xususiyatlari // Inter education & global study. 2024. № 3(1). B. 123–129.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ ЕСТЕСТВЕННОСТИ

© З.Х. Абдуназарова [1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье рассматривается использование наследия мыслителей Средней Азии в формировании экологического мышления учащихся младших классов, значение приобретения знаний, совершенствование знаний учащихся по экологическому содержанию в преподавании естественных наук, создание проблемных ситуаций, а также общеобразовательных вопросов гармонизации отношений природы и общества в учебных планах и программах, налаживания серьезных связей с окружающей средой в межпредметных отношениях, экологического мышления учащихся, их мировоззрения, поведения, экологического сознания у учащихся младших классов. процесс использования наследия мыслителей Средней Азии в формировании мышления, охрана окружающей среды в обучении, методы обучения, средства, аспекты привития позитивных установок и взглядов на экологию у учащихся начальных классов и научные источники о связи природы с данными.

ЦЕЛЬ: благодаря естественным наукам учащиеся научатся работать вместе, чтобы сохранить и защитить экологическую среду и привести к расширению прав и возможностей сообщества. Возможно, они понимают, что им необходимо сотрудничать с обществом, работая над защитой и сохранением своей природной среды.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: учащиеся начальных классов должны приобрести знания, умения, навыки и компетенции, связанные с естественными науками. Эти навыки тесно связаны с экологическим мышлением. Знания младших школьников о природе, экологические знания, экологическое мышление, научные ресурсы о взаимосвязи деятельности человека и природы даются учащимся младших классов на основе естественных наук. Также, как для существования человека необходимы

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

воздух, вода и солнце, так же необходимы растения и животные, и раскрываются естественные связи между ними.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: мы можем помочь обсудить особенности формирования экологического мышления и рассмотреть полученные результаты. Студенты выражают себя и развивают отношения: Экологическое мышление дает студентам возможность выражать себя и развивать отношения с другими людьми. Благодаря этому опыту они учатся быть самими собой и участвовать в общении с другими.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: в заключение можно сказать, что в процессе изучения экологического наследия мыслителей Центральной Азии у учащихся младших классов формируется понимание необходимости бережного сохранения природы и передачи природных ресурсов будущим поколениям.

Ключевые слова: природный ресурс, начальная школа, естествознание, экологическая среда, исчерпаемый и неисчерпаемый ресурс, образование, потребность, форма, метод, инструмент, экологическая культура, использование, наследие, ресурс, обучение, Природа, отношение, объяснение.

Для цитирования: Абдуназарова З.Х. Особенности формирования экологического мышления студентов при преподавании естественности. // Inter education & global study. 2024. № 3(1). С. 123–129.

SPECIFIC CHARACTERISTICS OF FORMING STUDENTS' ECOLOGICAL THINKING IN NATURAL SCIENCE TEACHING

© Zebiniso Kh. Abdunazarova[1]✉
[1]Termez State University, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in this article, the use of the heritage of Central Asian thinkers in the formation of environmental thinking in elementary school students, the importance of acquiring knowledge, improving students' knowledge of environmental content in teaching natural sciences, creating problem situations, as well as general education school o harmonizing nature-society relations in curricula and programs, establishing serious relationships with the environment in interdisciplinary relationships, students' ecological thinking, their worldview, behavior, ecological thinking in elementary school students the process of using the heritage of Central Asian thinkers in formation, environmental protection in teaching, teaching methods, tools, aspects of instilling positive attitudes and views on ecology in elementary school students and scientific sources about the relationship between nature are presented .

AIM: through science, students will learn to work together to preserve and protect the ecological environment and lead to community empowerment. They may realize that they need to work with society to protect and preserve their natural environment.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

MATERIALS AND METHODS: primary school students should acquire knowledge, skills, abilities and competencies related to the natural sciences. These skills are closely related to environmental thinking. Primary schoolchildren's knowledge about nature, environmental knowledge, ecological thinking, scientific resources about the relationship between human activity and nature are given to primary school students on the basis of natural sciences. Just as air, water and sun are necessary for human existence, plants and animals are also necessary, and the natural connections between them are revealed.

DISCUSSION AND RESULTS: we can help discuss the features of the formation of environmental thinking and consider the results obtained. Students express themselves and develop relationships: Ecological thinking gives students the opportunity to express themselves and develop relationships with others. Through these experiences, they learn to be themselves and engage in interactions with others.

CONCLUSION: in conclusion, we can say that in the process of studying the environmental heritage of Central Asian thinkers, primary school students develop an understanding of the need for careful conservation of nature and the transfer of natural resources to future generations.

Key words: natural resource, elementary school, natural science, ecological environment, exhaustible and non-exhaustible resource, education, need, form, method, tool, environmental culture, use, heritage, resource, teaching, Nature , attitude, explanation.

For citation: Zebiniso Kh. Abdunazarova. (2024) ‘Specific characteristics of forming students' ecological thinking in natural science teaching’, Inter education & global study, (3(1)), pp. 123–129. (In Uzbek).

Har qanday insonga ta’lim va tarbiya berish jarayoni oiladan boshlanadi, bola atrofdagi olam haqida va kattalarning va dunyoning o‘ziga nisbatan munosabati to‘g'risida dastlabki ma'lumotlarni oladi. U bolalar bog'chasida, keyin maktabda, universitetda va nihoyat, mutaxassis talab qiladigan kasbiy bilimlarni takomillashtirish bilan davom etadi. Ushbu jarayonda qo‘shimcha ekologik ta’lim barcha darajalarda mavjud bo‘lishi kerak, shunda mutaxassis ekologik jihatdan sog'lom va mas'uliyatli qarorlar qabul qilishi mumkin. Oila darajasidagi bu jarayon jamiyatimizda oilaviy va milliy an'analarni tiklash, ma'naviy-axloqiy va ekologik-axloqiy tarbiyani yangilash bilan yangi yuqori bosqichga ko‘tariladi. Shunday qilib, qo‘shimcha ta’lim barcha bosqichlarni qamrab oladi va uzluksizlik funksiyasini bajaradigan ekologik ta’limning barcha tarkibiy qismlari o‘rtasida o‘zaro munosabatlarni o‘rnatishga yordam beradi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida tabiiy fanlarga oid bilim, ko‘nikma, malaka va kompetensiyalarni egallashi lozim. Ushbu malakalar ekologik tafakkur bilan chambarchas bog‘liq. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari tabiatni bilishlari, ekologik bilim, ekologik tafakkur, inson faoliyati va tabiat o‘rtasidagi munosabatlar haqidagi ilmiy manbalar boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga tabiiy o‘quv fanlari negizida beriladi. Shuningdek, inson yashashi uchun havo,

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

suv, quyosh qanday kerak bo‘lsa, o‘simlik va hayvonlar ham shunday kerakligi, ular o‘rtasidagi tabiiy bog‘liqliklar ochib berilgan [1].

Boshlang‘ich sinflarda tabiiy fanlar bo‘yicha darslarni tashkil etishda tabiiy muhit holatining inson ta’sirida o‘zgarishi, jonli va jonsiz komponentlarga insonning kuchli antropogen ta’siri tufayli ekologik muammolar vujudga kelayotganligi, sanoat mahsulotlaridan atmosferaning ifloslanishi ekologik muammolarni vujudga keltirganligi, er yuzida ekologik tang vaziyatli hududlarning keskin ko‘payishi, global ekologik inqiroz havfining real ekanligini o‘quvchilarga tushuntirish lozim[3]. O‘quvchilar tushunishlari lozimki, tabiatni muhofaza qilish hozirgi va kelgusi avlodning ehtiyojlarini hisobga olgan holda tabiiy boyliklardan oqilona foydalanish va atrof-muhitni saqlashdan iborat. Shu jihatdan o‘quvchilarga ekologiya va ekologik tushunchalar haqida ma’lumot beriladi

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida Ekologik ta’lim-tarbiyaning asosiy maqsadi yosh avlodda atrof- muhitga ongli munosabatni shakllantirishdan iborat. Ekologik tushunchalar o‘quvchilarni tabiatni asrabavaylashga, uni sevishga, unga oqilona munosabatda bo‘lishga, o‘z maktabi, o‘zi yashab turgan oilasi, mahallasi, qishloq va shahrini ozoda saqlashga, uni ko‘kalamzorlashtirishga, mevali bog‘lar yaratishda o‘z hissalarini qo‘shishga, hayvonot dunyosiga g‘amxo‘rlik qilishga, qo‘ying-ki, er, suv, havoning musaffoligiga erishish misolida atrof-muhitni, butun nabotat dunyosini e’zozlashga qaratilgan

Xususan, ekologiya hayot jarayonlarini o‘ziga xos metodlarda tadqiq qiladigan mustaqil fan hisoblanadi. Ekologiyaning ijtimoiy hayot bilan bevosita bog‘langan tarmoqlari ham rivojlanmoqda. Shu bilan birgalikda turli fanlardan ekologik muammolar jihatlari o‘rganiladi. “Ekologiya” tirik organizmlarning (har qanday ko‘rinishdagi, barcha darajada uyg‘unlashgan) hayot faoliyati qonuniyatlarini ular hayotida kechadigan tabiiy muhitning inson omili ta’sirida yuzaga keladigan holatni o‘rganadigan fandir. Ta’limda o‘quvchi shaxsini fikrlashga, o‘zgalar fikrini anglash va shu fikrni og‘zaki hamda yozma shaklda savodli bayon eta olishga o‘rgatish masalasiga e'tibor qaratilgan bo‘lib, mustaqil fikrlaydigan, nutq madaniyati rivojlangan savodxon shaxsni kamol toptirish asosiy o‘rin egallaydi. Millatning turmush tarzi, madaniy yaratuvchanligi uning boy tarixiy merosi asosida o‘rganiladi.

Bugungi kun o‘qituvchidan ilg‘or pedagogik va yangi axborotlar texnologiyalaridan o‘quv jarayonida foydalanishni talab etmoqda. Yuqoridagilardan kelib chiqib, tajribalarimiz asosida dars mashg‘ulotlarida interfaol metodlarni qo‘llash orqali ta'lim-tarbiya berish yo‘llariga doir fikrlarimizni bayon etamiz. O‘ylaymizki, u o‘quv mashg‘ulotlari samaradorligini oshirishda hamkasblarimizga amaliy yordam beradi. Shuningdek, o‘quvchilarni o‘z yo‘nalishini tanlash va mustaqil hayotga tayyorgarlik ko‘nikmalarini shakllantirishdek mas'uliyatli vazifani bajarishda ularning yaqin ko‘makchilardan biriga aylanadi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik tafakkurni shakllantirishda O‘rta Osiyo mutafakkirlari merosidan foydalanishda, motivasiya va ijodiy faoliyat orqali ularning shaxsiy fazilatlarini shakllantirish, shuningdek, tabiat hodisalari o‘rtasida sabab-oqibat munosabatlarini o‘rnatish, tabiatni his qilish qobiliyatini rivojlantirish, ekologik bilimlarni shakllantirish, va bunyodkorlik hissini qaror toptirish, atrofdagi narsa va hodisalar

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

o‘zgarishlarini tahlil qilish, hamda tabiiy hodisalarni tahlil qilish va oqibatlarini umumlashtirishdan iborat.

Atrof-muhitni rivojlantirish samaradorligini oshirish texnologiyalaridan biri bu kognitiv materialni to‘g‘ri tanlay olishi va amaliyotda qo‘llashdir. Ishning ta’lim - tarbiya bilan bog‘liqligi hamda ishlab chiqarish sohasidan farqlanuvchi jihatini hisobga olgan holda asoslash mumkin.

Shunday qilib, O‘rta Osiyo mutafakkirlarining ekologiyaga oid meroslari mazmuni bilan tanishish ularning boshlang‘ich sinflarda tabiiy fanlarni o‘qitishda foydalanish mumkinligini ko‘rsatdi. Mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanish esa boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining ulardan qay darajada xabardorliklari hamda dars jarayonida ularni qo‘llay olishlariga bog‘liqdir [6].

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik tafakkurni shakllantirishda O‘rta Osiyo mutafakkirlari merosidan foydalanishda, motivasiya va ijodiy faoliyat orqali ularning shaxsiy fazilatlarini shakllantirish, shuningdek, tabiat hodisalari o‘rtasida sabab-oqibat munosabatlarini o‘rnatish, tabiatni his qilish qobiliyatini rivojlantirish, ekologik bilimlarni shakllantirish, va bunyodkorlik hissini qaror toptirish, atrofdagi narsa va hodisalar o‘zgarishlarini tahlil qilish, hamda tabiiy hodisalarni tahlil qilish va oqibatlarini umumlashtirishdan iborat. Atrof-muhitni rivojlantirish samaradorligini oshirish texnologiyalaridan biri bu kognitiv materialni to‘g‘ri tanlay olishi va amaliyotda qo‘llashdir. Ishning ta’lim - tarbiya bilan bog‘liqligi hamda ishlab chiqarish sohasidan farqlanuvchi jihatini hisobga olgan holda asoslash mumkin.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, O‘rta Osiyo mutafakkirlarining ekologiyaga oid meroslarini o‘rganish jarayonida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida tabiatni avaylab asrash, tabiiy resurslarni kelajak avlodlarga etkazish zarurligi haqidagi tushunchalar shakllanadi.

Agar ekologik ta’limning turli darajalarda qanday amalga oshirilishini ko‘rib chiqsak, shuni ta'kidlash kerakki, maktabgacha ta’lim uchun hech qanday standartlar ishlab chiqilmagan. Biroq, ayrim ta’lim tashkilotlarida ekologik ta’lim va ta’limning mualliflik dasturlari amalga oshirilmoqda. Mutaxassislarning ta'kidlashicha, agar biz hozirgi holatni oldingi davr bilan taqqoslasak, unda hozirgi paytda maktabgacha ta’lim muassasalarida ekologik ta’limga kam e'tibor berilayotganligini tan olishimiz kerak. Hamma narsa o‘qituvchilar va o‘qituvchilarning shaxsiy qiziqishlariga bog'liq.

Xulosa o‘rnida shuni ta’kidlash kerakki, maktab o‘quvchilarining ekologik tarbiyasi uzluksiz va maqsadga muvofiq jarayonga aylanishi va umumta’lim darajalari o‘rtasida ham, umumiy va qo‘shimcha ta’lim o‘rtasida ham uzviyligini ta'minlaydigan ta’lim dasturlariga muvofiq turli shakllarda amalga oshirilishi kerak.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasining “Tabiatni muhofaza qilish to‘g’risida” gi qonuniga sharhlar. -T.: “SHarq”, 2011.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

2. “O‘zbekiston Respublikasida atrof muhit muhofazasi va tabiiy resurslardan foydalanishning holati” to‘g’risida milliy ma’ruza.T.; CHinor YeNK, 2010.
3. Tolipov T. Ekologiyaning dolzarb muammolari. Qarshi.: Nasaf, 2003.
4. Hakimov N.H, Abdulqosimov A.V., Hamdamov SH.R. Ijtimoiy Ekologiya. O‘quv qo‘llanma. T.; TDIU, 2007.
5. Seytmuratova R. Ekologik bilim va tarbiya //Boshlang’ich ta’lim j., 1992. 1- son. - 57 b.
6. Uralovich T. F. Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies //International Engineering Journal For Research & Development. – 2021. – T. 6. – C. 3-3.
7. Bo‘rieva M. Yoshlarda tabiatni muhofaza qilish hissini tarbiyalash //Xalq ta’limi. – Toshkent. – 1992. -2-son. 260-b.
8. Suyarov K. va boshqalar. Tabiiy fanlar.-2-sinf uchun darslik. Toshkent: Respublika ta’lim markazi, 2021.- 120 b.
9. Norbo‘tayev X.B. Boshlang‘ich sinflarda fanlararo ekologik tarbiya //Zamonaviy ta’lim. - 2018. 11-son. - B. 558.
10. Muxtarova, L. A. (2024). EKOLOGIK XAVFSIZLIK EKOLOGIK MADANIYATNING AJRALMAS TARKIBIY QISMI SIFATIDA. Yangi O‘zbekistonda Tabiiy va Ijtimoiy-gumanitar fanlar respublika ilmiy amaliy konferensiyasi, 2(1), 53-59.EKOLOGIK XAVFSIZLIK EKOLOGIK MADANIYATNING AJRALMAS TARKIBIY QISMI SIFATIDA. Yangi O‘zbekistonda Tabiiy va Ijtimoiy-gumanitar fanlar respublika ilmiy amaliy konferensiyasi, 2(1), 53-59
11. Mamanazarovna, D. M., & Ergashovna, J. B. (2024, February). Boshlangich sinflarda tabiiy fanlar darslarida amaliy ishlarni tashkil etishning metodik asoslari. In International conference on multidisciplinary science (Vol. 2, No. 2, pp. 138-141.
12. Norbutayev Kh.B. Raising the ecological culture of the student inteaching biology in connection with other disciplines. Of publication with Impact Factor. International Cientific Journal ISJ Theoretical & Applie Science hiladelphia, USA issue 06, volume 86 published June. - 30, 2020. -P.714 -717.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Abdunazarova Zebiniso Xudoyshukurovna**, o‘qituvchi [**Абдуназарова Зебинисо Худойшукуровна,** педагог], [**Zebiniso Kh. Abdunazarova,** teacher]; manzil: O‘zbekiston, 117036, Surxandaryo, Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi 43-uy [адрес: Узбекистан, 117036, Город Термез, ул. Barkamol avlod 43], [address: Uzbekistan, 117036, Surkhandarya, Termez city, Barkamol avlod at street, 43]; E-mail: sarvinozraximqulova1990@mail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

BOSHLANG‘ICH SINFDA QAYTA HIKOYALALASH VA BAYONNING TURLARI

© Q.G‘. Atamurodova[1]✉

[1]Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti, Denov, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada boshlang‘ich ta’lim jarayonida bayon yozish va qayta hikoyalashning ahamiyati shunchalik kattaki, har o‘quvchining yozma nutqini rivojlantirish uchun turli mavzudagi bayon tanlashda e’tiborli jihatlariga ahamiyat berish zarur. Boisi bugungi davr talablariga har tomonlama mos keluvchi, vositalar darsliklarning asosiy yo‘nalishi ham aynan shunda. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini ijodkor va yozma nutqqa har tomonlama tayyor qilib tarbiyalash uchun va eng muhimi ularda qayta hikoyalash va bayon qilishga oid bog‘lanishli nutq komponentlarini to‘g‘ri shakllantirishdan boshlang‘ich ta’limda unumli foydalaniladi. Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda o‘tkaziladigan bayon va uning turlari o‘tkazilish usullari haqida ma’lumot berilgan bo‘lib, boshlang‘ich sinf ona tili darslarida bayonning turlari, maqsadga muvofiq bo‘lishi, o‘quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishga asos bo‘luvchi komponetlari haqida batafsil fikrlar berilgan.

MAQSAD: boshlang‘ich sinfdagi hikoyalash va bayonning maqsadi o‘quvchilarni turli sohalarda rivojlantirish, ularning tushunchalarini kengaytirish, g‘oyalarini qurish, muhokamani o‘rganish va ijtimoiy munosabatlarini kuchaytirishdir. Bu jarayonning asosiy maqsadlari quyidagilar bo‘lishi mumkin: Tilni rivojlantirish: Hikoyalash va bayon o‘quvchilarga tilni foydalanish, so‘zlash, eshitish va yozish qobiliyatlari rivojlantirishga yordam beradi.O‘qish qiziqishini oshirish: O‘quvchilarning o‘qishni sevimli va qiziqarli topishlari, ularning o‘zlarini o‘rgangan materialga qiziqtirish va uni o‘zlashtirishlari uchun motivatsiya yaratadi. Tushunchalarini oshirish: Hikoyalash va bayon o‘quvchilarga dunyoqarashi va fikr qilib ko‘rishni o‘rganishga imkoniyat beradi. Ular qahramonlar va muhit haqida tushunchalar olishadi va ularning o‘z fikrlarini rivojlantirishga yordam beradi.

MATERİALLAR VA METODLAR: boshlang‘ich sinfda qayta hikoyalash va bayonning tur-lari ko‘pdir. Har bir turda o‘quvchilarning tajriba, yeteneklar va maqsadlariga qarab, foydalanish mumkin bo‘lgan metodlar mavjud. Quyidagi turli boshlang‘ich sinfda qayta hikoyalash va bayonning turlari keng qamrovda bo‘lib, shu jumladan: O‘quvchilar o‘rtasida muntazam muzokaralar olib boriladigan hikoyalash va bayonning turi. Bu usul, o‘quvchilarni qiziqishlarini oshirish va ularni o‘z fikrlarini bayon etishga rag‘batlantirish uchun samarali bo‘lishi mumkin. Qisqa hikoya yozish va taqdim etish: O‘quvchilarga o‘z hikoyalari yozishni o‘rganishga o‘tishadi. Ularga o‘zlarining iste’mol qilgan tillari, so‘zlar va qo‘llanma

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

tushunchalari bo‘yicha yaratish uchun maslahatlar beriladi. Qahramonlarning tasvirlanishi: O‘quvchilar qahramonlar haqida hikoyalash orqali qahramonlarni tavsiflash, ularning xususiyatlari va xarakteristikalarini tahlil qilishlari mumkin. Bu usul, o‘quvchilarning munosabatlarini va analitik qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

MUHOKAMA VA NATİJALAR: boshlang‘ich sinfdagi hikoyalash va bayonning muhokama va natijalari turli bo‘lishi mumkin. Bu, o‘quvchilarning o‘z fikrlarini ifoda qilishi, tahlil qilishi va kreativliklarini oshirishi bilan bog‘liq. Quyidagi muhokama va natijalar keng tarqalgan: Tushunchalar va fikrlar: O‘quvchilar hikoyalash va bayonning orqali o‘z fikrlarini ifoda etishadi. Bu, ularning tushunchalarini, g‘oyalarini va dunyoqarashlarini rivojlantirishga yordam beradi. Komunikatsiya qobiliyatlari: O‘quvchilar boshlang‘ich sinfdagi hikoyalash va bayon orqali bir-biriga e’tibor qaratish, kelajakda kommunikatsiya qilish va o‘z fikrlarini boshqalarga izoh qilish qobiliyatlarini rivojlantirishadi. Analitik qobiliyatlar: Hikoyalash va bayon orqali o‘quvchilar dunyoqarashi va tahlil qilishga o‘rgatiladi. Ular qahramonlar, muhit va qo‘llanilayotgan mavzular haqida tahlil qilishadi. Ijtimoiy munosabatlar: O‘quvchilar boshlang‘ich sinfdagi hikoyalash va bayon orqali o‘zaro munosabatlarini rivojlantirishadi. Ular qanday qilib fikr almashtirish va kelajakda muammo hal qilish haqida fikr ko‘rsatishadi.

XULOSA: ona tili darslarida o‘quvchilarni bayon yozishga to‘g‘ri yo‘naltirish o‘quvchining ijodiy tafakkurini o‘stirish bilan bir qatorda ularni so‘z boyligini oshirishga va o‘z fikr tushunchalarini izchil va erkin bayon eta olishga o‘rgatishi bilan o‘ta munimdir.

Kalit so‘zlar: bayon, bayon turlari, bog‘lanishli nutq, interfaol metodlar, baholash mezonlari, asosiy fikr, tasvir, insho, muhokama insho, bayon turlari.

Iqtibos uchun: Atamurodova Q.G‘. Boshlang‘ich sinfda qayta hikoyalalash va bayonning turlari // Inter education & global study. 2024. № 3.(1). B.130–138.

ТИПЫ ПЕРЕСКАЗА И ПОВЕСТВОВАНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

© К.Г. Атамуродова[1]✉
[1]Институт предпринимательства и педагогики Денова, Денов, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в процессе начального обучения значение повествования и пересказа настолько велико, что необходимо уделять внимание повествованию на различные темы, чтобы развивать письменную речь каждого ученика. Поскольку он подходит по всем параметрам в зависимости от периода, основное направление учебников совершенно одинаковое. Воспитать младших школьников всесторонне подготовленными к творческой и письменной речи, а главное, эффективно научить их беречь компоненты пересказа и повествовательно-связной речи от непосредственного контроля. В данной статье представлена informatsia о методах защиты, воспитания студентов, что является основой совершенствования физического воспитания студентов. Отмечено о компонентах-реципиентах.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

ЦЕЛЬ: целью рассказывания и повествования в начальной школе является развитие учащихся в различных областях, расширение их понимания, формирование их идей, обучение дискуссиям и укреплению их социальных связей. Основными целями этого процесса могут быть: Развитие речи: рассказывание историй и повествование помогают учащимся развивать языковые навыки, навыки говорения, аудирования и письма. Повысить интерес к чтению: учащиеся находят чтение приятным и интересным. Это создает у них мотивацию интересоваться материал, который они изучили и усвоили. Расширение концепций: рассказы и рассказы позволяют учащимся научиться думать и думать. Они получают представление о персонажах и обстановке и помогают им развивать свои собственные идеи.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в начальных классах существует множество видов пересказа и повествования. Каждый тип имеет приемы, которые можно использовать в зависимости от опыта, способностей и целей учащихся. Следующие типы пересказа и повествования в начальной школе широко варьируются, в том числе: Тип пересказа и повествования, который регулярно обсуждается между учащимися. Этот метод может быть эффективным для стимулирования интереса учащихся и поощрения их к выражению своего мнения. Написание и представление короткого рассказа: учащиеся научатся писать свои собственные истории. Им дают советы по творчеству на основе языка, который они используют, слов и руководящих понятий. Описание персонажей: Учащиеся могут описывать персонажей, анализировать их характеристики и характеристики, рассказывая истории о персонажах. Этот метод помогает студентам развивать свои взаимоотношения и аналитические навыки.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: обсуждение и результаты рассказывания и повествования в начальной школе могут различаться. Это связано со способностью учащихся выражать свои мысли, анализировать и повышать свою креативность. Следующие обсуждения и результаты являются общими: Концепции и идеи: Учащиеся выражают свои идеи посредством рассказывания историй и повествований. Это помогает развивать их понимание, идеи и мировоззрение. Коммуникативные навыки: посредством рассказывания историй и повествования в начальных классах учащиеся развивают навыки сосредоточения внимания друг на друге, общения в будущем и объяснения своих мыслей другим. Аналитические навыки: посредством рассказывания историй и повествования учащихся учат думать и анализировать. Они анализируют персонажей, обстановку и используемые темы. Социальные отношения: учащиеся развивают свои отношения посредством рассказывания историй и повествований в начальных классах. Они показывают идеи о том, как обмениваться идеями и решать проблемы в будущем.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: в заключение можно сказать, что правильная установка учащихся на написание изложения на занятиях по родному языку будет способствовать развитию творческого мышления учащихся, а также увеличению их

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

словарного запаса и возможности связно и свободно выражать свои мысли. Он очень хорош в преподавании.

Ключевые слова: высказывание, виды высказывания, связная речь, интерактивные методы, критерии действия, мнение, образ, эссе, дискуссионное эссе, виды высказывания.

Для цитирования: Атамуродова К.Г. Типы пересказа и повествования в начальной школе. // Inter education & global study.2024. №3(1). С.130–138.

TYPES OF NARRATIVE AND NARRATIVE IN PRIMARY CLASSROOM

© Kunduzoi G. Atamurodova[1]✉

[1]Denov Institute of Entrepreneurship and Pedagogy, Denov, Uzbekistan

Annotation

NTRODUCTION: in the process of primary education, the importance of narrative and retelling is so great that it is necessary to pay attention to the narrative on various topics in order to develop the written speech of each student. Because it is suitable in all respects depending on the period, the main direction of the textbooks is exactly the same. To educate primary school students to be comprehensively prepared for creative and written speech, and most importantly, effective in teaching them to protect the components of retelling and narrative connected speech from direct supervision. is done. This article provides information on the methods of protection, education of students, which is the basis for improving the physical education of students. It is noted about the recipient components.

AIM: the purpose of storytelling and storytelling in primary school is to develop students in various areas, expand their understanding, shape their ideas, teach discussion and strengthen their social connections. The main goals of this process may be: Language Development: Storytelling and storytelling help students develop language, speaking, listening and writing skills. Increase interest in reading: Students find reading enjoyable and interesting. This creates motivation for them to be interested in the material they have studied and mastered. Expanding Concepts: Stories and narratives allow students to learn to think and think. They gain insight into characters and settings and help them develop their own ideas.

MATERIALS AND METHODS: in elementary grades, there are many types of retelling and storytelling. Each type has techniques that can be used depending on the students' experience, abilities, and goals. The following types of retelling and storytelling in elementary school vary widely, including: The type of retelling and storytelling that is regularly discussed among students. This method can be effective in stimulating students' interest and encouraging them to express their opinions. Writing and Presenting a Short Story: Students will learn to write their own stories. They are given advice on creativity based on the language they use, words and guiding concepts. Describing Characters: Students

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

can describe characters and analyze their characteristics and characteristics by telling stories about the characters. This method helps students develop their relationship and analytical skills.

DISCUSSION AND RESULTS: discussion and results of storytelling and narration in elementary schools may vary. This relates to students' ability to express their thoughts, analyze and enhance their creativity. The following discussions and findings are general: Concepts and Ideas: Students express their ideas through storytelling and storytelling. This helps develop their understanding, ideas and worldview. Communication skills: Through storytelling and storytelling in the early grades, students develop skills to focus on each other, communicate in the future, and explain their thoughts to others. Analytical Skills: Through storytelling and storytelling, students are taught to think and analyze. They analyze the characters, setting, and themes used. Social Relationships: Students develop their relationships through storytelling and storytelling in the elementary grades. They show ideas on how to exchange ideas and solve problems in the future.

CONCLUSION: in conclusion, we can say that the correct attitude of students towards writing a statement in their native language classes will contribute to the development of creative thinking of students, as well as an increase in their vocabulary and the ability to coherently and freely express their thoughts. He is very good at teaching.

Key words: Statement, types of statement, connected speech, interactive methods, action criteria, opinion, image, essay, discussion essay, types of statement.

For citation: Kunduzoi G. Atamurodova. (2024) ‘Types of narrative and narrative in primary classroom’, Inter education & global study, (3(1)), pp. 130–138. (In Uzbek).

Ta’lim sohasidagi bosh maqsad - ta’lim va tarbiyaning demokratik, insonparvarlik prinsiplarini qaror toptirish, xalqimizning tarixiy an’aanalari va urf-odatlari, shuningdek, umumbashariy qadriyatlilik asosida ta’lim-tarbiya jarayoni mazmunini tubdan o‘zgartirish, shu maqsadda pedagogik jamoalarning tashabbuskorligiga keng imkoniyat ochib berishdan iboratdir. Biz farzandlarimizning nafaqat jismoniy va ma’naviy sog‘lom o‘sishi, balki ularning eng zamonaviy intelektual bilimlarga ega bo‘lgan, uyg‘un rivojlangan insonlar bo‘lib, XXI asr talablariga to‘liq javob beradigan barkamol avlod bo‘lib voyaga etishi uchun zarur barcha imkoniyat va sharoitlarni yaratishni o‘z oldimizga maqsad qilib qo‘yganmiz. Bola tarbiyasida ularning yosh jihatiga, ruhiyat va tushunchasiga, fe’l-atvoriga alohida ahamiyat berish zarurligini davrning o‘zi taqazo etib turibdi.

Bilamizki, boshlang‘ich maktab ta’limida qayta hikoya qilish va hikoya qilish o‘quvchilarning tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirish va hikoya qilishga bo‘lgan mehrini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Qayta hikoya qilish o‘quvchilarning o‘qigan yoki eshitgan hikoyasini o‘z so‘zlari bilan umumlashtirish yoki aytib berishni o‘z ichiga oladi, rivoyat esa voqealar yoki kechinmalarni ketma-ket aytib berishni o‘z ichiga oladi. Qayta hikoya qilish va hikoya qilish strategiyalarining har xil turlarini tushunish o‘qituvchilar uchun tushunish ko‘nikmalarini samarali o‘rgatish va o‘quvchilarning savodxonligini oshirish uchun zarurdir.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Metodologiya. Bayon arabcha so‘zdan olingan bo‘lib, 1) voqea, hodisa, fikr, mulohaza va shu kabilarning og‘zaki yoki yozma ifodasi; 2) matnni o‘qib yoki aytib berilganlar asosida yozib chiqilgan ish degan ma’nolarni anglatadi. Bayon o‘qib berilgan namunaviy matn mazmunini ma’lum tayyorgarlikdan so‘ng yozma qayta hikoyalashdir. O‘qish darslarida matn ustida ishlash, o‘qilgan matn yuzasidan savollarga javob berish, reja tuzish va reja asosida og‘zaki qayta hikoyalash bolalarni bayon yozishga tayyorlaydi. O‘quvchilarni o‘z fikrini mustaqil yozishga, o‘qilgan matnni hikoya qilishga o‘rgatishni iloji boricha ertaroq boshlagan ma’qul. Buning uchun o‘quvchilar matnni og‘zaki hikoya qilayotganda qo‘llangan alohida so‘zlarni yozishdan gapni yozishga, so‘ng matnni qismlarini yozishga va ikkinchi sinfdan boshlab maxsus tanlangan kichik matn asosida bayon yozishga o‘rgatiladi. Bayon o‘qib berilgan namunaviy matn mazmunini ma’lum tayyorgarlikdan so‘ng yozma qayta hikoyalashdir. O‘qish darslarida matn ustida ishlash, o‘qilgan matn yuzasidan savollarga javob berish, reja tuzish va reja asosida og‘zaki qayta hikoyalash bolalarni bayon yozishga tayyorlaydi.

Tahlil va natijalar. Boshlang‘ich sinflarda qayta hikoyalash va bayonga oid mavzularni o‘qitishda samarali hisoblangan bir qator metodlar haqida ham ma’lumot berib o‘tsak.

“So‘z top” o‘yini. Bu metoddan darsning hamma qismlarida foydalanish mumkin . O‘qituvchi qushlar, hayvonotlar, meva-sabzavotlar haqida bir so‘z aytadi, o‘quvchilar davom etttradilar. O‘qituvchi boshlagan so‘z qaysi harf bilan tugasa, o‘quvchi shu harfdan boshlangan so‘zni aytishi kerak.. Bu usul o‘quvchilarni tezkorlik bilan fikr yuritib, javob berishga hamda xotirasini mustahkamlashga yordam beradi.

“Klaster” usuli. Bu usul o‘quvchiga berilgan mavzu bo‘yicha erkin o‘ylash va fikrlarini bemalol bayon etish uchun sharoit yaratadi. Bu usulda o‘quvchi nimani o‘ylagan bo‘lsa, shuni aytadi va yozilgan fikrlar to‘g‘ri yoki noto‘g‘ri bo‘lishidan qat’iy nazar muhokama qilinmaydi va belgilangan vaqtgacha davom etadi. Bu sinfning har bir o‘quvchisi tomonidan ilgari surilayotgan g‘oyalarni uyg‘unlashtirib, ular o‘rtasidagi aloqalarni yanada mustahkamlash imkoniyatini yaratadi.

“Mozayka” usuli. “Mozayka”, ya’ni mayda bo‘laklardan yaxlit ko‘rinishni hosil qilish. Bunda qushlar, hayvonlar, mevalarning rasmlari bo‘laklarga har bir guruhga alohida tarqatiladi. Guruhlarning qatnashchilari bo‘lakchalarni bir butun ko‘rinishga keltiradilar. Guruh sardorlari yaxlit holga kelgan hayvon, meva yoki daraxt haqida gapirib beradilar.

“To‘xtab o‘qish” usuli. O‘qituvchi matn bilan tantshttrish jarayonida bir necha marta to‘xtab, o‘quvchilarga savollar bilan murojaat qiladi. Savollar aynan mavzuga tegishli bo‘lishi zarur. Yoki o‘quvchi matn o‘qish jarayonida to‘xtatilib, nima haqida o‘qiganligi so‘raladi. Bu usul orqali o‘quvchilarning diqqati jamlanadi, mustaqil fikrlash ko‘nikmalari shakllanadi..

“Zanjur” usuli. Bu she’r, topishmoq, maqollar berilgan darslarda qo‘llash maqsadga muvofiqdir. O‘quvchilar tartib bilan, ketma-ketlikda berilgan she’r misrasi yoki topishmoq qatorini aytadilar. Bu usul qo‘llanganda o‘quvchi uyalib qolmasligi uchun berilgan she’r, maqol, topishmoqni yod olishga majbur bo‘ladi..

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

“Rasmli rebus” o‘yini. Sinf o‘quvchilari uch guruhga bo‘linadilar. Har bir guruhga rasmlar tarqatadi. Berilgan rasmlar bosh harflaridan hayvon yoki jonivorlarning nomlari kelib chiqishi kerak.

Tahlil boshlang‘ich maktab sharoitida odatda qo‘llaniladigan takrorlash va hikoya qilish strategiyalarining bir nechta turlarini aniqladi. Bularga quyidagilar kiradi:

1. Ketma-ket takrorlash: O‘quvchilar hikoya yoki matnni voqealar sodir bo‘lish tartibi bo‘yicha umumlashtiradilar, asosiy syujet nuqtalari va asosiy fikrlarga e’tibor qaratadilar.

2. Xulosa: O‘quvchilar matnning asosiy g‘oyalari va muhim tafsilotlarini qisqacha bayon qilib, mayda detallar va syujetlarni qoldirib, qisqacha bayon qiladilar.

3. Xarakterlarni qayta hikoya qilish: O‘quvchilar voqeani muayyan personaj nuqtai nazaridan qayta hikoya qilishga, voqealarni ular idrok etgancha tasvirlashga, qahramonning fikrlari, his-tuyg‘ulari va motivlarini ta’kidlashga e’tibor qaratadilar.

4. Mavzuga asoslangan qayta hikoya qilish: O‘quvchilar hikoyaning asosiy mavzusini yoki xabarini aniqlaydilar va takrorlaydilar, qahramonlar va voqealar asosiy mavzuni etkazishga qanday hissa qo‘shishini ta’kidlaydilar.

5. Ijodiy hikoya: O‘quvchilar o‘z tasavvurlaridan foydalanib, syujet, sahna ko‘rinishi, personajlar va nizolarni hal qilish kabi elementlarni o‘z ichiga olgan asl hikoyalarni yaratadilar va hikoya qiladilar.

1-sinfda bayon ustida ishlash. To‘la savodxonlikka erishishning muhim omillaridan biri, o‘quvchilar nutq madaniyati ustida ishlash, ularni og‘zaki va yozma nutqlaridagi kamchiliklarni o‘z vaqtida aniqlash va tuzatishdan iboratdir. Shuning uchun 1-4-sinf o‘quvchilariga dars berish jarayonida bir turdagi yozma ishlar bilan chegaralanib qolmay, balki yozma ishning barcha turlari ustida mashg‘ulot olib borish, o‘quvchilarda fikrni keng ko‘lamda va xilma-xil ravishda bayon eta bilish qobiliyatini o‘stirish lozim.

2-sinfda bayon ustida ishlash. Ikkinchi sinf ona tili dasturida o‘quvchilarni o‘qituvchi rahbarligida hajmi uncha katta bo‘lmagan (40-50ta so‘zli) matnlardan savollar yordamida bayon yozishga o‘rgatish tavsiya etiladi. O‘qituvchining oldida ikkinchi sinf o‘quvchilarini berilgan tayyor reja asosida bayon yozishga o‘rgatish vazifasi turadi. O‘quvchilar yozuv taxtasiga yozilgan savollarni to‘g‘ri o‘qishi va ularning ma’nosini tushunishi, rejadagi savolga aniq javob berishi, qayta hikoyalashda va yozma bayonda o‘zining javoblarini rejadagi savollar tartibida berishi lozim.

3-sinfda bayon ustida ishlash. 3-sinfda yoziladigan hamma bayonlarni, asosan, ikki turga bo‘lish mumkin. Birinchi turi o‘qituvchi tavsiya qilgan tayyor reja, ikkinchi turi esa o‘qituvchi rahbarligida o‘quvchilar bilan hamkorlikda tuzilgan reja asosida yoziladi. To‘plamdagi matnlarni joylashtirishda yuqoridagi bo‘linish usuli asos qilib olingan. Ikki turda bayon yozishga o‘rgatish ishlari butun o‘quv yili davomida olib boriladi.

4-sinfda bayon ustida ishlash. Ma’lumki, uchinchi sinfda bayon o‘qituvchi tomonidan tavsiya qilingan tayyor reja hamda o‘qituvchi rahbarligida jamoa bo‘lib tuzilgan reja asosida o‘tkaziladi. To‘rtinchi sinfda esa yuqoridagi bayonning ikki turi bilan birga:

a) mustaqil tuzilgan reja asosidagi bayon;

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

b) qisman tasvir bo‘lgan bayon;

s) grammatik topshiriqli bayon;

d) matn mazmunini qisqartirishga oid bayon va nazorat bayonlaridan foydalaniladi.

Muhokama o‘quvchilarning turli xil o‘rganish uslublari va qobiliyatlarini qondirish uchun boshlang‘ich maktab sinflarida turli xil takrorlash va hikoya qilish strategiyalarini kiritish muhimligini ta’kidlaydi. Ketma-ket takrorlash o‘quvchilarda ketma-ketlik ko‘nikmalarini rivojlantirishga va hikoya tuzilishini tushunishga yordam beradi, umumlashtirish esa asosiy g‘oyalar va muhim tafsilotlarni aniqlash qobiliyatini rivojlantiradi. Qahramonlarni qayta hikoya qilish hamdardlik va istiqbolga ega bo‘lishga yordam beradi, mavzuga asoslangan qayta hikoyalash esa tanqidiy fikrlash va tahlil qilishga undaydi. Ijodiy hikoya qilish o‘quvchilarning ijodkorligi va hikoya qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi, adabiyotga mehr uyg‘otadi, o‘zini namoyon qiladi. Bu esa boshlang‘ich sinf ona tili darslarida o‘quvchilarni bayon yozishga o‘rgatish o‘qituvchidan yuqori pedagogik mahorat talab etadigan muhim va asosiy ish turlaridan biridir. Bayon bolalarda adabiy nutqning to‘g‘ri shakllanishiga yordam beradi, nutq madaniyatini yaxshilaydi, badiiy estetik jihatlarini tarbiyalaydi, tilga sezgirlikni oshiradi.

Qayta hikoyalashning turi xilma-xildir. Har qanday qayta hikoya qilingan matn yuzasidan bayon yozish mumkin, ammo bayon yozish og‘zaki qayta hikoyalashga nisbatan qiyin, murakkab faoliyatdir. Bundan tashqari, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yozish sur’ati sekin, shunga ko‘ra bayon uchun kichik hajmdagi kompozitsiyasi sodda, til tomondan ham mos matn tanlanadi. Bayon matni asta-sekin murakkablashtira boriladi: avval hikoya tarzidagi bir epizodni ifodalovchi matn tanlansa, unga epizodlar, tasvir elementlari kiritila boradi, qatnashuvchilar soni orttiriladi, muhokama elementlari ham qo‘shiladi; keyinroq shaxsini o‘zgartirib bayon yozishga o‘tiladi. Shunday qilib, bayon asta-sekin ijodiy tus ola boradi.

Shuni ham unutmaslik lozimki, qayta hikoyalash va bayonda bolaning tabiiy nutqi eshitilishi, ya’ni berilgan namunani ko‘rko‘rona yodlamasligi, namuna leksikasidan, nutq oborotlaridan, sintaktik qurilishidan foydalana olishi zarur. Qolaversa, qayta hikoyalashda namunadagi izchillik, bog‘liqlik saqlanishi, asosiy faktlar berilishi, ayniqsa, ilmiy matnni qayta hikoyalashda barcha muhim o‘rinlar to‘liq bayon qilinishi zarur.

Vaqti-vaqti bilan ilgari eshitilgan, o‘qituvchi o‘qib bergan yoki radio, televizordan yozib olingan matnni qayta hikoyalatish, o‘quvchi bir marta ovoz bilan yoki ichda o‘qigandan so‘ng qayta hikoyalatishdan foydalanishni tajribada qo‘llab turish ham mumkin.

Tadqiqotlardan shu narsa ma’lum bo‘ladiki, qayta hikoyalash bog‘lanishli nutqni o‘stirishning zaruriy bosqichidir. Boshlang‘ich sinflar ona tili dasturiga ko‘ra, matn mazmunini qisqartirib bayon yozishni 3-sinfda o‘rgatish ko‘zda tutiladi. Qisqartirib bayon yozishga tayyorgarlik matn qismlariga sarlavha topish, matn rejasini jamoa bo‘lib tuzish bilan bog‘liq holda 2-sinfdan boshlanadi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, ona tili darslarida o‘quvchilarni bayon yozishga to‘g‘ri yo‘naltirish o‘quvchining ijodiy tafakkurini o‘stirish bilan bir qatorda ularni so‘z boyligini

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

oshirishga va o‘z fikr tushunchalarini izchil va erkin bayon eta olishga o‘rgatishi bilan o‘ta munimdir. Qolaversa, muhokama qilingan turli xil takrorlash va hikoya qilish strategiyalari boshlang‘ich maktab o‘qituvchilari uchun o‘quvchilarni mazmunli savodxonlik mashg‘ulotlariga jalb qilish va tushunish qobiliyatlarini rivojlantirish uchun qimmatli imkoniyatlarni taqdim etadi. Ushbu strategiyalarni o‘qitish amaliyotiga qo‘shish orqali o‘qituvchilar o‘quvchilarni mohir kitobxonlar, tanqidiy fikrlovchilar va ishonchli hikoyachilar bo‘lishga imkon beradigan dinamik va boyituvchi o‘quv tajribalarini yaratishlari mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasining “Tabiatni muhofaza qilish to‘g’risida” gi qonuniga sharhlar. -T.: “SHarq”, 2011.
2. “O‘zbekiston Respublikasida atrof muhit muhofazasi va tabiiy resurslardan foydalanishning holati” to‘g’risida milliy ma’ruza.T.; CHinor YeNK, 2010.
3. Қосимова К. Она тили ўқитиш методикаси. Тошкент – 2009.
4. Сафарова Р. Она тили ўқитувчилар учун методик қўлланма “Шарқ” нашриёти матбаа акциядорлик компанияси бош таҳририяти. Тошкент – 2016.
5. Умарова М. “Баёнлар тўплами”. Тошкент – 1992.
6. Tolipov T. Ekologiyaning dolzarb muammolari. Qarshi.: Nasaf, 2003.
7. Hakimov N.H, Abdulqosimov A.V., Hamdamov SH.R. Ijtimoiy Ekologiya. O‘quv qo‘llanma. T.; TDIU, 2007.
8. Seytmuratova R. Ekologik bilim va tarbiya //Boshlang’ich ta’lim j., 1992. 1- son. - 57 b.
9. Urolovich T. F. et al. USE OF PERSPECTIVE POSITION AND METRIC ISSUES IN PRACTICAL DRAWING IN DESCRIPTION OF NUMBER LESSONS //Innovative Society: Problems, Analysis and Development Prospects.-2022.-S. – C. 41-44.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Atamurodova Qunduzoy G‘anievna.,** o‘qituvchi [**Атамуродова Кундузой Ганиевна,** учитель], [**Kunduzoi G. Atamurodova,** teacher]; manzil: O‘zbekiston, Surxondaryo, Denov shaxri, Sharof Rashidov ko‘chasi 360-uy [адрес: Узбекистан, Сурхандарьинская обл., город Денов, улица Шарафа Рашидова, дом 360], [address: Uzbekistan, Surkhandarya, Denov city, 360 Sharafa Rashidova Street]; E-mail: atamuratovaqunduzoy@gmail.com

CC BY NC ND

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

MUAMMOLI TA’LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA O‘QUVCHILARDA KREATIV FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISH

© J.E. Eshpo‘latova[1]✉
[1]Termiz davlat pedagogika instituti , Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativlikni takomillashtirish to‘g‘risida fikr mulohazalar bayon etilgan. Unda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida zarur bilim, ko‘nikma, malaka va kompetensiyalarga ega bo‘lishi va hayotga tatbiq eta olishlarida ulardagi kreativ qobiliyat motivatsiyalarining o‘rni va ahamiyati, shuningdek, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kreativ fikrlash qobilyatlarini aniqlash va kreativ fikrlash motivatsiyalarini rivojlantirishning o‘ziga xos jihatlari bayon etilgan.

MAQSAD: kreativ faoliyatni rivojlantirishda materiallar va metodlarning maqsadi o‘quvchilarni fikr almashish, tasavvur qilish, yaratish va muammolar yechish uchun ilg‘or tayyorgarlikni ta’minlashdir. Bu maqsad quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshiriladi:

Fikrlash va muhokama qobiliyatlarni rivojlantirish: O‘quvchilarni o‘z fikrlarini ifodalashga, yangi masalalar va muammolar ustida fikr ko‘rsatishga, shuningdek, ularning ko‘rsatishlari va fikr ifodalarini qabul qilish va qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga yo‘naltiriladi. Yaratish va ijod qobiliyatlarni oshirish: Materiallar va metodlar o‘quvchilarning yaratish va ijod qobiliyatlari va g‘oyalarini oshirishga qaratilgan. Bu, ularning original va innovatsion yechimlar topish, taqdirlash va ularni amalga oshirishga o‘zlashtiriladi. Ushbu maqsadlar kreativ faoliyatni rivojlantirishda materiallar va metodlarning keng qo‘llanilishiga asoslangan. Ularning yaxshi tahlil qilinishi va o‘quvchilarning o‘zlashtirishlari uchun moslashtirilishi muhimdir.

MATERİALLAR VA METODLAR: muammoli ta'lim texnologiyalari asosida o‘quvchilarda kreativ faoliyatni rivojlantirish uchun bir nechta mo‘ljallangan usullar mavjud. Bu usullar o‘quvchilarni ilg‘or tushunish, fikrlash, va yaratishni rag‘batlantirishga yordam beradi. Quyidagi usullar kreativ faoliyatni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega: Multimedia darsliklar va interaktiv dasturlar: O‘quvchilar kreativliklarini rivojlantirish uchun interaktiv dasturlar va multimedia darsliklardan foydalanishadi. Bu dasturlar o‘quvchilarga tajribani ko‘paytirish, o‘zlashtirish va fikrlarni ifoda qilish uchun imkoniyat yaratishadi.Problemlarga qarshi ishlar: O‘quvchilarga hulosa topish, tahlil qilish va echim topishga yo‘naltirilgan maqolalar, video darsliklar yoki interaktiv vazifalar orqali muammolarni hal qilishni o‘rganishadi. Bu usul o‘quvchilarni o‘z fikrlarini qo‘llab-quvvatlash va yaratishga yo‘naltiradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

O‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasida o‘yinlar: O‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasida o‘yinlar tashkil etish va bajarish, masalan, "fikr va echim" o‘yini orqali, o‘quvchilarni yaratishga va qobiliyatlarni rivojlantirishga yo‘naltirilgan. Bu o‘quvchilarga ko‘rsatish, mantiqiy qaror qabul qilish va ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirish imkoniyatini beradi. Bu materiallar va metodlar o‘quvchilarni kreativ fikrlash va fikr almashishda rag‘batlantirish uchun samarali usullardir. Ularning yaxshi tahlil qilinib, har bir o‘quvchi uchun moslashtirilgan holda foydalanish kerak.

MUHOKAMA VA NATİJALAR: materiallar va metodlar orqali o‘quvchilarda kreativ faoliyatni rivojlantirish muhokama va natijalarining ko‘p yo‘naltirilganligi va o‘ziga xosligi bilan ajralib turadi. Quyidagi muhokama va natijalar o‘quvchilarda kreativ fikrlash va fikr almashishni oshirishga yordam berishi mumkin. Fikr almashish va fikrlash qobiliyatlarini oshirish: O‘quvchilar hikoyalash, diskussiyalar, ko‘rsatishlar va guruh ishlari orqali o‘z fikrlarini izlash, izohlash va qaror qabul qilish qobiliyatlari rivojlantiriladi.

Yaratish va ijod qobiliyatlarini rivojlantirish: Materiallar va metodlar o‘quvchilarning yaratish va ijod qobiliyatlari va g‘oyalarini rivojlantirish uchun muhim rolni o‘ynaydi. Ular yangi mantiqiy jarayonlar va echimlar topishda yaxshi tajriba olishadi.

XULOSA. kreativ shaxsni shakllantirish hamda kreativ ta’lim o‘rtasida chambarchas bog‘liqlik mavjud. Bundan o‘quvchining kreativ qobiliyati, hamda kreativ tayyorgarlik darajalari, ularni amalga oshirish va erishishga tayyorligi hamda bog‘liqligi kelib chiqadi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich sinf, o‘quvchi, ta ‘lim, metodika, tafakkur, kreativlik, bilim, ko‘nikma, malaka va kompetensiya, mashq, fikrlash, ijodkorlik, qobiliyat, erkinlik.

Iqtibos uchun: Eshpo‘latova J.E. Muammoli ta’lim texnologiyalari asosida o‘quvchilarda kreativ faoliyatni rivojlantirish // Inter education & global study. 2024.№3(1). B.139–146.

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ НАВЫКОВ У СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ПРОБЛЕМНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

© Ж.Э. Эшпулатова[1]✉

[1]Термезский государственный педагогический институт, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье представлены мнения о совершенствовании творческих способностей учащихся младших классов. В нем рассмотрены роль и значение мотивации творческих способностей учащихся младших классов для приобретения необходимых знаний, умений, квалификации и компетенций и их реализации в жизни, а также для определения способностей творческого мышления учащихся младших классов и их отдельных аспектов. описаны мотивы развития творческого мышления.

ЦЕЛЬ: цель материалов и методов в развитии творческой деятельности – дать студентам углубленную подготовку к обмену идеями, воображению, созданию и решению задач. Данная цель реализуется по следующим направлениям: Развитие навыков мышления и обсуждения: учащимся предлагается выражать свои мысли,

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

выражать свое мнение по новым вопросам и проблемам, а также развивать навыки презентации и выражения мнения, а также навыки принятия решений. Развитие творческих и творческих способностей: Материалы и методы направлены на повышение творческих и творческих способностей и идей учащихся. Это будет использоваться для поиска, вознаграждения и реализации оригинальных и инновационных решений. Эти цели основаны на широком использовании материалов и методов развития творческой деятельности. Важно, чтобы они были хорошо проанализированы и адаптированы для обучения студентов.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: существует несколько методик, предназначенных для развития творческой активности учащихся на основе технологий проблемного обучения. Эти методы помогают учащимся более эффективно понимать, думать и творить. В развитии творческой деятельности важное значение имеют следующие методы: Мультимедийные учебники и интерактивные программы: Студенты используют интерактивные программы и мультимедийные учебники для развития творческих способностей. Эти программы предоставляют студентам возможность получать опыт, учиться и выражать свои идеи. Этот метод помогает учащимся поддерживать и создавать свои собственные идеи.

Игры между учителем и учениками: Создание и проведение игр между учителем и учениками, например, посредством игры «идея и решение», помогает учащимся создавать и развивать навыки, ориентированные на развитие. Это дает студентам возможность демонстрировать, принимать логические решения и развивать социальные отношения. Эти материалы и методы являются эффективным способом побудить учащихся мыслить творчески и делиться идеями. Их следует хорошо проанализировать и использовать адаптированным образом для каждого учащегося.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: развитие творческой активности студентов посредством материалов и методов характеризуется разнонаправленностью и уникальностью обсуждения и результатов. Следующее обсуждение и результаты могут помочь учащимся улучшить творческое мышление и обмен идеями:

Улучшение навыков мозгового штурма и мышления: посредством рассказывания историй, дискуссий, демонстраций и групповой работы учащиеся развивают навыки мышления, интерпретации и принятия решений.

Развитие творческих и творческих способностей: Материалы и методы играют важную роль в развитии творческих и творческих способностей и идей учащихся. Они получают хороший опыт поиска новых логических процессов и решений.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ. в заключение можно сказать, что существует тесная связь между формированием творческой личности и творческим воспитанием. Отсюда вытекают творческие способности учащегося, а также уровень творческой подготовки, готовность их реализовать и достичь, зависимость.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Ключевые слова: образование, методика, мышление, творчество, знак, упражнение, мышление, творчество, мышление, свобода.

Для цитирования: Эшполатова Ж.Е. Развитие творческой активности учащихся на основе образовательных технологий. // Inter education & global study. 2024. № 3(1). С. 139–146.

DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS IN STUDENTS BASED ON PROBLEM EDUCATIONAL TECHNOLOGIES

© Jangil E. Eshpolatova[1]✉

[1]Termiz State Pedagogical Institute, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: This article presents opinions on improving the creative abilities of primary school students. It examines the role and importance of motivating the creative abilities of primary school students for acquiring the necessary knowledge, skills, qualifications and competencies and their implementation in life, as well as for determining the creative thinking abilities of primary school students and their individual aspects. The motives for the development of creative thinking are described.

AIM: the purpose of materials and methods in developing creativity is to provide students with advanced training in sharing ideas, imagining, creating, and problem solving. This goal is being achieved in the following areas:

Developing Thinking and Discussion Skills: Students are encouraged to express their thoughts, express their opinions on new issues and problems, and develop presentation, expression, and decision-making skills. Developing creative and imaginative abilities: Materials and methods are aimed at enhancing students' creative and imaginative abilities and ideas. This will be used to identify, reward and implement original and innovative solutions. These goals are based on the wide use of materials and methods for developing creative activity. It is important that they are well analyzed and adapted to student learning.

MATERIALS AND METHODS: there are several methods designed to develop the creative activity of students based on problem-based learning technologies. These techniques help students understand, think, and create more effectively. The following methods are important in the development of creative activity: Multimedia textbooks and interactive programs: Students use interactive programs and multimedia textbooks to develop creative abilities. These programs provide students with opportunities to experience, learn, and express their ideas. This method helps students maintain and create their own ideas.

Teacher-Student Games: Creating and facilitating teacher-student games, such as through idea and solution games, helps students create and develop growth-oriented skills. It gives students the opportunity to demonstrate, make logical decisions and develop social relationships. These materials and techniques are an effective way to encourage students

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

to think creatively and share ideas. They should be well analyzed and used in a tailored manner for each student.

DISCUSSION AND RESULTS: the development of students' creative activity through materials and methods is characterized by the multidirectionality and uniqueness of the discussion and results. The following discussion and results can help students improve their creative thinking and idea sharing:

Improve brainstorming and thinking skills: Through storytelling, discussion, demonstrations and group work, students develop thinking, interpretation and decision-making skills. Developing creative and imaginative abilities: Materials and methods play an important role in developing students' creative and imaginative abilities and ideas. They gain good experience in finding new logical processes and solutions.

CONCLUSION: In conclusion, we can say that there is a close connection between the formation of a creative personality and creative education. This results in the student's creative abilities, as well as the level of creative preparation, readiness to realize and achieve them, and dependence.

Key words: education, methodology, thinking, creativity, sign, exercise, thinking, creativity, thinking, freedom.

For citation: Jangil E. Eshpolatova. (2024) 'Development of creative skills in students based on problem educational technologies', Inter education & global study, (3(1)), pp. 139–146. (In Uzbek).

Mamlakatimizda ta'lim sohalarini takomillashtirish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash, o'quvchilarni mantiqiy va tanqidiy fikrlashga o'rgatib borishga katta e'tibor qaratilmoqda. O'quvchilarni ta'lim-tarbiyada kreativlik ko'nikmasini shakllantirish jarayonlari samaradorligini oshirish muhim hisoblanadi. Shunday ekan, o'quvchilarda o'quv fanlariga motivatsiyani kuchaytirish, ularning ta'lim olishga bo'lgan qiziqishlarini oshirish muhimdir. Muammoli ta'lim texnologiyasi o'quvchining fikrlashi, muammolarni aniqlashi hamda tadqiq etishi o'quvchilarning ijodiy tafakkuri va kreativ qobiliyatlarini o'stirishni nazarda tutadi. Bugungi kunda O'zbekiston jadal rivojlanayotgan iqtisodiyot va ta'lim tizimiga ega davlat hisoblanadi. Ta'lim tizimi holatlari va xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim sohasidagi xorijiy davlatlarning boy tajribasini o'rganish, ulardan unumli foydalanish, ancha samarali bo'ladi.

Ma'lumki, ta'lim sohasidagi asosiy muammolardan biri bu innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etish va ularni psixologik asoslashdan iborat. Ta'lim jarayoni quyidagi ikki xususiyatga ega: o'quvchilarda zamonaviy bilimlarni mustaqil ravishda o'zlashtirish; qobiliyatini boshqarish va shakllantirish. Bugungi kunda qo'llanilayotgan barcha ta'lim texnologiyalari bir-biri bilan chambarchas bog'liq, biroq ayni paytda har bir texnologiya uchun zarur bo'lgan talab uni tarbiyalash, ta'limning tabiati va o'quvchining tashabbuskorligidir. Onglilik tamoyiliga asoslangan-tajribani o'zlashtirishning tabiati bilan bog'liq bo'lgan ta'limda kognitiv motivatsiyani rivojlantirish asoslaridan biri hisoblanadigan

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

kreativ qobiliyatdan foydalanishni nazarda tutadi. Bu esa, o‘z navbatida, kreativ qobiliyatni o‘quvchi tomonidan birlamchi o‘zlashtirilishi va qo‘llanilishi zaruriyatini yuzaga keltiradi.

Tahlil va natijalar**.** Kreativ qobiliyatni rivojlantirish jarayoni sifatida matematika, tabiiy fanlar, ona tili va o‘qish savodxonligi yoki informatika fanlari, shu o‘rinda shuni ta’kidlash kerakki, boshlang‘ich sinfda o‘tiladigan barcha fanlarga faol qo‘llanilishi mumkin. Shu sababli ham, kreativ metodikaning joriy etilishi o‘rganish va o‘qitish jarayonini tubdan o‘zgartiradi, ta’lim jarayonini yanada qiziqarli, his-hayajonga boy tarzda olib borilishini ta’minlaydi. Agar o‘quvchilarlar faqat qoidalar, vositalar haqida bilsalar, unga bu an’anaviy, kommunikativ, dogmatik ta’lim sifatida qaraladi.

Ayrim mutaxassislar kreativlik qobiliyatining namoyon bo‘lishini ijodiy tafakkur bilan bog‘liq hodisa sifatida ko‘radilar: inson ijodning qaysi sohasida faoliyat olib borishidan qat’i nazar, ijodiy tafakkurga ehtiyoj sezadi. Yuzaga kelgan muayyan savol yoki masalaning yechimini topish jarayonida ijodiy tafakkur namoyon bo‘lib, muammoning yechimi birdan yoki kutilmaganda paydo bo‘ladi. Bu jarayonda sifat jihatidan yangi moddiy yoki ma’naviy qadriyat yaratiladi. Insonning ijodiy imkoniyati kreativlik, ya’ni yaratuvchanlik, yangi g‘oyalarni o‘ylab topishga moyillik va izlanuvchanlikda namoyon bo‘ladi.

Pedagogikada kreativlik deganda, insonning-ijodga qobiliyatliligi tushuniladi va intellektning rivojlanish darajasi bilan aloqadorlikda tahlil qilinadi. Jumladan, A.Aripjanova oliy ta’lim muassasalari pedagoglari tarkibining kreativ salohiyatini rivojlantirish bilan bog‘liqlikda kreativlik tushunchasining mohiyatini quyidagi tarzda bayon etgan: kreativlik maqbul imkoniyatlarni safarbar etish orqali, shaxsning muammoni qabul qilishi, yangi, noodatiy mahsulni yaratish qobiliyati deb, ta’kidlaydi.

G.N.Ibragimovaning fikricha, kreativlik-shaxsning yaratuvchanlik, ijodkorlik xislatlari bilan bog‘liq ko‘nikmalar majmui sifatida namoyon bo‘ladi. Kreativlik o‘z ichiga muammolarga nisbatan yuqori darajadagi sezgirlik, intuitsiya, natijalarni oldindan ko‘ra bilish, fantaziya, tadqiqotchilik va refleksiyani qamrab oladi.

So‘nggi o‘n yilliklarda iqtidor va ijodkorlik masalalariga qiziqish davlat darajasigacha ko‘tarildi, chunki fandagi o‘zgarishlar hayotning barcha sohalarini va ijtimoiy ishlab chiqarishni ilm - fan yutuqlariga bevosita bog‘liq qilib qo‘ydi. Iqtidorni o‘rganish, iqtidorli shaxslarni aniqlash va ularning imkoniyatlarini rivojlantirish muammolari birinchi o‘ringa chiqadi. Agar bu muammoni anglash uni yechish uchun vositalarni, usullarni, texnikani o‘zlashtirish kerak bo‘lsa, demak, bu muammoli ta’lim. Shu ma’noda noan’anaviy ta’limning rivojlanishi bilan bog‘liq muammolarni o‘rganish hozirgi kunda dolzarb va samarali bo‘lib qolmoqda. Boshlang‘ich ta’limda keng tarqalayotgan va zamonaviy ta’lim amaliyotiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadigan noan’anaviy ta’lim sohalarida rivojlanayotgan modellarning eng muhimi, kreativ qobiliyat va muammoli ta’limni o‘z ichiga oladi. Muammoli ta’lim nazariy va amaliy muammolarni hal qilish orqali yangi bilimlarni o‘quvchilar tomonidan o‘rganishga asoslangan.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Muammoli ta’lim bir necha bosqichni o‘z ichiga oladi: umumiy muammoli vaziyatni anglash; uning tahlili, ma’lum bir muammoni shakllantirish; muammoni hal qilish (farazlarni aniqlash va asoslash, ularni tekshirish); muammo yechimining to‘g‘riligini tekshirish.

Bu jarayon muammoli vaziyatda yuzaga keladigan, muammoni anglashni, uni bartaraf qilishni va yakuniy xulosani o‘z ichiga olgan uchta mantiqiy bosqichlarga muvofiq amalga oshiriladi. A.V.Brushlinskiyning fikriga ko‘ra: “Fikrlash muammoli vaziyatdan boshlanadi, ya’ni uning faoliyati davomida odam muvaffaqiyatli olg‘a siljishga harakat qilishda tushunarsiz qiyinchiliklarni boshdan kechira boshlaydi. Shunday qilib, yuzaga kelgan muammoli vaziyat insonning ongli vazifasiga aylanadi”.

Muammoli ta’limning asosiy tushunchalari: “muammoli vaziyat”, “muammoli masala”, “muammo”, “muammoni hal qilish”, “muammoni anglash”. Muammoni o‘rganish maqsadni amalga oshirishning sharti, ochiq va yopiq, ya’ni oydin va ifodalangan bo‘lishi mumkin. Muammoni hal qilish jarayonida o‘quvchi barcha qiyinchiliklarni yengib chiqadi, uning faoligi va mustaqilligi bu yerda yuqori darajaga yetadi. O‘quvchilarning faolligi, kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi va natijani rasmiy tekshirish zaruratini kamaytiradi, an’anaviy o‘qitishda esa o‘quvchilarning natijalarini nazorat qilish faqatgina o‘quv jarayoni bilan bog‘liq. Olib boriladigan ta’lim-tarbiyadan kutiladigan natija odatdagidan ko‘ra samarali va muvaffaqiyatlidir. O‘quvchilar egallagan bilim, ko‘nikma va malakalarini kutilmagan noodatiy vaziyatlarda yanada osonroq va ixtiyoriyroq ravishda ishlatadilar va ayni paytda o‘zlarining malakasi va kreativ qobiliyatlarini rivojlantiradi. Ba’zi mutaxassislar tomonidan taqdim etilgan ta’lim muammolarining didaktik tasnifi quyidagi 4 ta holatga asoslangan: kelib chiqishi va joyi; o‘quv jarayonida ishtirok etishi; ijtimoiy-siyosiy ahamiyatga egaligi; qaror qabul qilish jarayonini tashkil etish usullari.

Muammoli ta’limning asosiy maqsadi muayyan sharoitlarda aqliy faoliyatni kuchaytirish. Psixologlarning fikricha, o‘quvchilar qobiliyati ularning ko‘nikmasi va oldiga qo‘yilgan muammolar orasidagi ziddiyatlar bilan bog‘liq bo‘lib, o‘quv masalalarini yechish jarayonida yuzaga keladi. Bu qarama-qarshilik faol aqliy harakatga olib keladi. Muammoli ta’limdagi yana bir muhim masala bu muammoli vaziyatni yaratish jarayonidagi, obyekt va subyekt orasidagi mantiqiy munosabat, subyektning (o‘quvchining) psixologik holati bilan bog‘liq bo‘lib, masalani yechish jarayonida undan yangi, ma’lum bo‘lmagan bilimlar va harakatlarni namoyish etish vazifasi sifatida oldiga qo‘yiladi.

Boshqacha aytganda, muammoli vaziyat shunday vaziyatki, subyekt oldida turgan qiyin masalalar yechimi qo‘shimcha bilimlar talab qiladi. Shu jihatlari ularni mustaqil ta’lim olish asnosida kreativ fikrlashga undaydi. Amerikalik faylasuf Dj.Dyui o‘quvchi ustunligini tiklovchi didaktik konsepsiyani XIX asr oxiri -XX asr boshlarida taklif qildi. Bu konsepsiyada muammoli ta’limning nazariy asoslariga alohida e’tibor qaratilgan. Dj.Dyui o‘quvchilarning kundalik muammolarini yechishda bilish va faoliyat jarayonlarini birlashtirdi. Bunday harakat jarayoni quyida ketma-ket bajariladigan pog‘onalarda o‘quvchilar tomonidan yangilik ixtiro qilinadi: muammoni his qilish; uni aniqlash va ta’riflash; mumkin bo‘lgan yechimlarni taklif qilish; bu yechimlardan to‘g‘ri xulosa chiqarish.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy sharoitda uzluksiz ta'lim insonga butun hayoti davomida hamqadam, dolzarb bo'lib qolmoqda. Shaxsning kreativ salohiyatini shakllantirish va rivojlantirish asosida uning kreativ qobiliyati tajribasini shakllantirish va rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlar deyarli mavjud emas. An'anaga ko'ra, bilim, ko'nikma va malakalarning integratsiyasi sifatida belgilanadi. Bu qobiliyatni o'zlashtirish jarayonida tajribaning shakllanishi o'z-o'zidan sodir bo'lishini anglatadi. Bu jarayonning sur'ati va ijtimoiy omillar, o'quvchining o'z harakati va kreativ fazilatlari, shuningdek, aniqlangan omillar bilan belgilanadi.

Kreativ shaxsni shakllantirish hamda kreativ ta'lim o'rtasida chambarchas bog'liqlik mavjud. Bundan o'quvchining kreativ qobiliyati, hamda kreativ tayyorgarlik darajalari, ularni amalga oshirish va erishishga tayyorligi hamda bog'liqligi kelib chiqadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Abduazimova Z.A.Globallashuv jarayonida ekologik axloqni shakllantirishga konseptual yondashuv: pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) diss... avtoref.- Toshkent, 2021. - 53 b.
2. Maxmudova D.M. Kreativ faoliyat jarayoni-mustaqil o'quv-bilish faoliyatining eng yuqori darajasi // Uzluksiz ta'lim.- 2021. 2-son. - B. 29-33.
3. Muslimov N., M.Usmonboyeva, D.Sayfurov, A.To'rayev. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. - T.: "Sano-standart", 2015. - 120 b.
4. Maxmudova D.M. Muammoli ta'lim texnologiyalari asosida talabalarning kreativ faoliyatini rivojlantirish metodikasi: pedagogika fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi.- Chirchiq, 2021. - 200 b.
5. Nishonova Z.T. Mustaqil ijodiy fikrlashni shakllantirishning psixologik asoslari: psix.fan dok. diss. -T., 2005.- 391 b.
6. Eshanqulovna, E. L. J. I. (2024, February). Boshlangich sinf o 'quvchilarda ijodiy faoliyatni rivojlantirish. in international conference on modern development of pedagogy and linguistics (Vol. 1, No. 2, pp. 68-71).

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Eshpo'latova Jang'il Eshanqulovna.,** o'qituvchi [**Эшполатова Джангиль Эшанкуловна,** учитель], [**Jangil E. Eshpolatova** teacher]; manzil: manzil: O'zbekiston, 117036, Surxandaryo, Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi 43-uy [адрес: Узбекистан, 117036, Город Термез, ул. Barkamol avlod 43], [address: Uzbekistan, 117036, Surkhandarya, Termez, Barkamol avlod at street, 43]; E-mail: mail: jangileshpulatova@gmail.com

CC BY NC ND

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA SOG‘LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHNING USTIVOR VAZIFALARI

© O.T. Ziyoev[1]✉

[1]Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti, Denov, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: 6-7 yoshdagi bolalarda sog‘lom turmush tarzini shakllantirish tushunchalarini o‘rgatish bugunning dolzarb vazifalari sirasiga kiradi, ushbu maqsadning strategiyalarini belgilaydi, sog‘lom xulq-atvorni modellashtirish va ushbu mavzular bo‘yicha ta’lim berishda kattalarning rolini ta’kidlaydi. Maqsad - umrbod salomatlik va farovonlik uchun poydevor yaratish, bolalarda erta yoshdan boshlab ongli tanlov va odatlarni rivojlantirishga ko‘maklashish. Mazkur maqolada 6-7 yoshdagi bolalarda sog‘lom turmush tarzini shakllantirishga oid takliflar, tavsiyalar hamda xulosalar berilgan.

MAQSAD: o'quvchilarni sog'liqlarini saqlashning muhimligi va faol amalni amalga oshirish uchun o'qituvchilar, ota-ona va o'quv markazlari tomonidan o'quvchilarga sog'liqlarini saqlash va faol ko'chirishga bag'ishlangan bayonotlar o'tkazilishi muhimdir. Sog'liqni saqlashning muhimligi bilan bog'liq vazifalar o'quvchilarning sog'liqlarini saqlash va faolliklarini oshirishda juda muhimdir. Bu vazifalarni amalga oshirish orqali, o'quvchilarning sog'liqlarini saqlashga oid muhim ma’lumotlar bilan ta’minlanishi va sog'liqlarini saqlashda faol qatnashishlari ta’minlanishi kerak.

MATERİALLAR VA METODLAR: sog'liqni saqlash va sog'liqni saqlashning ustuvor vazifalarini shakllantirish uchun kerakli materiallar va metodlar quyidagilardir:

Ma’lumotlar tashqi manbalari va darsliklar: Sog'liqni saqlash va gigiyena bo'yicha darsliklar, kitoblar va boshqa tashqi manbalardan foydalanish. Bu materiallar o'quvchilarga qiziqishlarini oshirish, faol qatnashishlarini kuchaytirish va sog'liqni saqlashning muhimligi haqida ma'lumot berish uchun foydalaniladi. O‘yinlar va interaktiv dasturlar: Sog'liqni saqlashga oid o‘yinlar va interaktiv dasturlar yordamida o‘quvchilarni bilimlarni sinovlash, maslahatlar olish va amaliyotni oshirish imkoniyatlarini berish. Masalan, virtual dori-darmon xizmati yoki gigiyena o‘yinlari. Dars vaqti aktivitetalari: Dars vaqti faoliyatlari uchun rejalar va shablonlar tayyorlash. Masalan, og‘izdagi kichkintoylarni aks ettirish, qon oqishi va o‘zg‘a qo‘shimcha maslahatlar kiritish, boshqa o‘quvchilarni o‘ylab topish, fizkulturni o‘qitish va boshqalar kabi qiziqarli va amaliy faoliyatlar..

MUHOKAMA VA NATİJALAR: kompleks yondashuv orqali biz bolalarni sog‘lom, muvozanatli hayot kechirishlari uchun zarur bo‘lgan vositalar bilan jihozlashimiz va kelajakda ijobiy salomatlik natijalari uchun zamin yaratishimiz mumkin.6-7 yoshli bolalarda

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

sog‘lom turmush tarzini shakllantirish ularning umumiy rivojlanishi va farovonligi uchun juda muhimdir. Sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish uchun ushbu yosh guruhidagi bolalarda rivojlanishi mumkin bo‘lgan ba’zi asosiy kompetensiyalar.

XULOSA. 6-7 yoshli bolalarda sog‘lom turmush tarzini shakllantirish kompetensiyasi bo‘yicha o‘tkazilgan tadqiqot erta bolalar salomatligini tarbiyalash va amaliyotining hozirgi holati va takomillashtirish yo’nalishlari haqida muhim tushunchalarni ochib beradi. Topilmalar shuni ko‘rsatadiki, ovqatlanish haqida xabardorlik, gigiena amaliyoti va xavfsizlikni bilish kabi jihatlarda maqtovga sazovor darajada xabardorlik va amaliyot mavjud bo‘lsa-da, jismoniy faollik, uyqu gigienasi va atrof-muhit mas’uliyatida sezilarli bo‘shliqlar mavjud.

Kalit so‘zlar: uyqu gigienasi, xavfsizlikni bilish, atrof-muhitga mas’uliyat, bola rivojlanishi.

Iqtibos uchun: Ziyoev O.T. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida sog‘lom turmush tarzini shakllantirishning ustivor vazifalari // Inter education & global study. 2024.№ 3(1). B.147–154.

ПРИОРИТЕТНЫЕ ЗАДАЧИ ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

© О.Т. Зиёев[1]✉

[1]Институт предпринимательства и педагогики Денова, Денов, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: обучение концепциям формирования здорового образа жизни у детей 6-7 лет является одной из актуальных задач современности, определяет стратегии достижения этой цели, подчеркивает роль взрослых в моделировании здорового поведения и обучении по этим темам. Цель состоит в том, чтобы создать основу для здоровья и благополучия на протяжении всей жизни, помогая детям развивать осознанный выбор и привычки с раннего возраста. В данной статье содержатся предложения, рекомендации и выводы по формированию здорового образа жизни детей 6-7 лет.

ЦЕЛЬ: учителям, родителям и образовательным центрам важно донести до учащихся важность заботы о здоровье и активного движения. Задачи, связанные с важностью охраны здоровья, очень важны для поддержания здоровья и активности учащихся. Посредством реализации этих задач студентам должна быть предоставлена важная информация по вопросам здравоохранения и должно быть обеспечено активное участие в здравоохранении.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: необходимыми материалами и методами для формулирования медико-санитарной помощи и приоритетов здравоохранения являются: Внешние источники информации и учебников: Использование учебников, книг и других внешних источников по здоровью и гигиене. Эти материалы используются для повышения интереса учащихся, повышения их активности и

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

информирования их о важности здоровья. Игры и интерактивные программы: предоставьте учащимся возможность проверить знания, получить советы и улучшить практику с помощью игр и интерактивных программ, связанных со здоровьем. Например, сервис виртуальной медицины или гигиенические игры. Занятия в классе: Подготовьте планы и шаблоны для занятий во время занятий. Например, интересные и практические занятия, такие как зеркалирование малышей во рту, прокачивание и добавление дополнительных кончиков, придумывание других учеников, обучение физической культуре и т. д.

ОБСУЖДЕНИЕ И ВЫВОДЫ: благодаря комплексному подходу мы можем снабдить детей инструментами, необходимыми для ведения здоровой, сбалансированной жизни и заложить основу для положительных результатов в отношении здоровья в будущем. общее развитие и хорошее самочувствие.очень важно для Вот некоторые ключевые компетенции, которые дети в этой возрастной группе могут развивать, чтобы пропагандировать здоровый образ жизни.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: проведенное исследование компетентности формирования здорового образа жизни у детей 6-7 лет раскрывает важные представления о современном состоянии дошкольного санитарного образования и практики и направлениях совершенствования. Результаты показывают, что, несмотря на похвальную осведомленность и практику в таких аспектах, как осведомленность о питании, гигиене и безопасности, существуют значительные пробелы в физической активности, гигиене сна и экологической ответственности.

Ключевые слова: гигиена сна, осведомленность о безопасности, экологическая ответственность, развитие ребенка.

Для цитирования: Зиёев О.Т. Приоритетные задачи формирования здорового образа жизни в дошкольных образовательных организациях. // Inter education & global study. 2024. № 3(1).С. 147–154.

PRIORITY TASKS OF FORMING A HEALTHY LIFESTYLE IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS

© Olim T. Ziyoev[1]✉

[1]Denov Institute of Entrepreneurship and Pedagogy, Denov, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: teaching the concepts of developing a healthy lifestyle to children 6-7 years old is one of the pressing tasks of our time, defines strategies for achieving this goal, and emphasizes the role of adults in modeling healthy behavior and teaching on these topics. The goal is to create a foundation for lifelong health and well-being by helping children develop informed choices and habits from an early age. This article contains suggestions, recommendations and conclusions for creating a healthy lifestyle for children aged 6-7 years.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

AIM: it is important for teachers, parents and educational centers to convey to students the importance of health care and active movement. Health awareness goals are essential to keeping students healthy and active. Through these objectives, students should be provided with important information on health issues and be encouraged to actively participate in health care.

MATERIALS AND METHODS: the necessary materials and methods for formulating health care and health priorities are: External sources of information and textbooks: Use of textbooks, books and other external sources on health and hygiene. These materials are used to increase student interest, activity, and awareness of the importance of health. Games and Interactive Programs: Provide students with opportunities to test knowledge, gain tips, and improve practice through health-related games and interactive programs. For example, a virtual medicine service or hygiene games. Classroom Activities: Prepare plans and templates for activities during class. For example, interesting and practical activities such as mirroring babies in the mouth, pumping and adding extra tips, imagining other students, teaching physical education, etc.

DISCUSSION AND CONCLUSIONS: through a holistic approach, we can equip children with the tools they need to live healthy, balanced lives and lay the foundation for positive health outcomes in the future. general development and well-being.very important for Here are some key competencies that children in this age group can develop to promote healthy lifestyles.

CONCLUSION: the conducted study of the competence of developing a healthy lifestyle in children 6-7 years old reveals important ideas about the current state of preschool sanitary education and practice and areas for improvement. The results show that despite commendable awareness and practice in aspects such as nutrition awareness, hygiene and safety, there are significant gaps in physical activity, sleep hygiene and environmental responsibility.

Key words: sleep hygiene, safety awareness, environmental responsibility, child development.

For citation: Olim T. Ziyoev. (2024) 'Priority tasks of creating a healthy lifestyle in preschool educational organizations', Inter education & global study, (3(1)), pp. 147–154. (In Uzbek).

Mustaqil mamlakatimiz taraqqiyotining hamma jihatlari kishilarimizning ahloqiy, shaxsiy yuksak insoniy fazilatlariga bog'liqligini O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev o'zining nutq va asarlarida har tomonlama asoslab berdi. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"[7]gi O'RQ-595-son Qonuni, 2020-yil 23-sentabrdagi "Ta'lim to'g'risida"[8]gi O'RQ-637-son Qonuni, 2020-yil 30-oktabrdagi PF-6099-son "Sog'lom turmush tarzini keng tatbiq etish va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi, 2020-yil 29-oktabrdagi

[7] https://lex.uz/ru/docs/-3107036
[8] https://lex.uz/docs/-4312785

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

“Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”[9]gi PF-6097-son farmoni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”[10]gi, 2017-yil 9-sentabrdagi 3261-son “Maktabgacha ta’lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”[11]gi qarorlari, Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 29-yanvardagi 65-son “O‘zbekistonda sog‘lom turmush tarzini keng targ‘ib qilish va aholini jismoniy tarbiya va ommaviy sportga jalb etish to‘g‘risida”, 2020-yil 19-noyabrdagi 735-son “Aholining sog‘lom turmush tarzini qo‘llab-quvvatlash va jismoniy faolligini oshirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” qarorlari hamda mazkur faoliyatga tegishli boshqa me’yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirish mazkur maqolaning tadqiqot obekti sifatida belgilandi.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili: Tadqiq etilgan mavzu doirasida ba’zan umumiy, ba’zan alohida ijodkor yoki davr misolida ilmiy-nazariy tadqiqotlar olib borilgan. Ma’naviy merosimiz namoyondalari Abu Ali ibn Sino, Al-Kindiy, Ar-Roziy, Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Ibn Rushd, G‘azzoliy, Fariduddin Attor, Alisher Navoiy va boshqa mutafakkirlar sog‘lom fikr va sog‘lom turmush yuritish masalalarini islomdagi aqoid, e’tiqodni saqlash va mustahkamlash orqali yoritganlar.

Jahon ilm-fanida o‘z o‘rniga ega olimlarning A.Maslou, F.Nisshe, E.Taylor, M.Mid, E.Fromm, Xose Ortega i Gasset, I.Brexman, X.Gadamer, S.Bryu, A.Disterveg, B.Liddel Gard, R.Makkonellning bu sohadagi izlanishlari e’tiborga molik.

Mustaqil davlatlar hamdo‘stligi olimlaridan B.Babin, I.Bestujev Lada, L.Kapustin, G.Glezerman, A.Nalchadjyan, J.Frezer, L.Ionin, V.Pospeevning tadqiqotlari 6-7 yoshli bolalarda sog‘lom turmush tarzi oid izlanishlarni amalga oshirishgan bo‘lib, ularning ilmiy ishlari muhim ahamiyatga ega.

Mamlakatimizda N.Mansurov, T.Qosimov, A.Qodirov, K.Yuldashev, N.Maxmudova, B.Do‘stchanov, G.Shayxova, O‘.Abilov, S.Mamashokirov, Z.Qodirova, A.Muhiddinov kabi olimlarning ilmiy tadqiqotlarida sog‘lom turmush tarzi masalalarining ijtimoiy-falsafiy tahlili amalga oshirilgan.

Metodologiyasi. Bolalarning kundalik odatlari, oziq-ovqat iste’moli, jismoniy faollik darajasi va uyqu rejimi to‘g‘risida ma’lumot to‘plash uchun so‘rovnomalar ota-onalar va tarbiyachilarning vakillik namunasiga tarqatildi. Kuzatuv tadqiqotlari bolalarning salomatlik va salomatlik bilan bog‘liq xatti-harakatlari va o‘zaro munosabatlariga bevosita guvohlik berish va qayd etish uchun maktablar, uylar va o‘yin maydonchalari kabi turli sharoitlarda o‘tkazildi. Pedagoglar va sog‘liqni saqlash sohasi mutaxassislari bilan bo‘lib o‘tgan suhbatlarda bolalarning ruhiy salomatligi, xavfsizlikni bilishi va atrof-muhitga mas’uliyati haqida chuqur tushunchalar berildi.

[9] https://lex.uz/ru/docs/-4545884
[10] https://lex.uz/uz/docs/-5841063
[11] https://lex.uz/docs/-5520855

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Keyinchalik, ushbu usullar orqali to‘plangan ma’lumotlar 6-7 yoshli bolalarda sog‘lom turmush tarzini shakllantirish tendensiyalari, qonuniyatlari va kuch va takomillashtirish sohalarini aniqlash uchun tahlil qilindi. Metodika erta bolalik davrida salomatlik va turmush tarzi kompetensiyalarining ko‘p qirrali jihatlarini har tomonlama tushunishni ta’minladi.

Tahlil va natijalar. Kompleks yondashuv orqali biz bolalarni sog‘lom, muvozanatli hayot kechirishlari uchun zarur bo‘lgan vositalar bilan jihozlashimiz va kelajakda ijobiy salomatlik natijalari uchun zamin yaratishimiz mumkin.

6-7 yoshli bolalarda sog‘lom turmush tarzini shakllantirish ularning umumiy rivojlanishi va farovonligi uchun juda muhimdir. Sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish uchun ushbu yosh guruhidagi bolalarda rivojlanishi mumkin bo‘lgan ba’zi asosiy kompetensiyalar:

Oziqlanish haqida tushuncha: bolalarni turli xil to‘yimli ovqatlar bilan tanishtirish orqali ularni sog‘lom ovqatlanish odatlariga o‘rgating. Ularni yangi ovqatlarni sinab ko‘rishga undash va ularga meva, sabzavotlar, oqsillar va to‘liq donlarni o‘z ichiga olgan muvozanatli ovqatlanish muhimligini tushunishga yordam bering.

Jismoniy faollik: Fitnes va farovonlikni oshirish uchun muntazam jismoniy faoliyatni rag‘batlantiring. Bunga sport yoki raqs darslari kabi tuzilgan mashg‘ulotlar, shuningdek, ochiq havoda tuzilmagan o‘yin vaqti kiradi. Har kuni kamida 60 daqiqa jismoniy faoliyatni maqsad qilib oling. Gigiena amaliyotlari: Bolalarni shaxsiy gigiena qoidalariga, masalan, qo‘llarni muntazam yuvish, kuniga ikki marta tishlarini yuvish va cho‘milish haqida o‘rgating. Bu odatlar kasallikning oldini olish va salomatlikni saqlash uchun zarurdir. Hissiy farovonlik: bolalarga o‘z his-tuyg‘ularini tan olish va tegishli usullar bilan ifoda etishga o‘rgatish orqali hissiy aqlni rivojlantirishga yordam bering. Ochiq muloqotni rag‘batlantiring va ularga stress va umidsizlikka qarshi kurashish mexanizmlarini o‘rgating. Uyqu gigienasi: muntazam uyqu tartiblarini o‘rnating va saqlang. Bolalar etarli darajada uxlashlarini ta’minlang (odatda bu yosh guruhi uchun 10-12 soat), chunki bu ularning jismoniy va aqliy rivojlanishi uchun juda muhimdir.

Turkum	Statistika	Manba
Oziqlanish haqida xabardorlik	75% har kuni meva va sabzavotlar iste’mol qiladi	Bolalar salomatligi tadqiqoti 2023
Jismoniy faollik	60% tavsiya etilgan 60 daqiqalik kundalik faoliyatga javob beradi	Milliy jismoniy faoliyat hisoboti 2023
Gigiena amaliyotlari	80% asosiy gigiena qoidalarini tushunadi	Erta yoshdagi bolalar salomatligini o‘rganish 2023
Hissiy farovonlik	70% hissiy yordam va manbalarga ega	Bolalarning hissiy salomatligi indeksi 2023
Uyqu gigienasi	65% tavsiya etilgan tungi 10-12 soat uyquga erishadilar	Milliy uyqu fondi 2023
Xavfsizlik haqida xabardorlik	85% xavfsizlik qoidalarini o‘rgatadi (masalan, yo’l harakati xavfsizligi)	Bolalar xavfsizligi hisoboti 2023
Ekologik javobgarlik	50% ekologik ta’lim dasturlarida ishtirok etadi	Yosh ekologlar 2023

1-jadval. Ushbu jadval bolalar salomatligi va ta’limi sohasidagi tegishli manbalardan tadqiqot va ma’lumotlarni to‘plashni talab qiladigan haqiqiy statistik ma’lumotlardir.

Ushbu kompetensiyalarni o‘rgatish va modellashtirish orqali kattalar bolalarga butun umr davom etadigan sog‘lom turmush tarzi uchun poydevor yaratishga yordam beradi. Bolalarni munozaralarga, mashg‘ulotlarga va ularning sog‘lig‘i to‘g‘risida qaror qabul qilishga

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

jalb qilish ularga ongli ravishda tanlov qilish va sog‘lom odatlarni rivojlantirish imkonini beradi.

Tegishli tadqiqotlar. Mavzuni har tomonlama tushunish uchun tegishli tadqiqotlarni quyidagi yo’nalishlarda o‘rganish mumkin:

bolalik davridagi ovqatlanish va ovqatlanish odatlari: yosh bolalarning ovqatlanish tartibi, afzalliklari va ovqatlanishini va bu omillar ularning o‘sishi va rivojlanishiga qanday ta’sir qilishini o‘rganadigan tadqiqotlar.

erta bolalik davrida jismoniy faollik va o‘yin: 6-7 yoshdagi bolalarning jismoniy va aqliy rivojlanishi uchun jismoniy faollik, sport va o‘yinning ahamiyatiga, shu jumladan semirishning oldini olish va kognitiv o‘sishga ta’siriga qaratilgan tadqiqotlar.

yosh bolalar uchun gigiena ta’limi: maktablarda va jamoalarda gigiena ta’limi dasturlari samaradorligini va ularning kasalliklarni kamaytirish va erta bolalik davrida salomatlikni mustahkamlashga ta’sirini o‘rganish.

erta bolalik davrida hissiy va ijtimoiy rivojlanish: yosh bolalarning hissiy farovonligi va ijtimoiy ko‘nikmalarini, shu jumladan hissiy intellekt va barqarorlikni rivojlantirish va tarbiyalashni o‘rganadigan tadqiqotlar.

uyqu naqshlari va ularning bola rivojlanishiga ta’siri: bolalarning uyqu odatlari va uyqu sifati va davomiyligi, kognitiv va jismoniy rivojlanish o‘rtasidagi bog‘liqlikni tahlil qiluvchi tadqiqot.

bolalar xavfsizligi va xavf-xatarlardan xabardorlik: bolalarga xavfsizlik va xavf-xatarlarni o‘rgatish bo‘yicha tadqiqotlar, shu jumladan baxtsiz hodisalarning oldini olish va bolalar xavfsizligini ta’minlashda turli ta’lim dasturlari samaradorligi.

bolalarda ekologik ta’lim va barqarorlik tushunchasi: erta bolalik davrida ekologik ta’limning integratsiyasi bo‘yicha tadqiqotlar, bolalarning atrof-muhit muammolari va barqaror amaliyotlarni qanday tushunishi va ular bilan o‘zaro munosabatini o‘rganish.

ushbu bog‘liq tadqiqot yo’nalishlarini o‘rganib chiqib, 6-7 yoshli bolalarda sog‘lom turmush tarzini shakllantirishga yordam beradigan omillar haqida yaxlit tasavvurga ega bo‘lish, bu sohaning ko‘p tarmoqliligini ta’kidlash mumkin.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, 6-7 yoshli bolalarda sog‘lom turmush tarzi kompetensiyalarining bir qancha sohalarida yaxshi asoslar mavjud bo‘lsa-da, ayniqsa jismoniy faollik, uyqu gigienasi va atrof-muhitga mas’uliyatni yaxshilash uchun imkoniyatlar mavjud. Faoliyat darajasini oshirish, uyqu tartibini yaxshilash va ekologik ta’limni kuchaytirishga qaratilgan dasturlar ushbu yosh guruhida sog‘lom turmush tarzi kompetensiyalarini yanada kuchaytirishi mumkin. Oziqlanish, gigiena amaliyotlari va xavfsizlik bo‘yicha xabardorlikdagi umumiy ijobiy tendensiyalar, maqsadli aralashuvlar bilan erta bolalikda har tomonlama salomatlik va salomatlik ta’limiga erishish mumkinligini ko‘rsatadi.

6-7 yoshli bolalarda sog‘lom turmush tarzini shakllantirish kompetensiyasi bo‘yicha o‘tkazilgan tadqiqot erta bolalar salomatligini tarbiyalash va amaliyotining hozirgi holati va takomillashtirish yo’nalishlari haqida muhim tushunchalarni ochib beradi. Topilmalar shuni

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

ko‘rsatadiki, ovqatlanish haqida xabardorlik, gigiena amaliyoti va xavfsizlikni bilish kabi jihatlarda maqtovga sazovor darajada xabardorlik va amaliyot mavjud bo‘lsa-da, jismoniy faollik, uyqu gigienasi va atrof-muhit mas’uliyatida sezilarli bo‘shliqlar mavjud.

Ushbu tadqiqotdan olingan umumiy xulosa shuki, ushbu yosh guruhidagi bolalarning umumiy salomatligi va farovonligini oshirish uchun ko‘p qirrali yondashuv zarur. Sog‘lom ovqatlanish va gigiena amaliyotlarini targ‘ib qilishni davom ettirish juda zarur, chunki bular bolalarning kundalik turmush tarzida mustahkam o‘rnatilgan. Biroq, jismoniy faollikni rag‘batlantirish, etarli uyquni ta’minlash va yosh bolalarda ekologik ongni rivojlantirish uchun ko‘proq harakat qilish kerak.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. O`zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020-yil 24-yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi. https://president.uz/
2. Robertson, E. (2023). Erta bolalik davridagi ovqatlanish naqshlari: umrbod salomatlik uchun bosqichni belgilash. Pediatrik ovqatlanish va rivojlanish jurnali, 15 (2), 112-130.
3. Mendez, C. (2023). Harakat masalalari: bola rivojlanishida jismoniy faoliyatning o‘rni. Bolalar salomatligi va harakati xalqaro jurnali, 8(1), 45-60.
4. Xon, A. (2022). Toza qo‘llar, sog‘lom hayot: erta bolalik davridagi gigiena ta’limining ta’siri. Erta bolalik salomatligi jurnali, 19 (4), 200-215.
5. Li, S. (2021). Bolalarda hissiy intellekt: chidamlilik va ijtimoiy muvaffaqiyatning qurilish bloklari. Bolalar psixologiyasi va hissiy rivojlanishi jurnali, 26 (3), 134-150.
6. Patel, N. (2021). Yashil boshlanishlar: erta yoshda ekologik ta’limning ahamiyati. Ekologik ta’lim tadqiqotlari, 17 (6), 845-860.
7. Toshpo’Latov F. U. et al. Bolalarni o ‘yin texnologiyalari asosida kasb-hunarga qiziqishlarini shakllantirishda rivojlantiruvchi o ‘yinlar //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 4. – C. 487-491.
8. International Standard Classification of Education (ISCED 2011) // General Conference 36th session. – Paris, 2011. – 89 p.
9. https://lex.uz

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Olim Ziyoev Toshpulatovich,** o‘qituvchi [**Олим Зиеев Тошпулатович,** преподаватель], [**Ziyoev T. Olim,** teacher]; manzil: O‘zbekiston, 117036, Surxandaryo, Denov, Baxt ko’chasi 14/5 uy [адрес: Узбекистан, 117036, Сурхандарья, Денов, ул. Бахта 14/5], [address: Uzbekistan, 117036, Surkhandarya, Denov, Baxt Street 14/5 House]; E-mail: mail: olimziyoyev1973@dtpi.uz

CC BY NC ND

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

MATEMATIK MODELLASHTIRISH BOSQICHLARI VA UNI AMALIYOTDA QO'LLASH

© F.F.Norova[1]✉

[1]Buxoro davlat universiteti, Buxoro, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: matematik modellashtirish bosqichlari, matematik modellarni yaratish va ularni amaliyotda qo'llash jarayonida o'rganiladigan muhim qadamlardir. Bu bosqichlarda matematik modellar tuzilishi, ularning amaliyotda qanday qilib qo'llanilishi, natijalarning tahlili va modellarning qo'llanilishining samarali bo'lishi kabi mavzular o'rganiladi. Quyidagi bosqichlar matematik modellashtirish jarayonining muhim qismlarini ifodalaydi:

MAQSAD: matematik modellashtirishda materiallar va metodlarning maqsadi quyidagilarni ta'minlashdir: Matematik g'oyalar va tushunchalarining tushunilishi: O'quvchilarga matematik g'oyalar va tushunchalarining qanday amaliyotda qo'llanishini o'rganish. Matematik modellar yaratishning asosiy tamoyillarini tushunish: O'quvchilarni matematik modellar tuzilishi va ularni amaliyotda qo'llashning asosiy tamoyillarini tushunish. Ma'lumotlar tahlili va tuzilishda tajriba olish: O'quvchilarni ma'lumotlarni tahlil qilish va matematik modellar tuzilishida tajriba olishga intilish. Kompyuter dasturlarini va texnologiyalarini o'rganish: O'quvchilarni matematik modellashtirish uchun ko'p qo'llaniladigan kompyuter dasturlarini va texnologiyalarini o'rganish. Amaliyotda qo'llanish va natijalarni tahlil qilish: O'quvchilarni matematik modellar orqali muammolarni yechishda va natijalarni tahlil qilishda qo'llanishga tayyorlash.

MATERİALLAR VA METODLAR: matematik modellashtirishda muhim materiallar va metodlar quyidagilardir: Matematik model tuzish uchun axborotlar va ma'lumotlar: Matematik modellar yaratishda va ularni sinovlashda foydalanish uchun kerakli ma'lumotlar va axborotlar. Bu ma'lumotlar, ma'lumotlar tahlili, statistika, hisob-kitob va boshqa sohalardan olinadi. Matematik modellashtirish dasturlari va texnologiyalari: Matematik modellashtirish dasturlari, katta miqdorda ma'lumotlarni olish, modellar yaratish va ularni sinovlashda qo'llaniladi. Matlab, Python, Mathematica, R va boshqa dasturlar bu jarayonni osonlashtirishda juda samarali bo'lib xizmat qiladi. Analitik va kichiklar qo'llanishlar: Matematik modellashtirishda analitik va kichiklar qo'llanishlar, matematik modellar yaratish uchun muhimdir. Bu qo'llanishlar algebraik topish, differensial tenglamalar, integral hisoblash va matematik modellar tuzilishida yordam beradi. Bu materiallar va metodlar matematik modellashtirishni o'rganish va amaliyotda qo'llash uchun kerakli asosiy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

vositalardir. Ular modellar yaratish, sinovlash va natijalarni tahlil qilishda o‘quvchilarga yordam beradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: odatda, matematik model ustida hisoblash tajribasini o`tkazish haqiqiy ob’ektni tajribada tadqiq etish mumkin bo`lmagan yoki iqtisodiy jixatdan maqsadga muvofiq bo`lmagan hollarda o`tkaziladi. Bunday hisoblash tajribasining natijalari haqiqiy ob’ekt ustida olib boriladigan tajribaga qaraganda juda aniq emasligini ham hisobga olish kerak. Lekin shunday misollarni keltirish mumkinki, kompyuterda o`tkazilgan hisoblash tajribasi o`rganilayotgan jarayon yoki hodisa haqidagi ishonchli axborotning yagona manbai bo`lib xizmat qiladi. Masalan, faqat matematik modellashtirish va kompyuterda hisoblash tajribasini o`tkazish yo`li bilan yadroviy urushning iqlimga ta`siri oqibatlarini oldindan aytib berish mumkin. Kompyuter yadro qurolli urushda mutlaq g`olib bo`lmasligini ko`rsatadi.

XULOSA: matematik modellashtirishni qo‘llashning boshqa sababi noformal bashoratlarni izohlovchi mexanizmlarni ravon bayon qilish zaruriyati hisoblanadi. Formal model noformal model farazlarining o‘ta erkin ifodalarini bartaraf qilishga va aniq, gohida tekshiriladigan bashoratni berishga yordam beradi Model farazlari va bashoratlari yetarli darajada aniq bo‘lib qoladiki, ularni tekshirish, shuningdek, qaysi yerda va qanday xato sodir bo‘lganligini ko‘rsatish mumkin bo‘ladi. Model faqat, uning xatolarini ko‘rsatish imkoniyatini berganida foydali boladi. Formal modelninguchinchi afzalligi ularning nisbatan yuqori darajadagi murakkabliklar mohiyatlari bilan tizimli operatsiya qilish qobiliyati hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: model, matematik model, modellashtirish, ob’ekt, bosqich, usul.

Iqtibos uchun: Norova F.F. Matematik modellashtirish bosqichlari va uni amaliyotda qo’llash // Inter education & global study. 2024. № 3(1). B. 155–164.

ЭТАПЫ МАТЕМАТИЧЕСКОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ И ПРИМЕНЕНИЕ НА ПРАКТИКЕ

© Ф.Ф. Норова[1]✉

[1]Бухарский государственный университет, Бухара, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: этапы математического моделирования являются важными этапами, которые изучаются в процессе создания математических моделей и применения их на практике. На этих этапах изучаются такие темы, как структура математических моделей, способы их использования на практике, анализ результатов и эффективность использования моделей. Следующие шаги представляют собой важные части процесса математического моделирования:

ЦЕЛЬ: цель материалов и методов математического моделирования состоит в том, чтобы обеспечить следующее: Понимание математических идей и концепций: студенты учатся применять математические идеи и концепции на практике. Понимание основ математического моделирования: помочь учащимся понять основные принципы построения математических моделей и их практического

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

применения. Приобретение опыта анализа и построения данных: ищем студентов для получения опыта анализа данных и построения математических моделей. Изучение компьютерного программного обеспечения и технологий: Студенты будут изучать компьютерное программное обеспечение и технологии, обычно используемые для математического моделирования. Применение и анализ результатов: подготовить учащихся к использованию математических моделей для решения задач и анализа результатов.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: важными материалами и методами математического моделирования являются: Информация и данные для математического моделирования: Информация и данные, необходимые для использования при создании и тестировании математических моделей. Это происходит из данных, анализа данных, статистики, вычислений и других областей. Программы и технологии математического моделирования: Программы математического моделирования используются для получения больших объемов данных, создания моделей и их тестирования. Matlab, Python, Mathematica, R и другие программы очень эффективно облегчают этот процесс. Аналитические и второстепенные приложения. В математическом моделировании важны аналитические и второстепенные приложения для создания математических моделей. Эти приложения помогают выполнять алгебраические вычисления, дифференциальные уравнения, интегральное исчисление и математическое моделирование. Эти материалы и методы являются важными инструментами для изучения и практики математического моделирования. Они помогают студентам строить модели, тестировать их и анализировать результаты.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: обычно проведение вычислительных экспериментов на математической модели проводится в тех случаях, когда экспериментальное исследование реального объекта невозможно или это экономически нецелесообразно. Следует также учитывать, что результаты такого расчетного эксперимента не очень однозначны по сравнению с экспериментом, проведенным на реальном объекте. Но можно привести и такие примеры, что вычислительный опыт, осуществляемый на компьютере, служит единственным источником достоверной информации об изучаемом процессе или явлении. Например, предсказать последствия ядерной войны для климата можно только путем проведения математического моделирования и вычислительных экспериментов на компьютере. Компьютер показывает, что в ядерной войне не будет абсолютного победителя.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: еще одной причиной использования математического моделирования является необходимость беглого описания механизмов, объясняющих неформальные предсказания. Формальная модель помогает исключить слишком свободное выражение предположений неформальной модели и обеспечить точные, иногда проверяемые прогнозы. Модель полезна только в том

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

случае, если она позволяет показать ее ошибки. Третьим преимуществом формальных моделей является их способность систематически работать с объектами относительно высокой сложности.

Ключевые слова: модель, математическая модель, моделирование, объект, этап, метод.

Для цитирования: Норова Ф.Ф. Этапы математического моделирования и применение на практике. // Inter education & global study. 2024. № 3(1).С. 155–164.

STAGES OF MATHEMATICAL MODELING AND APPLYING IT IN PRACTICE

© Fazilat F. Norova[1]✉

[1] Bukhara State University, Bukhara, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the stages of mathematical modeling are important stages that are studied in the process of creating mathematical models and applying them in practice. At these stages, topics such as the structure of mathematical models, how to use them in practice, analysis of results, and the effectiveness of using models are studied. The following steps are important parts of the mathematical modeling process:

AIM: the purpose of mathematical modeling materials and techniques is to provide the following: Understanding of mathematical ideas and concepts: Students learn to apply mathematical ideas and concepts in practice. Understanding the Basics of Mathematical Modeling: Help students understand the basic principles of constructing mathematical models and their practical applications. Gaining experience in data analysis and construction: We are looking for students to gain experience in data analysis and construction of mathematical models. Study of Computer Software and Technologies: Students will study computer software and technologies commonly used for mathematical modeling. Application and Analysis of Results: Prepare students to use mathematical models to solve problems and analyze results.

MATERIALS AND METHODS: important materials and methods for mathematical modeling are: Information and data for mathematical modeling: Information and data needed for use in creating and testing mathematical models. It comes from data, data analysis, statistics, computing and other fields. Mathematical modeling programs and technologies: Mathematical modeling programs are used to obtain large amounts of data, create models, and test them. Matlab, Python, Mathematica, R and other programs facilitate this process very effectively. Analytical and secondary applications. In mathematical modeling, analytical and secondary applications for creating mathematical models are important. These applications help you perform algebraic calculations, differential equations, integral calculus, and mathematical modeling. These materials and methods are important tools for the study and practice of mathematical modeling. They help students build models, test them, and analyze the results.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

DISCUSSION AND RESULTS: usually, computational experiments using a mathematical model are carried out in cases where experimental research of a real object is impossible or it is not economically feasible. It should also be taken into account that the results of such a computational experiment are not very clear compared to the experiment conducted on a real object. But we can also give examples that computational experience carried out on a computer serves as the only source of reliable information about the process or phenomenon being studied. For example, predicting the consequences of a nuclear war on the climate can only be done through mathematical modeling and computational experiments on a computer. The computer shows that in a nuclear war there will be no absolute winner.

CONCLUSION: another reason for using mathematical modeling is the need to quickly describe the mechanisms that explain informal predictions. A formal model helps eliminate the overly loose expression of the informal model's assumptions and provides accurate, sometimes testable predictions. A model is only useful if it can show its errors. The third advantage of formal models is their ability to systematically deal with objects of relatively high complexity.

Key words: model, mathematical model, modeling, object, stage, method.

For citation: Fazilat F. Norova. (2024) 'Stages of mathematical modeling and applying it in practice', Inter education & global study, (3(1)), pp. 155–164. (In Uzbek).

Inson hamma vaqt biror-bir jarayon, voqea yoki hodisani o 'rganishda u yoki bu ko'rinishdagi modeldan foydalanadi. Yaxshi qurilgan model real ob'ektga nisbatan juda qulay, chunki modelni xohlagancha o'zgartirish faqat mutaxassisning o'ziga bog'liq. Bu ishni real ob'ektda bajarish mumkin emas.

Bundan tashqari, tabiatda shunday ob'ekt va hodisalar mavjudki, ularni faqat modelda o'rgansa bo'ladi. Misol uchun biosfera ko'lamida eksperiment o'tkazish, quyoshdagi fizik jarayonlarni o'rganish uchun quyoshning o'zida eksperiment o'tkazish, yer iqlimi, yerning quyosh atrofida aylanish trayektoriyasiga bog'liqligini eksperimental yo'l orqali o'rganish va h.k. Ko'pincha,bunday eksperimentlarni o'tkazishning imkoniyati bo'lmaydi, yoki qaytmas jarayonlar yuz berishi tufayli qat'iyan man qilinadi. Bunday hollarda faqat modellashtirish yo'li orqali ma'lum bir kerakli ma'lumotlarga ega bo'lish mumkin.

Kuzatilayotgan ob'ektlarni chuqur va har tomonlama o'rganish maqsadida tabiatda va jamiyatda ro'y beradigan jarayonlarning modellari yaratiladi. Buning uchun ob'ektlar hamda ularning xossalari kuzatiladi va ular to'g'risida tushunchalar hosil bo'ladi. Bu tushunchalar oddiy so'zlashuv tilida, turli rasmlar, sxemalar, belgilar, grafiklar orqali ifodalanishi mumkin.

Keng ma'noda — model biror obyekt yoki ob'ektlar sistemasining obrazi yoki namunasi. Masalan, yerning modeli — globus, osmon va yulduzlarning modeli — planetariy va h.k.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Model — o‘rganilayotgan ob’ekt, jarayon yoki hodisaning muhim xususiyatlarini, xossalarini matematik tavsiflash. Modelda ob’ektning faqat izlanadigan xossalari aks etadi, shuning uchun model ob’ektning hamma xossalarini aks ettirishi shart emas.

Model real ob’ektni almashtirishi mumkin. U ma’lum strukturaga ega, tajriba va tadqiqot uchun qulay bo‘lgan boshqa bir obyektdir.

Inson har qanday ishni boshlashdan oldin avval o‘sha ishning andozasini, qurilishi yoki tuzilishini xayolan tasavvur qiladi, ya’ni nusxasini (modelini) yaratadi.

Bundan kelib chiqadiki, model ko‘pchilik hollarda abstrakt (mavhum) xarakterga ega. Agar biz xayolimizdagi nusxani, ya’ni abstrakt modelni «o‘z tilida» matematik simvollar va tegishli qonun-qoidalarga rioya qilgan holda bayon qilsak, bunday ko'rinishdagi model matematik model deyiladi.

N.P. Buslenkoning ta’rifiga ko’ra matematik model — Real sistemaning matematik modeli bu shunday formal tilda yozilgan abstrakt obyektki, uni faqat matematik modellar orqali o ‘rganish mumkin.

V.M. Glushkov, V.I. Ivanov va V.M. Yanenkolar fikricha — Matematik model deganda, umuman matematik timsollar to‘plami va ular orasidagi munosabatlar tushuniladi.

A.A. Samarskiy A.P. Mixaylovlar matematik modelni — Har qanday obyektning har qanday modeli kompyuterda ishlatish darajasiga yetkazilgan bo‘lsa,bunday modelga matematik model sifatida qarasa bo‘ladi, deb izohlashgan. Bunda albatta, o‘rganilayotgan real ob’ektning asosiy qonun-qoidalarini matematik tilda bayon qilinish tushuniladi.

Umumiy qilib aytsak, ob’ektning xossa va xususiyatlarini matematik munosabatlar orqali ifodalash shu obyektning matematik modeli deb ataladi. Matematik model qurish va yechish jarayoni matematik modellashtirish deb aytiladi.

Matematik modellashtirish jarayoni quyidagi bosqichlarni o’z ichiga oladi: 1 -bosqich. Ob’ektni o’rganish. 2-bosqich. Matematik model qurish. 3-bosqich. Modelni yechish usulini tanlash yoki ishlab chiqish. 4-bosqich. Tanlangan yoki ishlab chiqilgan yechish usuli algoritmi asosida dastur tuzish. 5-bosqich. Natijalar olish hamda ularni tahlil qilib, xulosalar qilish.

Berilgan ob’ektni modellashtirishda, modellashtirish maqsadidan kelib chiqqan holda avval uni tahlil etishdan boshlanadi. Bu bosqichda ob’ektning modellashtirish husuyatlarini ifodalaovchi hamma ma’lum subyektlari belgilanadi. Belgilangan subyektlar obyekt modelini imkoni boricha to’liq ifodalashi lozim. Modelni tasvirlash shakllari turlicha bo’lishi mumkin, Bularga: modelni so’zlar orqali ifodalash; modelni turli chizmalar orqali ifodalash; modelni jadvallar ko’rinishida ifodalash; modelni formulalar orqali ifodalash; modelni sxematik ko’rinishda ifodalash; hisoblash algoritmni tuzish; kompyuterda dasturini tuzish; kompyuterda hisoblash tajribasini o’tkazish va h.k. Modelning tasvirlangan shakli tanlangandan keyin uni formallashtirishga o’tkaziladi.

Kompyuter ixtiro etilganidan so`ng matematik modellashning ahamiyati keskin oshdi. Murakkab texnik, iqtisodiy va ijtimoiy tizimlarni yaratish, so`ngra ularni kompyuterlar yordamida tatbiq etishning haqiqiy imkoniyati paydo bo`ldi. Endilikda ob’ekt, ya`ni haqiqiy

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

tizim ustida emas, balki uni almashtiruvchi matematik model ustida tajriba o`tkazila boshlandi.

Kosmik kemalarning harakat traektoriyasi, murakkab muhandislik inshootlarini yaratish, transport magistrallarini loyihalash, iqtisodni rivojlantirsh va boshqalar bilan bog`liq bo`lgan ulkan hisoblashlarning kompyuterda bajarilishi matematik modellash uslubining samaradorligini tasdiqlaydi. Odatda, matematik model ustida hisoblash tajribasini o`tkazish haqiqiy ob'ektni tajribada tadqiq etish mumkin bo`lmagan yoki iqtisodiy jixatdan maqsadga muvofiq bo`lmagan hollarda o`tkaziladi. Bunday hisoblash tajribasining natijalari haqiqiy ob'ekt ustida olib boriladigan tajribaga qaraganda juda aniq emasligini ham hisobga olish kerak. Lekin shunday misollarni keltirish mumkinki, kompyuterda o`tkazilgan hisoblash tajribasi o`rganilayotgan jarayon yoki hodisa haqidagi ishonchli axborotning yagona manbai bo`lib xizmat qiladi. Masalan, faqat matematik modellashtirish va kompyuterda hisoblash tajribasini o`tkazish yo`li bilan yadroviy urushning iqlimga ta`siri oqibatlarini oldindan aytib berish mumkin. Kompyuter yadro qurolli urushda mutlaq g`olib bo`lmasligini ko`rsatadi.

Kompyuterli tajriba yer yuzida bunday urush oqibatida ekologik o`zgarishlar, ya`ni haroratning keskin o`zgarishi, atmosferaning changlanishi, qutblardagi muzliklarning erishi ro`y berishi, xatto yer o`z o`qidan chiqib ketishi mumkinligini ko`rsatadi.

Matematik modellashda berilgan fizik jarayonlarning matematik ifodalari modellashtiriladi. Matematik model tashqi dunyoning matematik belgilar bilan ifodalangan qandaydir hodisalari sinfining taqribiy tavsifidir. Matematik model tashqi dunyoni bilish, shuningdek, oldindan aytib berish va boshqarishning kuchli uslubi hisoblanadi.

Matematik modelni tahlil qilish o`rganilayotgan hodisaning mohiyatiga singish imkoniyatini beradi. Hodisalarni matematik model yordamida o`rganish to`rt bosqichda amalga oshiriladi.

birinchi bosqich- modelning asosiy ob'ektlarini bog`lovchi qonunlarni ifodalash.

ikkinchi bosqich- modeldagi matematik masalalarni tekshirish.

uchinchi bosqich- modelning qabul qilingan amaliyot mezonlarini qanoatlantirishini aniqlash. boshqacha aytganda, modeldan olingan nazariy natijalar bilan olingan ob'ektni kuzatish natijalari mos kelishi masalasini aniqdash.

to`rtinchi bosqich- o`rganilayotgan hodisa haqidagi ma`lumotlarni jamlash orqali modelning navbatdagi tahlilini o`tkazish va uni rivojlantirish, aniqdashtirish.

Shunday qilib, modellashtirishning asosiy mazmunini ob'ektni dastlabki o`rganish asosida modelni tajriba orqali va (yoki) nazariy tahlil qilish, natijalarni ob`ekt haqidagi ma`lumotlar bilan taqqoslash, modelni tuzatish (takomillashtirish) va shu kabilar tashkil etadi.

Matematik model tuzish uchun, dastlab masala rasmiylashtiriladi. Masala mazmuniga mos holda zarur belgilar kiritiladi. So`ngra kattaliklar orasida formula yoki algoritm ko`rinishida yozilgan funksional bog`lanish hosil qilinadi. Aytib o`tilganlarni aniq misolda ko`rib chiqamiz.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

O`ylagan sonni topish masalasi (matematik fokus). Talabalarga ixtiyoriy sonni o`ylash va u bilan quyidagi amallarni bajarish talab etiladi: O`ylangan son beshga ko`paytirilsin. Ko`paytmaga bugungi sanaga mos son (yoki ixtiyoriy boshqa son) qo`shilsin. Hosil bo`lgan yig`indi ikkilantirilsin. Natijaga joriy yil soni qo`shilsin.

Olib boruvchi biroz vaqtdan so`ng talaba o`ylagan sonni topishi mumkinligini ta`kidlaydi.

Ravshanki, talaba o`ylagan son matematik fokusga mos model yordamida aniqlanadi. Masalani rasmiylashtiramiz: X - o`quvchi o`ylagan son, U - hisoblash natijasi, N-sana, M - joriy yil. Demak, olib boruvchining ko`rsatmalari:

U=(X*5 + N)*2 + M formula orqali ifodalanadi. Ushbu formula masalaning (matematik fokusning) matematik modeli bo`lib xizmat qiladi va X o`zgaruvchiga nisbatan chiziqli tenglamani ifodalaydi.

Tenglamani yechamiz:X = (U - (M + 2N))/10

Ushbu formula o`ylangan sonni topish algoritmini ko`rsatadi.

Kundalik hayotimizda biz kompyuterli modellashtirishdan ko’plab hollarda foydalanamiz. Kompyuterli modellashtirish bizga quyidagi imkoniyatlarni taqdim etadi: ob’ektning tadqiq etish ko’lamini kengatiradi- real sharoitda tadqiq etib bo’lmaydigan takrorlanuvchi, takrorlanmaydigan, yuz bergan va yuz berishi mumkin bo’lgan hodisalarni o’rganish imkoniyatini beradi; ob’ektning har qanday hususiyatlarini vizuallashtirish imkoniyati; dinamik jarayonlarini va hodisalarini tadqiq etish; vaqtni boshqarish (tezlashtirish? sekinlashtirish va h.k.) model ustida dastlabki vaziyatiga qaytgan holda ko’p martalik tajribalar o’tkazish; grafik va sonli ko’rinishdagi tavsiflarini olish; sinov konstruksion nusxasini yasamay turib, optimal konstruksiyasini topish; atrof muhitga va sog’likga zarar yetkazmay turib tajribalar o’tkazish; atrof muhitga va sog’likga zarar yetkazmay turib tajribalar o’tkazish.

Model tuzilishi bilan kuzatuvchiga tajribalar qilish uchun keng maydon tug’iladi. Modelning parametrlarini bir necha marta o’zgartirib, ob’ektni eng optimal holatini aniqlab, undan hayotda qo’llash mumkin. Real ob’ektlar ustida tajriba qilish ko’plab xatolarga va xarajatlarga olib kelishi mumkin.

Modellashtirish o’rganish va bilish jarayonini kengaytiradi. Model hosil qilish uchun ob’ekt har tomonlama o’rganiladi, tahlil qilinadi. Model tuzilganidan so’ng, uning yordamida ob’ekt to’g’risida yangi ma’lumotlar olish mumkin. Shunday qilib, ob’ekt to’g’risidagi bilish jarayoni to’xtovsiz jarayonga aylanadi.

Iqtisodiy jarayonlar va ko’rsatkichlarni modellashtirishda turli xil usullardan foydalaniladi. Ushbu usullar yordamida tuziladigan barcha modellarni 2 turga bo’lish mumkin:

Moddiy modellar- real ob’ektlarni tabiiy va sun’iy materiallar yordamida aks ettiradi: mel bilan doskada, karton bilan maket tuzish, qalam bilan formula yozish, metalldan avia model yasash.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Ideal modellar-odamni fikrlash jarayoni bilan chambarchas bog'langandir. Bunday modellar bilan operatsiyalar miyada amalga oshiriladi. Misol qilib, hayvonlarning harakatini keltirish miumkin. Bundan tashqari, iqtisodiy-matematik modellar funksional, ya'ni kirish va chiqish parametrlarini bog'lanish funksiyalarini aks ettiruvchi hamda strukturali – murakkab, tizimning ichki strukturasini ifodalab, ichki aloqalarini aks ettiruvchi modellarga bo'linadi.

Matematik modellashtirishni qo'llashning boshqa sababi noformal bashoratlarni izohlovchi mexanizmlarni ravon bayon qilish zaruriyati hisoblanadi. Formal model noformal model farazlarining o'ta erkin ifodalarini bartaraf qilishga va aniq, gohida tekshiriladigan bashoratni berishga yordam beradi Model farazlari va bashoratlari yetarli darajada aniq bo'lib qoladiki, ularni tekshirish, shuningdek, qaysi yerda va qanday xato sodir bo'lganligini ko'rsatish mumkin bo'ladi. Model faqat, uning xatolarini ko'rsatish imkoniyatini berganida foydali boladi. Formal modelninguchinchi afzalligi ularning nisbatan yuqori darajadagi murakkabliklar mohiyatlari bilan tizimli operatsiya qilish qobiliyati hisoblanadi.

Matematik modellar tabiiy-til modellari bilan taqqoslaganda, 4 potentsial ustunlikka ega. Birinchidan, ular biz odatda foydalanadigan mental modellarni tartibga soladi. Ikkinchidan, ular noaniqlik va ko'pma'nolilikdan mahrum. Uchinchidan, matematik qaydlar tabiiy til bilan ifodalangan modellardan farqli ravishda juda yuqori darajadagi deduktiv murakkablikni operatsiya qilishga imkon beradi va nihoyat ilk qarashda turli ko'rinadigan muammolar uchun umumiy yechim topishga imkon beradi.

Shunday qilib, matematik modellarni xohlagan tarmoqlarga qo'llab, ularning iqtisodiy-matematik modellarini, fizikaviy modellarini, geometrik modellarini tuzish mumkin.

Modellashtirish bilan bog'liq murakkabliklar**.** Birinchi va eng umumiy ogohlantirish "nimani eksang, shuni o'rasan" maqolidan kelib chiqadi. Model unga qo'yilgan dastlabki farazlardan yaxshiroq bo'lishi mumkin emas. Doimo shuni esda saqlash muhimki, matematika dastlabki farazlardan mantiqiy xulosalarga ega bolish vositasi sifatida samaralidir, bunda model validligi matematik apparatga emas, bu farazlarga bog'liq, degan fikr kelib chiqadi. Modellarda eng ko'p uchraydigan kamchilik - juda soddalashtirilgan dastlabki farazlardir. Bu holatda modelni ishlab chiquvchi model qo'llanilishining kutilayotgan chegarasini ko'rsatishi muhim ahamiyatga ega.

Agar model o'zining dastlabki farazlari yordamida mukammal berilgan bo'lmasa, model eksperimental tekshiruvdan o'tishi shart. Nihoyat, modelning bergan natijalari tabiiy tilga to'g'ri ko'chirilishi shart. Modellashtirishdagi odatiy xato shundan iboratki, tadqiqotchi yetarlicha tor modeldan olingan xulosalarni to'g'ridan-to'g'ri izohlay boshlaydi va bu yo'l bilan uning xulosalari umumiyligiga haddan ziyod yuqori baho beradi. Bu keng tarqalgan insoniy zaiflik – o'z ijodiga haddan tashqari berilib ketish, haqiqatda qodir bo'lmagan xususiyatlarni qayd etish matematiklar orasida "Pigmalion sindromi" sifatida ma'lumdir. Aytilganlarni jamlab shuni qayd etish mumkinki, matematik modellar tabiiy tilga nisbatan katta darajada ko'pgina dastlabki farazlardan murakkab xulosalarni qo'lga kiritishda ilgari harakatlanishga yordam beradi. Siyosiy va ijtimoiy hodisalarni modellashtirish murakkab vazifa bo'lib, bu

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

murakkablik siyosiy xulqni modellashtirish bilan bog‘liq quyidagi ikki implikatsiyada namayon bo‘ladi.

Birinchidan, modellashtirish nisbatan oddiy va muntazam kuzatiladigan xatti-harakatlardan boshlanadi va keyingina nisbatan murakkab tiplarga o‘tadi. Natijada, ba’zi modellashgan voqealar arzimas ko‘rinadiki, bu vaqtda “yirik masalalar”ga birdan kirishish qiyin bo‘ladi yoki mumkin bo‘lmaydi.

Ikkinchidan, siyosiy muammolar tahlili uchun zarur bo‘lgan matematik vositalar, ehtimol, an’anaviy tabiiy-ilmiy muammolarni yechishda qo‘llanadigan vositalarga qaraganda rang-barang va murakkab bo‘lishi shart.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Джарол Б. Мангейм, Ричард К.Рич. Политология. Методы исследования.
2. Кузнецов Ю.Н. и др. «Математическое программирование»-М.:«Высшая школа».
3. Sh. R. M o‘minov. Matematik dasturlash. Texno-tasvir. - Buxoro, 2003.
4. 4.Хайдаров А.Т., Жумаев Ж., Шафиев Т.Р.” Основы математического моделирования” Бухара: “Sadriddin Salim Buxoriy” Durdona, 2022-216
5. 5.N.S.Sayidova “Gazlangan yopiq simmetrik sohadagi harakatini matematik modellashtirish” [matn] monografiya.fan va ta’lim, 2022-116b
6. 6.I.U. Shadmanov,Sh.N.Nasirova “Sonli usullar” [Matn] o’quv qo’llanma.
7. Buxoro:Sadriddin Salim Buxoriy,2023.-132b 7. http://www.intertrends.ru/
8. Toshpo’Latov F. U. et al. Bolalarni o ‘yin texnologiyalari asosida kasb-hunarga qiziqishlarini shakllantirishda rivojlantiruvchi o ‘yinlar //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 4. – C. 487-491.
9. Toshpo’Latov F. U. et al. Bolalarni o ‘yin texnologiyalari asosida kasb-hunarga qiziqishlarini shakllantirishda rivojlantiruvchi o ‘yinlar //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 4. – C. 487-491.
10. Математическое программирование в примерах и задачах. Акулич И.Л.http://rapidshare.com/files/6775262/ kulich_matem_natahaus.rar
11. Численные методы – Бахвалов (http://win-web.ru/uchebniki /load/ bahvalov_ chisl_meth-99460d52f5a71d4cc1b7dcd133dc6cea.html

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Norova Fazilat Fayzulloyevna** o’qituvchi, [**Норова Фазилат Файзуллоевна** преподаватель], [**Fazilat F. Norova,** teacher,]; manzil: O‘zbekiston, Buxoro sh. M.Iqbol ko`chasi 11-uy [адрес: Узбекистан, Бухара, ул. М.Икбол дом 11], [address: Uzbekistan, Bukhara city M.Iqbol street 11]; E-mail: mail: norovafazilat@gmail.com

CC BY NC ND

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

SHARQ MUTAFAKKIRLARI MEROSI VOSITASIDA TALABALARDA AXLOQIY VA ESTETIK KOMPETENTLIKNING INTEGRATSIYALASHUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH IMKONIYATLARI

© L.H. Haydarova[1]✉

[1]Buxoro davlat universiteti, Buxoro, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: Yangi O‘zbekistonni barpo etish yo‘lida mamlakatimizning turli sohalari yo‘nalishlarida yangilanish modernizatsiya jarayonlari amalga oshirilib, ularning maqsad va vazifalari yuksak intellektual salohiyat, ma’naviy – axloqiy barkamollikga ega bo‘lgan bilimli, axloqli, madaniyatli yoshlarni voyaga yetkazishga qaratilgan. Zero ongi yuksak, xulq – odobi mukammal, zukko, bilimli, ma’rifatli insongina aql bilan faoliyat yuritib, bajarayotgan ishini mantiq tarozisiga qo‘yib ko‘ra oladigan, o‘z kasbini mahorat bilan amalga oshiradigan hamda mamlakatning ijtimoiy – iqtisodiy taraqqiyoti manaviy va madaniy hayotining rivojiga o‘z hissasini qo‘sha oladigan inson bo‘lib voyaga yetadi.

MAQSAD: tarbiya o‘z mazmun mohiyatiga ko‘ra ijtimoiy – pedagog hodisa sifatida tarixiy, ma’naviy – ma’rifiy tajriba bilan xulq – odob me’yorlari, axloqiy – huquqiy qoidalar hamda ma’naviy qadriyatlar avloddan avlodga o‘tib kelishiga xizmat qiladi va shunday bo‘lib qoladi. U odamni inson va shaxs bo‘lib shakllanishini, uni ijtimoiylashuvini ro‘yobga chiqaradigan hamda taminlaydigan omil hisoblanadi. Shu bois tarbiya, barcha tarixiy – ijtimoiy taraqqiyot bosqichlarida jamiyat, oila, muayyan guruh va jamoalar uchun yoshlarni hayotga tayyorlash, ularni mehnatsevar, insonparvar, vatanparvar qilib o‘stirishning muhim quroli hisoblangan va shunday bo‘lib qolmaqda.

MATERİALLAR VA METODLAR: tadqiqot jarayonida falsafiy, tarixiy, pedagogik, metodik, psixologik va pedagogikaga oid adabiyotlarni o‘rganish, nazariy tahlil; suhbat, pedagogik kuzatish, so‘rovnoma, diagnostika, pedagogik tajriba-sinov, matematik-statistik usullardan foydalanildi.

Tadqiqot jarayonida qo‘llanilgan nazariy qarashlar, tadqiqot usullari va yondashuvlar rasmiy manbalardan olinganligi, pedagogik ta’lim sohasidagi respublika va xorijiy davlat tadqiqotchilarining tadqiqotlariga asoslanganligi; nashr etilgan ilmiy maqolalar, respublika va xalqaro konferensiyalarda sinovdan o‘tkazilganligi, tadqiqot ishi natijalari yuzasidan berilgan xulosalar, taklif ishlab chiqilganligi va tavsiyalarning amaliyotda joriy etilgani, olingan natijalarning vakolatli tashkilotlar tomonidan tasdiqlangani, olingan natijalarning ishonchli matematik-statistik metod yordamida tahlil qilingani bilan belgilanadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

MUHOKAMA VA NATIJALAR: o‘qituvchi-tarbiyachi tomonidan jarayonga maqsadli rahbarlik qilingan taqdirdagina ijtimoiy maqsadga erishilib, bolaning shaxs bo‘lib shakllanishiga erishish mumkin bo‘ladi. Shunday qilib, tarbiya avvalo tarbiyalanuvchi shaxsning tarkib topish jarayoni va ijtimoiy iqtisodiy taraqqiyot qonun ma’naviy me’yoriy tajribalarni egallashning muhim omili. Darhaqiqat har bir xalq, har bir millat umumtarbiya, jumladan yosh avlod tarbiyasi sohasida yillar sinovlardan o‘tgan o‘zining manbalari, metodlari va usullariga ega. Bu manbalar metod va usullar majmuasi tarbiyaning, jumladan yosh avlod tarbiyasining metodologik asosini tashkil etadi. Zero, tarbiya hayot tajribalari qonunyatlari, yo‘llar va usullarini aniqlovchi yo‘lchi yulduzdir. Ijtimoiy taraqqiyot maqsadi, vazifalari nuqtai-nazaridan yondashadigan bo‘lsak turli ijtimoiy iqtisodiy, tarixiy-ma’naviy taraqqiyot davomida tarbiyaga nafaqat kichiklar yoki yoshlar, balki kattalar ham ehtiyoj sezganining guvohi bo‘lamiz.

XULOSA: e’tirof etish joizki har bir millat o‘zining ijtimoiy – iqtisodiy, ma’naviy - siyosiy taraqqiyoti, madaniy-marifiy hayoti jarayonida ustuvor g‘oyasiz ta’lim va tarbiya tizimsiz rivojlana olmaydi. Zero, tarbiya ijtimoiy-siyosiy hayotining zaruriy hodisasi sifatida mamlakatni yanada rivojlantirish, uning axloqiy, ma’naviy, madaniy-ma’rifiy qiyofasi, jamiyat a’zolarining xulqi, tartib intizomi, sog‘lom turmush tarzini yo‘lga quyiladi, hamda ularning ma’naviy va jismoniy imkoniyatlarini yanada o‘stirishda muhim ijtimoiiy pedagogik malaka hisoblanadi. Mamlakat mexnatkashlariga xos bo‘lgan barcha insoniy fazilatlar-fozillik, oriflik, komillik, tarbiya vositasida singdiriladi va rivojlantiriladi. Tarbiya pedagogika orqali hayot bilan aytilganda inson hayoti va kamolotining ibtidosi, intixosi, mamlakat taraqqiyotining ustuni.

Kalit so’zlar: tarbiya, ijtimoiy taraqqiyot, barkamol avlod, taraqqiyot, tarbiya, o‘qitish, ma’naviy va ma’rifiy ishlar, jamiyat.

Iqtibos uchun: Haydarova L.H. Sharq mutafakkirlari merosi vositasida talabalarda axloqiy va estetik kompetentlikning integratsiyalashuv tizimini takomillashtirish imkoniyatlari // Inter education & global study. 2024. №3(1). B.165–174.

ВОЗМОЖНОСТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ ИНТЕГРАЦИИ НРАВСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ НАСЛЕДИЕ ВОСТОЧНЫХ МЫСЛИТЕЛЕЙ

© Л.Х. Хайдарова[1]✉
[1]Бухарский государственный университет, Бухара, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: на пути становления нового Узбекистана в различных сферах нашей страны осуществляются процессы модернизации, целью и задачами которых является воспитание образованной, нравственной, культурной молодежи, обладающей высоким интеллектуальным потенциалом, духовно – нравственным совершенством. Ведь только человек с высоким умом, отличной манерой поведения,

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

проницательный, образованный, просвещенный, умеющий действовать разумом, ставить свою работу на весы логики, умело осуществлять свою профессию и вносить свой вклад в развитие нравственной и культурной жизни социально – экономического развития страны.

ЦЕЛЬ: воспитание по своей содержательной сущности как социально – педагогическое явление служит и остается историческим, духовно – просветительским опытом передачи из поколения в поколение норм поведения, морально – правовых норм и духовных ценностей. Он является фактором, реализующим и обеспечивающим становление человека как личности и личности, его социализацию. Поэтому воспитание на всех этапах историко – социального развития для общества, семьи, отдельных групп и общин считалось и остается важным инструментом подготовки молодежи к жизни, воспитания ее трудолюбивой, гуманной, патриотичной.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в процессе исследования были использованы философская, историческая, педагогическая, методическая, психологическая и чертежная литература, теоретический анализ; беседа, педагогическое наблюдение, анкетирование, диагностика, педагогический эксперимент-тестирование, математико-статистические методы.

Теоретические взгляды, методы исследования и подходы, применяемые в процессе исследования, взяты из официальных источников, основаны на исследованиях республиканских и зарубежных государственных исследователей в области педагогического образования; опубликованные научные статьи, апробированные на республиканских и международных конференциях,выводы по результатам исследовательской работы, разработанные предложения и рекомендации, внедренные в практику, подтвержденные полученными результатами компетентными организациями, определяется тем, что полученные результаты анализируются с помощью надежного математико-статистического метода.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: только при целенаправленном руководстве процессом со стороны педагога-воспитателя становится возможным достижение социальной цели и становление ребенка как личности. Таким образом, воспитание-это прежде всего процесс обретения человеком содержания и социально-экономического развития, в котором право является важным фактором приобретения духовно-нормативного опыта. Ведь у каждого народа, каждой нации есть свои ресурсы, методы и приемы, прошедшие годы испытаний в области всеобщего воспитания, в том числе и воспитания подрастающего поколения. Эти источники комплекс методов и приемов составляют методологическую основу воспитания, в том числе воспитания подрастающего поколения. Ведь воспитание-это путеводная звезда, определяющая закономерности, пути и способы жизненного опыта. Если мы подойдем к социальному развитию с точки зрения

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

целей, задач в ходе разнообразного социально-экономического, историко-духовного развития мы станем свидетелями того, что в воспитании нуждаются не только малолетние или молодые люди, но и взрослые.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: следует признать, что каждая нация не может развиваться в процессе своего социально – экономического, духовно - политического развития, культурно-просветительской жизни без системы образования и воспитания без приоритетной идеи. Ведь воспитание как необходимое явление общественно-политической жизни является важным социально-педагогическим навыком, направленным на дальнейшее развитие страны, ее нравственного, духовного, культурно-просветительского образа, поведения членов общества, дисциплины, здорового образа жизни, а также на дальнейшее развитие их духовных и физических возможностей. Все человеческие качества, присущие кантри-коктейлям-добродетель, Ариф, перфекционизм, прививаются и развиваются через воспитание. Воспитание-это первоисточник, интенция человеческой жизни и созревания, столп прогресса страны, когда речь идет о жизни через педагогику.

Ключевые слова: воспитание, социальный прогресс, гармоничное поколение, прогресс, воспитание, обучение, духовно-просветительская работа, общество.

Для цитирования: Хайдарова Л.Х. Возможности совершенствования системы интеграции нравственно-эстетической компетентности учащихся через наследие восточных мыслителей. // Inter education & global study. 2024. № 3(1). С. 165–174.

THE POSSIBILITIES OF IMPROVING THE INTEGRATION SYSTEM OF MORAL AND AESTHETIC COMPETENCE OF STUDENTS THROUGH THE LEGACY OF EASTERN THINKERS

© Lobar H. Haydarova[1]✉
[1]Bukhara State University, Bukhara, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: on the way to the formation of a new Uzbekistan, modernization processes are being carried out in various spheres of our country, the purpose and objectives of which are to educate educated, moral, cultural youth with high intellectual potential, spiritual and moral perfection. After all, only a person with a high mind, excellent demeanor, astute, educated, enlightened, able to act with reason, put his work on the scales of logic, skillfully carry out his profession and contribute to the development of moral and cultural life of the socio–economic development of the country.

AIM: education in its substantial essence as a socio–pedagogical phenomenon serves and remains a historical, spiritual and educational experience of the transmission from generation to generation of norms of behavior, moral and legal norms and spiritual values. It is a factor that implements and ensures the formation of a person as a person and personality, his socialization. Therefore, education at all stages of historical and social

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

development for society, families, individual groups and communities was and remains an important tool for preparing young people for life, educating them to be hardworking, humane, patriotic.

MATERIALS AND METHODS: in the course of the research, philosophical, historical, pedagogical, methodological, psychological and drawing literature, theoretical analysis, conversation, pedagogical observation, questionnaires, diagnostics, pedagogical experiment-testing, mathematical and statistical methods were used.

Theoretical views, research methods and approaches used in the research process are taken from official sources, based on research by republican and foreign government researchers in the field of teacher education; published scientific articles tested at national and international conferences, conclusions based on the results of research work, developed proposals and recommendations implemented in practice, confirmed by the results obtained by competent organizations, it is determined by the fact that the results obtained are analyzed using a reliable mathematical and statistical method.

DISCUSSION AND RESULTS: only with the purposeful guidance of the process by the teacher-educator, it becomes possible to achieve a social goal and the formation of a child as a person. Thus, education is primarily a process of acquiring human content and socio-economic development, in which law is an important factor in acquiring spiritual and normative experience. After all, every nation, every nation has its own resources, methods and techniques, the past years of trials in the field of universal education, including the education of the younger generation. These sources are a set of methods and techniques that form the methodological basis of education, including the education of the younger generation. After all, education is a guiding star that defines patterns, ways and means of life experience. If we approach social development from the point of view of goals and objectives in the course of diverse socio-economic, historical and spiritual development, we will witness that education needs.

CONCLUSION: it should be recognized that each nation cannot develop in the process of its socio–economic, spiritual and political development, cultural and educational life without a system of education and upbringing without a priority idea. After all, education as a necessary phenomenon of socio-political life is an important socio-pedagogical skill aimed at the further development of the country, its moral, spiritual, cultural and educational image, behavior of members of society, discipline, healthy lifestyle, as well as the further development of their spiritual and physical capabilities. All the human qualities inherent in country cocktails-virtue, Arif, perfectionism - are instilled and developed through education. Education is the primary source, the intention of human life and maturation, the pillar of the country's progress when it comes to life through pedagogy.

Key words: education, social progress, harmonious generation, progress, education, training, spiritual and educational work.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

For citation: Lobar H. Haydarova. (2024) 'The possibilities of improving the integration system of moral and aesthetic competence of students through the legacy of eastern thinkers', Inter education & global study, (3(1)), pp.165–174. (In Uzbek).

Respublikamizda so‘nggi yillarda oliy ta’lim tizimida tegishli sohalarga yuksak malakali kadrlarni tayyorlash, ilg‘or xorijiy davlatlarning tajribalari, innovatsion texnologiyalarga tayanish, ishlab chiqarishga innovatsion ishlanma va texnologiyalarni keng joriy etishning me’yoriy asoslari yaratilmoqda. «Jismonan sog‘lom, ruhan va aqlan rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, Vatanga sodiq, qat’iy hayotiy nuqtai nazarga ega yoshlarni tarbiyalash, demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida ularning ijtimoiy faolligini oshirish» ustuvor vazifalar etib belgilangan. bu esa talabalarda axloqiy va estetik kompetentlikning integratsiyalashuv tizimini takomillashtirish imkoniyatlari kengaytiradi.

O‘zbekiston respublikasi prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi pf-60-son, «2022–2026 yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida»gi, 2018 yil 5 sentyabrdagi PQ-3931-son qarori «Xalq ta’limi tizimiga yangi tamoyillarni joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi, 2019 yil 8 oktyabrdagi 5847-son «O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida»gi farmonlari, 2018 yil 5 iyundagi PQ-3775-son «Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta’minlash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi qarorlari, shuningdek, sohaga oid boshqa me’yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda ushbu tadqiqot ishi muayyan darajada hizmat qiladi.

Buyuk o‘zbek mutafakkiri Muhammad al-Xorazmiy o‘zining «Al jabr va al muqobila» nomli asarida pedagogik faoliyatga baho berib, quyidagilarni yozadi: «Ulardan biri o‘zidan avvalgilar qilgan ishlarni amalga oshirishda boshqalardan o‘zib ketadi va o‘zidan avvalgilarning asarlarini sharhlaydi, tabiat sirlarini ochadi, yo‘lni yoritadi va uni tushunarliroq qiladi. Yoki bu ayrim kitoblardan nuqsonlar topadigan, sochilib yotganini yig‘adigan odam bo‘lib, u o‘zidan avvalgilar haqida yaxshi fikrda bo‘ladi, takabburlik qilmaydi va o‘zi qilgan ishdan mag‘rurlanmaydi» [19]. Bu bilan olim pedagogning qiyin muammolarni oson qilib tushuntira olish, ijodkorligi va mahoratini qo‘llab-quvvatlaydi.

Abu Nasr Forobiy ham o‘zining «Baxt-saodatga erishish yo‘llari haqida risola» nomli asarida ta’lim-tarbiya berish usulini ikki turga – rag‘batlantirish va jazolashga (majbur qilish) ajratadi. U mazkur usullarni sharhlar ekan, o‘qituvchining pedagogik mahoratiga ham to‘xtalib o‘tadi: «Bolalar ustida turgan odam muallim bo‘lib, u tarbiya berishda turli tarbiya usulidan foydalanadi. Mana shundan ma’lum bo‘ladiki, hukumat va muallim har ikkovi oz bo‘lsa-da, bolalar yoki xalqqa tarbiya beruvchilar, ustoz va muallimlardir. Ulardan biri bolalarga mehribonlik va yaxshi so‘zlar bilan tarbiya bersa, ikkinchisi majburiy ravishda tarbiyalaydi» [7].

Forobiy yana «ta’lim-tarbiya ahillari ham o‘z bilimlarining darajasiga qarab» bir-birlaridan farq qilishlari, ortiq-kam bo‘lishlari, ba’zi birlarida kasb-ixtiro quvvati bo‘lmasligi,

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

ba’zilarida esa bu quvvatning kamroq bo‘lishini ta’kidlaydi. Shu bilan birga, Forobiy shogirdiga nisbatan o‘ta yumshoq munosabatda bo‘lishning zararli ekanligi haqida ham uqtirib o‘tadi [7,8].

Yusuf Xos Hojib o‘zining «Qutadg‘u bilig» asarida o‘g‘il-qizga ta’lim-tarbiya beruvchining shaxs haqida quyidagilarni yozadi: murabbiyni yaxshi kishilardan olgin, o‘g‘il-qiz pok o‘sadi (noma’qul ishlardan forig‘ turadi) o‘g‘il-qizga bilim o‘rgat, ikki olamniki, uning manfaati yetarli bo‘ladi, o‘g‘ilga barcha san’at-hunarlarni tugal o‘rgat. Bu san’at-hunarlar bilan u molu-dunyo yig‘ib beradi [9].

Burxoniddin Zarnudjiy: «O‘qituvchiga ta’lim yo‘lida qo‘llanma» nomli asarida bilimlarni tez va puxta o‘zlashtirish usulllarini ishlab chiqdi. Uningcha, o‘rgatuvchilar zimmasida barcha fanlar orasidan eng muhimlarini tanlash vazifasi turadi. Bilimlarga bo‘lgan qiziqish shuni talab etadiki, u o‘qituvchisiga va o‘rganayotgan faniga, kitobiga nisbatan to‘la qanoatli bo‘lsin [10].

Yana u bilimlarni o‘zlashtirishning olti sharti mavjudligi haqida, ya’ni aql-farosat, kuchli istak, chidam, oziq-ovqat, o‘qituvchi ta’limi va bilim olish uchun yetarli vaqt zarurligini ta’kidlaydi. U mashg‘ulotlar davomida o‘quvchilar muallimdan «bir yoy o‘qi» masofada o‘tirishlari, shunda o‘quvchining o‘z o‘qituvchisiga hurmati namoyon bo‘lishini uqtiradi.

Uning fikricha, o‘qish va o‘rganish uchun eng yaxshi vaqt yoshlik davri, yarim tong va qosh qoraygan payt ekanligini belgilab beradi. Yana bilim oluvchi ana shu vaqtni samarali tashkil etishga odatlanishi, bordiyu unga bir fan zerikarli bo‘lsa, boshqasi bilan mashg‘ul bo‘lishi mumkinligini ham ta’kidlaydi. Sharq mutafakkirlarining ta’lim-tarbiya, o‘qituvchi va uning shaxsi, mahorati, faoliyati haqidagi nodir fikrlari yosh va bo‘lajak o‘qituvchilar, murabbiylar uchun hozirgacha ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan.

Har bir tarbiyachi, o‘qituvchi bu o‘gitlardan foydalanib ish tutsa, o‘z faoliyatida yanada yaxshi samaralarga ega bo‘lishi turgan gap. Pedagogik mahorat o‘zbek mutafakkirlaridan bir necha asrlar keyinroq yashab o‘tgan ko‘plab rus va boshqa xorijiy pedagoglarning diqqat-e’tiborlarida ham bo‘lganligi va ta’lim tarbiyada pedagogik mahoratni qanchalik muhim ekanligini ularning yozib qoldirgan pedagogik meroslaridan uqib olish mumkin.

O‘qituvchilik ishi uchun iste’dod zarurmi? Uning o‘zi nima va u qanday paydo bo‘ladi? Iste’dod – insonning muayyan bir faoliyat turi bilan shug‘ullanib, muvaffaqiyatga erishish imkoniyatidir. Faoliyatga intilish har bir kishida juda barvaqt paydo bo‘ladi va hayoti davomida takomillashib boradi, insonga qoniqish, mamnuniyat bag‘ishlab, kasbning haqiqiy egasi va maftunkori bo‘lishga zamin yaratadi. Iste’dodning faoliyatga bo‘lgan yo‘nalishi uchun motiv va maqsad zarur. Zero, iste’dod motiv va maqsad asosida shakllanadi. Motiv – insonni harakatga, intilishga undovchi holat. Maqsad esa ana shu harakat, intilish orqali erishilgan natijadir [11].

Talabalarda axloqiy va estetik kompetentlikning integratsiyalashuv tizimini takomillashtirish jarayonining yaxlitligini yetakchi g‘oyalari, ustuvor tamoyillar, nazariy-metodologik, tashkiliy, amaliy hamda nazorat-baholash tizimi kabi tarkibiy elementlar ta’minlaydi. Talaba barkamol avlod va u yangi insoniy sifatlarni tarkib toptirish vazifasini ado

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

etadi. Buning uchun talaba muntazam ravishda o‘z bilimlarini oshirib borishi, kasbiy ko‘nikma va pedagogik mahoratinitakomillashtirishga intilishi lozimdir. Talabalarda axloqiy va estetik kompetentlikning integratsiyalashuv tizimini takomillashtirish yaxlit jarayon hamda aniq maqsadga qaratilgan pedagogik faoliyat yakuni sifatida namoyon bo‘lishi aniqlandi. Demak, talabalarining axloqiy va estetik kompetentligini takomillashtirish deganda shaxsiy va kasbiy sifatlar yig‘indisi bo‘lib, ta’limining o‘ziga xosligni anglash, nazariya va amaliyotga doir zamonaviy bilimlarni kasbiy ko‘nikmalarga ega bo‘lishi lozim.

Abu Rayhon Beruniyning ilmiy merosida tabiatni o‘rganish va bilishning ilmiy metodiga katta o‘rin ajratilgan. Beruniy ilmiy metodining xarakterli xususiyatlari ob’ektivlik va oqilona yondashuv, kuzatish, tajribalar, og‘zaki va yozma yodgorliklarni o‘rganish, dalillarga tanqidiy yondashuv, ularni aqliy xulosalar shaklida mantiqiy umumlashtirish va haqiqatni aniqlash maqsadida qiyoslashdan iboratdir.

Tasavvur ta’limotining yetuk namoyandasi Imom Abu Hamid G‘azzoliy o‘zining «Kimyo saodat asarida yozganidek» Inson farishta va hayvon orasidagi maxluqdir. Hayvon rivojlanmaydi, chunki uning kamolot kuchi yo‘q. Farishta ham rivojlanmaydi, chunki uning o‘zi pok iloxiy «nur» dan iborat. Faqat insondagina rivojlanish kamolot imkoniyati mavjud» insondagi manashu ruhiy kamolotning rivojlanishi tarbiya vositasida yulga quyiladi va takomillashtiriladi. Shu bois ham tarbiya jamiyat uchun ham insonning o‘zi uchun har muhim ijtimoiy-pedagogik vazifani ado etadi. U insoniyat avlodlari o‘rtasidagi aloqa va vositani amalga oshirgan va shunday bo‘lib qolmoqda.

B.Normurodov ta’kidlaganidek, «Tarbiya ko‘p asrlik va ko‘p qirrali ijtimoiy jarayon sifatida shaklan va mazmunan o‘zgarib borgan. Tarbiyaning asosiy maqsadi farzandlarga nafaqat ajdodlar an’anasi va qadriyatlarni o‘rgatish hamda o‘zlik bilan singdirib borish shu bilan birga mavjud jamiyatning qonun qoidalari odob axloq normalariga muvofiq harakat qilish faoliyat ko‘rsatishni ham o‘rganish va tarbiyalashni qamrab olgan”. Yoshlarga ijtimoiy fanlarni singdirish jarayoni asosan oilada, so‘ngra qo‘ni qo‘shnichilik munosabatlari ta’siri ostida shuningdek xalq urf-odatlari rasm rusumlari, qadriyatlari, an’analari ruhi orqali amalga oshirilgan. Bu tarbiya yuli bilan hal etilgan. Shu o‘rinda ta’kidlash joizki har bir ijtimoiy tarbiya nazariyasi va jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy taraqqiyotini ta’minlashga ko‘maklashuvchi tarbiya tizimi va mazmuniga ega. Har qanday

ijtimoiy qurilma uchun zarur bo‘lgan holda tarbiya o‘z maqsadi, vazifalariga mos o‘zining mazmuni shakl va metodlariga ega bo‘lgan hamda jamiyatning talab, ehtiyojlari bo‘yicha o‘zgarib borgan har bir xalq millat va jamiyatda xukmronlik qilib kelayotgan tarbiyaviy jarayon umumbashariy tarbiya tizimining tarkibiy qismi ekanligini xulq chiqarishlik lozim. Zero, har bir avlodga ijtimoiy munosabatlar jamiyat ishlab chiqaruvchi kuchlari insonni o‘zi tarbiya orqali muvozanatga keltirilgan va jamiyat taraqqiyotini. Ta’minlashga xizmat qilgan.

Shu sabab pedagogika va tarbiyashunoslik fanlarida «Tarbiyaga-aniq maksad hadya ijtimoiy-tarixiy tajriba asosida yosh avlodga muayyan axloqiy, jismoniy ma’naviy, ruhiy,

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

shartlarni shakllantirib ularni har tamonlama barkamol insonlar voyaga yetkazish, ongini, dunyoqarashini ma'naviy axloqiy salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik jarayoni» deb ta'rif berilgan. Demak tarbiya ijtimoiy hodisa bo'lib insonning shaxs bo'lib shakllanishini ta'minlaydigan eng qadimiy va abadiy ma'naviy qadriyatdir. Tarbiya insoniyat bilan birga paydo bo'lib, o'ziz alohida odam ham, kishilik jamiyati ham faoliyat ko'rsata olmaydi. Chunki tarbiya inson va jamiyatning mavjudligini ta'minlaydigan qadriyat bo'lib, u avloddan avlodga o'tib boraveradi. Shu sabab tarbiya yangi O'zbekistonga huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etib sharoiti yo'q yosh avlodga ilmiy dunyoqarash, ma'naviy axloqiy salohiyat, iymon-e'tiqodni shakllantirish ularni ezgulik, yaxshilik, adolat insonparvarlik, vatanparvarlik, mexnatsevarlik, tomon yetaklashda muhim omil bo'lib xizmat qilishi tabiiy hol.

Chunonchi, XXI-asrda ro'y berayotgan voqea hodisalar, globallashuv jarayonlari, mafkuraviy tahdidlar, terrorizm tarbiyaning insoniyat taqdiri va hayotida muhim ahamiyat va rol uynaganligini namoyon etmoqda. Hozirgi zamonda tarbiya umuman insoniyat, jumladan yosh avlodning bugungi hayoti, kamoloti, taqdirini, balki istiqbolini belgilovchi kuchli omildir. Shuning uchun tarbiyani hozirgi davrning eng muhim ijtimoiy pedagogik hodisasi deb izohlash maqsadga muvofiqdir. Tarbiya bolaga tug'ilgan vaqtidan boshlab singdiriladi va uning hayoti davomida muntazam ravishda ijtimoiy tajribalarni o'rgatish bilan birga olib boriladi. Bola maktabga borgandan keyin bu jarayon davom ettiriladi. Maktabdagi tarbiya inson shaxsini tarkib toptirish yuzasidan rejalashtirilgan ulkan ishning bir qismi hisoblanadi. Bolaning ilgarigi tajribalarini hisobga olgan holda tashkil etiladi. Tarbiya o'quvchi maktabni tamomlagandan keyin ham tugallanmaydi, balki muntazam davom ettiriladi. Pedagogika nazariyasida tarbiyaning maqsadi, mazmuni va usullari tarbiyalanuvchi shaxsning shakllanishi jarayoni mustahkam bog'liq holda qarab chiqiladi.

Tarbiya tarbiyalanuvchining ruhiyatiga tarbiyachiga ma'qul bo'lgan sifatlarni singdirish uchun, maqsadga muvofiq tarzda va muntazam davom etishdir. O'qituvchi-tarbiyachi tomonidan jarayonga maqsadli rahbarlik qilingan taqdirdagina ijtimoiy maqsadga erishilib, bolaning shaxs bo'lib shakllanishiga erishish mumkin bo'ladi. Shunday qilib, tarbiya avvalo tarbiyalanuvchi shaxsning tarkib topish jarayoni va ijtimoiy iqtisodiy taraqqiyot qonun ma'naviy me'yoriy tajribalarni egallashning muhim omili. Darhaqiqat har bir xalq, har bir millat umumtarbiya, jumladan yosh avlod tarbiyasi sohasida yillar sinovlardan o'tgan o'zining manbalari, metodlari va usullariga ega. Bu manbalar metod va usullar majmuasi tarbiyaning, jumladan yosh avlod tarbiyasining metodologik asosini tashkil etadi. Zero, tarbiya hayot tajribalari qonunyatlari, yo'llar va usullarini aniqlovchi yo'lchi yulduzdir. Ijtimoiy taraqqiyot maqsadi, vazifalari nuqtai-nazaridan yondashadigan bo'lsak turli ijtimoiy iqtisodiy, tarixiy-ma'naviy taraqqiyot davomida tarbiyaga nafaqat kichiklar yoki yoshlar, balki kattalar ham ehtiyoj sezganining guvohi bo'lamiz.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

1. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. – T.: “O‘qituvchi”, 1998.
2. Axloq odobga oid hadis namunalari. 1990-172 b
3. Dilfuza Kulchayeva. Boshlang‘ich sinflarda “Tarbiya” fanini o‘qitishning ilmiy-metodik asoslari // Academic research in educational sciences. 2021. №11.
4. Doston Sherov. Shaxga yo‘naltirilgan talim texnologiyalarining ilmiy-nazariy asosi // Академические исследования в области педагогических наук. 2021
5. Erkayev A. Milliy g‘oya va ma’naviyat. – T.: “Ma’naviyat”, 2002-240-bet.
6. Gazzoliy Abu Xamid Oxiratnoma. “Aloxal valax” Buxoro: 1991-32 bet
7. Abu Nasr Forobiy. Baxt saodatga erishish yo‘llari haqida risola. - T.: 1992, 120-bet.
8. Abu Rayhon Beruniy. Ruhiyat va ta’lim-tarbiya halqida. Toshkent, 1992, 122-bet.
9. Yusuf Xos Xojib. Qutadg‘u bilig. - Toshkent, 1971, 23 - bet.
10. Burxoniddin Zarnudjiy. O‘qituvchiga ta’lim yo‘lida qo‘llanma. - Toshkent, 1991, 28 - bet.
11. Axmedjanov M. M., Xo‘jaev B. Q., Hasanova Z. D. Pedagogik mahorat. BuxDU. 2014.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Haydarova Lobar Halimovna**, o‘qituvchi [**Хайдарова Лобар Халимовна,** педагог], [**Lobar H. Haydarova,** teacher]; manzil: O‘zbekiston, Buxoro viloyati, Kogon tumani, Orifon ko‘chasi, 7-uy [адрес: Узбекистан, Бухарская область, Когонский район, улица Орифон, 7 дом], [address: Uzbekistan, Bukhara region, Kogon district, Orifon street, 7th house]; E-mail: lobar.haydarova0305@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

BOSHLANG‘ICH SINF RUS TILI DARSLARIDA O‘QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI INNOVATSION YONDASHUVLAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH USULLARI

© V.K. Raxmanova[1]✉

[1]Buxoro davlat universiteti, Buxoro, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada o‘quvchilarda tasviriy savodxonlikka oid o‘quv kompetensiyalarini shakllantirishning didaktik imkoniyatlari, uning tarkibiy qismlari bo‘lgan o‘quv komponentlari, pedagogik qobiliyat va pedagogik texnika turlari haqida ma’lumot keltirilgan. Shuningdek, o‘quvchilarda kommunikativ kompetensiyasiga oid o‘quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari borasida tavsiyalar berilgan.

MAQSAD: maktabni modernizatsiya qilish sharoitida rus tili darslarida boshlang'ich maktab o'quvchilarining kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish.

MATERIALLAR VA METODLAR: o‘quvchilarda kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishni ta’minlovchi o‘quv materiallarini sohaning me’yoriy hujjatlariga muvofiq tarzda tanlab olinganligi, tadqiqot davomida pedagogikaning umume’tirof etilgan qonuniyatlari, prinsiplariga asoslanganligi, mahalliy va xorijiy manbalarning tahlillari asosida aniqlanishi hamda bu jarayonning mazmuni, metodikasi, qo‘llaniladigan innovatsion texnologiyalarning amaliy asoslari, ularning samaradorlik darajalari eksperimental tadqiqotlar natijalariga asoslangan ilmiy xulosalar ishlab chiqilganligi bilan ta’minlangan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: inson butun umri davomida nutqini yaxshilaydi, tilning boyligini egallaydi. Har bir yosh bosqichi uning nutqini rivojlantirishga yangi narsa olib keladi. Nutqni o'zlashtirishning eng muhim bosqichlari o’quvchilik davriga to'g'ri keladi. Inson nutqi madaniyat va ta'limning o'ziga xos ko'zgusidir. Nutqdan siz darhol ma'ruzachining fikrlash darajasini, shuningdek uning rivojlanish darajasini aniqlashingiz mumkin. o’quvchining nutqini rivojlantirish orqali biz uning aql-idrokini rivojlantiramiz. Faqat nutqni rivojlantirish orqali fikrlash, tasavvurni shakllantirish va takomillashtirish mumkin. Nutq o’quvchiga nafaqat muloqot qilishga, balki dunyoni o'rganishga ham yordam beradi. o’quvchi uchun vakolatli nutq muvaffaqiyatli o'rganish va rivojlanishning kalitidir. Nutqni yaxshi bilish to'liq muloqotga, jamiyatda insonning kommunikativ qulayligini yaratishga yordam beradi.

XULOSA: boshlang'ich maktab yoshidagi o’quvchilarda muloqot ko'nikmalarini shakllantirish muammosi bo'yicha psixologik va pedagogik adabiyotlarni o'rganish va tahlil qilish, o’quvchilarni tashxislash; rus tili darslarida ishlash uchun didaktik material to'plang gipoteza shuni ko’rsatdiki, nutqni rivojlantirish bo'yicha tizimli ishlarni to'g'ri tashkil qilsangiz,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

boshlang'ich maktab o'quvchilarida kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirish darajasi etarlicha yuqori bo'ladi.

Kalit so‘zlar: o‘quv kompetensiyalari, nutq, badiiy meros, tizim.

Iqtibos uchun: Raxmanova V.K. Boshlang‘ich sinf rus tili darslarida o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini innovatsion yondashuvlar asosida rivojlantirish usullari // Inter education & global study. 2024. № 3(1). B. 175–183.

МЕТОДЫ РАЗВИТИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ НА ОСНОВЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПОДХОДОВ

© В.К. Рахманова[1]✉
[1] Бухарский государственный университет, Бухара, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье представлена информация о дидактических возможностях формирования у учащихся учебных компетенций по изобразительной грамотности, о составляющих ее компонентах обучения, о видах педагогических способностей и педагогических приемах. Также даны рекомендации по факторам формирования у учащихся обучающих компетенций, касающихся их коммуникативной компетентности.

ЦЕЛЬ: развитие коммуникативных способностей младших школьников на уроках русского языка в условиях модернизации школы.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: учебные материалы, обеспечивающие формирование коммуникативных компетенций учащихся, должны быть подобраны в соответствии с нормативными документами отрасли, основанными на общепринятых законах, принципах педагогики в ходе исследования, определены на основе анализа отечественных и зарубежных источников, а также определены содержание, методика этого процесса, практические основы применяемых инновационных технологий, уровни их эффективности. разработка научных выводов, основанных на результатах экспериментальных исследований предоставляется.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: человек на протяжении всей жизни совершенствует свою речь, приобретает богатство языка. Каждый возрастной этап вносит что-то новое в развитие его речи. Наиболее важные этапы овладения речью приходятся на период ученичества. Человеческая речь-своеобразное зеркало культуры и воспитания. По речи можно сразу определить уровень мышления говорящего, а также уровень его развития. развивая речь ученика, мы развиваем его интеллект. Только развивая речь, можно формировать и совершенствовать мышление, воображение. Речь помогает читателю не только общаться, но и познавать мир. Грамотная речь для школьника-залог успешного обучения и развития.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Хорошее знание речи способствует полноценному общению, созданию коммуникативного комфорта человека в обществе.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: изучить и проанализировать психолого-педагогическую литературу по проблеме формирования коммуникативных навыков у учащихся младшего школьного возраста, провести диагностику учащихся; собрать дидактический материал для работы на уроках русского языка гипотеза показала, что при правильной организации систематической работы по развитию речи уровень формирования коммуникативных навыков у младших школьников будет достаточно высоким.

Ключевые слова: учебные компетенции, речь, художественное наследие, система.

Для цитирования: Рахманова В.К. Методы развития коммуникативной компетентности учащихся на уроках русского языка начальных классов на основе инновационных подходов. // Inter education & global study. 2024. № 3(1). С. 175–183.

METHODS OF DEVELOPING STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE IN PRIMARY SCHOOL RUSSIAN LANGUAGE LESSONS BASED ON INNOVATIVE APPROACHES

© Vazira K. Raxmanova[1]✉
[1]Bukhara State University, Bukhara, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article presents information about didactic possibilities of forming students' learning competences in visual literacy, its constituent components of learning, types of pedagogical abilities and pedagogical techniques. Recommendations are also given on the factors of formation of students' learning competences concerning their communicative competence.

AIM: development of communicative competence of junior pupils at Russian language lessons in the conditions of school modernisation.

MATERIALS AND METHODS: teaching materials that ensure the formation of students' communicative competence should be selected in accordance with the normative documents of the industry, based on generally accepted laws, principles of pedagogy in the course of the study, determined on the basis of the analysis of domestic and foreign sources, as well as determined the content, methodology of this process, the practical basis of the applied innovative technologies, the levels of their effectiveness. development of scientific conclusions based on the results of the experimental research.

DISCUSSION AND RESULTS: a person throughout his life improves his speech, acquires the richness of language. Each age stage brings something new to the development of his speech. The most important stages of speech acquisition are during the period of apprenticeship. Human speech is a kind of mirror of culture and education. By speech we can immediately determine the level of thinking of the speaker, as well as the

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

level of his/her development. by developing a pupil's speech, we develop his/her intellect. Only by developing speech, it is possible to form and improve thinking and imagination. Speech helps the reader not only to communicate, but also to cognise the world. literate speech for schoolchildren is the key to successful learning and development. Good knowledge of speech contributes to full-fledged communication, creating communicative comfort of a person in society.

CONCLUSION: to study and analyse the psychological and pedagogical literature on the problem of formation of communicative skills in primary school students, to conduct a diagnosis of students; to collect didactic material for work in Russian language lessons hypothesis showed that with the correct organisation of systematic work on the development of speech, the level of formation of communicative skills in primary school students will be high enough.

Key words: learning competences, speech, artistic heritage, system.

For citation: Vazira K. Raxmanova. (2024) 'Methods of developing students' communicative competence in primary school russian language lessons based on innovative approaches', Inter education & global study, (3(1)), pp. 175–183. (In Uzbek).

Ta'limi tizimida innovatsion yondoshuvlarni joriy etish o'sib kelayotgan yosh avlodni ma'naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatdan yangi darajaga ko'tarishning eng muhim sharti hisoblanadi, shuningdek o'quv-tarbiya jarayonida ta'limning innovatsion shakllari va usullarini qo'llashga ko'maklashadi. Mamlakatimizda ayni paytda vujudga kelgan shart-sharoitlar malaka oshirishning shakli, mazmuni va uni amalga oshirish mexanizmlarini qayta ko'rib chiqishni va bu jarayonga tegishli o'zgartirishlarni kiritishni taqozo etmoqda.

Shuning uchun zamonaviy o'qituvchi yanada ijodiy, tashabbuskor, mas'uliyatli, har bir o'quvchining ehtiyojlarini qondira oladigan, kelajakda o'zini topishga yordam beradigan, mustaqil va o'ziga ishongan bo'lishi kerak.

Shunga muvofiq, o'quv jarayonida o'qituvchi va o'quvchining roli o'zgarishi kerak. O'quvchi ob'ektga emas, balki bilim olish jarayonining faol ishtirokchisiga aylanishi kerak. O'qituvchi "informator" dan ta'lim tashkilotchisiga aylanishi kerak. Maktabda o'quvchi o'z fikrlarini bayon qilishni o'rganadi. U nafaqat darsliklardan olib tashlangan so'zlarni takrorlaydi, balki nutq shaklida o'ylashni o'rganadi. Natijada, o'quvchining ta'lim faoliyatining eng muhim ta'siri bo'lgan fikrlash va nutq jarayonlarining rivojlanishi mavjud. O'quvchining nutqi aloqa holatiga bog'liq. Shuning uchun, darslarda o'qituvchi o'quvchilarni o'quv mashg'ulotlari doirasida muloqot qilishga o'rgatish uchun kommunikativ vaziyatni yaratishi kerak. O'quvchining madaniyat olamiga kirishini qo'llab - quvvatlash, shu bilan birga kichik odamni individual noyob shaxs sifatida saqlab qolish va rivojlantirish, unga o'zining ijtimoiy (boshqa shaxslarning manfaatlariga zid bo'lmagan) da'volarini amalga oshirish imkoniyatini berish uchun mo'ljallangan.

"Kompetentsiya", "kompetentsiya"tushunchalari nimani o'z ichiga oladi?

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Pedagogik adabiyoti uchun "kompetensiya" tushunchalari bugungi kunda nisbatan yangi va so'nggi paytlarda ilmiy tadqiqotlarda faol tadqiq qilinmiqda. Zamonaviy lug'atlarda "kompetensiya" so'zi uning lotincha kelib chiqishini ko'rsatgan holda ochib berilgan (competentia – qismlarning izchilligi va compete – men erishaman, mos kelaman, mos kelaman). Shunga ko'ra, "kompetensiya" so'zi ikki xil ma'noga ega bo'lishi mumkin: birinchidan, bu har qanday muassasa yoki shaxsning vakolatlari doirasi, ikkinchidan, bu shaxs bilim va tajribaga ega bo'lgan masalalar doirasi. Zamonaviy pedagogik adabiyotlarda "kompetensiya" so'zi ikkinchi ma'noda ishlatiladi.

Ushbu kontseptsiyaning mohiyatini A. V. Xutorskoy eng to'liq va aniq ochib beradi, u "kompetentsiya ob'ektlar va jarayonlarning ma'lum bir doirasiga nisbatan o'rnatilgan va ularga nisbatan yuqori sifatli samarali faoliyat uchun zarur bo'lgan o'zaro bog'liq shaxsiy fazilatlar (bilim, ko'nikma, ko'nikma, faoliyat usullari) to'plamini o'z ichiga oladi"deb ta'kidlaydi.

Kompetentsiya deganda o’quvchini majburiy tayyorlash uchun ba'zi bir begonalashtirilgan, oldindan belgilangan talabni, kompetentsiya ostida esa uning shaxsiy sifatini yodda tutish kerak. "Kompetentsiya - shaxsning unga va faoliyat mavzusiga shaxsiy munosabatini o'z ichiga olgan tegishli vakolatlarga ega bo'lishi, egalik qilishi" - bu tushunchani shunday belgilaydi pedagogika fanlari doktori A. V. Xutorskaya.

Keling, kommunikativ kompetentsiyaning mazmunini ochib beraylik. "Kommunikativ" va "kommunikativ" so'zi quyidagilarni anglatadi: 1) o’quvchining bilim, shaxs fazilatlari ko'nikmalariga asoslangan muammolarni mustaqil hal qilishga tayyorligi; 2) turli xil nutq vositalaridan, nutq qobiliyatlaridan foydalanish, ularning yordami bilan boshqa odamlarga ta'sir o'tkazish, shuningdek o'zini ifoda etish qobiliyati.

O'qituvchining vazifasi-o’quvchilar “resurslar”ini safarbar qilish: xotira, fikrlash, zukkolik, o'z nuqtai nazarini ifoda etish qobiliyatini rivojlantirish, so'z san'atini o'zlashtirish, malakali bo'lish, o'qituvchi manbasini ulash – mavzuni bilish, o’quvchilarga individual yondashuv, darslarning amaliy yo'nalishi, diqqatni boshqarish qobiliyati, o’quvchilarning ijodiy moyilligini tan olish.

Kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy ta'lim sharoitida mavzuga qiziqishni uyg'otish, intellektual qobiliyatlarni, bilim sohasini, maktab o'quvchilarining ijodiy salohiyatini rivojlantirish juda mushkul. Umumiy madaniyatning pasayishi, qadriyatlarni qayta baholash fonida aloqa qobiliyatlari va ko'nikmalarining sustligi kuzatiladi (so'z boyligining kamlifgi, orfoepik xatolar, og'zaki yoki yozma bayonotni yaratishda qiyinchilik, mo'rt, ba'zan tizimsiz imlo va tinish belgilaridagi xatolar, til fanini qoidalar ro'yxati sifatida qabul qilish, til nazariyasini etarli darajada bilmaslik).

O’quvchi o'z nutqida taxminan 3000 so'zni ishlatadi, o'spirin 9000, kattalar 12000 dan 14000 gacha. Hammasi bo'lib, rus tilda 500000 dan ortiq so'z mavjud. Va shunga qaramay, bunday so'z birikmalariga qaramay, ba'zida o'z fikrlaringizni aniq va aniq ifoda etish uchun to'g'ri so'zlarni topish qiyin. Va tilni bilish-bu butun san'at.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Kommunikativ kompetentsiyani o'zlashtirish ijtimoiy faol shaxsni shakllantirish uchun zarur shartdir. Aniq va to'g'ri gapirishni o'rganish, yaxshi o'rnatilgan ovozga ega bo'lish, o'z fikrlarini erkin talqin qilish, his – tuyg'ularingizni turli xil intonatsion vositalar bilan ifoda eta olish, nutq madaniyatiga rioya qilish va muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirish hamma uchun zarurdir. Shu sababli, o'quvchilarni o'qitishning hozirgi bosqichidagi eng muhim vazifalardan biri bu kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirishdir. Kasb tanlash, shuning uchun yoshlarning keyingi taqdiri ko'p jihatdan ushbu muammoni muvaffaqiyatli hal qilishga bog'liq bo'ladi.

Hozirgi vaqtda boshlang'ich maktabda rus tilini o'qitish tobora aniq kommunikativ yo'nalishga ega bo'lmoqda. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari birinchi qadamlardan boshlab maktab o'quvchilarini mazmunli, tayyorlangan, aniq, aniq va to'g'ri bayonotlarga o'rgatishlari kerak. Bo'sh so'zlar, uyushmagan nutq, takrorlashlar, tanlangan til vositalarining noaniqligi bilan kurashish qiyin vazifadir. Kommunikativ kompetentsiyani shakllantirish jarayoni uzoq va ancha murakkab. Shuning uchun ona so'ziga qiziqishni uyg'otish, tinglash, gapirish, yozish, yozishni to'g'ri o'rgatish juda muhimdir.

Kommunikativ kompetentsiyani shakllantirish jarayonida ikkita vazifa ajratiladi: o'quvchilarda nutqni rivojlantirishning kamchiliklarini tuzatish zarurati; kommunikativ kompetentsiyani shakllantirish uchun dars imkoniyatlaridan foydalanish.

Birinchi muammoni hal qilishda - nutqni rivojlantirishning kamchiliklarini tuzatish-to'rtta yo'nalish mavjud: nutqning ovozli madaniyatini tarbiyalash; nutqning so'z boyligini aniqlashtirish; frazali nutqning shakllanish darajasini aniqlash; nutq aloqasini takomillashtirish.

Nutqning ovozli madaniyatini tarbiyalash quyidagilarni o'z ichiga oladi: to'g'ri talaffuzni rivojlantirish (nutqning ravshanligi), bunga tilni burish, artikulyatsiya mashqlari yordam beradi; darslarda dramatizatsiya o'yinlari yordam beradigan so'zlar va iboralarning aniq talaffuzi; til burmalari ishlatiladigan nutq tezligini sozlash; didaktik o'yinlar yordam beradigan fonemik eshitishning rivojlanishi. Masalan, "ovozni bilib oling va nomlang", "berilgan tovush bilan so'zni tanlang", "bir tovushni boshqasiga almashtiring"; o'qituvchining ovozidan she'rlarni yodlashda taqlid qilish orqali nutqning ekspressivligiga erishish.

So'z boyligini aniqlashtirish to'g'ri nutqning grammatik ko'nikmalarini shakllantirish bilan chambarchas bog'liq. So'z tilning eng muhim birligi, ma'no tashuvchisi. So'zlar va ularning kombinatsiyalari aniq ob'ektlar va mavhum tushunchalarni bildiradi, so'zlar esa his-tuyg'ularni ifodalaydi. Insonning lug'ati qanchalik boy bo'lsa, u fikrning aniqroq va ifodali dizaynini tanlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Ish to'rt yo'nalishdan iborat: lug'atni boyitish, ya'ni. maktab o'quvchilari ilgari umuman bilmagan yangi so'zlarni, so'zlarning yangi ma'nolarini o'zlashtirish; lug'atni aniqlashtirish, ya'ni ma'lum bo'lgan so'zlarni tushunishni chuqurlashtirish, ularning soyalarini aniqlash, sinonimlar orasidagi farqlar, antonimlarni tanlash, polisemiyani tahlil qilish, allegorik ma'nolar; lug'atni faollashtirish, ya'ni. har bir o'quvchining nutqiga iloji boricha kengroq so'zlarni kiritish, so'zlarni jumlalarga kiritish, so'zlarning boshqa so'zlar bilan mosligini o'zlashtirish, ularni ma'lum bir matnda ishlatishning maqsadga muvofiqligi; ba'zan kichik

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

maktab o'quvchilari tomonidan ishlatiladigan adabiy bo'lmagan so'zlarni yo'q qilish, noto'g'ri stresslarni, talaffuzlarni tuzatish.

So'zning ma'nosi ustida ishlashning quyidagi usullaridan foydalanish maqsadga muvofiq: so'zni shakllantirish tahlili, uning asosida so'zning ma'nosi aniqlanadi; sinonimlarni tanlash: taqillatish-shovqin; antonimik juftlikni tanlash: boshlash – tugatish, yaxshi – yomon; ko'p ma'noli so'zlar bilan ishlash: soatlar o'tadi – o'quvchilar keladi – qurilish davom etmoqda.

Frazali nutqning shakllanish darajasini aniqlash uchun ular kichik matnni takrorlashni taklif qilishadi, chunki ma'lum bir mavzu bo'yicha gapirishni o'rgatish uchun siz bilishingiz kerak: har bir o'quvchi uchun frazali nutq qay darajada rivojlangan.

Nutq aloqasini, kommunikativ kompetentsiyani takomillashtirish orqali mumkin: eshitiladigan nutqning tovush tomoniga e'tiborni rivojlantirish (savolni takrorlash, xulosani xor bilan takrorlash, individual javoblarni xor bilan almashtirish); tushunchalar o'rtasidagi aloqalarni o'rnatish (qoshiq – bo'tqa, kartoshka – sabzavot bog'i); o'qituvchining savoliga javob berish uchun aniq so'zlarni tanlash; asosiy ovoz bilan ta'kidlash.

Ikkinchi vazifa – kommunikativ kompetentsiyani shakllantirish uchun dars imkoniyatlaridan foydalanish rus tili va adabiy o'qish darslarida ko'proq hal qilinadi. Ular namoyish etilayotgan mavzular bo'yicha tavsiflovchi yoki qiyosiy bayonotlar tuzishni taklif qilishadi.

Masalan, "yaxshimi yoki yomonmi?"(Stakan yaxshi, u shaffof, siz suyuqlik quyishingiz, donni quyishingiz mumkin..., yomon – u parchalanishi mumkin...).

Kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirishda taklif bilan ishlash va izchil nutq ustida ishlash katta rol o'ynaydi. Taklif ustida ishlashning quyidagi usullari qo'llaniladi: barcha sinflarda taklif ustida ishlashning eng oddiy va ayni paytda zarur usuli bu namunalarni o'qish, intonatsiya, ekspressivlikni mashq qilishdir. Faqat o'quvchilar jumlani nutq birligi sifatida eshitishlari, his qilishlari kerak. Gapni yaxshi, ifodali o'qish nutqni rivojlantirish uchun juda ko'p narsani beradi. Intonatsiya uchun ajralmas topishmoqlar, masalan:"u dalada yuradi, lekin ot emas, Iroda bilan uchadi, lekin qush emas". Namunadagi mashqlar orasida ma'lumotlarga o'xshash, ammo boshqa mavzu bo'yicha takliflar tuzishni o'z ichiga olgan ko'plab variantlar mavjud.

Gapni tuzishda qo'llaniladigan keyingi usul o'qituvchining savolidir. Masalan: "o'quvchilar o'rmonda nimani yig'ishdi?"Taklif-javob:" o'quvchilar o'rmonda malina yig'ishdi." Savollar o'quvchilarni murakkab jumlalar tuzishga undashi mumkin. Savollar nima uchun? nima uchun? qayerda? qachon? murakkab jumlalarni tuzishni rag'batlantirish. Savol jumla uchun mavzuni berishi mumkin, uni tuzishga turtki bo'lishi mumkin, masalan: "kirpi haqida nimalarni bilasiz?».

Konstruktiv mashqlar: turli xil so'zlardan jumla qurish; deformatsiyalangan matn bilan ishlash; matnni tiklash bo'yicha ishlar, masalan: nuqta va bosh harflarsiz berilgan matnni ajratish, savollar orqali jumlalarni bosqichma-bosqich tarqatish. Masalan, "qushlar qaytib keldi"degan aniq jumla berilmagan. - "Qanday qushlar?"Ko'chib yuruvchi qushlar qaytib

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

keldi. - "Qayerdan qaytib keldingiz?"Ko'chib yuruvchi qushlar iliq mamlakatlardan qaytib kelishdi. - "Qaerga qaytib keldingiz?"Ko'chib yuruvchi qushlar o'zlarining iliq mamlakatlarini o'z uyalariga qaytarishdi." Ushbu turdagi mashqlar o'quvchilarni katta hajmdagi jumlalarni tuzishga, ularga qo'shimcha ma'lumotlar, vizual vositalarni kiritishga, shuningdek so'zlar va jumlalar o'rtasida aloqa o'rnatishga o'rgatadi.

Ikki yoki uchta oddiy jumlalarni bir hil atamalar bilan bitta murakkab yoki sodda qilib birlashtirish, bir nechta turli elementlardan murakkab jumlalarni qurish. Masalan, jumlaning boshlanishi berilgan: "Akmal tog' lageriga bordi,...", keyin uni tugatish uchun bir nechta variant taklif etiladi: va onam uyda yolg'iz qoldi;va otasi bilan Toshkentga bordi; u erda toqqa chiqish uchun; chunki u hali tog'larda bo'lmagan.

Bir xil fikrni jumlaning bir nechta variantlarida ifodalash; bir vaqtning o'zida paydo bo'ladigan ma'no soyalarini tushuntirish. Masalan, jumla berilgan: "mart oyida tomlardan tomchilab, bahor yaqinlashmoqda"; o'quvchilar taklif variantlarini tuzadilar: Bahor yaqinlashmoqda, tomlardan allaqachon tomchilab turibdi. Tomlardan ko'milgan, demak, bahor yaqinda. Agar u tomlardan ko'milgan bo'lsa, unda bahor yaqinda. Bahor yaqinlashmoqda, shuning uchun u allaqachon tomlardan ko'milgan.

Berilgan turdagi jumlalarni qurish (o'rganilgan tuzilish), masalan, bir hil atamalar bilan, bir hil mavzular bilan va boshqalar. Nutqdagi xatolar, kamchiliklarni o'z ichiga olgan jumlalarni yoki ularning guruhlarini tahrirlash.

Takliflarni tayyorlash uchun ijodiy mashqlarning asosiy turlari quyidagicha (mustaqillik darajasi va rivojlanish ta'siri bo'yicha joylashtirilgan): mos yozuvlar so'zlari bo'yicha jumla tuzish (2-3 so'z); maxsus ma'no soyalari va ekspresivligi bilan ajralib turadigan, ko'pincha yangi bo'lgan qo'llab-quvvatlovchi so'z bo'yicha jumla tuzish; mavzu yoki syujet rasmida jumla tuzish; nutqning ma'lum bir aylanishi, frazeologizm, ifoda bo'yicha jumla tuzish; mavzu rasmida jumla tuzish; o'qituvchi yoki o'quvchilar tomonidan berilgan tor mavzu bo'yicha taklif tuzish; bepul jumla tuzish (vazifa quyidagicha: "har qanday turdagi va har qanday mavzu bo'yicha jumla tuzing").

Izchil nutq ustida ishlash usullari. Matn tuzilishini modellashtirish. Masalan, "matn" eslatmasidan foydalanib, aniqlang: mavzu (siz nima haqida yozasiz, gaplashasiz); asosiy fikr (siz aytmoqchi bo'lgan asosiy narsa); ism (agar u bo'lmasa), unda mavzuni, asosiy fikrni etkazing; jumlalarning mazmuni va tartibi (qaerdan boshlaysiz, qanday davom etasiz, keyin nima deysiz, nima bilan tugatasiz); matn rejasi (sizga bir nechta qismlar kerakmi, har birida nima haqida gaplashasiz, ularni nima deb ataysiz).

Matningizni tahrirlash. Masalan, "muharrir" eslatmasiga binoan-tekshiring: mavzu aniqmi, asosiy fikr aniqmi, matn nomi ularning nomini anglatadimi, matnning qismlari qizil chiziq bilan ta'kidlanganmi; fikr gapdan gapga o'tadimi, ularning tartibi buzilganmi; matnning boshi va oxiri muvaffaqiyatli bo'ladimi;fikrlar to'g'ri, aniq ifodalanganmi.

Matndagi aloqa turlarini ishlab chiqish. Har xil turdagi matnlarni tuzish: tavsif, rivoyat va mulohaza, shuningdek turli janrlar: hikoya, landshaft eskizlari, rasmning tavsifi, insho, gazetadagi maqola, xat, o'yin. Syujetni dialogik shaklda uzatish. Berilgan boshida savollar,

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

rasmlar va savollar bo'yicha hikoya tuzish. Bajarilgan operatsiyalarning tarkibi va ketma-ketligini belgilaydigan sxemalarni tuzish, masalan, "qarindoshlarga xat yozish" topshirig'ini bajarishdan oldin siz xat sxemasidan foydalanishingiz mumkin. Matnga yaqin yoki siqilgan qayta hikoya qilish, matnning sarlavhasi. O'qiganlarga o'xshash holda o'z hayotidagi voqea haqida hikoya tuzish. Erkin diktant.

Nutq mashqlariga qo'yiladigan eng muhim talablarni ta'kidlash kerak: izchillik, tizimlilik, mavjudlik, istiqbol, turli xil mashqlarning o'zaro bog'liqligi, ularni yagona maqsadga bo'ysundirish qobiliyati. Har bir nutq mashqlarining aniq, aniq maqsadini ta'minlash muhimdir.

Kommunikativ kompetentsiyani shakllantirish-bu muloqotga asoslangan ta'lim. Inson butun umri davomida nutqini yaxshilaydi, tilning boyligini egallaydi. Har bir yosh bosqichi uning nutqini rivojlantirishga yangi narsa olib keladi. Nutqni o'zlashtirishning eng muhim bosqichlari o'quvchilik davriga to'g'ri keladi. Inson nutqi madaniyat va ta'limning o'ziga xos ko'zgusidir. Nutqdan siz darhol ma'ruzachining fikrlash darajasini, shuningdek uning rivojlanish darajasini aniqlashingiz mumkin. o'quvchining nutqini rivojlantirish orqali biz uning aql-idrokini rivojlantiramiz. Faqat nutqni rivojlantirish orqali fikrlash, tasavvurni shakllantirish va takomillashtirish mumkin. Nutq o'quvchiga nafaqat muloqot qilishga, balki dunyoni o'rganishga ham yordam beradi. o'quvchi uchun vakolatli nutq muvaffaqiyatli o'rganish va rivojlanishning kalitidir. Nutqni yaxshi bilish to'liq muloqotga, jamiyatda insonning kommunikativ qulayligini yaratishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Боброва, С.В. Формирование языковой культуры на уроках русского языка / С.В. Боброва // Русский язык в школе. – 2010. – №4. – С. 9-16.
2. Дидактическая концепция формирования коммуникативной успешности младших школьников / Под ред. А.И.Гришанова. – Ижевск.: 2010. – 136 с.
3. Егоров О. Коммуникативная функция учебных занятий: она должна "работать" на образовательный процесс / О. Егоров. - М.: Учитель. - 2011.-с.27-30
4. Епишина Л.В. Педагогические аспекты развития речи коммуникативных свойств личности // «Начальная школа» №11, 2008.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Raxmanova Vazira Karimovna**, tadqiqodchi [**Рахманова Вазира Каримовна,** соискатель], [**Vazira K. Raxmanova** graduate student**,**]; manzil: O'zbekiston, Buxoro, 7-prospekt Navoi 15, 47 xona [адрес: Узбекистан, Бухара, проспект Наваи 15, 47кв.], [address:Uzbekistan,Bukhara,Navoi15,47th house]; E-mail: raxmanovavazira@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Original paper

O‘RTA OSIYODA TASVIRIY SAN’ATNING RIVOJLANISH TARIXI

© I.Ch.Mamatqulov[1]✉

[1]Termiz davlat pedagogika instituti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada san'atda shaxsiy qahramonlar, xalqning hayotidan chizmalar, tabiiy xususiyatlar va madaniy g‘oyalar asosiy temalarga aylanib ketdi. Shuningdek, ranglar, shakllar, o‘yinlar, murabba’lar, girixlar va ornamentlar kabi g‘oyalar tasviriylarda yetarli rivojlanib, zamonaviy va zamonaviy sohalar bilan bog‘liqlik qilishi san'at turlariga qaraganda aniqroq va bizga ko'proq o'xshaydi.

MAQSAD: ajdodlarimiz tomonidan ko'p asrlar mobaynida yaratib kelgan g'oyat O‘rta Osiyoda tasviriy san'atning rivojlanish maqsadi, o‘sha davrning madaniyati, din, ilm-fan va ma'rifatni ifodalashga yordam berish va jamiyatning o‘zining rivojlanish jarayonlarini o‘zida aks ettirishdir. Bu davrning san'atining maqsadi, jamiyatning o‘zining taraqqiyoti va madaniyati, dinning tarixiy- madaniy mazmunini saqlash, ilm-fan va ma'rifatning tarixiy yuksalishini ifodalash, insonning tabiatini, hayotini, o‘z-o‘zini, jamiyatini tasvirlash va o‘zining istiqbollari haqida fikrlarni ifodalashdir badiiy tafakkur rivojini yanada jadallashtirdi.

MATERİALLAR VA METODLAR: O‘rta Osiyoda tasviriy san'atning rivojlanishida foydalanilgan materiallar va metodlar jiddiy tajribalar va innovatsiyalarni o‘z ichiga olgan. Bu davrda tasviriy san'at ustozlarining qadriyat va sanoat mehmonxonalarida o‘zgaruvchan sharoitlar asosida o‘rganish va ishlab chiqish uchun qulay sharoitlar yaratishlari o‘ncha muhim ahamiyatga ega bo‘ldi. Ranglar va materiallar: O‘rta Osiyoda tasviriy san'at ustozlari asosan tabiiy materiallardan foydalanishadi. Qalamlashuv: Qalamlashuv bu davrda o‘ncha ko‘p ishlatilgan usuldir. Qalamlashuv orqali asarlar yaratilganida ustozlar asosan yog‘, rastak, sabza, do‘ppi va boshqalar kabi quruq materiallardan foydalanishadi. O‘rta Osiyoda o‘yma-to‘qima ishlari juda ko‘p o‘rinda o‘tgan. Bu usul orqali qo‘llanilgan materiallar yoki sun’iy materiallar ustiga xususiy nishonlar yoki chizmalar qo‘shiladi. Bu chizmalar yoki nishonlar o‘yma, qaplar, uyaliklar, palaklar va boshqalar kabi ob’ektlarga joylashtirilishi mumkin.

MUHOKAMA VA NATİJALAR: O‘rta Osiyoda tasviriy san'atning rivojlanishi muhokama va natijalarni olib kelgan, ularda quyidagi muhim nuqtalarga e’tibor qaratish mumkin: Islomiy madaniyatning ifodasi: Tasviriy san'at o‘rta Osiyoda islomiy madaniyatning ifodasini yoritadi. Jamiyatning rivojlanishi: Tasviriy san'atning rivojlanishi jamiyatning umumiy rivojlanish jarayonlariga o‘z hissasini qo‘shgan. Tabiiy xususiyatlarning ifodasi: Tasviriy san'at ustozlari o‘rta Osiyoda tabiiy boyliklarni, hayot va fikrlar haqida ifodalashda

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

juda muhim ahamiyatga ega bo‘lgan. Shuningdek, hayvonot vijdoni, bitkiyot, meva va sabzavotlar tabiiy boyliklarining tasviriylarida juda ko‘p ishlatilgan.

XULOSA: O‘rta Osiyoda tasviriy san'atning rivojlanishi muhim davrdir, bu davr jamiyatning madaniy va din-falsafa yuksalish jarayonlariga o‘z hissasini qo‘shgan. Tasviriy san'at ustozlari o‘rta Osiyoda islomiy madaniyatning ifodasini yoritib, tabiiy boyliklar, din va ilm-fan sohasidagi rivojlanishlarni ifodalab, ijodiy o‘ylash va innovatsiyalarga bo‘lgan qiziqishlarini namoyish ta'sirli bo'lishida muhim o'rin tutadi.

**Kalit so`zlar:** rivojlanish, islomiy madaniyat, din-falsafa ifodasi, tabiiy boyliklar, tarixiy-madaniy bog‘dagi birlig, jamiyatning estetik tajribasi, estetik qobiliyat, ijodiy, san`at, milliy, zamonaviy, globallashuv, tasviriy san`at.

Iqtibos uchun: Mamatqulov.I.CH. O‘rta osiyoda tasviriy san’atning rivojlanish tarixi.//Inter education & global study.2024.№ 3(1).B.184–194.

ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

© И.Ч. Маматкулов[1]✉
[1]Термизский государственный педагогический институт, Термиз, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье основными темами в искусстве стали личные герои, рисунки из жизни людей, особенности природы и культурные идеи. Также такие идеи, как цвета, формы, игры, мураббы, гирихи и орнаменты, достаточно развиты в изобразительном искусстве и относятся к современным и современным областям более четко и более схожи с нами, чем виды искусства.

ЦЕЛЬ: помочь выразить культуру, религию, науку и просвещение того времени, целью развития изобразительного искусства Центральной Азии, созданного нашими предками на протяжении многих веков, и процессов развития самого общества является само рефлексия. Цель искусства этого периода — сохранить развитие и культуру общества, историко-культурное содержание религии, выразить исторический подъем науки и просвещения, описать природу, жизнь, самость и общество человека. и выражение мыслей о перспективах ускорило развитие художественного мышления.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: Материалы и методы, использованные в развитии изобразительного искусства в Центральной Азии, включали серьезные эксперименты и новации. В этот период для преподавателей изобразительного искусства стало очень важным создание благоприятных условий для обучения и развития на основе меняющихся условий в стоимостных и промышленных гостиницах. Цвета и материалы: В Средней Азии мастера изобразительного искусства в основном используют натуральные материалы. Карандаш: Карандаш — наиболее используемый метод в этот период. При создании работ посредством рисунка пером мастера в основном используют сухие материалы, такие как масло, растак, сабза,

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

доппи и др. В Средней Азии во многих местах имела место резьба по текстилю. С помощью этого метода к применяемым материалам или искусственным материалам добавляются специальные маркировки или рисунки. Эти рисунки или знаки могут быть размещены на таких объектах, как резные фигурки, сумки, гнезда, палатки и т. д.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Развитие изобразительного искусства в Центральной Азии принесло дискуссию и результаты, в которых можно подчеркнуть следующие важные моменты: Выражение исламской культуры: Визуальное искусство освещает выражение исламской культуры в Центральной Азии. Развитие общества: Развитие изобразительного искусства способствовало общим процессам развития общества. Изображение природных особенностей: Мастера изобразительного искусства играли очень важную роль в изображении природных ресурсов, жизни и мысли в Центральной Азии. Кроме того, в изображении природных ресурсов часто используются животные, растения, фрукты и овощи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Развитие изобразительного искусства в Центральной Азии является важным периодом, этот период способствовал процессам культурного и религиозно-философского развития общества. Преподаватели изобразительного искусства играют важную роль в освещении проявления исламской культуры в Центральной Азии, представляя достижения в области природных ресурсов, религии и науки, а также демонстрируя свой интерес к творческому мышлению и инновациям.

Ключевые слова: развитие, исламская культура, выражение религии и философии, природные ресурсы, единство в историко-культурном парке, эстетический опыт общества, эстетическая способность, творчество, искусство, национальное, современное, глобализация, изобразительное искусство.

Для цитирования: Маматкулов И. Ч. История развития изобразительного искусства в центральной азии. //Inter education & global study.2024.№ 3(1).В. 184–194.

HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF FINE ARTS IN CENTRAL ASIA

© Ilkhomjon. Ch. Mamatkulov[1]✉

[1]Termez State Pedagogical Institute, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in this article, the main themes in art are personal heroes, drawings from people's lives, features of nature and cultural ideas. Also, ideas such as colors, shapes, games, murabbas, girikhs and ornaments are quite developed in the visual arts and belong to modern and contemporary areas more clearly and more similar to us than the arts.

AIM: to help express the culture, religion, science and enlightenment of that time, the purpose of the development of the fine arts of Central Asia, created by our ancestors over many centuries, and the development processes of society itself is self-reflection. The purpose of art of this period is to preserve the development and culture of society, the historical and cultural content of religion, to express the historical rise of science and

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

enlightenment, to describe the nature, life, self and society of man. and the expression of thoughts about perspectives accelerated the development of artistic thinking.

MATERIALS AND METHODS: the materials and methods used in the development of the visual arts in Central Asia involved significant experimentation and innovation. During this period, it became very important for fine arts teachers to create favorable conditions for learning and development based on the changing conditions in value and industrial hotels. Colors and materials: In Central Asia, fine arts masters mainly use natural materials. Pencil: Pencil is the most used method during this period. When creating works through pen drawing, craftsmen mainly use dry materials such as oil, rastak, sabza, doppi, etc. In Central Asia, textile carving took place in many places. With this method, special markings or designs are added to the materials or artificial materials used. These designs or signs can be placed on objects such as carvings, bags, nests, tents, etc.

DISCUSSION AND RESULTS: the development of visual arts in Central Asia has brought discussion and results in which the following important points can be emphasized: Expression of Islamic Culture: Visual arts highlights the expression of Islamic culture in Central Asia. Development of Society: The development of fine arts contributed to the general processes of development of society. Depiction of Natural Features: Fine artists played a very important role in depicting natural resources, life and thought in Central Asia. In addition, animals, plants, fruits and vegetables are often used in natural resource depictions.

CONCLUSION: the development of fine arts in Central Asia is an important period; this period contributed to the processes of cultural and religious-philosophical development of society. Fine arts teachers play an important role in highlighting the expression of Islamic culture in Central Asia by presenting advances in natural resources, religion and science, as well as demonstrating their interest in creative thinking and innovation.

Key words: development, Islamic culture, expression of religion and philosophy, natural resources, unity in a historical and cultural park, aesthetic experience of society, aesthetic ability, creativity, art, national, modern, globalization, fine arts.

For citation: Ilkhomjon. Ch. Mamatkulov. (2024) history of the development of fine arts in central asia, Inter education & global study, (3(1)), pp. 184–194. (In Uzbek).

Buyuk miniatyurachi musavvir, sharq uyg‘onish davri yetuk san’atkori Kamoliddin Behzod - hirot miniatyura maktabi asoschisi, muzahhiblarning yetakchisi va ustozi bolgan.

Tarixchilardan Mirzo Muhammad Haydar, Do‘st Muhammad va Qozi Ahmadning ma’lumotlariga ko‘ra, Kamoliddinn Behzodni Sulton Husaynning kitobdori Mirak Naqqosh o‘z tarbiyasiga olgan. Behzod musavvirlikni Pir Sayd Axmad Tabriziydan o‘rgangan, o‘z ijodida musavvir Xalil Mirzo Shohruxiy badiiy uslubini davom ettirib, unirivojlantirgan va kamolga yetkazgan, yosh musavvir iste’dodi juda tez shakllangan ekan. Bunda Alisher Navoiyning murabbiylik faoliyati ham hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lgan. Navoiyning shaxsiy kutubxonasida o‘sha davrning yetuk san’atkorlari Mirak Naqqosh, Hoji Muhammad

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

kabi musavvirlar, Hofiz Muhammad, Zayniddin Mahmud, Sulton Muhammad kabi xattotlar ijod bilan band bo‘lganlar. Behzod shu kutubxonada, ayniqsa, xattot Sultonali Mashhadiy va Yoriy Muzahhib bilan yaqin ijodiy hamkorlikda bo‘lgan. Behzod ijodining mavzu doirasi, qahramonlari shu yerda — Navoiy va boshqa san’atkorlar ijodi ta’sirida kamol topgan.

Kamoliddind Behzod musavvir sifatida tanilgach, Sulton Husayn saroyiga xizmatga chaqirilgan. 1487-yil Sulton Husayn farmoni bilan Behzod saltanat kutubxonasiga rahbar etib tayinlangan. Keyinchalik bu joy o‘z davrining badiiy akademyyasiga aylangan. Uni mutaxassislar “Nigorxonayi Behzod” yoki “Behzod akademiyasi” deb ataganlar. Musavvir Hirotda Navoiy va Sulton Husayn hayotlik davrida qizg‘in ijod bilan band bo‘lgan, ko‘plab mo‘tabar qo‘lyozmalarni yaratishga rahnamolik qilgan, ma’lum qismini nafis rasmlar bilan ziynatlashda shaxsan ishtirok etdi, qator zamondoshlarining Navoiy, Jomiy, Sulton Husayn va boshqalarning chexrai kushoylarini yaratdi, bir guruh yoshlarga rassomlik sirlarini o‘rgatdi.

1507-1510 yillarda Behzod Hirotni egallagan Muhammad Shayboniyxon xizmatida bo‘ldi. Bu davrdan bizgacha Behzod yaratgan Shayboniyxon portreti yetib kelgan. 1510-yil Hirot shahri safaviylar qo‘liga o‘tadi. 1520-yilda Shoh Ismoil yosh shahzoda Tahmosibga rasm o‘rgatishi uchun Behzodni o‘z saltanati poytaxti Tabriz shahriga taklif etadi, 1522-yil esa maxsus farmon bilan rassomni o‘z kutubxonasidagi kitobat axli (kotib, naqqosh, muzaxlib, jadvalkash, halkor, zarko‘b, lojuvardsho‘y va boshqalar)ga mutasaddi etib tayinlaydi. 1524-yil Shoh Ismoil vafotidan keyin Shoh Tahmosib davrida ham Behzod katta obru va e’tiborga ega bo‘lgan. Tabrizda Behzod Sulton Muhammad, Og‘a Mirak va Mir Mansur kabi musavvirlar bilan hamkorlikda ijod qildi. Qozi Ahmadning ma’lumotiga ko‘ra, Behzod hayotining oxirida ona shaxri - Hirotga qaytgan va shu yerda vafot etgan. Musavvirning qabri ko‘hi Muxtorning (hozirgi Afg‘oniston hududida) xushmanzara joyida joylashgan.

O‘rta Sharqda XVII-asrgacha rassomchilikda asosiy taraqqiyot yo‘nalishini belgilab bergan Behzod ijodi uning zamondoshlari tomonidan yuqori baholangan. Behzod o‘zidan oldingi rassomlar an’analarini davom ettirdi va boyitdi. Asarlarining tarxi murakkab, erkin harakatlarga boy, yorqin, jozibador ranglardan tuzilgan bo‘lib, ular o‘zaro uyg‘un. Tabiat jonli, hayot manzaralari aniq va haqqoniy, ishonarli va ta’sirchan tasvirlangan. Chiziqlar nihoyatda nozik, ranglar nafis ishlangan. Portretlarida inson ma’naviy qiyofasi, ruhi, his-tuyg‘ulari, xulq-atvorini aks ettirishga ahamiyat bergan.

Bizgacha yetib kelib, hozirda Parijdagi milliy kutubxonada saqlanayotgan, XIV-asrga mansub Rashid-ad-Dinning “Maqolalar to‘plami”ga ishlangan miniatyura (mo‘j’az san’at) portretlari O‘rta Osiyoda qadimgi tasviriy san’at asarlari hisoblanadi.

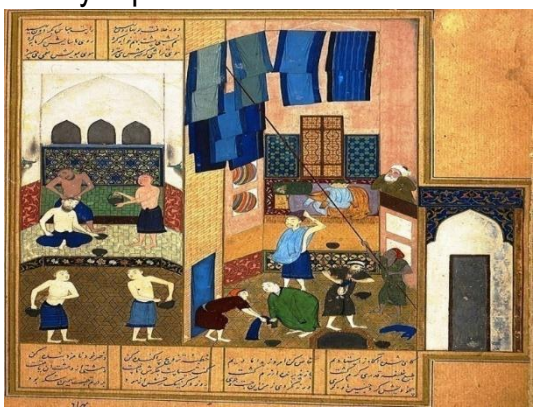
XIV-asrga kelib Samarqandda Amir Temurning “Bog‘i Shamol”, “Bog‘i Dilkusho” saroylari devorlariga, harbiy yurish, jang va ov marosimlarida Temurni o‘z kanizaklari, Amir, shaxzodalari bilan o‘z davrining miniatyurachi rassomi Axmad Bog‘i-Shamol tomonidan tasvirlangan.O‘rta Osiyo miniatyura san’atini gullab rivojlanishi XV-asrda boshlanadi. XV-

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

asrni ikkinchi yarmida Hirot Husayn Bayqaro saltanatida buyuk o‘zbek shoiri Alisher Navoiy rahnamoligida taraqqiy etgan madaniyat o‘chog‘iga aylanadi.

Hirot adabiyot va san’at namoyondalari ichida Kamoliddin Behzod yorqin yulduz bo‘lib yarqiradi.

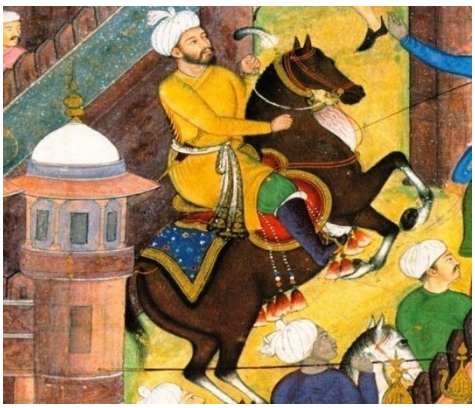
Ulug‘ miniatyurachi musavvir o‘z zamondoshlari: Sulton Husayn Boyqaro, Shayboniyxon, shoirlar Jomiy, Xatefiy kabilarni ajoyib portretlarini chizib bizlarga meros qilib qoldirgan. Portretlar chuqur ruhiy holatlari bilan ajralib turadi. Sulton Husayn Boyqaro portreti tashqi qiyofasi xarakterihaqida Bobur o‘z xotiralarida shunday ta’riflaydi: u ma’noli qarab turgan, mahobatli gavdasi kelishgan bamisoli sher, belidan pasti ingichka. U sergap, xushchaqchaq Xurosonda 40 yil davomida davlatpanoh bo‘lgan, Behzod o‘zbek xoni Shayboniyxon portretini 1507- yili Xirot olingandan keyin yaratdi. U ulug‘sarkarda davlat arbobi, ilmli olim, adabiyot va san’atni nihoyatda ulug‘laydigan shaxs edi.

Xon kalta yengil oddiy xirot halatboshida salla, chordana qurib o‘tiribdi. Og‘ir vaznli, to‘g‘ri nigohli qo‘li tizzasida yuz qiyofasida matonatli katta qalb egasi siymosida tasvirlangan.

Behzod portretlari yaxlit ranglar bilan tasvirlangan. Chiziqlarni aniq va plastik tuzilish xususiyatlari Shaybonixonni barvasta qudrati yelka gavda qiyofasini ifodalab beradi.

Shayboniyxonni portretida inter’erdagi siyohdon kitob, qamchin, katta o‘ng barmog‘idagi uzuk kabi buyumlar tomoshabinga ulug‘ sarkarda qiyofasini ochib berishda boyitadi.

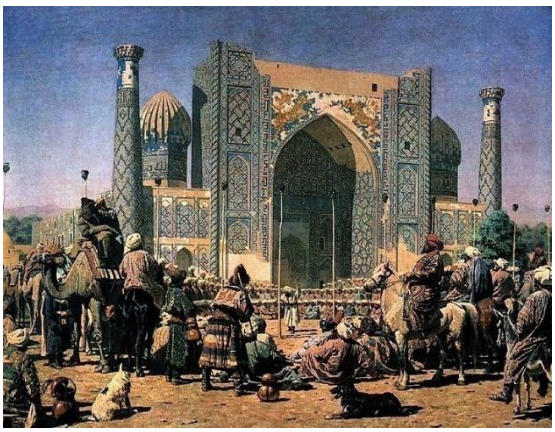
Kamoliddin Behzod o‘z asarlarida o‘sha davrda portret miniatyura san’atini cho‘qqisiga erishdi. Xusayn Boyqaro qarorgohida miniatyura san’atida boshqa rassomlar ham ijod qilgan. Tarixchi Xondamir 1498- yil o‘zining “Xulosat Al’-Akbar” risolasida rassom Qosim Alini asrimiz nozik asar mualliflarining sardori, deb baholagan edi. U san’at sir asrorining Xusayn Boyqaro kutubxonasida uning raxnamoligida egallagan edi. Shayboniyxon saroyida Behzodning qobiliyatli shogirdlaridan biri Mahmud Muzahhib (Muzahhib oltin bilan bezovchini anglatadi) o‘z ustozidan eng yaxshi fazilatlarini tasviriy vositalarda yaxlit ifoda etishni o‘rgandi. Uning dastlabki hammaga ma’lum Alisher Navoiyning portreti (XVI-asr) misol bo‘lishi mumkin . Mo‘ysafid yoshlardagi shoir, hassaga tayanib turgan holda tasvirlangan. Quvg‘inlikda, amirlik, davlatni boshqarish ishlarida sochlari oqarib irodasi sayqal topgan edi. “Men keksaysam ham tanam tetik, mening so‘zlarim xanuz qilich kabi o‘tkir” - degan edi Alisher Navoiy.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnomadan miniatyura. 1605-1615 yillar

Turkistonda birinchi bo‘lib ijod qilgan rassomlar ichida “Turkiston turkumi” suratlarini yaratgan ijodkor Vasiliy Vasilevich Vereshagin hayotni kuzatuvchisi sifatidir etnografik hayot tarzini chuqur o‘rganib etyud va eskizlar bajarish natijasida har xil mavzuda asarlar yaratdi. Uning “Balog‘atga yetmagan bola savdosi”, “Zindon”, “Nashavandlar” shular jumlasidandir. Uning tarixiy janrdagi yaratgan eng katta asari “Tantana qilmoqdalar”, deb nomlanadi. Registon maydonida bo‘lib o‘tayotgan bu marosimda Mustaqillikka qarshi yurish qilgan kuchlar ustidan qozonilgan g‘alaba tantanasi o‘z ifodasini topgan.

Kompozisiya jihatidan ko‘p figurali, ko‘p planli bu asarda oddiy fuqaro, darveshlar, otda yuzboshi sarbozlar, ularni bo‘lib o‘tayotgan tantanaga psixologik munosobatlari, milliy liboslari aks etgan quyoshning yorug‘ shu’lasida Samarqand tabiati iliq gammada tasvirlab berilgan.

O‘zbekiston zamonaviy realistlik tasviriy san’atiga asosan XX-asr boshlarida O‘zbekistonga kelgan rus rassomlari tomonidan asos solindi. Birinchilar qatorida Mixail Ivanovich Kruzin, Lev Leonardovich Bure, Ivan Semyonovich Kazakov, Abduqodir Yusupov, Nikolay Ryazanov kabi rassomlarni aytish mumkin.

1918-yili Samarqandda, 1919-yilda Toshkentda Turkiston O‘lka rassomchilik maktabi tashkil topdi, boshqa rassomlar qatorida Aleksandr Nikolayevich Volkov yoshlarga dars berdi. Samarqandda esa Oganes Tatevostyan rahbarlik qildi. Oganes Tatevostyan rassom sifatida 20-yillarda tanildi. U o‘zini manzara, natryumort, portret, maishiy janrlarda sinab ko‘radi va asarlarida sharqni o‘ziga talqinqildi. Keyinchalik u natyurmort ustasi professor sifatida tanildi va 1954-57- yillarda yosh rassomlarga dars berdi. Rus demokrat rassomlardan Ilya Efimovich Repinning shogirdi N.Rozanov 1924 yili san’at muzeyi qoshida birinchi bo‘lib tasviriy san’at studiyasini tashkil etdi. Bu milliy studiyada o‘zbek rassomlar X.Valiyev, Z.Saidnosirov, A.Toshkentboyev, O‘rol Tansiqboyev va boshqalar birinchi bo‘lib saboq olishdi. Nikolay Rozanov kabi Ivan Kazakov ham rus realistik san’atini asoslarini yoshlarga o‘rgatdi. Realistik san’at bilan bir qatorda Petrov-Vodkin, Nikolay Kuznesov, Aleksandr Volkov kabi bir necha rassomlar formalistik yo‘nalishga burilib ketdilar.

Bu yo‘nalishni amalga oshirganlardan biri Aleksandr Volkovdir. Uning “Anorli choyxona”, “Karvon”, “Sandal oldidagi o‘yinchi” kabi asari 1924-yilda Toshkentda Moskvada

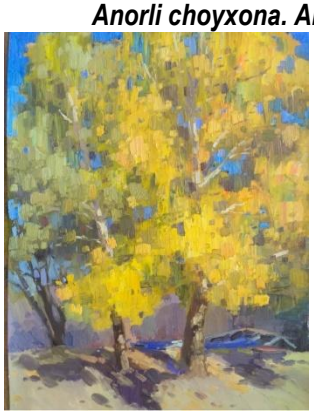
CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

shaxsiy ko‘rgazmada namoyish etildi. Jamoatchilik tomonidan tanqidga uchragandan keyin relaistik yo‘nalish qaror topdi. Volkov “Anorli choyxona” asaridan keyin ijodida burilish yasadi. U o‘z esdaliklarida realizm yo‘li inson obrazini yaratishdan to‘g‘ri yo‘lligini ta’kidladi. Avtoportret, Rafiqasi portreti, “Kolxozchi”, “Paxta terimi”, “Bayram” asarlarida realizm yo‘li namoyon bo‘ldi. Alesksandr Volkov bahor marosimlari - sayl, lola terish, to‘y, hosil bayramlarini quvonchli ranglarda ifodaladi. “Karvon” asarida tuyani uchburchak shaklidagi ayol va bosh harakati ara g‘ildiraklarini g‘ildirash tovushlari bilan bog‘lanib, bir rang spektri kompozisiyasiga aylangan “Uchta so‘zana” asarida shartli geometrik figura qizil, ko‘k, oxra, sariq rangli shakllarni bir-biriga tutashishi musiqa ohanglarini estaladi.

Anorli choyxona. Aleksandr Nikolayevich Volkov. 1924-yil

Shu davrda portret va tarixiy mavzuda O‘rol Tansiqboyev, Usta Mo‘min (Nikolayev), Vldimir Ufimsev, Mixil Arinin kabi rassomlar ijod qilishdi. Keyinchalik, 1960- yildan boshlab O‘rol Tansiqboyev ijodida manzara janri gullab rivojlandi. U o‘ziga xos usulda manzara kompozisiya maktabini yaratdi. Uning “Issiq ko‘l”, “Ona o‘lka”, “Tog‘da kuz” kabi ko‘plab asarlari san’at muzeyining oltin fondidan joy olgan. Peterburg Badiiy akademiyasida ta’lim olgan Pavel Petrovich Benkov 1928-yili birinchi marta O‘zbekistonga keldi. Bu diyor o‘zini betakror go‘zalligi bilan uni o‘ziga maftun etgan edi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Shu vaqtda u Buxoroda bo‘lib, “Buxoro bozori”, “Chor minor masjidi”, “Xovuz labidagi choyxona”, “Uzum bozori”, “Usti yopiqbozor” kabi manzaralarni yaratdi. Rassom 1930-yili Xiva, keyin Samarqandga keldi. Bu ajoyib o‘lkani tabiati, hayoti, odamlari yangi ijodga ilhomlantirdi. Tez orada u qozon shahridan Samarqandga ko‘chib kelib ijodini ikkinchi yangi bosqichini boshladi.

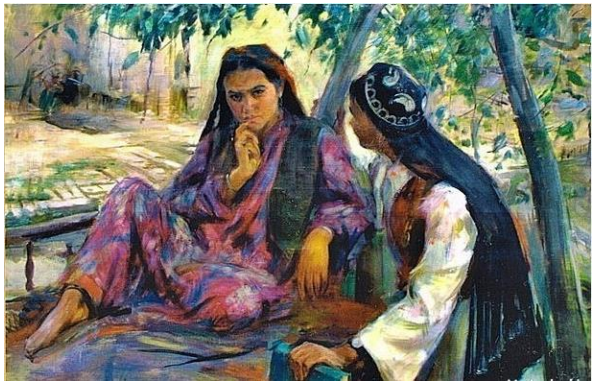
Ko‘hna Buxoro. Pavel Benkov. 1931-yil. ***Xivalik qiz. Pavel Benkov. 1931-yil.***

Rassom shahar tor ko‘chalarini kezib, machit-madrasalarga, xonadonlarga kirdi, bozordagi shovqin-suron, savdo-sotiq bilan band, ranglariga boy libosgi odamlar hayotini erinmay soatlab kuzatdi. Ularni quyosh nurida toblangan chehralarini mashaqqatli mehnat evaziga yetishtirilgan meva, noz-ne’matlarning rang-barangligi uning ko‘zini qamashtirdi, yangi ijodga ilhom bag‘ishladi.

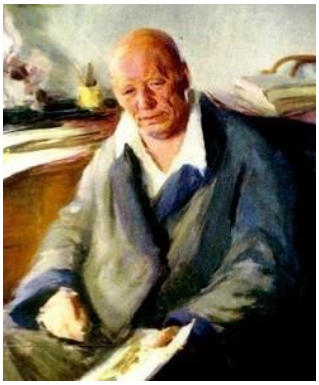
U ilk bor “Xivali qiz” suratini yaratdi. Peshin payti, charog‘oy quyosh nuriga g‘arq cho‘milgan Xiva hovlilarining birida o‘smir qiz charx yig‘irib o‘tiribdi. Uning egnida guldor ko‘ylak, boshida chiroyli do‘ppisi. Ko‘zlarini diqqat bilan boqishi, boshini sal egilganligi, qo‘llarining harakati, uning berilib ishlayotganidan dalolat berib turibdi. Surat bo‘yoqlarining yorqinligi, uni erkin uslubda ishlaganligi tufayli, asardagi milliy koloritni yanada chuqur his etamiz. Uning egnida guldor ko‘ylak, boshida chiroyli do‘ppisi. Ko‘zlarini diqqat bilan boqishi, boshini sal egilganligi, qo‘llarning harakati, uning berilib ishlayotganidan dalolat berib turibdi. Bu asarni o‘zbek tasviriy san’atida birinchi realistik ijod namunasi deyish mumkin. O‘z paytida u Tretyakov davlat gallereyasining doimiy ekpozitsiyasidan o‘rin olgan edi. Rassom 30-yillarda katta tematik suratlar ishlash uchun etyudlar, xomaki chizg‘ilar sifatida badiiy materiallar to‘pladi. Uning “Hujum” nomli pillakashlik fabrikasi, “Registonda 8 mart” polotlonalari shular jumlasidandir. U o‘z ustozlari Dmitriy Nikolayevich Kardovskiy, Ilya

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Repindan o‘rgangan hayotni chug‘ur aks ettirish, badiiy obrazlar yaratish an’analarini davom ettirib o‘ziga xos ranglar “palitra”sini yaratdi. “Uzum uzish” yoki “Dugonalar” kartinasida ko‘p millatli vatanimizda xalqlar do‘stligi g‘oyasi obrazi ochib berilgan. Janubning sahiy quyoshi, go‘zal farovon turmushi asar kompozisiyasida mohirona hal etilgan.

Qalin novda va barglari orasidan tushgan quyosh nurlaridan pishib yetilgan uzum bog‘lari manzarasi fonida ikki qiz tasvirlangan. Biri o‘zbek, ikkinchisi rus qizi, ular kompozisiya ma’naviy markazini tashkil etadi. Asarning personajlari, zavq bilan tomosha qilayotgan, qizlar ham, bolalar ham keksa bog‘bon ham bir oila a’zolaridek ko‘rinadi. Tasvir yorqin bo‘yoqlarda ishlngan, unda havo ko‘p bo‘lib, serquyosh O‘zbekistonning go‘zal tabiati juda nafis ranglarda aks ettirilgan.

Benkov Pavel Petrovich. Muallif Zinaida Kovlevskaya. 1945-yil

Kovalevskaya Zinaida Mixaylovna. Muallif Pavel Benkov. 1945-yil

1945-yili Pavel Benkov safdoshi-shogirdi Zinaida Kovalevskaya bilan bir-birlarini portretlarini chizishdi. Pavel Benkov, hayotni ko‘p ko‘rgan, yoshi ulug‘ odmlar suratini chizishni yoqtirardi. Uning eng yaxshi yaratilgan asarlaridan biri “Ilg‘or kolxozchi portreti” edi. Unda sochlariga oq oralagan, mehnatdan chiniqqan insonning obrazi aks ettirilgan. Portret iliq gammada ishlangan bo‘lib, ayni ijod pallasini aks ettirgan. Samarqandda o‘tgan hayoti tematik kompozisiyalar, maishiy kartina va portretlarga boy bo‘ldi. Lekin manzara ishlashni ham kanda qilmas edi. U o‘zining 20-yillik ijodida “Bibixonim”da bahor, “Bahor”, “Shaftoli gulladi”, “Tokzorli hovli”, “Kuzdagi hovli” kabi manzaralini yaratdi. Biz yuqorida ko‘rib chiqqan asarlardan Pavel Benkovning naqadar kuchli rassom bo‘lganligiga iqror bo‘lishimiz mumkin.

Uning ijodi pedagogik faoliyat bilan chambarchas bog‘langan. U Samarqand rassomchilik bilim yurtida umrini oxirigacha yoshlarga saboq berdi, tasviriy san’at sirlarini o‘rgatdi. U ajoyib ijodkor yoshlarni tarbiyaladi. Shular orasida O‘zbekiston xalq rassomlari Lutfulla Abdullayev, Malik Nabiyev, Abdulxaq Abdullayev, Zinaida Kovaleskaya, O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan arboblari - rassomlar Yusuf Yelizarov, Rashid Temurov va boshqalarni misol keltirish mumkin. Uning pedagogik mahoratining siri, yuqori darajali

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

qobiliyati, chuqur bilimida, yoshlarga bo‘lgan mehrida edi. U o‘z o‘quvchilariga kundalik hayotni sevish uni go‘zalligini ko‘ra bilish va bu go‘zallikni o‘z asarlarida aks ettirishni uqtirar edi.

Shohi Zindada musavvirlar. 1943-yil

Naturani to‘g‘ri anglab chizishni, fikr yurgizishni, xotiradan chizish, tasavvurini kuchaytirishni doim talab qilar edi. Muntazam ravishda naturadan soya-yorug‘ ranglarini o‘zgarishini chizib ko‘rsatar edi. Benkov yoshlarda san’atga bo‘lgan ijodiy qobiliyatini uyg‘otish kabi muhim qimmatli fazilatlarga ega edi. Samarqandda rassomchilik bilim yurti shakllanishida Benkov o‘z tajriba, bilimini ayamadi. 1936-yili Leningraddagi sobiq ittifoq ko‘rgazmasida.

Benkov va uning o‘quvchilarning ijodi namunalari yuqori baholar oldi. Bu ajoyib inson, o‘z asarlari kabi yorug‘, sahovatli edi. Shu yillar Respublika rassochilik maktabini Bahrom Xamdamiy, bilim yurtlarini A.Toshkentboyev, L.Abdullayev, A.Roziqovalar, Moskva, Leningrad, Penza bilim yurtlarini I.Ikromov, A.Siddiqiy, O'rol Tansiqboyevlar tamomlab ijodga yo‘llanma oldilar.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Toshpulatov F. U., Mominov B. K., Mamatkulov I. C. Determination of Sections of General Surfaces of the Second Order on Predetermined Circles //The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research. – 2020. – T. 2. – №. 11. – C. 21-26.
2. Chorshanbiyevich M. I. Individual Description of Separate Geometric Shapes and Bodies //International Multidisciplinary Journal for Research & Development. – 2024. – T. 11. – №. 01.
3. Chorshanbayevich M. I. et al. RANG TASVIRNING QISQACHA RIVOJLANISH TARIXI //Scientific Impulse. – 2022. – T. 1. – №. 4. – C. 273-282.
4. Chorshanbiyevich M. I. Methods of Organization and Teaching of Drawing Classes in Educational Institutions //International Journal of Development and Public Policy. – 2022. – T. 2. – №. 5. – C. 140-143.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Mamatqulov Ilxomjon Chorshanbiyevich**, dotsent v.v.b [**Маматкулов Ильхомжон Чоршанбиевич,** доцент в.в.б], [**Mamatkulov Ch Ilkhomjon**, associate professor]; manzil: O‘zbekiston, Surxondaryo,Angor,Karvon,Nuroniy uy 9 [адрес: Узбекистан, Сурхандарьинская область, Ангор, Карвон, Нуроний дом 9], [address: Surkhandarya region, Angor, Karvon, Nuroniy]; E-mail: mamatqulovilxomjon@bk.ru

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Muassis: Buxoro davlat pedagogika instituti

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2023-yil 08 avgust №-111889-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2024 yil 31 yanvardagi 350-son qaroriga asosan pedagogika, san’atshunoslik, psixologiya, fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxati” ga kiritilgan https://oak.uz/pages/4802

Jurnal 2023 yilda tashkil etilgan bo‘lib bir yilda 6 marta o‘zbek, rus va ingliz tillarida nashr etiladi. Pedagogika, psixolgiya, san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan ilmiy jamoatchilikni ilm-fan natijalari bilan tanishtirish; ilm-fan rivojlantirishning dolzarb masalalariga tadqiqotlarining ustuvor yo‘nalishlari doirasida olib borilgan ilmiy ishlarning asosiy natijalari to‘g‘risida ma’lumot berish; yangi istiqbolli loyihalar va texnologiyalarni joriy etish; ta’lim va tarbiya bilan bog‘liq nazariy va amaliy ishlar; fan va ta’limning innovatsion rivojlanishi; fundamental va amaliy tadqiqotlarni qo‘llab-quvvatlash uchun qulay axborot muhitini yaratishning asosiy ilmiy natijalarini o‘z ichiga oladi. Shuningdek, zamonaviy ta’limning muammo va paradigmalarini o‘rganish, rivojlantirish va amaliyotga tadbiq etish bo‘yicha nazariy tavsiyalar berishdan iborat. Nashr qilingan materiallardan O‘zbekiston Respublikasi hamda xorijning yetakchi olimlari, tadqiqotchi izlanuvchilar foydalanishi ko‘zda tutilgan.

Jurnalning kalit so‘zlari:

Oliy pedagogik ta’lim nazariyasi va amaliyoti; umumiy va maxsus pedagogika, psixologiya va san’atshunoslik; pedagogika va innovatsiya, integratsiya; O‘zbekiston va xorijiy mamlakatlarning ta’lim tizimi; ta’lim jarayoni; ko‘p madaniyatli va mintaqaviy ta’lim; III Renessans, XXI asrdagi ta’lim; ta’lim va tarbiya sohasidagi milliy hamda umuminsoniy qadriyatlar; ta’lim sifatini monitoring qilish; ta’lim dasturlari; oliy, umumiy o‘rta va professional ta’limining davlat ta’lim standartlari; o‘qituvchilarni tayyorlash tizimidagi ta’lim texnologiyalari.

Guvohnoma raqami №-111889
Mas’ul kotib: Mamurova D.I.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Учредитель: Бухарский государственный педагогический институт

Журнал зарегистрирован Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан свидетельством №111889 от 08 августа 2023 года.

Журнал включен в список национальных изданий, рекомендованных для публикации основных научных результатов диссертаций кандидатов на соискание ученой степени доктора философии (PhD), доктора наук (DSc). Согласно решению Президиума ВАК РУз от 31 января 2024 г. №350. По направлении педагогики, искусствоведение и психологии https://oak.uz/pages/4802

Журнал был основан в 2023 году и выпускается в год 6 раз на узбекском, русском и английском языках. Он предназначен для ознакомления научного сообщества с результатами научных исследований соискателей ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в областях педагогики, психологии и искусствоведения. Журнал информирует о ключевых научных достижениях, проводимых в рамках приоритетных направлений исследований, касающихся актуальных вопросов развития науки. Также в нем рассматриваются новые перспективные проекты, технологии и идеи, связанные с образованием, воспитанием, инновациями, а также созданием благоприятной информационной среды для поддержки фундаментальных и прикладных исследований. Журнал также предлагает теоретические рекомендации по изучению, разработке и внедрению современных подходов к образованию. Материалы, опубликованные в журнале, предназначены для ведущих ученых и исследователей из Республики Узбекистан и других стран, и направлены на стимулирование дальнейших исследований, развитие науки и образования.

Ключевые слова журнала:

Теория и практика высшего педагогического образования; общая и специальная педагогика, психология и искусствоведение; педагогика и инновации, интеграция; система образования Узбекистана и зарубежных стран; образовательный процесс; мультикультурное и региональное образование; образование эпохи Возрождения, XXI веке; национальные и общечеловеческие ценности и ценности в сфере образования и воспитания; мониторинг качества образования; образовательные программы; государственные образовательные стандарты высшего, среднего и профессионального образования; образовательные технологии в системе подготовки педагогических кадров.

Идентификационный номер №-111889
Ответственный редактор: Мамурова Д.И.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №3 (1)

Founder: Bukhara State Pedagogical Institute

The journal is registered by the Agency of Information and Mass Communications under the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan with certificate No. 111889 dated August 8, 2023.

The journal is included in the list of national publications recommended for publishing the main scientific results of dissertations of candidates for the degree of Doctor of Philosophy (PhD), Doctor of Science (DSc). According to the decision of the Presidium of the Supreme (Higher) Attestation Commission of the Republic of Uzbekistan dated January 31, 2024 No. 350. In the direction of pedagogy, art science and psychology https://oak.uz/pages/4802

The journal was founded in 2023 and is published 6 times a yea in Uzbek, Russian and English. It is intended to familiarize the scientific community with the results of scientific research of applicants for the degrees of Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Sciences (DSc) in the fields of pedagogy, psychology and art history. The journal informs about key scientific achievements carried out within the framework of priority research areas related to topical issues of science development. It also examines new promising projects, technologies and ideas related to education, upbringing, innovation, as well as the creation of a favorable information environment to support fundamental and applied research. The journal also offers theoretical recommendations on the study, development and implementation of modern approaches to education. The materials published in the journal are intended for leading scientists and researchers from the Republic of Uzbekistan and other countries, and are aimed at stimulating further research, the development of science and education.

Key words of the journal:

Theory and practice of higher pedagogical education; general and special pedagogy, psychology and art criticism; pedagogy and innovation, integration; education system of Uzbekistan and foreign countries; educational process; multicultural and regional education; Renaissance education, XXI century; national and universal values and values in the field of education and upbringing; monitoring the quality of education; educational programs; state educational standards of higher, secondary and vocational education; educational technologies in the system of teacher training.

Identification number№-111889
Managing editor: Mamurova D.I.

CC BY NC ND

2992-9024

